

చంద్రునికో నూలుపోగు

(నవల)

రచన :

శ్రీ పురాణం సుబ్రహ్మణ్యశర్మ

మూల్యము : రూ. 3/-
సంపాదకుడు : 'ఛాయేశ్వర్'

ముద్రణ : వెంకటరత్నా ప్రింటర్స్, విజయవాడ-2.

జైనేంద్ర సాహిత్యం

మీరు చదివారా!

త్యాగమూలకమైన ప్రేమసిద్ధాంతానికి శక్తివంతమైన
సాహిత్యరూపం కల్పించిన సాహితీస్రష్ట

శ్రీ జైనేంద్రకుమార్

జైనేంద్ర సాహిత్యమంతా తప్పక చదవండి.

ప్రకాశకులు :

ప్రేమ్ చంద్ పబ్లికేషన్స్

విజయవాడ

నాటకంలో తన పాత్రను తాను చక్కగా నిర్వహించడం చేతనవును. ఒక తగులబడిపోతున్న మహారణ్యంలో చెదిరిచెదిరివేస్తున్న అడుగులను, లేతగులాబీవన్నె పాదాలను గుర్తుపట్టగలడు. జెసిరి జెసిరి చూస్తున్నమంటలను మాట్లాడించగలడు. సూర్యరశ్మిని తరుముకొచ్చేమేఘాన్ని ఆపగలడు. పిల్లలచేత బడిపంతుళ్ళ కళ్ళు తెరిపించగలడు. దేశం ఎట్లా మారిపోతున్నదో చూపించగలడు. యూత్రికుడికి నీడలా ఎంతదూరమైనా తోడు నడవగలడు. ఎత్తుమీద నిల్చుని దీపంలా ముందుకు నడిపించగలడు. 'చంద్రునికో నూలుపో'గని ఊరుకోడు. చంద్రుణ్ణేపట్టి తెచ్చి, చేతికి అందిస్తాడు, జీవితపు వెన్నముద్దను. 'కుక్కల్ని ప్రేమించేవాడు కవుల్ని దేనికి ఆదరించడు?' అని ప్రతిదీ కొత్తగా అడుగుతాడు. తన చేతుల్లోని దూర నియంత్రణంద్వారా కథనూ, కలనూ ఇంతకు మునుపుపోని కొత్త సైమన్లకు సూటిగా నడిపిస్తాడు రైళ్ళు. 'పురాణం' చెప్పకోదగ్గనాడు. మనకాలపు ప్రతినిధి. అవును, ఈ పుస్తకం మీ చేతిలోనేవుంది కదా! మరి అద్దాలు దేనికి ?

బంగారానికి పూతదేనికి ?

వీల్చారి సుబ్రహ్మణ్యం.

సమర్పణ

మొట్టమొదటిసారి తెల్ల కాగితాన్ని చూసి నేను పుడేక
పడ్డం ప్రారంభించినపుడు, అప్పటికింకా విశాఖపట్నంమీద
శాంబులు పడలేదు —

‘టాగూరు’ బ్రతికేవున్నాడు—

నార్థండు గాటకాలుచూడడం, లాటరీటిక్కట్లు కొన-
డం, సుబాస్ చంద్రబోసుకీ జై అంటూ తిరగటం-ఆరోజుల్లో
నేనొక చాటభారతమంత కథ వ్రాస్తే —

మా ‘సుబ్బు’ కథ వ్రాశాడని యింట్లో పిన్నల్నీ
పెద్దల్నీ కూర్చోజెట్టి...వదకొండేళ్ళనాచేత ఆ కథ చదివించు-
కుని ఆనందించిన —

ఆరోజే, ఆ ముహూర్తాన్నే—

బహుశా —

నేను కథకుడ్డయింటాను.

ఆ నా పెదతండ్రి—

కీ. కే. పురాణం రామచంద్రగావుగారికి—

(సీనియర్ డిప్యూటీ యిన సెక్రటరీ స్కూల్స్ చీఫ్)

సమర్పిస్తున్నాను—

— ‘చంద్రునికో నూలుపోగు’

— ‘పురాణం’

చంద్రునికో నూలుపోగు

ఈని వ్యాపారంగా మార్చుకుని నాలుగురాళ్ళు చేబట్టుకోవాలనే తాపత్రయంతో జీవితంలోకురికిన 'సూర్యనారాయణ' ఆఖరుసారి మేడ మీద కొట్టుగదులు రెంటినీ ముప్పైరూపాయలకు అద్దెకుచ్చుకుని, పాతబోర్డు చెరిపి మళ్ళీ వ్రాయించాడు. ఏమని- 'నేషనల్ ఫోటో స్టూడియో' ఇచ్చట పగలూ రాత్రి అన్నివేళలయందును నరసమగు రేట్లకు ఫోటోలు తీయ బడును. ఒక రూపాయికి రెండు ఫోటోలు. పెళ్ళిళ్ళకు విద్యార్థులకు గ్రూపుఫోటోలకు ప్రత్యేకమైన ఏర్పాట్లు- అని ఉచ్చాహాన్ని శక్తిని కేంద్రీకృతంచేసి జీవితంలో నెగితిరాలన్న పట్టుదలతో ఆరంభించిన పోరాట ములో 'సూర్యనారాయణ' ఆఖరిదఫా పరిస్థితులతో ఒంటరిగా చేయూ చేయూ కలిపి కుస్తీకి తలపడ్డాడు. ఒకప్పుడు తనదగ్గర ప్లేటులు కడిగిన కుర్రవాళ్లలా ఎలక్ట్రిక్ స్టూడియోలు తెరిచి వేలకువేలు ఆర్జించుతున్నారు. ఈ ఫోటోలవ్యాపారం ఒక్క తనపక్షంగానే దివాళా వ్యాపారంగా మారిందికాని అందరూ బాగుపడుతున్నారు. ఎక్కడో ఏదో అవ్యవస్థ, అసంతృప్తి జీవితంపొడుగునా- విక్రమార్కుడు మోసిన బేలాకుడిశవమల్ల (మూట్లాడగానే బప్పున శవందచ్చి చెట్టుకు తగులుకున్నట్లు)- వెనక్కు- యిడుచుకురాబట్టిగాని- పనితనంలోగాని, అనుభవంలోగాని, నేర్పు నిజాయితీల్లోగాని సూర్యనారాయణ యే యితర అర్థిష్టుకు తీసిపోయేవాడుగాడు. యీ ఫోటోలతో విసిగి జీవితంలో వోడిపోయిన సమయార్లో సూర్యనారాయణ అనేక ఆపేళాల్ని రెచ్చుకున్నాడు. నాటకాల్లో ఆడవేషాలు వేసేవాడు, 'మేకప్పు' అంతో యంతో మెచ్చుకునేట్లుగానే చేసేవాడు. పెద్ద పెద్ద తెరలు ప్రక్కకరెన్సు డ్రేములు వ్రాసియిచ్చాడు క్లబ్బులకు. పెద్ద పెద్ద గానకచేరీలకు, రవివండితనధలకు, రాజకీయసమావేశాలకు చేతి చమురు తగుల్చుకొని పెళ్ళి ఫోటోలు తీసివచ్చేవాడు. సూర్యనారాయణ ఎట్లా బ్రతికినా అతను బ్రతకటం సమాజానికి చాలా అవసరమనిపించే భావన, ఎంతోమంచివాడు, సమ్మదస్తుడనే ప్రతీతి, అతన్ని జీవితంలోని

గతుకుటా వల్లబుచ్చి తప్పించలేకపోయిపప్పటికీ, వెనక్కు-తిరిగి చూసుకుంటే నిరాశ నిస్పృహ-యింకా....యివే మిగిలి తన్ను వెంటాడు చున్నా, మిథ్యామోచనల్లోకరిగే సంతృప్తి, ఆనందం, యిది తెప్పించిన ఆవేశం-అక్షయంగా నిండుకుని తన్ను 'యింకోసారి ప్రయత్నించిచూడు' అని చెప్పగొడున్నాయి.

నాలుగేళ్లక్రితం మాయమాటలుచెప్పి పెళ్ళాన్ని పెప్పించి పువైల తాను మినహా ఆ ఆడకూతురువంటిమీద బంగారంకాస్తా అమ్మి, దానికి తోడు మరో పదివందలు కో ఆపరేటివ్ బ్యాంకులో అప్పుచేసి తలదాచు కుందుకు వో కొంప యేర్పాటుచేశాడు. తరువాతి యేడ్వర్షం పొడోల కొట్టుకు న్నెప్పీచెప్పి ద్రాయంగువరీక్షలు ప్యానయివచ్చాడు. హఠాత్తుగా సంగీతసాధనలో వద్దాడు. సంగీతపరీక్షలు ఒకటో అరో ప్యానయాక కొన్నాళ్ళ పైకిలుమీద యిళ్ళచుట్టూ తిరిగి ఆడపిల్లలకు సంగీతప్పారాలు చెప్పివచ్చాడు, ఇందులో పోటీకి ఆడటీచర్లు రావటంలో సూర్యనారాయణ నిస్పృహచెందలేదు. వెంటనే ఒకటి రెండు హరికథలు సాధనచేసి రచీగా వుంచుకున్నాడు.

ఈ హరికథలు సాధనచేసినపి చెప్పటం జరిగేపక్షంలో సూర్య నారాయణ భార్య ఏనుయ్యో గుయ్యో చూసుకుంటానని వార్నింగు యిచ్చింది. చుట్టుపట్లవున్న బంధుబలగాన్నంలా తనవైపుకు తిప్పుకున్న 'సూర్యనారాయణ' చుట్టాలింట్లో పెళ్ళి సందర్భంలో 'ఉత్తరకుమార ప్రజ్ఞలు' కథచెప్పి జీవితంలో మొదటిసారి ఆఖరుసారి గూడా భాగవ తారు ననిపించుకున్నాడు.

పొడోలఅధ్యాయం మళ్ళీ వుంకలుతీస్తూ తలయెత్తేసరికి 'సూర్య నారాయణ' జీవితపు నాలుగురోడ్లమధ్యకువచ్చి నిలబడి 'నేషనల్ ఫౌండో స్టూడియో' బోర్డు కట్టాడు మీదన. క్రింద మెట్లగదినానుకుని పీఠిమీద పున్నకొట్టులో 'మస్తాను' 'జెంట్స్ అండ్ లేడీస్ అవుటు ఫిట్టర్స్' పాపు వెల్పింది. సూర్యనారాయణ 'స్టూడియో'కు పోవాలంటే యీ 'జెంట్స్ అండ్ లేడీస్ అవుటు ఫిట్టర్స్' కొట్టు మూసేస్తే మరి మార్గంలేదు. పట్టు

బట్టి అయిదారువందలు ఖర్చుచేసి యీ కొట్టుముందర వొక విశిష్టాంశ స్తంభం పాతించాడు సూర్యనారాయణ.

ఈ దీపాల యేర్పాట్లకు ప్లాష్ లైట్లకు స్టాండ్లు వగైరాలకు వెరసి మరో అయిదారువందలయింది. తొమ్మిదినందలుపోసి పెకండుహండుది ఎన్ లార్జరు తెచ్చాడు. పువ్వులపువ్వుల రకరకాల గుడ్డలు కొని తెరలూ అవీ యేర్పాటుచేశాడు. మేడమీదనుంచి దారినపోయేవాళ్ళను ఆకర్షించేందుకు షోకేసులు చేయించాడు. తగిన స్తోమతులేక అదివరలో మరుగు పడిన అతని కళాహృదయం పురివిప్పుకున్న నెమలిలా నృత్యంచేసింది. నిద్రాహారాలు యిల్లు వాకిలీ యివేపీ యిప్పుడు జ్ఞాపకంలేవు. రోజుల తరబడి ఏరికోరి అన్నివస్తువుల్నీ సేకరించుకుని ఆస్టూడియోను అలంకరించుకోవటంలో సూర్యనారాయణ తదాత్మ్యంచెందాడు. కాని ఆ పెట్టుబడి - అదంతా యింకాల్లో కుంచించుకుని కుంచించుకుని మిగిలిపోయిన జీవనగ్రాసాన్ని, సంసారానికి రెండుపూటలూ ధుక్తికి లోటురానివ్వని రెండెకరాలైన పల్లపుసుకేత్రాన్ని అమ్మగావచ్చిన మూల్యాన్ని ఏ ఆసరా చూసుకుని విశృంఖలంగా ఖర్చుపెట్టాడో, ఆ కళ వ్యాపారానికి లొంగి బ్రతుకుబాటను చక్కదిద్దుతుందో, భయంకరంగా సూర్యనారాయణ డీవిరాన్నే బలికోరుతుందో శంకించేముందు - యాదజ్ఞీవిలాన్ని బలిపీతానికి తీసుకుపోయిన అతడి సాహసాన్ని, పరిశోధకులు తాము కనుక్కొన్న వాటిని తమమీదే ప్రయోగించుకొనేరీతితో పోల్చిచూస్తే ఆ పట్టుదల ప్రశంసనీయంగాకపోదు.

సూర్యనారాయణ బక్కపలాచగా పొడుగు తెల్లటి లాల్మీవేసుకుని నేర్పుగా కట్టిన జలలారంచు కుచ్చెల్లపోసిన దోవతిలో....ప్రక్కనాటుగా ఎదురురామ్మనిక్రమ్మతూ వేసుకున్న కండువాతో....ప్రేములేని క్రూక్స్ లేతనీలికళ్ళద్వారాల్లోంచి....నల్లటి ఆకుచెప్పుల్ని మెత్తగా వోత్తుతూ, యేమీ హడావుడి లేనివాడిలా నవ్వుతూ....వచ్చవచ్చగాకట్టిన టోరణాల్లోంచి 'ప్రారంభోత్సవానికి' ఆహ్వానితులైన మిత్రులు శ్రేయోభిలాషులకోసం ఎదురుతెన్నులుకాస్తున్నప్పుడు - చూస్తున్నప్పుడు - దూరాన బడినుంచి

ఏవో పుస్తకాలను లొమ్మసకడుముకుని చూసిపోయిన చుక్కల చుక్కల పరికిణీమీద, అక్కడా అక్కడా వెలిసిపోయి చేతికుట్టుచో మాసికలు దీర్చిన పువ్వులవల్లెపాటుతో, తలవాల్చుకుని, కడబడతున్న కాళ్ళతో, మొగ్గ విచ్చిన యవ్వనాన్ని దాచుకోలేక దాచుకోలేక వొంటరిగా యింటికి పోతున్న మీనాక్షి కనపడింది.

సూర్యనారాయణ కళ్ళజోడుతీసి చేరుమాలుచో రెండుకళ్ళూ వొత్తు కున్నాడు. నిజానికి సూర్యనారాయణకి పెళ్ళిదుకూతురు యింట్లోవుందని, ఆ అమ్మాయి ఫిఫ్త్ ఫారం చదువుతోందని చెబితే ఎవరూనమ్మరు. షణ్ కాలం అతడి చునస్సు విషాదమేఘాక్రాంతమయింది.

‘స్టూడియో’ లో పలకట్టిన రంగురంగులతెరలు గాలికి రెపరెపలాడు న్నాయి. నీరెండవచ్చి గోడలమీద పర్చుకుంటోంది, మేడకుదిగువను మస్తాను కుట్టుమిషను నిర్విరామంగా ధ్వనిచేస్తోంది. లాంతరు స్తంభం నిటాచుగా నిస్సహాయతగా చూస్తోంది. ఎదురుగా కొబ్బరిమట్టలు పూగుచూ నవ్వుచున్నాయి. ఆకసాన దూదిపింజెలమబ్బులు గుంపులుగుంపు లుగా దొర్లుతున్నాయి. వెనుక నీలాకాశం! ఏవేవో పక్షులు అందంగా స్వేచ్ఛగా గగనమండలాన సంచారం చేస్తున్నవి. దిగువను రోడ్డుమీద మనుష్యులు క్రిముల్లా కీటకాల్లా ఏవేవో కొంపలుమునిగిపోతున్నట్లు - యిటూ అటూ ఎటూ చూడకుండా వాహనాలమీద నడకను పరుగులు పెడుతున్నారు. ఇంతవేగం యింతతొందర యింతభయం అసలు మనుష్యు లకి వనికిరాదు. విశ్రాంతిగా తాపీగా జీవించటం నేర్చుకోవాలివాళ్ళు. కాలం ఏదో అమూల్యమైనవస్తువులా భయపడిపోతూ వాడుకుంటారు. ఎవరి దొడ్లోంచేనా రోజుపువ్వులగుత్తులు వీధిలోకి తొంగిచూస్తూంటే ఎంతమంది నిలబడి చూసి ఆనందించి ముందుకు నడుస్తారు? అందమైన సాయం త్రాలు, ఆకాశానమబ్బులు, రాత్రి వెన్నెల.... వీటలందంఎవరుత్రాగుతారు? ఎడతెరిపిలేకుండా వాన గుమ్మరించేస్తూంటే కిటికీతలుపులన్నీ వేసుకుని దుప్పటిముసుగుల్లో దాక్కుంటారుకాని వానలోతడుస్తూ వుండల్సీ వాగుల్సీ వానలోతడిసిన మనుష్యుల్నీ చూసి ఎవరు ఆనందిస్తారు? వొట్టరూ - వొట్టరూ లేరు! శాంతి అనేది కళాకారులహృదయాల్లోంచి వెలికివచ్చి

అమృతవాహినీలా సమాజంమీదకు స్రవించవలసినదే. ఈ రసమయ ప్రపంచంలో సౌందర్యానుభూతుల్ని పొందలేక మనుష్యులు గిచ్చుకుని రక్కుకుని అర్థరహితమైన జీవితాన్ని యీడుస్తున్నారు. ఇవేసీ సూర్య నారాయణ అభిప్రాయాలుకావు. పరిస్థితులు మారుతున్నకొద్దీ యితరుల అభిప్రాయాలు తనకు సచ్చిసవి తనవిగానే వాడుకుంటాడు. సూర్యనారాయణ జీవితంలో వచ్చిన పుష్పెనలన్నీ యీరకమైనవే.

ఆ సాయంత్రం సూర్యనారాయణ స్టూడియోని చాలా జాగ్రత్తగా అలంకరించాడు. ఫూలొట్లలో నీళ్ళుపోసి మంచిమంచి రోజాఫూల గుత్తులు క్రోటన్న ఆకులు మెట్టరామరఫూలు తెచ్చివుంచాడు. కెంపు నీలం పెద్దచారలపట్టిల జంబుఖానాలతో నేలంతా కప్పాడు. కొన్ని సోఫాలు, కుర్చీలు ఏర్పాటుగా డరాగా లోపల వేయించాడు. టైలరు షాపులో కాజాలు బొర్లాములు కుట్టే కుర్రవాళ్లలో వొకడ్ని స్టూడియోలో కుర్రవాడుగా కాస్త అటూయిటూ తిరగడానికి నెలజీతంమీద మాట్లాడి వుంచాడు. ఏమంత ఆర్భాటంలేకుండా చిన్న అల్పహారవిందు....యిష్టాగోష్టి....కాస్త నలుగురుమిత్రులూ చూసి మెచ్చుకుంటే ముందుముందు పని బాగా తగలవచ్చు !

స్టూడియోకుద్రాడు పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చాడు - ఎవరోవచ్చారు రిజెక్టు డబ్బులివ్వమంటున్నారని. సూర్యనారాయణ ఆదరాబాదరా క్రిందకు దిగివెళ్ళాడు. మస్తాను కుట్టుమిషను ఆవుచేసి నందేహాస్వదంగా ఆ రిజెక్టు దిగిన అసామీకేసి చూస్తున్నాడు.

సూర్యనారాయణ 'మాస్తారూ' అని గావుకేకపెట్టి లాభీపక్కజేబు లోంచి గుప్పెడతో గుప్పెడు చిల్లరడబ్బుల్ని పైకితీసి 'నేను నిజంగా చాలాఅదృష్టవంతుడ్ని ! మీరెట్లాప్రత్యక్షమయారు ? మాస్తారూ, యివాళ మీరు రావటం నిజంగా చాలా గొప్పవిషయం ! ఆ సామాన్ను అట్లా వుంచండి పదండి పైకి పోదాం—' ఆ సంతోషంలో చిల్లరడబ్బులన్నీ స్టూడియోకుద్రాడి చేతుల్లోపోసేసి మాస్తారి రెండుచేతులూ దొరకవుచ్చు కున్నాడు ఆవేశంతో.

ఈ ఆకాశంనుండి వూడిపడ్డట్లు వచ్చిన అతిథి మూడ్రానికి అప్పుడే హాస్పిటలునుండి విడుదలైన రోగిగానో జైలునుండి బయట ప్రపంచం లోనికిడుగిడుతున్న వైదీలానో చూసేవారికి క్రొత్తగా అపోహల్ని కలిగించడచ్చు.

బట్టతల, చూసినగడ్డం, అంతకన్నాచూసిన ఖద్దరులాల్చి, పంచె— పొట్టిగా కుదుమట్టంగావున్న ప్రయాణమో మరేబడలికచేటో మనిషి లాల్కాలికంగా కొంత బలహీనంగా వున్నట్లు తెలుస్తోంది.

ఆ చ్యక్తిని హఠాత్తుగా చూసినవారికి ఏ ప్రత్యేకతా గోచరించక పోయినా ఆ గుండ్రటిముఖంలో 'సోక్రటీసు'ను జ్ఞాపకంచేసేవి ఘుఘుంగా ఆవే.... ఆయన చూపులు.

రిజైవాడుగాని చూచివాడుగాని ఆయన సామాన్యు మీదకు చేర పెయ్యటానికి ఆయన వప్పకోలేదు.

'నేను తెస్తాను మేస్టారూ, మీరు పైకి సడపండి.' అంటూ సూర్యనారాయణ రెండుమూడుసంచుల్ని ఎత్తబోయాడు. ఆసామాన్యు చేర పెయ్యటంలో తప్పకుండా ఏదో ప్రమాదం జరిగితిరుతుందనేబంత అపోహతో ఆయన నిలబడిపోయారు. స్టూడియోకుగ్రాడు రిజైలోంచి దింపిన గ్రామఫోను పెట్టెను నెత్తికెత్తుకొని, ముందు నరానరి పైకి వెళ్లిపోయాడు. 'మాస్టారూ, నే నేం అషాధభూతి ననుకొంటున్నారా?' అన్నాడు నవ్వుతూ, సూర్యనారాయణ. ఆయన గ్రామఫోనురికార్డులున్న చెక్కపెట్టెను వదిలంగా పట్టుకుని 'జాగ్రత్త సంచుల్ని మెట్లకుతగిలించేవు-' అని కొంచెం తీవ్రంగానే అన్నారు.

'నాకు తెలుసుగదండి-' అని అనునయంగానే అన్నాడు సూర్యనారాయణ.

'ఆహ్లా!' అంటూ కాళ్ళను పట్టుకుంటూ యీ అవరిచిత పృథ్థ మూర్తి మేడమెట్లను ఎక్కుతూన్నప్పుడు మిషనుకొట్టు మస్తాను విస్తుబోయి కిలాప్రతిమలా నోరు తెరుచుకొని ఆ చూసిన సంచులోని అమూల్య సంపద ఏమైయుండొచ్చునా అని ఎంతో ఆశ్చర్యంతో సందేహింప సాగాడు.

ఆయన దాబామీద క్రోటన్నుమొక్కల ఆకుల్ని స్పృశించి నిశితంగా గంభీరంగా యిలాగన్నారు - 'చూడునాయనా, చూడు, యీరంగుల్లోని వైవిధ్యాల్ని! పీటిని ఏ చిత్రకారుడు కుంచెతో విదల్చాడోకాస్తకనిపెట్టు. ఈఆకుల్లో అంతవ్యాపీనిగా మలిచిన పసుపు ఎరుపు నీలం రంగుల్ని చూడు. ఈవర్ణవిభేదాలు యింత స్పష్టంగా నగ్నంగా ప్రకృతిలో మలిచినచోట్లు మనకి మరెక్కడా కానరావు.

ఆయన క్రోటన్నుఆకుల్ని దీక్షగా తదాత్యంతచెంది పరిశీలిస్తున్నారు. నీరెండకాస్తోంది. కొబ్బరిమట్టల గుబురుల్లోంచి గుత్తులు గుత్తులుగా బొండాలు సూర్యుడితో దోబూచులాడుతున్న దృశ్యం! ఆ ఆకులు ముదురుగా ఎవరో శిరోజాల్ని ఎండలో ఆరబెట్టుకుంటూ అరచేతుల్లో రామ్ముల్ని దాచుకుంటున్నట్లుగావుంది.

ఆయన ఒక సంచీని తెచ్చి నెమ్మదిగా క్రింద చాపమీద బోర్లిం చారు. 'ఇవేమిటి?' అంటూ సూర్యనారాయణ ప్రశ్నార్థకంగా గుట్టగా బోసిన రాళ్ళ పంక నిస్తుబోయిచూశాడు.

ఆయన మునివేళ్లతో ఆప్యాయంగా వాటినిస్పృశిస్తూ - ఇవిరెండేళ్లు నిద్రాహారాలుమాని సేకరించాను నాయనా! మీకు కళ్లులేవు. నడుస్తూ కాళ్ల కడ్డంతగిలితే చిరాకుపడి విసిరిపారేస్తారు. ఈరాళ్లు నన్ను చూస్తే పలకరిస్తాయి. అందమైన పస్తువుల్ని కనుక్కోవటానికి నింత నిశితమైనదృష్టి కావాలి? ఇందులో ప్రతిచిన్నరాతిముక్కకు వున్న చరిత్ర చెబితే నువ్వు విస్తుబోతావు. ఆనంపులు ఆకోతలు ఆ పొరలు వాట్లలోనిరంగులు.... పీటిని ప్రోగుచేయడానికి గనులవెంబడి సదీలోయల్లోను, పెలయేరులుయింకిన చోట్లల్లో, యిరుక్కై నకాలిబాటల్లో వొళ్లంతా కళ్లుబెట్టుకుని తిరిగానినుకో. రైలు కట్టలవెంబడిని మైళ్ళదూరం కావలసిన ఆకారంలో రాతిని పోల్చుకుని పట్టుగోవడంకోసం ఎంతశ్రమపడ్డానని.' అందులో ఒక చిన్న తాయినితీసి పోల్చుగోమని సూర్యనారాయణకు చూపించారు.

'అరే! ఇది అచ్చం పచ్చిచెక్కను నిలువుగా కోసినట్లుగానేవుండే?' ఒక నగంకోసిన పచ్చిచెక్కనుకూడా ఆయన భద్రంగా ఆచిన్నతాయితో బాటు తీసిచూపించారు. చాలాచిత్రంగా వుంది. ఆతరువాత ఆయన స్థూలంగా

అందులోని ప్రతిపనికెలాని గుంకరాళ్లుముక్కలుగా కనిపిస్తున్నవాటిని చూపిస్తూ - 'సృష్టి చాలా చమత్కారమైన రహస్యాన్ని అమూల్యమైన విషున్ని తన గర్భంలో ఎట్లా యిముడుచుకుందో చూడు. ఈపొరలు చూశావా, యీమధ్యలో సృటికాకృతిలో వున్న గోరంతముక్కా పనివాళ్లు పొరల్ని చొరచాక చక్కగా మెరిసిపోతూ మిలమిలలాడే నీలంరాయి నీకు తయారవు చుంది. కొన్నిచాళ రో చుక్కలున్నాయి, యివి పేరు. వజ్రాలు కెంపులు మణులు అవన్నీయివే! వాటి మూలస్వరూపం కనుక్కుంటే 'వోస్ యింటేనా' అంటారు. పదైనా సాధబట్టకనే....! గాజును మీరు యిసుక లోంచి ఏయారుచేసుకుంటున్నారు. దానంతట అదే తాయి గాజును తనలో వాచుకుంటున్నాడు, యిందులోంచి దృష్టి ఎల్లా బైటకువెళ్తుందో! తాతికి.... గుండె లేదంటారు మీరు, ఆయన కొంచెం నవ్వురు గాజురాయిని చూడమని సూర్యనారాయణకిస్తూ. అతడు ఎండలోకి వెళ్లి కంటిముందు ఆ చిన్నగాజును వెట్టుకుని ఒక కన్నుమూసి తెరిచేలోగా, ఎదురుగుండా ఆగాజువలకల్లోంచి మిలమిలలాడ్తున్న నీలంచీరకట్టుకున్న శ్రీయొక్క అనేకమూర్తులు కదుల్తూకదుల్తూ మీదకురావటం చూసిన సూర్య నారాయణ చప్పున చేతిని కండ్లవద్దనుంచి తీసేసి 'రా.రా.నువ్వా మీరా....' అంటూ ఆహ్వానించాడు,

'అదేవిటి చూస్తారూ టీపార్టీ అన్నారు. స్టూడియో ప్రారంభమన్నారు. ముందు రాళ్ళుపోసుకుని యిక్కడ యేంచేస్తున్నారుబాబూ?'

'యిష్- సూర్యనారాయణ ముక్కుమీద ప్రేలేసుకోగానే 'మీరా' నొక్కిచ్చుకుని తెలతెలబోతూచూసింది.

'మంచిసనుయానికే వచ్చావు మీరా. నీతో ఆప్పుడప్పుడు చెబుతూ వచ్చానే - నూ గురువుగారు 'కృష్ణమూర్తి' గారని, వారు వీరే—'

ముందు కుప్పగాపోసుకున్న అమూల్యరత్నాలన్నింటినీ చొత్తి గించిచూస్తూ 'ఎవరమ్మా నువ్వు -' అని కృష్ణమూర్తిగారు తరెత్తి 'కూర్చోమంటూ' చాపమీద జరిగి చోటు యిచ్చారు.

'ఈ అమ్మాయి ప్రకృతిచిత్రాలు వ్రాస్తుందండీ!' అంటూ సూర్య నారాయణ 'చాలాకష్టపడి' నేర్చుకుందండీ, స్టూడియోపెట్టమని ప్రోత్సహి

వరచిందికూడా మీరాయే—'

మీరా నవ్వింది.

'మీరు చిన్నచిన్నరాళ్ళను ప్రోగుచేసుకుని చూస్తుంటే చూ మీరా పెద్దపెద్ద బండరాళ్ళనే మోసుకొస్తుంది.' అన్నాడు సూర్యనారాయణ.

మీరా కొంచెం అభిమానంతో 'మీరు భాగీరథిగారి చిత్రాలు చూశారా, లండన్ ఆర్టుగాలరీలోకికూడా వెళ్ళాయి. పారిస్ లో జరిగిన చిత్ర కళాప్రదర్శనంలోకూడా భాగీరథిగారి బొమ్మలు పదర్శింపబడ్డాయి. లార్డు రిన్ లెకగోకూడా స్వదేశానికి వెళ్ళిపోతూ భాగీరథిగారి బొమ్మలు కొనుక్కు వెళ్ళాడు. పాశ్చాత్యకళాప్రపంచంలో ప్రకృతిచిత్రాలకు ధారత దేశం నుండి ప్రాతినిధ్యం వహించగల ఏకైకభారతీయ చిత్రకారుడు ఆయనే. తెలుగువాడై పుట్టడం నిజంగా ఆయన దురదృష్టం. దీవళి తన్నులాను దహించుకుంటూ జాజ్వల్యమాసంగా ప్రకాశించినట్లే - ఆలనా పాలనా మన్నన మెచ్చుకోలు లేకుండానే భాగీరథిగారు ప్రకృతి చిత్ర రచనావ్యాసం గంత్ జీవితం ధారపోశారు. ఆబొమ్మలు అక్కడా అక్కడా మహారాజుల దర్బారుల్లోమా గొప్పగొప్ప భవంతుల్లో గోడల్ని అలంకరించివున్నాయి. ఆయన మంచిమంచి చిత్రాలు ప్రచురించే రానేలేదు. తెలుగువాళ్లు నిజంగా అదృష్టహీనులు. ఆంధ్రదేశంలో చెప్పుకోతగ్గ మ్యూజియం, గ్రంథాలయంకూడా లేవు. అస్సలమివంటి ప్రయత్నాలే మనవాళ్ళు చెయ్యరు.'

'పురింటేచే అంతపురి ఎక్కడుంది వస్తుంది? చెప్పుకోతగ్గ కల కత్తా'వంటి మహానగరమే మనకుంటే - పత్రికలు ప్రింట్లు రంగస్థలాలు కళాకేంద్రాలు ఎన్ని ఆటలేనా ఆడవచ్చు! ఎంతమందినైనా పోషించవచ్చు! మద్రాసునుంచిబొమ్మన్నా పోకుండావట్టుకువేలావతున్నారు మనపత్రికలు, స్టూడియోలు, కళాకారులంతా! ఈవ్యాసంగమంతా చేశంనడిబాడ్తుంటే తెలుగువాటజరిగే ప్రాప్తి మనమంటేగా? జాతీయమైన సంస్కృతితో, అభిమానపూర్వకమైనసందింధాన్ని కళల్లోకలిగించుకోలేకపోతున్నాం. మన పూళ్ళల్లో ఏదా చిత్రకళాప్రదర్శనాలు జరగవు. ఎవరూ బొమ్మల్ని చూడరు, బొమ్మల్ని కొనరు. మన సాంప్రదాయాలు ఎట్లాగ నిలబడేది?'

కృష్ణమూర్తిగారు 'నేషనల్ స్టూడియో' - అన్న బోర్డు కట్టావుగా? యిహా ఆ సాంప్రదాయాన్ని నిలిపెట్టి పంట పండించండి యీ అమ్మాయిను సుహృద్దాసు. నాకు తెలుసుగా నువ్వు వట్టి ఆవేశాల పుట్టవి. ఈ అమ్మాయి ఆ భాగీరథిగార్ని పట్టుకుని నాలుగు గీతలన్నా గీస్తుంది - నువ్వు నీ కెమేరా మెదకు తగుల్చుకుని పోయి యే సినిమాలోనన్నా చూడు. నిన్ను నమ్ముకున్నవాళ్ళన్నా కలో గంజో నాలుగు మెతుకులు తింటారు. రిపోరేటర్లు పెట్టుకొని, నాలుగు సినిమా చేస్తారు పోస్టల్స్ రాసుకున్నా పదిరాబ్బు చచ్చి చేతిలో వ్రాల్తాయి, కళకోసం గంతుకెయ్యమని ఎవరు చెప్పారు నీకు?'

మూర్తినారాయణ ఆవేశంగా 'ఈ రాజకీయాల పంకం తుడిచేట పంపేతాని మన కళలూ సాంప్రదాయాలు నిలిపివేసి మేస్తారు.'

'సామాజిక వ్యవస్థా - స్వరూపాలు మార్చివేస్తా మంటున్నారు పెద్దలు - రాజకీయాలు బుడదంటా వెల్లగోయి?'

'మనం బ్రతకటంకోసం వృత్తులూ పరిశ్రమలూ వుద్యోగాలూ ఎంతముఖ్యమో, మన జాతీయమైన కళలూ సాంప్రదాయాలూ సాహిత్యాన్ని నిలిపెట్టుకోవడంకంటే అంతే ముఖ్యం. ఈ ప్రజాస్వామికంలో కళకీ సాహిత్యానికి ఘోరమైన దగా జరుగుతుందేమో నని భయంగా వుంది మాస్తామా.'

కృష్ణమూర్తిగారు కొంచెం సవ్వి యిలా గన్నారు—

'ఒకమాట నేను రోడ్లమీద హార్మని వాయిస్తూ డబ్బులు అడుక్కునే ముష్టివాళ్ళను కలిశాను. అందులో ఒక నడిచయస్సు - శ్రీ, ఒక కుర్రాడు, చిన్న పడేళ్ల అమ్మాయి. ఆ కుటుంబ యజమానికి నలభై ఏళ్ళుండచ్చు. ఆ అమ్మాయి అబ్బాయి ఆ శ్రీ వాళ్ళు ముగ్గురూ చాలా అద్భుతంగా పాడుతున్నారు. ఆ పెద్దతను మెళ్ళో హార్మని కట్టుకున్నాడు. ప్రతి యింటిదగర బీధులోను బజారులో కొట్టదగిర నిలిపి వాళ్ళు పాటలు పాడి డబ్బులు పోగుచేసుకుంటున్నారు. నేను వాళ్ళను చూచి అనవసరంగా జాలిపడ్డాను. ఆ పాటలో వున్న మాధుర్యాని కంటా కారణం ఆ కుటుంబ గడవకపోవటమే నని అప్పట్లో నాకు తెలియింది - నేను వాళ్ళను

బ్రతిమాలి నా యింటికి తెచ్చుకుని మేపాను. మరో కోతిపనికూడా చేశాను — శాస్త్రకట్టున సంగీతం అలవాటు చెయ్యాలని ఒక పండితున్ని కాళ్ళు కడుపులూ పట్టుకుని పహస్యంగా యింటికి రప్పించి చెప్పించి చూశాను, తరువాత వాళ్ళనలు పాడ్డమే తగిపోయింది. పాడినా ఆ ఆకలి పలికించిన మామయ్యం గొంతుల్లోంచి ఆరి చక్కాపోయినట్లయింది. ఒకమాటు నేను రెండురోజులు పనుండి పొరుగురువెళ్ళి వచ్చేసరికి వాళ్ళంతా వుడాయించేశారు.'

'మీరా—పుత్తినే వెళ్ళిపోయారా గుర్తుగా యేమన్నా స్మృతిచిహ్నం వదిలేసి వెళ్ళారా?' అంది.'

'నీ కుంటిప్రశ్నలకేంరేగాని మాస్టారికి నీ బొమ్మలు చూపిస్తావా లేదా?'

మీరా లేచి స్టూడియోగదిలోకి నడిచింది,

'ఇవి రెండూ భాగీరథిగారి చిత్రాలు....'

ద్వారానికి ప్రక్కగా గుమ్మంలో నిలబడి చూస్తే,—

ఒక పెద్ద ప్రేముకట్టిన చిత్రం - అంశులో ఒకే పెద్ద కొండరాయి క్లోజప్చూర్ చిత్రంపబడి వుంది. వేసుకున్న పెచ్చి ప్రకారం ఆ చిత్రంలో ఆధారం అంటే భూమి చాలా తక్కువ. దిగువను చిన్నచిన్న రాళ్ళు ముదురు ఆకుపచ్చ నలుపువర్ణిగావచ్చిన నీలిమ రూపంలోగల లాంతర్యాన్ని చెబ్బాండగా - చిత్రకారుడు తీసుకున్న సమయం వుడయపు లేయెండ, చుట్టూ కూన్యాకాశం. ఎండ లేతగా ప్రసరిస్తుంటే చొంబరిగా దిగులుగా ఏకాకిగా ఆ రాయి ఒక్కటి కాలంలోకి నిలబడి చూస్తోంది. దిగువన బాగా ముదురు నీలం నలుపు వాడుతూ పోనుపోను ఎండకు వప్పగించబడ్డ భాగాల్లో ఎరుపులోంచి పొరలు పొరలుగా తేలిపోయింది.

'ముదురాకుపచ్చ - ఎరుపు యివి భాగీరథిగారికి చాలా యిష్టమైన రంగులు', కృష్ణమూర్తిగారు చాలాసేపు నిలబడి అదే రాయిని తచేక ధ్యానంతో చూసి - 'చాలా లాత్తిక దృష్టి కావాలి నాయనా యీ బొమ్మల్లోని ఆత్మను దర్శించగలిగేటందుకు.'

రెండవబొమ్మ కిటికీ తెదురుగానున్నగోడకు తగిలించబడి వుంది. ఆ చిత్రంలో ఆకాశం లేదు. ఒకపెద్ద మర్రిచెట్టుయొక్క మ్రాను. దొమ్మంలా ముదురు ఆకుపచ్చ నలుపు - ఆ మ్రానులా వూడల్లో జీబూ తంలా గుండి. ఆ పూచ రొక పెద్దవైజురాయిని కొగలించుకొంటున్నాయి. ఆదొమ్మంలా ఆక్రమించుకున్న మ్రాను పూడల నహాయంతో రాతిని ఆలింగనం చేసుకుంటున్న దృశ్యం చాలా మనోహరంగా జిజ్ఞాసాసూచకంగా వుంది. అక్కడ దట్టమైన చీకటి రాతిమట్టా పెనవేసుకుంటున్న ట్లని పిస్తుంది. కాని చిత్రంలో నమయం చెప్పలేదు. ఆ బొమ్మలో ముదురారు పచ్చ నలుపు ఎరుపు ఏట్ల వైవిధ్యం చక్కగా చూడొచ్చు, భావం చాలా కఠినంగా వుంది. రచనలో గొప్ప పట్టుదల కనిపిస్తోంది.

కృష్ణమూర్తిగారు తరువాత యేమీ మాట్లాడలేదు. సూర్యనారాయణ గ్రామపోసుతెచ్చి స్థూపమీద పెట్టాడు. సైగలు దేవదాసులో పాడిన 'దుఃఖితే' అన్న పాట వింటూ ముగ్గురూ చిత్రప్రతిమల్లా నిలబడిపోయారు.

ఈ వాళ థాగీరథిగారు లేరు. ఈ వాళ సైగలు లేదు. ఇద్దరూ తలవంచుకొని శలవంటూ యీ రోకాన్ని వదలి వెళ్ళిపోయారు. ప్రపంచంలో మెదరికీ పాడేహక్కు లేదు యిక.

బొగమంచు, సూర్యాస్తమయం, సూర్యోదయం, రాళ్లు - రప్పలు, చెట్లూ పొదలూ, ఆకాశం యీ ప్రకృతియొక్క మహాసౌందర్యాన్ని ఆత్మని శోధించి చెప్పే చిత్రకారుడికుంచె శ్మశానంలో మంటల్లో ఆకలితో చారిద్ర్యంపో చీకట్లో మాయమయింది.

ఒక్క ద్వేషమే మహాత్ముడ్ని హత్య చేసింది. ఈ సామాజిక వ్యవస్థ అనేకమంది ఋషితుల్యుల్ని పొట్టను బెట్టుకుంది.

స్తూడియోలోకి క్రమంగా సూర్యనారాయణమిత్రబృందం చేరుకొనేలోగానే కృష్ణమూర్తిగారు లేచారు 'అనవసరంగా నన్నందరికీ పరిచయంచేసి నాప్రాణాలు వేధించకు. నాకు ఏకాంతంకావాలి.' అంటూ —

మీరాకూడా లేచి 'వదండిమేస్టారూ - మాయింటికిపోదాం. అక్కడ మీ ఏకాంతాన్ని ఎవ్వరూ భగ్నంచేయరు.'

కృష్ణమూర్తిగారు సాలోచనగా 'నాగ్రామఫోను....'

సూర్యనారాయణ అందుకుంటూ 'ఆ నైగలు రికార్డులు, యీ టాళ్ళసంచులు అవి ఆయనకూడా వుండవలసిందే.'

'మీకిష్టమైనన్నాళ్ళ మీరు మాయింట్లో వుండిపొండి మాస్టారూ. మీ ఏకాంతానికి యేమీ అడ్డురాకుండా చూసే పూచీ నాది.'

సూర్యనారాయణ మెట్లదగ్గకువెళ్ళి మస్తానుకొట్టో కుక్రవాడ్ని పిలిచాడు. ముందు గ్రామఫోను నెత్తినబెట్టుకున్న కుక్రాడు, నైగలు రికార్డులు చంకన బెట్టుకుని కృష్ణమూర్తిగారు, ఆవెనుక సంచుల్నివట్టుకుని 'మీరా' ముగ్గురూ వీధిలోకొచ్చారు.

ప్రాసంధోత్సవానికి కృష్ణమూర్తిగారు ఎల్లామా వుండరని సూర్యనారాయణకు తెలుసు. మీరాకూడా వెళ్ళిపోతున్నందుకు అతను లోపల కొంచెం వెలితివడ్డాడు. ఒక అమూల్యమైన నిధిని సంపాదించుకున్నదానిలా 'మీరా' మురిసిపోవటం అతను గమనించకపోలేదు. చీకటి మసగమసగ వుంది. రోడ్డుమీద అల్లంతదూరం సాగనంపుతూ 'మాస్టారు జాగ్రత్తసుమా !' అని మీరాకు అస్పష్టంగా చెప్పాడు. ఆ అన్యాయ ఒక మందహాసం పారేసింది. క్రమ్ముకొస్తూన్న విరుశ్వాహాన్ని నెట్టుకుంటూ గబగబా మేడమెట్లు ఎక్కాసాగాడు.

పైన జండాకొయ్యలా నిలబడి 'శాస్త్రి' యేదో దడదడా వాగేస్తున్నాడు.

ప్రసాదరావు దోనులోముద్దాయిలా నిలబడి వింటున్నాడు చెవుల ప్పగించి.

‘చారే అమ్మాయి, ఎను! నీ మంచికోసం చెబున్నాను. నువ్వేదో కవిసనుకొని అప్పుడే అల్లాగుద్దెచ్చెయ్యకు. నీనాటకం ఏదో అద్భుతంగా రాసేవే అనుకో. నువ్వేం జార్జి బెర్నాడ్ షా పట్రా! నీనాటకం యొక్క గొప్పంరా మాకు ముట్టుకు రాదూ? మార్చాలని ఆ అమ్మాయి పట్టుదల వట్టింది. నీ సొమ్మేంపోయింది? మాటవసకి నాకేం అభ్యంతరంలేదను కో.... కదా నాయకివేసే అవిడ పీలింగు చెబ్బితింటే మనకేంవొరుగుతుంది చెప్పు! నువ్వు ఆ అమ్మాయి జీవితకథనంలా చిలవయా పలవలూదీర్చి ంగానికెక్కిస్తున్నావని మేమంటామా, అదగలమా? కవన్నవాడు ఎవరి జీవితంవోంది యేమిటేసుకోకుండా నాటకం ఎల్లా అమోరిస్తాడు చెప్పు! రాకరాళీయంగా కొన్ని సంఘటనలు సరిపోలవచ్చు. కేసంలా హైకోర్టు పంకెళ్ళినా చీర్పు నీవత్తమే, కాని నా అనుమానం ఎక్కడంటే.... మన నాటకం చూసే సజ్జంరా నీ అమోఘురచనాపాటవంచేత మాకు పుచితరీతి సక్కారం చేస్తారేమోనని. మేం నీకు పూలదండలు అసీ వేసి పూరేగిద్దామనుకుంటాంటే నువ్వు అప్పుడే నిజమైన కవిలా మొరాయిం చటం ఆరంభించి మమ్మల్ని ఆశ్చర్యపకితుల్ని చేసి పారేస్తున్నావు. రిహార్సల్నివేసి పోస్టర్లు అందించి కరపత్రాలు పంచిపెట్టాక టిక్కెట్లు అంటగట్టాక మేమంరా నువ్విట్లా మొండికేస్తే యేగంగలో దూకం?’

‘చారే అబ్బీ, అద్వాన్సువుచ్చుకున్నాక నాటకంలో వేషంవేయడానికి వొప్పుకున్న మనిషి ఆఖరుసీను అల్లావుంటే వెయ్యను, మార్చాలి ఆసంటే కవన్నవాడు ఎందులోనన్నా వురికి చచ్చిపోవాలంటాను. కిరాయికి వేషాలువేసేవాళ్ల దగ్గర్నుంచి స్క్రిప్టు సంస్కరిస్తూ కూర్చుంటే కవన్న వాడు యిహ బ్రతకాలా?’

‘ఫవ్, వోరుముయ్యవోయ్ నాన్నా! ఆ అమ్మాయి తనమీదే నువ్వు నాటకం వ్రాశావనీ మేమంతా అడిస్తున్నామనీ అనుకుంటోంది. అడపిల్ల, కష్టపడి నాటకాల్లో వేషాలేసి పొట్టగడుపుకుంటోంది. దీను

రాలు : ఆ అమ్మాయి ఫీలింగ్సు మనం ఎందుకు నొప్పించాలని నీకుండొద్దుట్రా ? అహ....నాటకం గొప్పగా వ్రాశావే అనుకో, అందుకు మేమంతా నిన్ను మోసెయ్యటంలేదూ అండలానికి ఎత్తి : ఆ అఖరుసీను రివ్వంత మారీస్తే నీవుట్టి యేంమునిగిపోదురెద్దూ ?

‘నాటకం అంతా అఖరుసీనుమీద ఆధారపడివుంది. నేను చెప్పదలచిందికూడా అక్కడ ఆ అమ్మాయి అల్లానటించాలనే....యిప్పుడు నాకు బావులేదు....మూర్ఖమంటే నాకేంమొహమాటం ? నా నాటకం మీరెవరూ అసలు వెయ్యనక్కర్లేదు.’

‘చాలాసంతోషించాం, పీపులు మావి చెక్కెస్తారు బయట. నీకింత జాలిలేదేవిట్రా; ఆడకూతురు కంటతడిచేసుకుని అడిగిందనైనా నీగుండె కరగకపోవాలా ?’

తన పొటోస్టూడియోకి ప్రారంభోత్సవానికంటావచ్చి అదేమంత ముఖ్యవిషయంకానట్లు లోకవ్యవహారాలన్నీ చర్చించుకోవటం తృప్తి కరంగాలేని సూర్యనారాయణ - ‘మీరెందుకోయ్ జుట్టాజుట్టాపట్టుకుంటారు? అన్నలు ‘మీరా’ మీనాటకంలో వేషంవెయ్యదు. అక్కడికిహా సరా? ప్రస్తుతానికి వద్దాం....’

‘కొంపమునిగిందే : ఏవీటి : రానీ కనుక్కుందాం.’ అని పేక్సియరు మొహంవేసిన శాస్త్రి ‘ఈతంటా నువ్వే తెచ్చిపెట్టావు చూశావా?’ అన్నట్లు సవాల్చేసే చూపుల్తో ప్రసాదరావుని కొరకొరా చూశాడు.

‘పాతికరూపాయలు అడ్వాన్సు తీసుకునిటూడా నాటకంలో వేషం వెయ్యనంటుందా ?’ ప్రసాదరావు శాస్త్రికి రాబోయే కోపాన్నంతా ‘మీరా’ పైపు మళ్లించాలని ప్రయత్నించాడు.

‘అసలు ఆడవేషం ఎందుకోయ్ నీ నాటకంలో ? ఆ యేడిచేదేదో మగవాళ్ళతో సరిపోకుండా నీకో కథనాయకి కావలిసొచ్చిందాయె. కథనాయకితో పాట్లుపడలేంరా అని మొత్తుకున్నా వినకుండా నాటకం రాసి హుచ్చున్నావు.’

ప్రసాదరావు వోరిమినంతా కోల్పోతూ - 'యేడ్చావులేవోయ్, నీమాటలు వింటే జ్ఞానమున్నవాడెవడూ హర్షించడు. కథానాయకినాదా రేకుందా నాటకం వుండాలని కావించడానికి నువ్వెవరవంటి? డబ్బు పుచ్చుకుని కిరాయికి నాటకాల్లో పేషంవెయ్యాలన్న ఆడదాన్ని లొంగదీసు కోలేనివాడు డైరక్టరట - పెద్ద డైరక్టరు!'

సూర్యనారాయణ తగూతీరేవాడిలా మీరెందుకోయ్ అనవనరంగా కీచురాసుకుంటాడు? 'మీరా' మీ నాటకంలో పేషంవెయ్యడు. డబ్బు వాపసు యిచ్చేస్తానంది.'

'డబ్బు వాపసు యిచ్చేస్తానందీ? నాటకంలో పేషం వెయ్యడూ?' యింకా పివరంత అనుమానం లోపల పెట్టుకునే ప్రసాదరావు 'హా చంద్రమతీ!' అని చతికిలవడ్డాడు స్టూడియో జంబుఖానామీద.

కాత్రి సూర్యనారాయణకేసి నందేహాస్పదంగా చూస్తూ - చెప్ప వోయ్ మిత్రమా - మేం అట్లా ఆడదానికియిచ్చిన డబ్బు వాపసుతీసు పునేటంత చవకరకం కళాకారులంకాదు. కళకోసం మావాడు బియ్యే పొద్దు త్రీ మిగలబెట్టాడు. కళకోసం నేను యావజ్జీవబ్రహ్మచర్యవధం అవలించిం చా ముక్కు-మాసుకుని. చివరకు కళకోసం నువ్వు పొలమూ పుట్లా అమ్మి యీ స్టూడియో ప్రారంభించావు. అన్నట్లు యివాళ ప్రారం భోత్సవంకడూ? మరిచా! జవంవిడిచి రాట్లల్లోపడ్డట్టున్నాం! ఏరోయ్ మిగతా వాళ్లందా? మన హీరోయావయినట్టు? అనలు ముద్దాయి మీరా యేదీ? టీ, ఫలహారాల వాసన యేమూలనుంచీ కొట్టటంలేదే?'

'మీరావచ్చింది, వెళ్ళిపోయింది.'

కాత్రి అధినయిస్తూ-వచ్చింది- 'వెళ్ళిపోయింది. ఈ వాక్యంలో కర్త వుందిగాని కర్మలేదు. ఎక్కడకు ఎప్పుడు, ఎందుకు వెళ్ళింది? ఏవయ్యా సూర్యనారాయణా, కర్తా కర్మాలేకుండా మాట్లాడతావేవయ్యా? గొప్ప నప్పెన్ను!'

‘సస్యేన్నేవిటోయ్ నీమొహం! నాటకం ఆడికుందానే కథానాయకి నాటకంలోంచి చెప్పకుండా చెయ్యకుండా నిష్క్రమించేసింది. ఇది బ్రాజిడీ!’ సూర్యనారాయణ నవ్వుచూ ప్రసాదరావుకేసి చూశాడు,

‘నానాటకం బ్రాజిడీ కాదు మొదట అని నేను గోలెత్తుతున్నా వినిపించుకోరే!’ అన్నాడు ప్రసాదరావు చేరుమాలలో ముఖం వొత్తు కుంటూ.

‘మరేవిట్రా: పోస్టర్లు అంటించి కరపత్రాలు పంచిపెట్టి తేదీ పాత్రలు హార్మనీ వాయిచేవాడిదగ్గర్నుంచీ పేర్లు ప్రకటించేశాక కథానాయకి లేచిపోతే బ్రాజిడీగాక సుఖాంతమెల్లాగవుతుందిరా నన్నా!’

ప్రసాదరావు ఆవేశంతో ‘నా నాటకం చెక్కుచెదరకుండా వుంది. నా పాత్రలన్నీ అనంతమైన కాలంలో సంచారం చేస్తుంటాయి. నా అభి ప్రాయాలు, నేను నిర్మించిన సీనులు....వాటివెవరూ భగ్నంచెయ్యలేరు, ఇప్పుడు నా నాటకానికొచ్చిన ప్రమాదమేమిటి?’

శాస్త్రి - ‘వారే - నీలాటి కవులున్నారే - వాళ్ళని నిలుపునా కోసినా వాస్తవాన్ని కళ్ళముందరజరుగుతున్నదాన్ని గుర్తించలేరు. ఇప్పుడు నిజంగా ప్రమాదమేవచ్చిందని కవన్నవాడిని నిన్ను భ్రమింపచెయ్యాల్సిన దురవస్థ నాకు పట్టిందిగనుక చెబున్నాను. కిరాయికి డబ్బులుచ్చు కుని అంటూ నువ్వేదోవాగుతున్నావు. నాటక రచనలోనూ జీవితం లోనూగూడా నువ్వు వాడే అనందరభప్రయోగాలతో మేం చస్తున్నాం! జీవి తవులోతుపాతులన్నీ పెళ్ళగించి నువ్వు నాటకంరాసిపారేస్తే, తెలిసిగూడా తనవేషం రాను పెయ్యాటానికి జంకని మరోఅడదాన్ని కళారంగంమీద చూపించు: సభాలో సభవిష్యతి: నీ డైలాగుస్ ఎంత సూదుల్లాగుచ్చుకొని ఆమెహృదయాన్ని గాయపర్చాయో ఆలోచించు. ఇంత మానసికచిత్రవధ సహించడానికేనా నువ్వెచ్చే ముష్టియాభైరూపాలు పుచ్చుకుని రంగం మీదకువచ్చి పాత్రపోషించెయ్యాల్సిందీ? కలకంఠి కంటకన్నీరొలికిన....

‘చాలాల్లేవోయ్: ఆపు - అక్కడికిహ. మనసామాజికవ్యవస్థలో జీవితాన్ని అర్థంచేసుకోలేనిస్త్రీని, మూర్ఖురాలిని, సంఘటనలద్వారా మార్చి,

ప్రేక్షకులగుండెల్ని మివ్వుమివ్వు మనిపించేట్లుచేసి, అపాత్రను అజరామరం చేసిపారేశాను. ఆ విశ్వాసం నాకుంది. అపద్ధ శ్రమ కిడంతా ప్రతిఫల మన్నదూట! బుద్ధొచ్చింది! రెంపలేసుకుంటాను!’

‘త్వరపడజోకోయ్. ఆ వేసే దేదో ఆ అమ్మాయేవచ్చివాయిస్తుంది.’ అన్నాడు శాస్త్రి హాస్యంగా.

ప్రసాదరావు చిద్రుఘస్సుమంటూ కోపంగాలేచి మెట్లపై పు నాలుగ దుగులు వేశాడోలేదో - సూర్యనారాయణ - ‘రా! రా! శ్రీహరి - వచ్చాడోయ్, అడుగో, నీహిరో....కాస్తంత తగు!’

శ్రీహరి - ‘వమస్కారం ప్రసాదరావుగారూ! రిహార్సిల్లు స్కూల్లో అంటే అక్కడికెళ్ళాను పెట్రోమాక్సులైటు పెలిగించుకుని. బైదిచ్చేహోచ్చిసి చాలివాడినెత్తిన మోయించుకుని పట్టిగెళ్ళానుటాడా. ఎప్పుడూ ఫిక్చరేరు. మళ్ళీజ్ఞాపకంవచ్చి మన స్టూడియో ప్రారంభోత్సవంగాఅని - అట్నుంచి నరుక్కురమన్నారు. మన మీరాదేవిగారెక్కడా ఫిక్చరేనట్లుందే?’

శాస్త్రి - ‘ఆ రిజైడబ్బులు, కూలీ, కిరసనాయలు, అంతా దండుగ! వేస్తు! వేస్తు!’

హిరో జావగారిపోతూ - ‘ఇంత పుష్పతమైస నాటకకళని యిల్లాటూసాయడా వైసాల్లో రెక్కగట్టి కఠినంగా అపమానపరుస్తున్నారు మాస్టారు!’

ప్రసాదరావుచిరాకుగావచ్చారుచేస్తూ - ‘డామిట్! కథ అడ్డంతిరిగింది. మీరాచేవిగాయ యాక్టుచెయ్యరు - టా!’

శ్రీహరి పులిక్కిపడిచూశాడు. శాస్త్రి కొబ్బరిమట్టంకేసి నిరాశగా చూస్తూ - ‘టేను! విజం!’ అన్నట్లుగా బుర్ర కాస్త టకాయించాడు. ముగ్గురూ ఎవరి పొణిషనులో నాళ్లు జీణకాలం నివ్వెరపడిపోయినట్లు విలుచున్నాక - సూర్యనారాయణ పగలబడినవ్వాడు అట్టహాసంగా.

‘వేమూరిగగ్గయ్యలా ఆరేం నవ్వు?’

‘మీరా యాక్టుచేస్తుందోయ్, తప్పకుండా....’

‘హా!’ అన్నారు ముగ్గురూ చొక్కసారి.

‘నాటకంలో వేషంపెయ్యనని ఆఅమ్మాయి నాలో అనలేదు.’

‘తర్జునినిగాలిలోఆడిస్తూ శాస్త్రి విస్ఫురుగా మీదకువచ్చి-నీతో అనలేదా!’

‘అనలేదు!’

‘హరి దుర్మార్గుడా!’

ప్రసాదరావు ఏదో స్ఫురించినవాడిలా సూర్యనారాయణకు రెండవ తట్టున నిలబడి ‘మరైతే యిప్పుడిక్కడకు ఎందుకురాలేదు?’

శాస్త్రి ‘నువ్వు తెలివైనప్రశ్న అడిగాననుకుంటున్నావుకాదోలు డిటిక్లిష్కథలు చదివిన పాపాన పోలేదా?’

‘వచ్చిందీ, వెళ్లిపోయింది.’

శ్రీహరి మధ్యలో అడ్డంపస్తూ - ‘టీపార్టీ అయిపోయిందిగామోసు.’

‘అదిగో పుళ్ళీ కర్మేడి సూర్యనారాయణా నీ వాక్యంలో! గ్రామర్లో నీకు సున్నాకన్నా ఎక్కువమార్కులు యిచ్చేదిలేదు.’ అంటూ దొరక పుచ్చుకున్నాడు శాస్త్రి.

ప్రసాదరావు-‘శ్రీహరి, నువ్వు ట్రాజిక్కుపాత్రలు యాక్టు చెయ్యడంలేదుగాని ప్రాణాలుతోడేస్తున్నావు. టీపార్టీఅయిపోయిందంటావేమిటి?’

సూర్యనారాయణ నవ్వుతూ - ‘అదే అఖరుసీను, ఎల్లాగుంది, ట్రాజిడీయా కామిడీయా?’

శాస్త్రి ప్రసాదరావుపీపుమీద బలంగాచరుస్తూ - ‘చంపేశావు గదోయ్. నీహూటర్లో’

ప్రసాదరావు చేత్తోశాస్త్రిని పొడుస్తూ ‘అది నా పీపని తెలుసా—’

ఫలోక్తులమధ్యలో కుర్రాడు ఫలహారాలు టీ యిచ్చి కిళ్ళీలు పట్రావడానికి క్రిందకుపోయాడు.

శాస్త్రి ‘అడుగో అనననరపుపాత్ర! తెరకు కుడివైపునుంచి అనందస్థంగా ప్రవేశించును.’

మస్తాను . గళ్ళలుంగీ, మీసాలుమాత్రం తీసేసి పెంచినగడ్డం, మాట్లాడుతుంటే కనబడే పలుపరుసా.... మెట్టమీంచి వస్తూనే - ఫంతులు గారూ-నాకు వో పొటో యేపిస్తారా? నవ్వుతూ సినిమాల్లో మాంత్రి కుడు చెరపడబడుకొన్న పతివ్రతమీదకు వస్తూన్నట్లు దగ్గరకు రాసాగాడు.

‘వహిలేజోజీ - పంచెకళ్యాణీ!’ శాస్త్రులద్దండ నోట్లోతురుముతూ అరిచాడు శాయశక్తులా.

ప్రసాదరావు పోయినపార్డు ‘త్రీ’ విజ్ఞానంతో - ‘కొనేవాడు మహారాజు’ అని నన్ననన్నగా గొణిగాడు.

సూర్యనారాయణ ఫ్లాష్‌వేసి, కర్రెసులాగి, కెమేరాని ముందుకుతోసి స్టూలుమీద బిసిను గళ్ళలుంగీలో ‘మస్తాను’ బైతాయించగా ‘ఏదీ చొక చిరునవ్వు, వన్-టూ-త్రీ అంటూ స్విచ్చి నొక్కాడు హాహాకారాలమధ్య.

3

రాజబాటకు దూరంగా, జననమృర్ధంలేని ప్రదేశంలో ప్రశాంతంగా, ఆశయాల మనోహరాకాశానికి చేరువగా, అనువుగా....జీవిస్తున్నది మీరా. చూరులు నేలకు తగులుతున్న పాకలోకడుగిడుతున్నప్పుడు - కృష్ణమూర్తిగారు నిజంగా ‘మీరా’ సాహసానికి మనస్సులో అభినందించుకుంటూనే - ‘ఒంటరిగా మనిషి జీవించకలగటంతోనే’ యిహజీవితంలో ఆ స్వక్తికోలుపోయేదంటూ యేమీవుండదమ్మా. ఈజీవితాన్ని యితరులతో పంచుకోవలసిరావటంతోనే బంధనాలు కష్టనిష్ఠురాలు లాభనష్టాల దేరువాణి లెక్కలు ఆరంభమవుతాయి.’ కృష్ణమూర్తిగారు పాకబయటంతా కలయచూశారు. చరచకాల రోజాపువ్వులు గుత్తులు గుత్తులుగా నవ్వుతూ పలకరిస్తున్నాయి.

మీరా తలుపుతీసి నెట్టుకుంటూ లోపలకడుగుబట్టి - ‘రావచ్చు మాస్టారూ, మీరివా నా యింటికి రావటం నాకెంతో సంతోషాన్ని కలిగించింది.

అదివరకే వెలిగించిన హరికెన్లాంతరు వెలుగులో మాస్టారి సంఘల్ని గ్రామఫోను పెట్టెను అక్కడవుంచి కుర్రాడు శలవుదీసుకుని చీకట్లో అంతర్ధానమయ్యాడు.

కృష్ణమూర్తిగారు లోనికడుగుపెట్టానే ఆ వెలుగులో కుట్టుమిషను నొకదానినిచూసి, తరువాత విశాలంగా నిరాడంబరంగావున్న ఆ గదిలో ఒక చాప, స్టూలు, చిన్న మడతమంచం, ఒకమూల చిన్న బట్టలపెట్టి, యింకా కుట్టుమిషనుకు చేరువగా ఒక తగుమాత్రం చెక్కపెట్టి.... పరిశీలనగా చూసినమీదట ఒకవైపునగోడకు తగిచ్చిన, బంగారు సూర్యకిరణం లాకిడికి మంచులోంచి పడివడుతూ గోచరిస్తున్న, హిమాలయవర్షతచిత్ర పటంముందు నిలబడిపోయారు. చేత్తో లాంతరుని యెత్తిపట్టుకుని 'ఇది రష్యనుచిత్రకారుడు "రోరీచ్" వ్రాసిన అసలు సుమందీ. ఎవర్నో బ్రిటి మాలి ప్రాదేయపడి కొనిపించి తెచ్చుకున్నాను.' మీరా ప్రక్కకు చూపుతూ - 'యా అస్తమయం' చూడండి. భాగీరథిగారునాకు బహూకరించారు.'

చిత్రంలో ఒక కొండమీద చిన్న పాడుపడ్డ కోటమీదకు చీకటి తరుముకొస్తోంది. ఆకాశం రక్తవర్ణాన్ని కోల్పోతూ నిస్సహాయతగా చీకటితో పెనగులాడుతోంది. బొమ్మలోని వస్తువు అప్రచానమైన ౨౦గుల ప్రాబల్యం పుష్కలంగావుంది. దిగులు పడిపోయేస్వభావంకలవారిని మరింత దిగులుపర్చేదిగావుంది ఆచిత్రం. "ప్రకృతిచిత్రాలుకూడా గుండెలు విప్పి మాట్లాడాలాయని నేననుకోలేదు మీరా."

మీరా సంతోషంతో 'మాస్టారూ యింకోబొమ్మ తెస్తానుచూడండి, దాని అద్దం పగిలిపోయింది. అందుకని పెట్టోదాచాను.' చెక్కపెట్టిలోని కత్తిరించిన కొత్తబట్టల దొంతులక్రిందనుంచీసిన మరోపటాన్ని కృష్ణమూర్తిగారికందిస్తూ - 'చూడండి, ఇది కన్యాకుమారిఅగ్రం.'

అక్కడి చెలియలికట్టను సుందరంగా చిత్రించారు భాగీరథిగారు. ఉదయపుతెండలో యిసుక పచ్చగా ఎర్రఎర్రగా మెరిసిపోతోంది. చిన్న చిన్న కెరటాల దొంతులు రాళ్ళను డీకొని నురుసులుగ్రక్కుతూ మెల్లగా తిరోగమిస్తున్నాయి. ఆ రాళ్లు గుట్టలుగా చిందరివందరగా యిసుకలోంచి

కనిపిస్తున్నా. అవి సముద్రంలో కంటాచారుచుకుపోయాయి. కన్యాకుమారి షడ్ద సముద్రతీరాన్ని పుడయాన వీక్షించిన చిత్రకారుడి హృదయం ఎంత పరవశత్వాన్ని పొందిందో ఆదౌమ్మ స్పష్టంగా చెప్పగలుగుతోంది. చిత్రానికి మనోహరత్వాన్ని చేకూర్చింది ఆయన ఎంచుకున్న సమయం. ఆరాళ్ళు, యిసుక, ఆ కెరటాల పరవళ్లు మనోజ్ఞంగా వున్నాయి.

‘ఆయన సృష్టిసౌందర్యాన్ని వుపాసనచేసిన మహాతపస్వి. చెట్లులూ పుట్టలూ అడవులూ కొండలూ తిరిగితిరిగి నీటిరంగుల్లో సుందరమైన దృశ్యాల్ని చిత్రించి సామాన్యులకు సహితం అద్వితీయమైన ఆనందాన్ని కళాధించిన కలిగించేందుకు జీవితం చారపోయారు. మనకి స్వాతంత్ర్యం దచ్చుక దుర్బహదారిద్ర్యంతో అనారోగ్యంతో అకాలమృత్యువు వాతపడ్డ మహాపురుషుడు. యుద్ధంలో వైనికులు మరణిస్తారు. సామ్రాజ్య కాంక్ష, రాజకీయాలు, వీట్లలో జయాపజయాలు మానవసమాజానికి నాగరికతకూ సంస్కృతికీ కిరీటాలుకావు. మానవసంస్కృతికి నిదర్శనాలైన కళల్ని నిలబెట్టుకోలేకపోతే, ఆ సాంప్రదాయాల్ని పోషించలేకపోతే, ఒక రచయిత కవి చిత్రకారుడు గాయకుడు తిండిలేక దుర్మరణంపాలైతే. ఆ దేశం సిగ్గుతో తలవంచుకోవాలి. స్వాతంత్ర్యం జాతిమనోవికాసానికి లోడ్బడకపోతే దీనికై యింత బలిదానం దేనికి?’

మీరా పుద్రేకంచూసి కృష్ణమూర్తిగారు నవ్వి యిలా గన్నారు: ‘మనవాళ్ళు సృష్టిని చాలా జాగ్రత్తగా నిశితంగా పరిశీలించినమీదట తమ యోచనాదృష్టిని పైకిపోనిచ్చి సృష్టికి అతీతమైన సుందరరూపాల్ని కనుక్కున్నారు. ఇప్పుడు నువ్వుచెప్పావే - వికొలన్ రోరిచ్ అని - అతను ‘ఎవరెస్టుశిఖరాన్ని’ పూహించి వ్రాశాడు. అందుకోసం అతను ఎవరెస్టుకు దిగువనేవున్న మంచుకొండలన్నీ ఎంతో జాగ్రత్తగా పరిశీలించాక ఆఎత్తున మంచుగడ్డలుపేరుకున్న ఆకృతిని పూహించి చిత్రించాడు. ఆ శిఖరపరిశోధకులు చూసి ఆ ఆకృతుల రూపానికి విస్తుపోయారు. అతడు అక్కడే హిమాలయాల్లో స్థిరనివాసం వేసుకుని వుండిపోయాడు.’

మీరా - 'రోరిచ్ గారి దేశానిది ఆ అదృష్టమంతాను. భాగీరథిగారు కూడా జీవితంలో చాలామట్టుకు తత్త్వవేత్తలానే వుండేవారు. ఆయన వెంట సెక్రెచ్ గీయడానికి ఒకటిరెండుమార్లు వెళ్లాను. తీకాశంకేసిచూపించి రంగుల మేళవింపు చెప్పేవారు. ఎప్పుడన్నా వేదాంతం మాట్లాడితే ఆధ్యాత్మికదృష్టికన్నా చిత్రకారుడు నిర్మించిన ఆకృతులే వుత్తమమైనవనీ సత్యమనీ వాదించేవాన్ని, ఆయన నవ్వి ఏ దృష్టికన్నా ఆకృతులే ప్రమాణాలుగదా అమ్మా - అనేవారు.'

'అవును. ఆధ్యాత్మికదృష్టి అంటే జ్ఞాపరం వచ్చింది - కంచునల రాజ విగ్రహం చూశావా? ఓహో! యేమిలావద్యాకృతి?'

'మరి మాస్టారు పుట్టిపుణ్యానికే చెప్పివ్వవారు అమరావతిని కొల్ల గొట్టారే! ఈ రూపలావద్యానికి ఐచ్చి నైపుణ్యానికి ముగ్గులయే లండన్ మ్యూజియంలో అమరావతీశిల్పాన్ని చరలించి చూచుకున్నది. మన ఆంధ్రదేశానికో మ్యూజియంలేదు. ఆశ్రద్దే ఎవరికీ పట్టకుండావుంది మాస్టారు? ఆదృష్టే పాలకులకి లేకపోవటం నిజంగా మన దౌర్భాగ్యం కాక మరేవిటిచెప్పండి.'

'సాలార్ జంగు మ్యూజియంలో ముసుగుదొమ్మ చూశానమ్మా. మీరా, నువ్వు చెబితే నమ్మవుగాని ఆశిల్పాన్ని దొంగిలించి తెచ్చి చూచుకోవాలనిపించింది. అముసుగులోంచి దొంగిలించే ఆ నిరుపమానసౌందర్యం యీ పేదవాణ్ణి ముగ్ధుణ్ణి చేసిపారేసింది. ఆరాజిలోంచి అముగ్ధమనోహర రూపాన్ని దొలగించిన చేతులు ఆపనిముట్లు ఆ ప్యక్తి - అన్నిటికంటెగొప్పదైన ఆకాశాదృష్టిని తలుచుకుని గర్వపడాలి. ఈరాజకీయవేత్తలకు, వుద్యోగులకు, అధికారులకు, ప్రభుత్వానికి-స్వాతంత్ర్యం ఎందుకు సంపాదించవలసి వచ్చిందో - దాన్తోసాధించవలసినవి యేవిదో స్పష్టంగా పోల్చుకోలేకపోతున్నారు. దారిద్ర్యంతోపోరాడటం, నలుగురికీ భూమిగుడ్డా సాధించటంకోసమే స్వాతంత్ర్యసిద్ధి కారాదు. చుట్టాలు రోగాలు భయం యీర్వాస్యస్పర్థలు.... పట్టచోపోరాటం స్పష్టమైనది సాగుతూనేవుంది. స్వాతంత్ర్యంయొక్క చురుకులక్ష్యం జాతిలో మనోవికాసాన్ని కలిగించటం. యుద్ధాలు అగిపోలే వచ్చేళాంతి - తుపానువచ్చి అంతావుధుకు

పోయాక వెలిసినట్లే - ఆభీషత్సంయొక్క చివరిముద్రలు అంతగా గుర్తు పెట్టుకోసక్కర్లేదు. మనుష్యులు తాపేగా శాంతంగా పరుగులు పెట్టకుండా కాళ్లుచేతులూ విరుక్కోకుండా జీవితాన్ని జీవించడలసినట్లుగా జీవించాలి.'

మీరా చటుక్కున స్ఫురించినట్లు - కదిలేదీ 'కదిలించేదీ, మారేదీ మార్పించేదీ, మునుముందుకు సాగించేదీ, పరిపూర్ణపు బ్రతుకిచ్చేది-కావాలి... అన్నాను గదండీ కవి!'

'అవును అవును-అచ్చంగా అదేనమ్మా! అటువైపే మనగమ్యం,'

'అయ్యో అయ్యో! యీలాంతరిచేవిటి గంతులువేస్తోంది!' మీరా కంఠంబాగా రేచించింది. ముప్పామని లాంతరుకాస్తా ఆరిచక్కాపోయింది, చీకటి హఠాత్తుగా వచ్చి తిష్టచేసింది.

'అయ్యో నాతెలివి, మిమ్మల్ని యింట్లో నిలబెట్టి కబుర్లాడుతూ నిలబడిపోయాను.' నాలిక్కరుచుకుంటూ మీరా చీకట్లో అగిపెట్టికోసం తడుములాడనారంభించింది. బైటనుంచి శాస్త్రీ గొంతుకు వినిపించింది, 'రేకే సున్నాడు—'

'పుండండి. చీవంవెలిగించుకొస్తున్నాను' అంది మీరా. అతడి చెప్పలు మరీ సమీపంగా వచ్చాక 'అదేమిటో- నేనెక్కడ అడుగుపెట్టినా చీకడే జవాబిస్తోంది.' అన్నమాటలుహడా పడ్డాయి.

దీపంబొక్కమాటు వెలిగింది. అగ్గిపుల్ల నేలకు రాస్తూ 'లోపలకు రావచ్చు.'

శాస్త్రీ ఆజానుబాహుమనిషి. వంగి లోనికి రాదోరూ 'చరచాన, పతిమచుపూ పున్నవాళ్లుయాయెట్లో అడుగుపెట్టరాదని మీ అభిప్రాయం కావచ్చు. అంతేనా—' అని కృష్ణమూర్తిగారిని చూసి తెలతెలబోరూ అగిపోయాడు.

మీరా - చూష్టారు మీరు తెలుసనా....' అని అర్ధోక్తిలో అగిపోయి కృష్ణమూర్తిగారికేసి చూసింది.

'ఎందరోమహానుభావు....'లంటూ శాస్త్రీ చేతులురెంటిసి జోడించాడు, చిరునవ్వు ముఖాన కనబరుస్తూ. శాస్త్రీ చాలా నిష్కల్మషంగా

నవ్వుతాడు. ఆచిరునవ్వు ఎటువంటివాతావరణంలోనైనా అతడికి క్రాంత-
బెరుకు-జంకు లేకుండా దుందుకు తీసుకుపోగలుగుతుంది.

మీరా చాపతెచ్చి వేసింది. 'కృష్ణమూర్తిగారు పీరేనా....నాకు తెలుసు సూర్యనారాయణ చెప్పాడు. అందుకనేపార్టీలోకొచ్చిన సజ్జనంతా వదుల్చుకొని మీదర్శనం చేసుకుందామని తప్పించుకునివచ్చాను. దాను గాని మీరాదేవిగాదా—కబుర్లతోపే కడుపునింపారా ధోజనాదికాలేవైనా కనుక్కున్నారా?'

'ఏదీ రావటంతోనే కబుర్లలోపడ్డాం. నాకు సంతోషంలో పళ్ళు తెలియకుండా పోయింది. యీలోగా దీపం ఆరిచక్కాపోయింది. మీ రిద్దరూ కాస్సేపు కబుర్లుచెబుతూ వుండండి, నేను పావుగంటలో అంతా సిద్ధంచేస్తాను, మనస్సుగురం చొక్కమాపే కూర్చుందాం' అంటూ మీరా వంటలోకి వెళ్ళిపోయింది.

'నేను ధోజనప్రియుణ్ణి. మీ ఆర్దిష్టలచేతివంట నాకు రుచి కెక్కదు.' అని శాస్త్రి 'మాస్తారూ, యీవిడ తింటితిప్పయూహదా మర్చి పోతుండడీ ఆ నీటిబొమ్మల గీస్తూన్నప్పుడు. మరేపూ వరద్యాన - యివి కళాకారులసొత్తు! వీళ్ళ వ్యక్తిగతజీవితం చూస్తే నాకొకప్పుడనిపిస్తూ వుంటుంది : జీవితం ఎంత ఆధ్యాత్మంగా వంకరటింకరగా వున్నా యింత నిశితంగా సుందరంగా గంభీరంగా ఎల్లావుండగలుగుతాయో వీళ్ళరచనలు గాని చిత్రాలుగాని అని. నిజంగా నేను ఆశ్చర్యపోతుంటాను : మనస్సును అంత ఆరోగ్యంగా, చలించకుండా ఎల్లా అట్టేదెట్టుకుంటారో అని. నాకు మట్టుకు ముప్పుటలా పేకకింత కడుపులోపడకపోతే తోటటాకాడిలా తలకాయ వ్రేలాడేస్తాను. ధోజనందేహి రాజేంద్ర ఘృతసూపనమన్వితం గాళ్ళం మహి!'

కృష్ణమూర్తిగారు సవ్వారు. శాస్త్రి గొంతుసవరించుకొనివుపన్యాస ధోరణిలో - 'ఆశయాన్ని కావించుకొని వ్యక్తిగతసాఖ్యాల్ని కోరికల్ని అణచిబెట్టుకొని ఆదర్శాలవెంట పరుగులుబెడతారుకనుకనే మీరంటే లోకానికి అంత మోజు. కాని నాకోసందేహం: ఎప్పుడూ భాదిస్తోవుంటుంది

మాస్తాహ, ఈవాళ మిమ్ముల్ని ఆడిగి నిచ్చుత్తిచేయకుండా మనుకుంటున్నాను. మా మీరా - సూర్యనారాయణ - ప్రసాదరావురాటి కళాకారులున్నారు. సూర్యనారాయణ పాపం బ్రతకలేక గత్యంతరంలేక ఘోటోలు వృత్తిగా స్వీకరించి నానాతంబాలు పడుతున్నాడు. మీరా జీవించటకోసం బట్టలు కుడుచుండి. దోషజురగాక మిగిలినజీవితమంతా నీటిబొమ్మలు వ్రాస్తుంది. మా ప్రసాదరావు ఏయ్యే పల్లెలుగొట్టి యిప్పుడిప్పుడు జోరుగా పాటలు నాచుటలు వ్రాస్తున్నాడు. అసలు సాహిత్యంకాని కళలుగాని ఎవరిక్కావారి ప్రజలకు జీవితంలో నిలకడ, స్థితి, కూమాగుడ్డమీద చింత కొంత వరకు తగ్గిగాని యేర్పడదుగదా! సూటికి పదిమందిహదా విద్యావంతులు కారు. ఆందుచేత ప్రజల్లోంచి వచ్చే ప్రోత్సహాన్నికాకుండా ఆ తమ యొక్క పినాస ఆవేశాల్ని పురిస్కరించుకునే తమకోసం రాము కళన్ని సమ్మతించిరింగంలో కురుకుతున్నారుగదా! ఈకృషిలోమధ్యేమార్గమంటూ లేదుగదా! పోతే తారాపదాన్నంటిపోవడం లేకపోతే కళాభాల్లా మాడిచావటం. ఉత్తమరచన వుత్తమకళాసృష్టి ప్రతివొక్కరివల్లా అయ్యేదికాదు. నైగిల్లా పాదలేకపోయాక, టాగుల్లా వ్రాయలేకపోయాక, భాగీరథి గారిలా రాళ్ళలో చెట్టువుట్టలతో సృష్టిలోనిమూగభావాలన్నీ విప్పిచెప్పలేక పోయాక—యీ సాధన శ్రమ అంతా బూడిద పాలేగదా! ఇంత చేదు సూత్రను ఎల్లా ప్రింగుచున్నారీ చోటాచోటా కవులూ రచయితలూ కళాకారులూనూ చెప్పిందే చెప్పి వ్రాసిందే వ్రాసి పీపు గోక్కోవటం చాలా హాస్యాస్పందంగాలేదు! ఈనిజం నన్ను చాలామటుకు నిరుత్సాహపరుస్తువుంటుంది. 'నువ్వు యంతకీ కవివా గాయకుడివా?' అన్నారు కృష్ణమూర్తిగారు. నే నెప్పుడూ గొప్పవాడి ప్రక్కవాడిగానే వుందామనుకుంటున్నాను సుమందీ.' అన్నారు శాస్త్రి టూటీగా.

గొప్పరచన చేయలేమని నిరుత్సాహపడిపోతే అది ముందునడకకే పెద్ద అడ్డుగదా! ఉత్తమకళాసృష్టి అన్నివేళలా అందరివల్లా జరగనప్పటికీ, ఆ తపన ఆ ఆవేశం ఆ ఆకాంక్ష వట్టుదల యివే ముఖ్యం. ఈచైతన్యస్రవంతిని చారావాహికగా మోసుకుపోవాలిగదా ముందుతరానికి.

నరిమైన వారులు లేకుండా కళలు విజృంభిస్తే అవి వొక్కమాటు వెలిగి ఆరిపోయినదీపాల్లో ప్రజలహృదయాల్లోంచి మటుమాయమై చక్కాపోరాయి.

శాస్త్రి - 'మనిషంతవాడు తన జీవితాన్ని బలిపేసినా సాధించగలిగేది బహుస్వల్పం. ఈ కళల్ని వృత్తులుగా స్వీకరించడం అంటే వుట్టివుడ్డానికి దుఃఖాన్ని కోరి మెడకు తగిలించుకోవడమన్నమాటే—'

సువ్వు చెప్పినదాంట్లో అయథార్థం ఎంతమాత్రంలేదు. కాని చూడునాయనా. శివాజీ, నెహ్రూ, గాంధీలాటి కొడుకుల్ని కనకపోతే పెళ్ళాడ్డం భావ్యంకాదని తీర్మానిస్తే - ఆడవాళ్లు మగవాళ్లు కాపురాలు చెయ్యటం మానేస్తారా? నీలాటీనలాటివాళ్ళు పుట్తున్నారు. గొప్ప కవులూ శిల్పులూప్రవక్తలూ మహాపురుషులూ పుట్తున్నారు. సృష్టికి వాళ్ళే అవసరమని మనలాటివాళ్ళు అక్కర్లేదని అనుకోగలమా? ఈతరతమభేదాల్లోవున్న ప్రకృతే మహానందదాయకం శోభనకరం నాయనా!'

శాస్త్రి చిత్తుగా నవ్వుతూ 'బలేబాగుందడీ మీ తర్కం—'

'తర్కంతో నాకు పనిలేదు. నిరంతరమైన అన్వేషణ - జిజ్ఞాస. నిశితమైన పరిశీలన యివే మన్ని అన్నిరంగాల్లోనూ పై పైకితీసుకుపోయేవి. ఒక పాట పాడుకున్నా, ఒకబొమ్మ వ్రాసినా, ఒకరచన చేసినా ఆ కలిగే అనుభూతిలో భారతమ్యాలుంటే వుండవచ్చు, కాని ఆతన్మయతలో కలిగే నిజమైన సంతృప్తిముందు వుచ్చనీచాలప్రసక్తే రాసక్కర్లేదు. తల్లి తనబిడ్డ ఎల్లాగున్నా చూచి మురిసిపడుతుంది. ఈ కళాకారులూఅంతే—'

'మాస్టారూ మీరు చారు పోసుకుంటారా? మీరా లోపల్నుంచి కేకెట్టింది.

'ఐతే వంట చారుదాకావచ్చి ఆగిపోయిందన్నమాట—' అన్నాడు శాస్త్రి బిగ్గరగా. మీరా లోపల్నుంచి యీవలకు వచ్చి వొక్కమారు తొంగి చూసి వెళ్ళింది. ఆరూపంలో అకస్మాత్తుగా మార్పువచ్చేసింది. ముఖం అలిసిపోయి చిరుచెమటలసూరిస్తున్నది. జడంశా విప్పేసి చుట్టచుట్ట

దూముడిగా బదువుగా బుజంతాకుతూ మెడమీద వదిలేసింది. గాజుల్ని వెనక్కు లాగివట్టేసి వుంచింది. ముందుజీరాదే కుచ్చెళ్ళను కొంచెంఎత్తి నడుముకు ప్రక్కనుంచి పదిబను విగించిలాగి చుట్టేసింది. పాదాలు - మీగాళ్లు, వెనకనుంచి బుట్టగాపోసుకున్న చీరరెపరెపలతో నడుస్తూ న్నప్పుడు నగ్నంగా తడబడ్తున్నాయి.

‘పంటచేసేటప్పుడు ఆడవాళ్ళను పల్కరించటానికే భయంగా వుంటుంది సుమందీ! ఆ పిరికితనం వొప్పేసుగుంటాన్నేను.’ అన్నాడు శాస్త్రి చలోక్తిగా.

మీరా తువ్వలు బుజంమీదేసుకుని రెండుచెంబులతో నీళ్ళు రెండు చేతుల్తోనూ పట్టుకుని గడపనద్దవుంచుతూ ‘నాకే సిగుగావుందండీ. చాలా ప్రొద్దుపోయిందల్లేవుంది. కబుర్లలో ఏంవండానో ఏమిటో....లేవండి.’

మాస్టారు ముఖమూ చేతులూ కడుక్కుని ‘మీరా’ అందిచ్చిన తువ్వలుతో తుడుచుకుంటూ. ‘మరి నువ్వూకూడా కూర్చో, ఎందుకూ ముగ్గురం వొక్కమాటే కూర్చుంటేసరి.’

శాస్త్రి కాళ్ళకడుక్కుంటూ ‘ప్రభువెక్కిన పల్లకి కాదోయ్, అది మోసిన దోయారెవ్వరు? అంటాడు కవి. అవునా?’

‘మీరు ముందు కూర్చోండి. నేను తర్వాత కూర్చుంటాను.’

‘ఇంటింటా ప్రతిగృహిణినోబంటా అముక్క వినిపిస్తూనే వుంటుంది సొగసుగా.’ ‘మరే....’ అంటూ అదోలానవ్వింది మీరా.

శాస్త్రి మాస్టారితోకూడా వంగుని పంటయింట్లోకి జొరబడుతూ - ‘ఏదైనా యితరులకి యివ్వగలగడంలోనే ఆనందం పొందుతారుకాని తనకి కాను తినడంలో యేమీ తృప్తివుండదు కొందరికి.’

ఆపంటయింటిని చూశాక కృష్ణమూర్తిగారు మీరా ఎందుకు తమతో కూర్చోనంటోందో గ్రహించగలిగారు. రెండు మంచిసీళ్ళబిందెలు ఒక పెట్టె అందులో కడిగి బోర్లించి విగవిగలాడున్న పాత్రసామాను, మరోవక్కగా ఏవో డబ్బాలు, యిరుకుగా యిద్దరు భోజనానికి కూర్చు

న్నాక మనిషి కదల్చానికే పీలులేదు. ఎస్తళ్ళలో వడ్డన పూర్తయింది. శాస్త్రి, కృష్ణమూర్తిగారు పీటలమీద కూర్చున్నారు. మీరా గది మధ్యను నిలబడి కుడిచేతిలో గరిటలో ఎడమచేయిని కుడిముంజేతిమీద ఆని పరధ్యానగా వున్నట్లు నిలబడిపోయింది.

ఎస్తల్లో అన్నం వార్చినది కాబోలు. మల్లెపువ్వులా పొడవొడ్లా డుతూ వుంది. వంకాయ యిగురుపెట్టి పచ్చిమిరపకాయకాసింపేసి చేసింది. పచ్చివడియాలు నాలుగుచొప్పున వేయించింది. అవి మసాలాచడలా వుబ్బి నోరూరిస్తున్నాయి. కొబ్బరికాయపచ్చడి. ఆడకాయ, రెండుఎస్తళ్ళ నడుమా నేతిగిన్నె చేతికీ దగ్గరగా వుంచింది. శాస్త్రి కలబమరూ - 'చిస్తరి నిరాడంబరంగా ఆకర్షకంగా లేదు మాస్టారు ?'

మీరా ఫక్కుమని నవ్వేసింది.

శాస్త్రి పచ్చివడియం కొరుకుతూ 'అంలా బాగానేవుందికాని మీరల్లా గరిటచేత్తోపుచ్చుకుని ఎదురుగుండా నిల్చుంటే నాకేదో భయంగావుంది. కాస్త పుణ్యముంటుంది.....' అని నసిగాడు.

గరిట అన్నంగిన్నెమీద వుంచుతూ - 'మర్చేపోయాను, ఏదో పరధ్యానలోవడి' అంది.

'ఉపన్యాసవేదికమీద, స్కూళ్ళలో, కలంచేత్తోపట్టుకున్నప్పుడు, పీఠావాయిచేటప్పుడుకన్నా గరిట చేత్తోపుచ్చుకున్నప్పుడే ఆడవాళ్లు విజంగా సహజంగా కనిపిస్తారనుకుంటా - మీకెవ్వరికన్నా అభ్యంతర ముంటే యీ ప్రకటనను నేను వుపసంహరించుకోవానికి సిద్ధమే!' అన్నాడు శాస్త్రి తనధోరణిలో. మాస్టారు చాలా ఆకలిగావున్నట్లే కనబడ్డారు. శాస్త్రి ధోజనంకన్నా కబుర్లెక్కువచెప్పి నవ్విస్తున్నాడు. మీరా తనొక పెద్ద ఆరిందాలా ఏదో చెలియని అస్త్రీత్వంతో కూడుకున్న సంతృప్తితో నిల బడిందిచూస్తూ. శాస్త్రి వర్తి పెంకి కబుర్లు ఎన్ని చెప్పినా ధోజనం చేస్తు న్నప్పుడు తనముందు చిన్నపిల్లవాడల్లే గోచరింపసాగాడు. ఈయిద్దరూ తనకేమీకారు. ఇవన్నీ ఎక్కడుంచో కొట్టుకొచ్చిన బంధనాలు. కళాధి

మానం రకరకాల మనుష్యుల్ని వొక కుదురులోకి యిడ్చుకొచ్చేసింది. ప్రపంచంలో మరేమీ సమస్యలు, విషయాలు లేనట్లే అహోరాత్రులు సంగీతము, సాహిత్యము, బొమ్మల్ని గురించి చర్చించుకుంటూ వుంటారు. ఈ రకమైన బంధనాన్ని యిల్లా పెంచుకుంటూపోతే తర్వాత? రకాభి మానులెప్పుడూ తర్వాత గురించి ఆలోచించరు. ఉత్సాహమూ, శక్తి ప్రేరేపిస్తున్నప్పుడు పురుకులుపెట్టి పరుగులుపెట్టే మనస్సును ఆపడం ఎంతకష్టం? కృష్ణమూర్తిగారు విస్తరికాశీచేసి చేతిని ఆకుమీద బోరించి మీరాకేసి చూశారు. ఆమెమనస్సు అప్పుడే ఎక్కడో ఏ కొండల్లోంచి బిందరాళ్ళల్లోంచి దొర్లివచ్చే వెలయేటి గానాన్నో వింటోంది.

‘మీరాదేవిగానూ, కొంచెం యీ లోకంలోకివచ్చి మమ్మల్నోకంట చూస్తారా? అన్నం కావాలి’ అన్నాడు శాస్త్రి.

‘హూ?’ అని అన్నపు పళ్ళెరంలోకి గిన్నెలోంచి తోడుతూ - ‘క్షమించాలి మాస్టారూ! ఆలోచిస్తూ నిలబడిపోయాను.’

‘అంతభరీదైన ఆలోచన కాదోయి మీవి. మీవంటకాల్లోబాటు మీఆలోచనరూపాదా కొంచెంవడ్డిస్తే - సరిగ్గా పక్వంగా వున్నాయో లేదో చెబ్తాము.’ మీరా కావలసినవన్నీ రెండవవర్యాయం అడిగి అడిగి విస్తబ్ధో వేశాక ‘కుదుస్తున్నవర్షాన్ని ఎల్లా చిత్రించడమా అని చాలారోజుల్నుంచి తాపత్రయ పడున్నాను: ఒక కొండ, ఆ కొండని దట్టంగా మబ్బులు క్రమేస్తాయి, పెనుగాలి వీస్తోవుంటుంది. చెట్లు చేమలు వచ్చగా సల్లిగా చీకట్లో మునిగిపోతుంటాయి. ఆ వారావరదంలోకి ఒక రోడ్డు మెలికలు తిరిగి పాకుతూ లీనమైపోతూవుంటుంది. నిర్మానుష్యమైన అల్లాంటిచోట వొక శిథిలమైన జీర్ణకుటీరం - పైనుంచి తాటాకులు ఎగుర్తూ-టి.బి. పేషంట్లా బొమికలు పైకి చొరుచుకున్నట్లు పాక వెదుళ్లు రాబలూ కనిపిస్తాయి. ఇదీ భావన - దీనికి రూపమిద్దామనుంది. బాగులేదూ.’

శాస్త్రి ముద్దనోబ్లో కుక్కుకుంటూ - ‘అపండి మీరాదేవిగానూ, నాకూ ఒక బొమ్మ చిత్రించాల్సిన రూపం యిప్పుడే తళుక్కున మెరిసింది. నన్ను గూడా కాస్త మనవిచేసుకోవివ్వండి. మాస్టారూ, మీరు శ్రద్ధగా

పినాలి. ఒక కవికుమారుడు శవంలా చీకటికొట్లో నేలమీద వెలకిలా అస్తవ్యస్తంగా పడిపోయివుంటాడు. బొమ్మలో ముందువైపు క్రింద పొద్దు తూన్న సంస్కారహీనమైన అతడి సుందర కేశాలు జాలపొల్లా చిత్రించాలి. ముఖం బాదాద్రష్టమై కళ్లు మూసుకుపోయిఉండాలి. ఒక చేతిలో పుస్తకం తెరిచివుండాలి. మరోచేతిలో పెద్దపైజా కలం. అతనిగుండెలమీద సిరా పొలికిపోయి లాల్చీమీద పెద్ద మడుపుకట్టాలి. దూకుంగా ఆగదిలో ఒక కొవ్వొత్తి వెలుగుతున్నట్లు చూపించాలి. కవికుమారుడి గుండెల మీద సిరామడుగులో సరస్వతీదేవి ముగ్ధమనోహరంగా నాట్యంచేస్తూ చిత్రించాలి. తెలిసిందా! అప్పుడు కళ జీవితాన్ని ఎలా ధ్వంసంచేస్తుందో ఆ బొమ్మ నగ్నంగా వ్యక్తంచేయాలి. ఏం బాగులేదూ—'

ఇద్దరూ ధోజనం పూర్తిచేసి లేచారు. మీరా మెరిసే కళ్ళతో ఆశ్చర్యంగా శాస్త్రివైపు చూస్తూ నిలబడిపోయింది. మాస్టారు చేతులు కడుక్కుని మడత మంచంమీద మేనువ్రాల్చారు.

'ఈ గడవదగర కూర్చుని నేను కబుర్లు చెబ్బాంటాను. మీరు కులాసాగా ధోంచెయ్యండి. మీరే కళాత్మకంగా ఆలోచించగలరని గర్వపడుతుంటాను. నాబోటివాళ్ళు ఎంతమంచి భావనలుచేసినా అవి వైకిరావు. ఏగతి రచించిరేని సమకాలమువారలు మెచ్చరేగదా! అన్నాడు కవి.'

మీరా పీటతెచ్చి వంటయింటి గడవవద్ద వేసింది. శాస్త్రి కూర్చో బోతుండగా మాస్టారు - 'ఆ సంచీలో కొంత అప్పుడు కళాసమూహం జాగ్రత్త చేశాను. ఓపికవుంటే ఒక్కమాటు ఆమూటల్ని విప్పి వాటిని శ్రద్ధగా పరిశీలించి చూడు.' శాస్త్రి థద్రంగా సంచీలోనుంచి గుడ్డలలో జాగ్రత్తగా చుట్టబడిన ఒకపెద్దపైజా పానపాత్రను వెలికిదీశాడు. ఇంకా అల్లాటి పానకాలల్లో మధుపానానికి వాడే సొంపైన కాచపాత్రలు రెండు మూడు రకాలవి ఉన్నాయి. ఆ గాజుసామానుమీద చాలా సగిషిపోతపని చేయబడివుంది. ఒకపాత్ర కుంకుమలేతవర్ణంలో పొందికగా సుందరంగా పోయబడిన శిల్పంతో చాలా గంభీరంగా నిండుగా దర్జాగావుంది..

అపాకలోని నిరాదంబుమైన వాతావరణంలో యిముడుచుకోలేని ప్రత్యేకతను ప్రదర్శిస్తున్న చాకళాఖండం. ఆ సామానును చూస్తున్నప్పుడు కృష్ణమూర్తిగారిలో అజ్ఞాతంగా జ్ఞాజ్యల్యమానంగా దహించుకుపోతున్న కళాత్మక వ్యాధ్యానాలుగా ఆ వస్తువులు నిలబడుతున్నాయి. మీరా అంటచేస్తో విస్తరిదగర్చుంచి లేచివచ్చి ఎడంచేత్తో స్పృశించి మెచ్చుచుంటూ 'మాస్తాహ, యీ గాజుపాత్రల్ని ఎక్కడెక్కడ వేకరించుచున్నారు? ఎంత శ్రమపడి వెదికారు? వీట్లు మోసుకుంటూ ఎక్కడెక్కడ తిరిగారు? కళ్లు జిగేలుమంటున్నాయి సుమండీ!'

కృష్ణమూర్తిగారు చాలా నెమ్మదిగా యిలాగన్నారు: 'బజార్లలో నడుస్తున్నప్పుడు కళాత్మకంగా తోచినవస్తువు నాకంటపడితే అది సంపాదించినదాకా నేనువదల్చు. ముఖ్యంగా ఎన్నికల గాజు గ్లాసులు, పానపాత్రలు, పూలకూజాలు, వళ్ళాలు ప్రోగుచేశానని: అన్నీ జమ చేర్చేందుకు నాకో స్థిరమైన జీవితమా నివాసమా? అన్నీ ఎక్కడెక్కడో ఆవుల యిళ్ళలో వదిలేశాను. చాలామటుకు ద్రద్దలై పోయాయి. కొన్ని నేనే బ్రద్దలుకొట్టేశాను.'

'అంటే -?' అని అర్ధోక్తిలో ప్రశ్నార్థకంగా చూసింది మీరా.

'నువ్వు వెళ్ళి అన్నంతినిరా అమ్మా!' అంటచేస్తో అల్లా పెట్టి దానిలా నిలబడిపోతే నాగుండె తరుక్కుపోతుంది.'

మాస్తారు గ్రామఫోనుపెట్టె తెరచి 'ఛాన్సేస్' చిత్రంలో నైగలు పాడిన చీవకరాగం 'దియాజలావ్' రికార్డుపెట్టి వింటూ హాయిపడ్డారు. శాస్త్రీకి నోటికి రాకంపడినట్లయిపోయింది. ఆయన పాటవంటూ తల వంకిస్తున్నారు. మధ్యమధ్యను ఆ సొంపైన కాచపాత్రవంపుల్ని ఆప్యాయంతో గమనిస్తున్నారు. మధ్యలో శాస్త్రీ 'వంకజమల్లిక్ పాటగురించి మీ అభిప్రాయమేమిటి?' అని అడిగాడు. అంతే - ఆయన రికార్డు ఆపేసి పెట్టి మూసేశారు. మీరా చేతుల్ని తుడుచుకుంటూ గదిలోకొచ్చి చూసే నరికి శాస్త్రీముఖం తెల్లమతాబాలా వెలిగిపోతోంది. మాస్తారు ముఖవంగా వున్నారు. పసిపిల్లలకి ఎంత త్వరలో వస్తుందో అలక అనూదిరి

గానే యిద్దరూ పోట్లాడుకున్నట్లు తలకాయలు వంచుకుని కూర్చున్నారు. మీరా చిక్కులో పడిపోయింది. ఆయిద్దరికీవున్న ఎడంలో చాపమీద కూర్చుని కాచపాత్రను వోళ్ళోకి తీసుకుని అవ్యాయంగా నిమిరుతూ - 'శాస్త్రిగారు చాలా కమ్మగా పాడుతారు. వీడి, చొక్కపాట పాడండి. మీకిష్టమైన పాట -'

శాస్త్రి పెంతెతనంగా 'నేపాడను.' అనేసి లేచి నుంచున్నాడు.

మీరా - 'ఇదుగో, కూర్చోండి. చాలా ప్రొద్దుపోయింది. ఒక్క పాటపాడి వినిపించండి మాస్టారికి. బ్రతిమాలుతున్నాను, వొట్టేసుకుని....'

మీరా అనునయంగా వోళ్ళో దాచుకున్న పానపాత్రను వ్రేళ్ళతో నిమిరుతూ - గొంతెత్తి జాలి వాలుకబోస్తూన్న అనుకంపతో - 'దూరాన నారాజు కేరాయదానో....' పాట మొదలెట్టింది. మాస్టారు తలెత్తి ఆమెలోకి చూసి చిరునవ్వు నవ్వారు. శాస్త్రి మంత్రించిన భుజంగంలా వచ్చి నేలమీదే చతికిలబడ్డాడు. ఆపాట కన్నీటికాలువలా, ఆ నిశ్శబ్దం లోంచి గుండెల్ను చీల్చుకు బాధగా ప్రవహిస్తోంది.

'తులకెమ్మ వారిగింది, తొలిపూసపెరిగింది,

కాకమ్మచేతైన కబురంపడారాజు - దూరాన నారాజు....'

కృష్ణమూర్తిగారు లావ్వికొనల్లో కళ్ళొత్తుకుంటూ - 'ఏదమ్మా, మళ్ళీపాడు -'

మీరా మళ్ళీమళ్ళీ ఆపాటేపాడింది.

గాలి చల్లగా మెల్లగా పీస్తోంది. చీకట్లో రోజాపువ్వులగుత్తులు నిన్నటి మొన్నటి రేకల్ని రాలుస్తున్నాయి. వీచిగేటుదగ్గర నైటుక్విసు షుట్టుగా సువాసనల్ని చీకట్లోకి విరజిమ్ముతోంది. జననభానికి సుదూరాన, చిట్టచివరను కృంగిపోయిన జీర్ణకుటీరంలోనుంచి జాలిగా గుండెల్ను లోడుకుంటూ వినవస్తూన్న 'ఎంకిపాటకు' గేటుదాకావచ్చిన మనిషి కాలు ముందుకు కదవకుండా ఆ పాకముందటే నిలబడిపోయాడు. కాని దగ్గరలో రైలుకట్టమీద పరుగులుపెట్టి మహాభయంకరంగా విరుచుకు

పడుచున్నట్లు చస్తూన్న గూఢునిచే చప్పుడుకు, నింబదలేక గేటును
 ద్రోసుచుని చందరా రోనికివచ్చి అకస్మాత్తుగా నింబద్దాడు. మీరాపాట
 చదువుకున ఆగిపోయింది. చూస్తూనే కోపంగా - 'అయ్యో, ఇకని
 వ్యాపారంగా చూస్తుచుని నాటగుడాళ్లు సంపాదించుకోవాలని బిల్ల కట్టిన
 నూర్చునారాయణ.'

నూర్చునారాయణ అర్థహీనంగా, నవ్వలేక, బిగ్గరగానవ్వాడు.

4

'శాస్త్రి-నూర్చునారాయణ' పట్టుపట్టి బలవంతాన 'ప్రసాదరావు'
 చేత నాటకం వ్రాయించాడు. ప్రదర్శనం రెండుగంటలకి మించకూడదు.
 నాటకంలో నినాదాలు ప్రచారం వుండకూడదు. ప్రేక్షకునికి కోపం
 తెప్పించడానికిగాను ముందునుంచీ కూరంగా తయారుచేసి పోతపోసిన
 'పిండు' లేకుండా వుండాలి. నాటకానికి ఆయువుపట్టయిన కథలో - ఒక
 స్త్రీ జీవితంచుట్టూ రకరకాల సంఘటనల్ని ప్రవేశపెట్టి ఆ పరిస్థితుల
 ప్రవాహం వ్యక్తిగత జీవితంలో కనీ వివీ పూహించని నూర్చుల్ని తెచ్చి
 చూపేవారిని ఆశ్చర్యపెట్టాలి! నాటకంలో తుపాకులు, పిస్తోళ్ళు, హత్యలు,
 చావులు, ప్రేమపెళ్ళి చేసుకోవడం లాటివి వాడకుండా క్రొత్తఫక్కిలో
 వుండాలి. ఈ నిబంధనలన్నీ ప్రసాదరావుమీద రుద్ది శాస్త్రి 'దేవుని
 యెదుట-' అనే నాటకాన్ని దగ్గరుండి వ్రాయించాడు. ప్రసాదరావు
 ఆనాటకం వ్రాశాడని అనడానికి పీల్లేదు. ఎందుచేతనంటే కథాసంవిధానం
 పాత్రలచగ్గించి సంభాషణలవరకూ స్వయం శాస్త్రి హోరాహోరీ తగూ
 రాడి నరికిదిండేవాడు. నాటకం వ్రాసేపట్ల రచయిత తన ప్రత్యేక
 వ్యక్తిత్వంకోసం చేసినపాట్లన్నీ వ్యర్థప్రయాసపాలై నవి. అనలురచయితకి
 వ్యక్తిత్వం వుండాలా అక్కర్లేదా అన్నసమస్య యీ నాటకంతో తేలి
 పోయేట్లున్నది. నాటకంలో కథ హృదయంగమంగా వున్నా లేకపోయినా
 నాటకంబయట జరిగిన కథమాత్రం రసవత్తరంగానే వుండొచ్చు.

‘మూఢవిశ్వాసాల్లో జీవితాన్ని అంధకారమయం చేసుకున్న ఒక స్త్రీలో బ్రహ్మాండమైన చైతన్యం కలిగి, లోకంలో జీవింపటానికి కావల్సిన దైర్యాన్ని, జీవితంలో నెగటానికి కావల్సిన చొరవను ఆపాత్ర జీవితం లోంచి పుంజుకొంటుంది. తమ జీవితంలో తాము గుర్తించిన సత్యం వైపు అసాధారణమైన వేగంతో ఆపాత్రలు పరుగులు పెడతాయి. ఆ వేగం ప్రేక్షకుల్ని దిగ్రాభితుల్ని చేసి పారేస్తుంది.’ అంటాడు ప్రసాదరావు.

‘రాము జీవిస్తున్న ప్రపంచంలోకి నిత్యం వచ్చిపడుతున్న ఊర్పులు చూపులు పీటివేటితోటి ప్రమేయంలేకుండా, సంఘంలో దేశంలో జరుగుతున్న పెద్దపెద్ద సంఘటనలు-చూపుతున్న చరిత్రయొక్క ప్రసేక్షేపట్టకుండా, తమ దోరణిలోనే రాము జీవించే బుద్ధిమంతులు చాలామందివున్నారు. ఈ చూపనలమండూకాలను చెదరగొట్టగలిగే శక్తి కలిగిన నాటకం బాబూ, నువ్వు వ్రాయవలసినది’ అని హిలోవదేశం చేశాడు శాస్త్రి ప్రసాదరావుకు.

‘ఒకనాటకం వ్రాసేస్తే సమాజంలో సంఘటనం కలిగినట్లేనా’ అని సూర్యనారాయణ అడ్డుప్రశ్న వెయ్యకపోలేదు.

‘జీవితంపట్ల సమాజంలో కల నిస్తబ్ధతకు నిర్లిప్తతకు అజ్ఞానానికి గొడ్డలిపెట్టుగా ఎన్నన్నా కథలూ, నాటకాలు, పాటలు, పద్యాలు వచ్చి పడాలి. మేథావంతులలో అక్షరాస్యులలో వున్న యీ జబ్బు క్రమేపీ అల్లుకుపోతే చిట్టిచిదరకు దేశంలో ఎటువంటి బ్రహ్మాండమైన వుద్యమాలు సంఘటనలు సాంఘికంగా వచ్చిపడ్డప్పటికీ మన కవులూ, రచయితలూ ప్రేయసి మెల్లకన్నుమీద పద్యాలు చెబుతూ డిటెక్టివ్ కథలు వ్రాస్తూ చూస్తుంటారు. కళలన్నీ కుక్క-గొడుగుల్లా వెలికితలలేని చూస్తుంటాయి. మనదని సగర్వంగా చెప్పుకొని గర్వపడే ఒక ఉత్తమ రచనా, పాక వున్నతలిపనూ, పాక గొప్పనాటకమూ యేదీ పైకి రాకుండానే బురదలోపడి కొట్టుకుంటాము. ఈ దురవస్థను తప్పించాలంటే ప్రజల దృష్టిని గంభీరమైన, బలవత్తురమైన విషయాలవైపుకు

తరచూ. సామూహికదృష్టిలో జాగృతి కలిగితేగాని యీ అన్ని పనులూ చక్కపడవు. అటువంటి ప్రయత్నాల్లో యిదొకటి—'

'రాజకీయంగా మనం తెచ్చుకున్న స్వాతంత్ర్యం యీ శక్తులన్నింటినీ సరిగా నడిపినియోగం చేసుకోవటానికే-' అన్నాడు పొలంఅమ్మి స్టూడియోపెట్టిన సూర్యనారాయణ.

నాలుగు రాత్రుల్లా మూడుపగళ్లా గదినిండా పిగరెట్టుపీకలతో నింపేసి, ఏదో అతికష్టంమీద ఒకపూట ధోజనం తతిమ్మా రోజు లోడంచా టిమీద గడిపి, నగంమనిషి చిక్కిపోయి ప్రాణాలు లోతుకు పోయి నడిస్తే కాళ్లు తేలిపోతాయనగా తూల్తు తూల్తు ఐదోనాడు తెల్ల వారకుండా కాగితాలదొంతు పుచ్చుకుని ప్రసాదరావు వచ్చాడు. 'దేవుని యెదుట-' నాటకం పూర్తయింది.

స్టూడియోలో సూర్యనారాయణ దీక్షగా ఒక ముష్టివాడి బొమ్మ వ్రాస్తున్నాడు. ఎవరో అడుక్కుంటానికి వుదయం వచ్చివుంటాడు. పూదారంగు మాసికలువేసిన మరకలుమరకలుగా అట్టలుకట్టిన చీకిరిబాకిరి లోటు తొడుక్కున్నాడు. ఒక చెయ్యి పూర్తిగాకాకుండా నగం చినిగి పోయి పీచికలు వ్రేళ్ళాడుతున్నాయి. ఆ చేతిలో త్రుప్పుపట్టిపోయిన డాల్డాదొక్కు పట్టుకున్నాడు. నెత్తిమీద ఎవరో ధర్మాత్ములు ఎప్పుడో ప్రసాదించిన కాకీతోపీ వుంది. తోపీక్రిందనుంచి దుమ్ముకొట్టి ఎర్రబడిన పీచుల్లాటిజుట్టు, మాసిన గడ్డంలో పండినజుత్తు అక్కడాఅక్కడా తెల్లగా వెండిలా మెరిసిపోతోంది. రెండవచేతిలో ఒకకర్ర పొడుగాటిదివుంది. పాదాలకు అడుగువూడిపోయి శిథిలమైన మిలిటరీ బండబొట్టు వున్నాయి.

ముష్టివాడు కదలకుండా నిలోమన్నచోట ప్రతిమలా నిల్చుండి పోయాడు. సూర్యనారాయణ చేత్తో కుంచెను పట్టుకుని నిలబడి పెనసలు పెక్కచేమీద త్వరత్వరగా రంగులువేసుకుంటూ పోతున్నాడు.

ప్రసాదరావు కాస్సేపు అటూయిటూ తచ్చాట్లాడి స్టూడియో సోఫాలో చూర్చుండిపోయాడు. ముష్టివాడు మధ్యలో గ్రుడ్లను ప్రసాద

రావుకేసి త్రిప్పి చూస్తున్నాడు. ఆ చూపుల్ని భరించటం భయంకరంగా తోచింది. అతడి చేతిలోని కాగితాల దస్తరంకేసి చూసుకున్నాడు. బొమ్మవ్రాస్తే అంతా తేలిగ్గా చూడకలుతారు. చప్పున మెచ్చుకుంటారు. విశేషప్రయత్నం లేకుండా నలుగురూ చూసి ఆనందించటం సులభం. కాని యీ నాటకం ఎవరు ఎంతమంది శ్రద్ధగా చదవటానికి పీలవుతుంది? ఎవరోకొంతమంది ఆడాలి. పెద్ద అట్టహాసంచేశాకకాని అది నలుగురిలో వచ్చిపడదు. ప్రసాదరావు క్షణకాలం అసూయపడ్డాడు. అడుక్కోటానికి వచ్చిన ముష్టివాళ్ళను బలవంతపెట్టి వాళ్ళ ఆకృతితో చెలగాటాలాడ్డం, వాళ్ళ గాథలూ బాధల ప్రసక్తేలేకుండా రూపురేఖలతోపే నిమిత్తులయి ఏవోగీతల్నుగీసి రంగుల్ను పులమటం చాలాఅమానుషంగా తోచింది.

‘ముష్టివాడైపోవటమే జీవితంలో వొక పుమదౌర్భాగ్యం! వాడ్ని నిల్చేబెట్టి గంటలతరబడి బాధించటం అందులో అదీ నీ ఆనందం కోసం — చాలా అమానుషం సూర్యనారాయణా!’

‘చాలా సంతోషించాం. ఇక్కడ చిత్రకారుడి దృష్టికోణంలోంచి చూస్తే వస్తువుల ఆకారరూపరేఖాదులకన్న ప్రాశస్త్యం వాటి కారణాలకి లేదు. ఆ మనిషియొక్క అవస్థతోపే మాకు సంబంధంకాని వాటికిగల కారణాల్ని అన్వేషించుకుంటూ చర్చించటం అనవసరం.’

‘ఐతే నీకన్నా వాడ్ని ఏలిచి ఆదరించి ఒకపూట భోజనంపెట్టిన తల్లే వాడిదృష్టిలోనేకాక ధర్మవరంగా చూసినా గొప్పదంటాన్నేను.’

‘నేనువాడికో రూపాయి యిస్తున్నాగా — నాకుకాస్సేపు మోడల్ గా వచ్చినిల్చుంటే వాడికి పోయేదేముంది?’

‘చాలాఅసహజం - కృత్రిమం - అన్యాయం అంటాన్నేను.’

విక్రాంతికోసం బొమ్మ కొంచెంసేపు ఆపుచేశాడు వ్రాయటం. క్రిందనుంచి ముగురికి కాఫీ వచ్చింది. ముష్టివాడు డబ్బా కర్ర యింకా బుజాన్నున్న చింకిమూట నేలమీద దింపుకుని కూర్చున్నాడు. సూర్యనారాయణ నవ్వుతూ ప్రసాదరావుచేతిలోని కాగితాల దొంతరను లాక్కున్నాడు.

ప్రసాదరావు సిగ్గుపడుతూన్నట్లు '—నాటకం పూర్తిచేశాను—' అన్నాడు.

నిజంగా తను ఎంతగర్వంగా సంతృప్తిగా చెబుదామనివచ్చాడో ఆ పుచ్చాహమంతా ఎక్కడికో యెగిరి చక్కాపోయింది. వాలావరణం ప్రోత్సాహకరంగా లేనప్పుడుచూడా కొందరివద్ద పరిస్థితుల్ని తమ కనుగుణంగా తిప్పుకునే నేర్పు చాకచాక్యం ప్రతిభ వుంటాయి. సూర్యనారాయణ, కాత్రి, శ్రీహరి వుంటారేమో వాళ్ళకు చదివి వినిపిద్దామని వచ్చాడతను. ఇతను చొక్కడూ స్టూడియోలో యివ్వాల ఏదో 'మోడర్' పెట్టుకొని చూస్తున్నాడు.

'అట్టేదెట్టు. అనక చదివాక తీసుకెళ్తువుకాని-' సూర్యనారాయణ ఆవ్రాచప్రతిని డ్రాయరులో పడేస్తూండగా 'అహా, అల్లాక్కాదు-' అని ప్రసాదరావు మళ్ళీ చేతిలోకి తీసుకున్నాడు. ఈరోజుల్లా అది చేతిలో పెట్టుకుని తిరగలనిపిస్తోంది. మాటిమాటికి పేజీలు చూడబుద్ధవుతోంది. ఎవరైనా ఎదురుపడితే వాళ్ళకిరోజు ముఖ్యసంఘటనల్లో చొక్కెనెన యిది తెలుసుకోలేకపోతున్నారని విచారంకూడా వేస్తోంది.

సూర్యనారాయణ కొంతసేపు ముష్టివాడ్ని ముస్తాబుచేసి నిలబెట్టాక మళ్ళీ బొమ్మ వ్రాయటానికువక్రమించాడు. ఎవిధవర్ణాల సమ్మేళనంతో అతను మాసికలబొమ్మను తయారుచేస్తున్నాడు. బొమ్మ రంగులుమారుతూ పూర్తవుతున్నకొద్దీ కళ అధికమవుతుండటం గమనిస్తున్న ప్రసాదరావుకు యీమాటు నిజంగా అసూయ వుట్టుకొచ్చింది. కళ్ళుండి చూడగలిగిన ప్రతివారూ బొమ్మను ఊణమాత్రం చూసేసి మెచ్చుకుంటారు. ఒకకావ్యం ఒకనాటకం యివి కొంతమందినే ఆకర్షిస్తాయి. ఇవి బహు అల్ప సంఖ్యాకులకు కావాలి. రససిద్ధికలగటానికి ఎదుటివ్యక్తిలోనుంచి చాలా సమయం శక్తి సంస్కారము వ్రయత్నమూకోరుతుంది రచన. ప్రాజ్ఞలు చదవకపోయినా ప్రతిభావంతులైన నటకులు అడకపోయినా నాటకం మూలను వదుకుంటుంది. ఈ బొమ్మల్ని పసిపిల్లలు, స్త్రీలు, వృద్ధులు

అన్నితరహాలవారు మాడ్డానికి మెచ్చుకోవటానికి ఎటువంటి అటంకమూ లేదు.

బొమ్మ పూర్తయినట్లే. మధ్యమధ్య కుంచెల్ని మారుస్తూ రంగుల్ని అక్కడాఅక్కడా 'టచ్' చేస్తూ వెనక్కి-ముందుకీ వెళ్ళి చూస్తున్నాడు సూర్యనారాయణ. ముష్టివాడు ఆశ్చర్యంతో తనమూర్తిని లాను ఎన్నడూ కనీవినీఎరుగని రూపంలో గ్రుడ్లప్పగించి చూస్తూ నిలబడిపోయాడు. అతగాడికి తనచేతిప్రేళ్ళతో ఆరంగుల్ని ముట్టుకోవాలనేటంత కోరిక కలిగింది. జేబులోనుంచి ఒకరూపాయినాణెం తీసి ముష్టివాడిచేతిలో వుంచబోయాడు. కాని ఆ అబ్బి ఆరూపాయికేసి చూసినచూపు—ఆ అర్ధనిమీలితనేత్రాల్లోంచి క్షణకాలం నిప్పురవ్వలు దూసుకున్నట్లున్నాయి. సూర్యనారాయణచేతిలోనుంచి రూపాయి ఘల్లుమని క్రిందపడి దొర్లు కుంటూ స్టాండుమూలలకు పరుగెట్టింది.

ప్రసాదరావుకి ఒక్క-కుదుపు కుదిపినట్లయింది. సూర్యనారాయణకి భూమి కంపించినంతవనయింది.

'అక్కర్లేదుబాబూ! ఎప్పుడన్నా యీతట్టువొత్తే నాబొమ్మ వోపాలి సూసుకుంటానికి అనుగ్రహిస్తున్నాంది. దండాలుబాబూ. - శానసేపు కస్తవడ్డారు. మీ సేతుల్లో జీదం శానకాలం నిలబడాల! దయవుంచండి బాబయ్యా! నాబొమ్మ వోపాలి ఎప్పుడన్నా కాపడితే సూసుకోనియ్యండి! శలవు-' అంటూ నిశ్శబ్దంగా దొక్కు-డవాలి నర్దుకుని మేడమెట్లమీంచి దిగి అదృశ్యమయ్యాడు!

ప్రసాదరావు వ్యంగ్యంగా - 'నీబొమ్మలో ఏదో శక్తి వుండబట్టే వాడిచేతకూడా అటువంటిమాటల్ని పలికించింది. విజంగా వాడు వుద్రిక్తుడయ్యాడు. ఎటువంటి సంస్కారమూ నాగరికతా చొరని హృదయంలో కూడా అచేతనంగా నిద్రాణమైవున్న సున్నితమైన సంస్కారబీజాల్ని రెచ్చగొట్టగలిగింది నీ కళ.'

'ఏవిచేవిటి-' అంటూ శాస్త్రి లోపలికొచ్చాడు. సూర్యనారాయణ ప్రసాదరావు జరిగినదంతా టూకీగా చెప్పారు. ఎదురుగుండా ముష్టివాడి

చిత్రం ప్రత్యక్షసాక్ష్యం. శాస్త్రి బిగ్గరగానవ్వి - 'ఒక ఐదురూపాయల నోటు యిచ్చి చూడాల్సింది. అదంతా వేషం. దొంగ మొహమోయ్, అదేం కనపడ్డంలా ! వాడు కళను చూసి తన్మయుడై పోయాడనుకోవటం మన పెంటిమెంటుని తృప్తిపర్చుకోవటం మాత్రమే.'

ప్రసాదరావు యీ మాటలకు చాలా నొచ్చుకున్నాడు. 'మనకంటే తక్కువ అవస్థలో వ్యవస్థలో చిక్కుపడ్డవాళ్ళలోని గొప్పలక్షణాల్ని గుర్తించనిదాకరించటం చాలాఅవివేకం. మన దొర్భాగ్యం యేవిటంటే సుందమైన వస్తువుల్ని చూడ్డానికి అనుభూతుల్ని పొందడానికినూడా అంతస్థుల్ని తెచ్చి అడ్డువేసుకుంటున్నాము. ముష్టివాడైనంతమాత్రాన వాడి అనుభూతిని మనం గొరవించలేకపోతున్నామన్నమాట.'

'రగ్వోయ్, తగు !' అని కసిరాడు గట్టిగా శాస్త్రి.

ఆరోజు సాయంకాలమే నా బొమ్మ పోయిందంటూ సూర్యనారాయణ గోలపెట్టాడు. అమర్నాడు ఎవరో రైలుక్రింద ముష్టివాడు పడిపోయాడంటే వాడి చంకలో మూటలో లుంగలుచుట్టి పదిలంగా దాచుకున్న ఆచిత్రం దొరికినట్లు పోలీసువాళ్లు తయారుచేసిన జాబితాలో వుంది. అవిధంగా ఆచిత్రం ఆశ్చర్యకరంగా 'సూర్యనారాయణ' మాస్టరు పీసయి కూర్చుంది. పోలీసువాళ్లు ఆబొమ్మను తిరిగియిచ్చినపుడు స్టూడియోకి జనం తందోవతందోలుగావచ్చారు చూడ్డానికి. ఆహూదారంగు మాసికలకోటు, చింకికాకీబోపీ, డాల్డాడొక్కు, చేతిలో కర్రతో ఆ మూర్తిని చూసి మమమ్యలు మెచ్చుకోకుండా వుండలేకపోయారు. చిత్రంలోని ప్రాశస్త్యాన్నిమించి దానివెనుకనున్న ఆశ్చర్యకుమైన పుంజం, అప్యక్తి చిత్రంగా ఆబొమ్మను ఎంతోఆప్యాయంతో దొంగ రాద్ధం అంతా చిలవలూవలవలూచేసి చెప్పుకున్నారు. సూర్యనారాయణ అచ్చుష్టం పంచించి. పత్రికలు ఆబొమ్మను బ్లాకుల్లో నవిస్తవంగా ముద్రించి యీ నన్నివేళాన్ని ఆశ్చర్యజనకంగా లోకానికే ప్రచారం చేశాయి.

చూస్తూండగా సూర్యనారాయణ హీరో అయి కూర్చున్నాడు. అతణ్ణి చొక్కపేవిచారం లోపల బాధిస్తోంది. ఇదే యే ఆమెరికాలో న్యూయార్కులో మారుమూలగల్లిలో కాన్వాసులమీద రాసుకునే రెండవతరగతి చిత్రకారుడో అయితే వాణ్ని అమాంతం అదృష్టం గెడ్డలా పైకి తన్నుకు పోగలిగివుండేది. ఏకోటిశ్వరుడో సూర్యనారాయణతోనహా ఆటొమ్మను కొనేసి తన కళాభిరుచిని రూపాయకాపైసల్లో వ్యక్తంచేసివుండేవాడు. దురదృష్టవశాత్తూ యిది నర్వతంత్ర స్వతంత్ర ప్రజాస్వామికభారతదేశం కావటం, అందులో చిక్కుమాలిన చిత్రకళకు అతీగతీకనుక్కునేవారు లేకపోవటంవలన సూర్యనారాయణ లోలోపల ఆశించినట్టుగా యేమిలియ సీరో వచ్చి అథమం చొక్కపెయ్యిరూపాయలన్నా ఆర్దిష్ట మొహానకొట్టి ఆటొమ్మ పట్టుకుపోవడంలాటిదేమీ జరిగుండరేదు. ఆఖరికి అతడు మీరాతో పైకనేకాదుచూచాను : 'నాటొమ్మ కొని ఎవరైనా కనీసం ఐదువందలన్నాయిస్తే మీరా, నువ్వుచూచా నాలో పద్దుగాని, మనం అజంతా-ఎల్లోరాలు చుట్టివద్దాం. పాపం నీకుమట్టుకు ఆ కళావైభవాన్ని ఎవరు చూపిస్తారు ?' అని.

సూర్యనారాయణ మనోనేత్రంచలాలముందు 'అజంతా' కళా వైభవము నాట్యమాడింది. మన శిల్పంలోనూ చిత్రరచనలోనూ భావాని కున్నంత ప్రాధాన్యము రూపానికి యివ్వలేదని కొందరంటున్నారు. చూడ్డానికి అత్యంత సుందరమైన ఆకృతులు భావప్రసారానికి అడ్డు వస్తాయని వాదించేవారూ వున్నారు. సృష్టిని బహుయోచనాదృష్టితో పరిశీలించినమీదట కేవలం భావప్రకటనకే ప్రాధాన్యత యివ్వకుండా రూపభేదం, ప్రమాణం, భావం, రావణ్యం, పర్వసంవిధానం - యీ అంగాల్నేమీ విస్మరించలేదుకనుకనే అజంతా కుడ్యచిత్రాల్ని ప్రపంచ మంతా విరగబడి నివ్వెరబోయి చూస్తోంది. తెలుగువారు శిల్పంలోనూ చిత్రరచనలోనూ కడునిద్రహస్తులు. అజంతా నిర్మాణాన్ని పరిశీలిస్తే.... కొన్నితరాల శిల్పియి అనేక కళాబాధలు అగుహల్లో జొరబడి మానవశక్తికి

అతీతమైన యీ గుహల నిర్మాణం చేయటంజరిగింది. ఇందలి అహ్వాని చిత్రకళా నైపుణ్యం, యీ కవుల వారసత్వం యేకకాలాదున్న వుత్తేజ పంచలేదు? అనేక వందలాది శిల్పులు చిత్రకారులు యెన్నో యేళ్ళ తరబడి ఆ అజంతా కొండల్లోబడి తాళ్ళను మలిచి, గుహలను దొరిచి మనుష్యుడి కళాత్పష్టని—ఆతీరనిదాహాన్ని—సువ్యక్తం చేశారు.

శాస్త్రి యీ సందర్భంలో వికటాట్టహాసంచేస్తూ అన్నాడు — 'రెండవారి వకోడీపొట్లానికున్నపాటి మారకవు విలువకూడా లేదు నువ్వు రానే గేయానికిగాని, నీ మాష్టరు పీసని నువ్వనుకునే బొమ్మకిగాని— తెలుసా!'

సూర్యనారాయణముఖంమీద కమిచీతో ఎవరో కొట్టినట్లుగా పాలిపోయి పూరుకున్నాడు.

ప్రసాదరావు పాయషంగా - 'వెన్నెలకి ఎవరు ఖరీదుకట్టారు? పాటకి ధరఎంతంటే యెవరు చెప్పగలరు? శిల్పానికి మూల్యం ఎల్లాగ కట్టడం? ఒకసుందరమైన కావ్యాన్ని ఎన్ని రూపాయనాణాల్లో కొలిచి చెప్పటం? ఇట్లాటి అసంభవమైన, అసందర్భమైన మాటల్ని విసుటం నీకు దురలవాటు బాబూ.'

శాస్త్రి - 'భయ్యా, మల్లెపూలు తూచి బోకున, వందలలెక్కన అమ్ముతుంటారు. వెన్నెలను పినిమాల్లో చూపించినప్పుడు పావలా వరకా గుంజుతున్నారేదా? పాటకి రేడియోవాళ్లు నిమిషాలలెక్కన కొలిచి డబ్బుయిస్తున్నారు. రేపుప్రొద్దున్న కవిత్వాన్ని ప్రభుత్వం ఏ కుటీరపరిశ్రమలానో జాతీయంచేస్తే అవున్నులలెక్కన అమ్మకవుపన్ను కూడా వేసి మరీ అమ్ముతారు. మాటవరసకి నీ నాటకం ఎందుకూ పనికిరాకపోతే, మిథాయిదుకాణంవాడికిస్తే, నీకు పావలా వకోడీలు మిరపకాయబిళ్ళీలు అందులోనే పొట్లంగట్టి యిస్తాడు. నాన్నా, మీ బ్రతుకులు ఎప్పుడో వీధినవడ్డాయి. ఈ దురవస్థనుంచి తప్పించుకోవాలని అవసరంగా అభిప్రాయాల్ని సృష్టించుకొని వాటిని అస్తమానూ

బూజుదులిపి ఆకర్షకంగా కనబడేట్టు చేయాలనుకోవటంలో మీజీవితాలు గాజుగ్లాసులని మర్చిపోకండి. ఎవరో తన్నేస్తారు. గాజుగ్లాసులు చిట్టి పోతాయి - పెట్టిపోతాయి. ఇదీ నా సందేశం—'

సూర్యనారాయణ ముష్టివాడిబొమ్మని స్టూడియోలోంచి తీసేసి పాతవెయింటింగు కట్టలలో చేర్చివేశాడు నిస్పృహతో. అతడి అజంతాయాత్రకూడా అవిధంగానే వర్ణించని మేఘంలా దూరదూరంగా కదిలి అదృశ్యమైపోయింది. ఎవరూ చదవని ప్రసాదరావు - నాటకాన్ని చింపేస్తానన్నాడు హఠాత్తుగా.

'మీరంతా కట్టకట్టకుచావండి. మీకోసం ఎవరూ వొక కన్నీటి బొట్టును రాలారు.' తటాకంలోకి విసరబడిన రాయిలా మీరంతా యిందులో కురుకుతున్నారు. అడుక్కి జారిపోయి అదృశ్యంగా బురదలో కూరుకుపోతారు జాగ్రత్త!'

ప్రసాదరావు చిన్నముఖం చేసుకున్నాడు.

శాస్త్రి బిగరగా హేళనగా నవ్వుతూ - 'కాఫీత్రాగటానికికూడా డబ్బులుండవు. పేసుకోవటానికి మంచిబట్టలుండవు. మీ అతీగతి కనుక్కునేవారంటూ ఎవరూవుండరు. ఎవరూ పల్కరించరు. ఆదరణ చేయూత యిచ్చేవారస్సలే కనుపించరు. నిరాశానిస్పృహ మిమ్మల్ని క్రమేస్తాయి. 'అడుగు'కూడా తప్పకుండా ఎవరైతే జాగ్రత్తగా జీవిస్తారో వాళ్ళదే జీవితం. రచనలు చేసుకుంటూ బొమ్మల్ని వ్రాసుకుంటూ పాటల్ని పాడుకుంటూ జీవించాలని కలలుగనటం మానెయ్యండి.'

ముగ్గురూ క్షణకాలం దీర్ఘంగా నిట్టూర్చి, ప్రసాదరావుని సంతోష పెట్టడంకోసం - అతడి 'దేవునిఎదుట' నాటకాన్ని సమీక్షిని చదివి నాటక ప్రదర్శనాయోగ్యతల్నిగూర్చి సమ్యక్కుగా పరిశీలించటానికి చర్యలు ఆరంభించారు.

సముద్రపుతెరటాలహోరు తీవ్రంగా వుండివుండి మందంగా తగ్గి వినిపిస్తుంటుంది. తెరలేచేసరికి పూజాగృహంలో చక్కటి చిన్న మంటపంవద్ద సన్నగా డీపం వెలుగుతూవుంటుంది. తెల్లవారుజామును సూచించే భూపాలరాగం కర్ణపేయంగా నేపథ్యంనుండి వినపడుతుంది. పూజామంటపంవద్ద గోపాలకృష్ణుడి చలువరాతివిగ్రహం. ఆదీపం వెలుగులో ఒక గంభీరమూర్తి ఒకకాగితంమీద వుత్తరం చాలా త్వర త్వరగా వ్రాస్తుంటాడు. మధ్యలో వుప్పెనగావచ్చే ఆవేశాన్ని అణచు కుండుకు పంటిని పెదవిపై వేసి నొక్కుతూ, వుత్తరం పూర్తిచేసి మణచి పుస్తకంలో పైకి కనపడేలా దాస్తాడు. బయటనుంచి ఏవోపక్షులు కిచకిచ లాడినట్లు ధ్వనివస్తుంది. తొలికోడి 'కొక్కురోకో'యని కూస్తుంది. రంగంమీద ప్లాష్లైటు కుడివైపుకు తిరిగి వ్రాలినప్పుడు అక్కడ నేల మీదనే చెరగుపచ్చుకుని ఎడమను పూజామంటపంపైపు తలనుంచి నిద్ర పోతున్న వద్దానిగళ్ళ చక్కనిచుక్క ప్రేక్షకులకు కనపడుతుంది. తిరిగి ప్లాష్లైటు ఆవృద్ధమూర్తివైపు తిప్పేసరికి, చంకలో చిన్న మూటతో, అతను ప్రయాణసన్నాహంలోవున్నట్లు తెలిసిపోతుంది. ఆయన ఆనేలమీదపరున్న బాలికను సమీపించి ఆప్యాయంతో తల విమరుతాడు. కన్నులు తుడుచుకుంటూ లేచి కుడివైపు ద్వారంవరకూ వెనక్కి చూసుకుంటూ నడవలేకనడవలేక వడిచి ఒక్కొక్కరి ఆగిపోయి పూజామంటపానికి నమస్కారంచేసి త్వరగా ఆయింట్లోనుంచి నిష్క్రమిస్తాడు. ఒక్కమాటు సముద్రపు హోరు హెచ్చిపోతుంది. నేపథ్యంలో నుంచి చాలాసన్నగా భూపాలరాగం వినిపిస్తుంటుంది. ఉన్నట్లుండి తొలి కోడి 'కొక్కురోకో' బిగ్గరగా అరుస్తుంది. కిటికీలోంచి వెయ్యరు స్టేజి మీదకు వచ్చిపడ్డంతోనే నెమ్మదిగా రాధ లేస్తుంది. లేవగానే కృష్ణుడి విగ్రహాన్ని చూసి చిరువప్పు నవ్వి సవిలాసంగా నమస్కరిస్తుంది. తలమోడ్చి, చుట్టుప్రక్కలంతా కలయచూసి 'ఏరి ? నాన్నేరి ? నాన్నా-

నాన్నా !' అని కేకలువేస్తూ కృష్ణుణ్ణి చూసి 'అమ్మదొంగా, నాన్నేరి ? ఎక్కడదాచావు, చెప్ప, చెబుతావా విన్ను కదలకుండా కట్టేసెయ్యమన్నావా ?' నేవధ్యంనుంచి మురళివాద్యం స్పష్టంగా వినిపిస్తూంటుంది. 'ఓహో ! సన్నుమరిపించేద్దామనే ! యివాళ నీకు పాలు, వెన్నా దక్కనివ్వను. నీమురళి లాక్కుని దాచేస్తాను. నాన్నా ! నాన్నా ! ఎక్కడ నాన్నా ? నువ్వులేందే యిక్కడ కృష్ణుడు మరీ దొంగఅల్లరిచేస్తున్నాడు. వుండు, నాన్నను పిల్చుకొస్తాను. అప్పుడుగాని నీ చిలిపితనం కట్టదు.' తన తండ్రి తమ్ము శాశ్వతంగా వదలి వెళ్ళిపోయినాడన్న సత్యాన్ని గుర్తించలేని రాధ కృష్ణవిగ్రహంతో సరదాగా వూసులాడుతూ కవ్విస్తూ వుంటుంది....

'ఇక్కడ - ఇదేమిటిబాబూ, యింతకృష్ణభక్తితో నీ నాయకను రంగంమీద విడిచిపెట్టావు. తండ్రిపాత్రను నాటకంలో మళ్ళీ కనుపించకుండా, అప్రధానంగా, ఆదిలోనే త్రుంచేశావు. ఇదంతా పెంపో అంటావుకాబోలు.' అన్నాడు శాస్త్రి.

ప్రసాదరావు - 'అపాత్ర ఇంకా భాగవతాంతరంగితయై-కృష్ణుడు నిజంగా వస్తాడు, తనతో ఆడుకుంటాడు, వేణుగానం వినిపిస్తాడు.... అని భ్రమిస్తూ తండ్రి గృహపరిర్యాగంచేశాడన్న సంఘటనను చప్పున తెలుసుకోలేకపోతుంది.'

'కారణం ? ఎందుకు ఆ అభాజనుడు పండంటి నంసారాన్ని కాదని యిల్లువదలి వెళ్ళిపోయాల్సింది ? -' అడిగాడు సూర్యనారాయణ.

'అదా ? అతడో ఆధ్యాత్మికజీవి, భగవంతుడిమీద గాఢంగా భక్తిప్రవర్తులు కలవాడు. అన్నింటికీ దైవమే కారణమనీ, భగవంతుణ్ణి నమ్ముకుని పరమభాగవతోత్తముడిగా జీవించాలనీ ఆశయం కలవాడు.'

శాస్త్రి - 'మరే, పాపం, చక్కనిచుక్కలాటి కూతుర్ని కన్నాడుగా, అపిల్లనేంచేద్దామనుకున్నాడు ?'

'ఆధ్యాత్మికంగా పెంచుదామనుకున్నాడు. పెళ్ళి - పెటాకులు లేకుండా భక్తమీరాలా తయారుచేద్దామనుకున్నాడు.'

‘షటప్ : ఒరే, నాన్నా ! తల్లి పూరుకుంటుందిట్రా - గణాచారిలా హతుర్ని తయారుచేద్దామని ఆచారస్తపుముండావాడు పట్టుపదీతే మాత్రం!’

‘అంతకుముందే రాధకు పెళ్ళిచేసితీరలానని మంకుపట్టుపట్టుకు చూర్చుంది తల్లి. ముసలావిడ ముసలాయన పుర్వజవడ్డారు. ఆ తెల్లవారు చూమునే ఆముండావాడు వొకపుత్తరం గిలికి పుస్తకంలో మణిచిపెట్టి తనత్రోవ లాను చూసుకున్నాడు కాశీరామేశ్వరాలకు.’

‘ఐతే నీ కథానాయికను అమాంతం వీధిని పడేస్తావుట్రా : ఈ ఇల్లు వదలి వెళ్ళిపోయేముందు జరిగిన రథాసంతా ప్రేక్షకులికి ఎట్లాగురా దోధపడ్డం ? మరోసీను ముందు తగుల్చి యిప్పుడైనా-’

‘ఏందుకు ? పుత్తరంవుందోయ్, అందులో అంతా చెప్పించేశాను.’

‘తరువాత—’

‘తల్లివచ్చి భర్త గృహపరిత్యాగంచేశాడని తెల్సుకున్నాక నానా గోలా చేస్తుంది. సంసారాన్ని నష్టేట్లో ముంచాడని నానామాటలూ అంటుంది. ఏడుస్తుంది హతుర్ని పట్టుకుని. ఆఅమ్మాయిమాత్రం కృష్ణుడు వాళ్ళనాన్నని దాచేశాడనీ, నాన్న మళ్ళీ తప్పకుండా వస్తాడనీ మూఱంగా విశ్వసిస్తుంది.’

‘ఓహో ! ఏవిపాథోసు !.... యింకా యేంజరుగుతుంది ?’

‘తరువాతసీనులో ఆగ్రామంలోని పెద్దమనుష్యులు నలుగురూ ప్రోగయి వచ్చి వెదికామని, జూడలేదని చెబ్తారు. పాపం తల్లి హతు శ్చిద్దరూ ఎట్లాజీవిస్తారు ? ముసలావిడ మంచానవడుతుంది. రాధ పిచ్చి దానిలా అస్తమానూ స్నానాలుచేస్తూ పూజలు, ప్రార్థనలు కృష్ణుడిచో వెట్టిమొట్టిమాటలాడుతూ వుంటుంది.’

‘ఇంత ఆనందర్భంగా నాటకానికి పనికిరాకుండావుంది నీకథ.’
కొంపదీసి యెవరైనా పివీమాతీసేస్తానంటారేమో—’

‘వినంద్రరా చెబ్తూంటే....రాత్రిసీను. ఇంట్లో తినడానికేమీ వుండదు. బెంగపెట్టుకున్న ముసలావిడ మంచంమీదవడి మూలుగుతూ

వుంటుంది. రాధ మంచంకోడుమీద తలఅన్ని జోగుతూవుంటుంది. దీపం దేవుడిదగ్గరే కాస్తకాస్త వెలుగుతూవుంటుంది. ఈ చీకట్లో కంగారుగా దొంగలా ఒకతను లోపలకు దేన్నో తప్పించుకోవటానికి అకస్మాత్తుగా జొరబడి, ఒకక్షణం తటపటాయించి యెవ్వరూ తన్ను గమనించటంలేదనుకున్నాక మంటపంవెనుక చీకట్లో నిల్చుంటాడు. మంచంలో ముసలావిడ 'దాహం-దాహం' అని అరుస్తుంది. రాధలేచి జోగుతూ మంచినీళ్లు గొంతుకరో పోస్తుంది. బయట పోలీసుల బూడ్పులు చప్పుడవులాయి.'

కాత్రి - 'అవు, పోలీసులు స్టేజిమీదకువస్తే సేనాప్పుకోను. నాటకంలోంచి వాళ్ళను తీసెయ్యి.'

ప్రసాదరావు - 'లోపల్నుంచే అడుగుతారు — 'కృష్ణమూర్తి మీయింట్లోకొచ్చాడా-' అని.

రాధ గుమ్మందగ్గరే నిలబడి 'అఁ వున్నాడు - మామంటపంలో! - వేణువు లాక్కుని దాచేశాను! మానాన్నను దాచేశాడు, చెప్పమంటే చెప్పడు! వెతుక్కురమ్మని రోజూ బ్రతిమాలుతున్నాను. రండి, కావల్సిస్తే మాకృష్ణుడిని చూసివెళ్ళండి.' అని పిచ్చిపిచ్చిగా నవ్వుతుంది. 'హోరి ఆ కృష్ణుడురా. దేముడున్నాడంటుంది, లోపలకువెళ్తే పీకుతుందేమో....' అనుకుంటారు వాళ్లు. 'నేను అన్నంతినలేదు. మా కృష్ణుడికి వెన్నాపాలూ లేవు. మాఅమ్మకు ఏసీ అక్కర్లేదు. రండి, లోపలకువచ్చి చూడండి.' 'పిచ్చిదిరాబాబూ!' అనేసి వాళ్లు వెళ్లిపోతారు. రాధ లోపలకువచ్చి కృష్ణుడిదగ్గర కూర్చుని ఏవో తన సొంత గొడవలన్నీ చెప్పుకుపోతూ వుంటుంది. ముసలిమ్మకు ఎక్కువవుతుంది కాళ్ళూ చేతులూ కొట్టుకుంటుంది. కళ్లువిప్పి రాధను చూస్తూ - 'మనం పక్షులకన్నా హీనమైపోయాం తల్లీ! నిన్నెవరిచేతుల్లో పెట్టేది. ఈ దిక్కుమాలినకొంపలో తినడానికిహడా లేకుండా మహాదారిద్ర్యం చుట్టుకుంది. నాకేమో అంతా చీకటిగావుంది.' అని యేడుస్తుంది.

‘శాస్త్రి - అయిందీ! అప్పుడే రెండవసీనులోనే ఒకపాత్రను పరలోకానికి పంపేస్తున్నావన్నమాట. చచ్చిపోయేవాళ్ళు అంతంతడైలాగున ఎల్లా వప్పజెప్పుతారు. ఖాయీ.’

‘వినరా: తల్లి చనిపోతూంటే యీ అమాయికపురాధ చెవులో భగవన్నామస్మరణ చేస్తుంది: ఆ ముసలావిడ యిక వెళ్తున్నాను అని చెబుతోంది. రాధ, మానాన్నను దాచేశావు, మాఅమ్మనుకూడా లాక్కుపోతున్నావు అని కృష్ణుణ్ణి దూరుతుంది. చీకట్లో మంటపందగ్గర్నుంచి యిదంతా చూస్తున్న కృష్ణమూర్తి ఆఅమ్మాయి అమాయికంగా యేడుస్తుంది: దానివడిచచ్చి చేతిని వట్టుకుంటాడు. ‘ఎవరు నువ్వు?’ రాధ తెల్లబోతుంది. ‘ఏడవకు, నేనే కృష్ణమూర్తిని. ఇప్పుడే నువ్వు నన్ను తిట్టావుగా.’ రాధచేతుల్లో అతణ్ణి స్పృశిస్తూ ‘నువ్వు ఎల్లావచ్చావు? నాకోసమే: నాపిలుపు నీకు వినిపించిందికదూ! ఎంతమంచిహృదయం నీది! నీ నెమెలిపించం మురళి ఎక్కడ? వాయిస్తే నాకు కోపంవస్తుందనుకుంటున్నావుకదూ! రాదులే.’ ‘నీకోసం నేను కంగారుగా వచ్చేశాను. ఆ కంగారులో అవన్నీ వదిలేసొచ్చాను. చెప్పు, ఏడవకు, నీకేంకావాలి?’ ‘నాకేమీ అక్కర్లేదు. నువ్వు నన్ను వదిలి వెళ్ళిపోకుండా వుండాలి. మానాన్న చెప్పాడు ప్రేమతో బంధించివేస్తే నువ్వు ఎక్కడకీ కదలకుండా వుంటానని.’ ‘నీకోసం మీ మనుష్యుల్లా మామూలువేషంలో వుండిపోమ్మంటావా? అసంభవం! కావలిస్తే రోజూ రాత్రిళ్లువచ్చి నిన్ను చూసి పోతుంటాను. ఇప్పుడు మీఅమ్మకు బాగా ఎక్కువగా వుంది. పాపం నువ్వు వొక్కరైతే....’

సూర్యరాయణ - ‘ఇంత కృత్రిమ నన్నివేళాలు ఎక్కడా చూడలేదురా బాబూ! ఓచెంప తల్లి ప్రాణం హారంమంటూంటే ఎవడో పరాయివాడిమీద పడి నిన్ను బంధించివేస్తాను, నన్ను వదిలి వెళ్ళకుమంటూ నీకథానాయకి ప్రేమవెలిగించటం ఏమన్నా బాగుందీ?’

‘అది విష్కల్మషమైన వైష్ణవభక్తిరా బాబూ! మాట్లాడించకు. అన్నాడు శాస్త్రి.’

ప్రసాదరావు - 'ఈ వచ్చిన కృష్ణమూర్తి రాజకీయమై దీ. జైల్లోంచి తప్పించుకుని వచ్చాడు. ఈనన్ని పేజంలో అతడిగుండె కరిగింది.'

'బాబూ, నువ్వు చెప్పిన చక్కనిచుక్కనుబట్టిచూస్తే ఎంతవాడి కైనా గుండె కరగాలి మరి.'

'అదికాదోయ్. ఆయింట్లోకివచ్చి దాక్కున్నాడు. చీకట్లో ఆ కష్టదశ భగవంతుడిమీద మూఢనమ్మకంగల ఆ అమ్మాయి దురవస్థను చూశాడు. ఆ ముసలమ్మ చురణేస్తే ఆ రాధ వీమవుతుంది అన్న బాధ పట్టుకుంది కృష్ణమూర్తికి.'

'అదేమిటిరా, నీ కథానాయకుడు పిల్లనుచూసి ఎక్కువ జాలిపడ్డాడంటున్నావు. చనిపోతున్న స్త్రీని చూసి ఎందుకు ఎక్కువ సానుభూతి పొందలేకపోయాడు. అతను యీ అమ్మాయికోసం వచ్చాడా లేక చనిపోతున్న మనిషికి సహాయంచేద్దామని వచ్చాడా?'

ప్రసాదరావు యిలాగన్నాడు - 'నా హీరో యథార్థవాది. చనిపోతున్నవ్యక్తిని చూసి జాలిపడ్డం స్వాభావికమే. అతనువున్న పరిస్థితిలో తాను ఫలానా అని చెప్పడానికి రొమ్ములు విరుచుకొని ముందుకు రాలేడు. ఒక దాక్టర్నిహడా పిలుచుకురాలేడు. ఆమె తాను బ్రతకవలసినన్నాళ్లు బ్రతికింది. ఇహ మిగిలింది రాధ. ఆమె యీలోకంలో యింకా జీవించ వలసివుంది. కానైతే ఆ పెంపకంలోని దోషమో, వాతావరణపరిస్థితుల ప్రభావమో తెలియదు కాని మూడురాలు. రైవాన్నే నమ్ముకుంది. గతించి పోయేదానికన్నా జీవించవలసినదానిపై సానుభూతి ఎక్కువచూపించాలి. తగులబడిపోతున్న యింటిని అగ్నినుండి ఎప్పుడూ తప్పించలేరు. తతిమ్మాకొంపల్ను అంటుకోనివ్వకూడదు. ఇది యథార్థమైన దృక్పథమంటాను నేను.'

శాస్త్రి - 'రైటు. కాని నీ హీరోలో స్వార్థం బైతాయించిందోయ్. ఆ అమ్మాయిని ఆ ముసలమ్మకాస్తా. గుటుక్కుమనగానే బుట్టలో వేసుకుందామని చూస్తున్నాడు.'

సూర్యనారాయణ - 'ఒక చెంపను తల్లి ప్రాణం హరీమనేలా గుంటే నీ భక్తురాలు ఎవడో కొంపలో తొరబడ్డ కోన్నిస్కాగాడ్ని శ్రీకృష్ణమూర్తి అవరావలారమని కావించుకుంటోంది. ఇది చాలా అసందర్భం—'

'నన్ని పేకాలు యేర్పడ్డ తీరులోని అసందర్భంనుంచే హాస్యరసం వుత్తుంది.' ప్రసాదరావు తరువాతజరిగేది వివరిస్తూ - 'ముసలిమ్మమంచం దగ్గరకు వెళ్ళి, మీ రాధకేలోటు లేకుండా మీ తదనంతరం కంటికిరెప్పలా చూపే పూచీ నాదంటాడు. ఆ అమ్మాయి వుండిపోమ్మని పట్టుపట్టుంది. కాదు నేను వుదయం మళ్ళీపస్తాను. ఈసంగతి ఎవ్వరిలోటీ చెప్పకు, 'మా మామయ్యకు కడుచుచేశాం, పట్నంనుంచి వస్తా'డని చెబుతూవుండు. తరువాత నాటకమంతా నేను చూసుకుంటాను' అని కృష్ణమూర్తి వదల లేక వదలలేక ఆ అమ్మాయిచేతుల్ని విడిపించుకుని బయట చీకట్లో ఆదృశ్యమైపోతాడు.'

కాత్రి - 'నువ్వు ఆతగాడొక రాజకీయవైదీ, జైల్లోంచి తప్పించు కుని పస్తున్నాడంటున్నావు. వెంటిడిస్తున్న పోలీసుల్ని కన్నుగప్పేటం దుకు యీ కొంపలో దూరాడంటున్నావు. రాజకీయజీవితంలోంచి యీ అం పటంలో తగుల్కొవటమంటే చాలా అసాధారణం. నువ్వింకా కుర్ర వాడివి. జీవితంలో నువ్వు శృంగారానికి కోర్కెలకి ఆడదానికి యిచ్చే టంత ప్రాధాన్యం అందరూ అన్ని పేకలా యివ్వలేరు. ఒక్కొక్కరి జీవితాన్ని ఒక్కొక్క వ్యాపకంగాని కళగాని రాజకీయంగాని ఆక్ర మించుకున్నప్పుడు తతిమ్మా సాధారణహీరోలు యిచ్చేటంత ప్రాధాన్యం ప్రేమలోపడ్డానికి అందరూ యివ్వరు. ఎందుకోసం నీహీరో జైలుకు వెళ్ళాడో మళ్ళీ ఎందుకోసం తప్పించుకుని యీ నువు చెప్పిన కొంపలో చాక్కొన్నాడో ఆ ప్రయోజనం దృష్టిలో లేకుండా అమాంతం చక్కని చుక్కని చూసి ప్రేమలో పడ్డాడంటే - చాలా అస్వభావికంగానూ అవాస్తవికంగాను వుంటుంది. అబ్బీ. నీ హీరో నువ్వనుకున్నంత గొప్ప వాడు కాదు.'

సూర్యనారాయణ తెలివిగా - 'శాస్త్రి! ఒకప్పుడు కవి పాత్రను మరోలా చిత్రించడంబట్టి వ్రాసేవాడి కన్నుగప్పిపూడా అప్పుడప్పుడా పాత్ర స్వేచ్ఛగా రచయిత గీచిన గిరుల్లోంచి లంఘించి లవ్లో పడొచ్చు. ఏమంటావోయ్ ?'

'నాహీరో ఆ అమ్మాయిని సంస్కరిద్దామని, బొగుల్లోంచి మాణిక్యాన్ని వెలికితీద్దామని జీవితంలోని యధార్థాన్ని గ్రహించేలా రాధను మారుద్దామని ఆమెతల్లి పోగానే దగ్గరబంధువుననిచెప్పి, ఆమెను వివాహమాడ్తానని నలుగురిలో మాటయిచ్చి, ఆ యింటికి తాళంపేసి, పట్నం చేరాడు. మన సామాజికవ్యవస్థలో స్త్రీకి భర్తగా ఆమెమీదగల సర్వహక్కులూ ఆమెను సంస్కరించటంలో తోడ్పడినట్లు మరొక స్త్రీజీవితంమీద ప్రభావాన్ని చూపటానికి అంతసుఖవైన మార్గమేదీ లేదు.'

'లేదంటే వప్పుగోం. ఎవరన్నా అందులో అందమైన అడవాళ్ళను సంస్కరించాలంటే వాళ్ళను పెళ్లాడ్డమే వుత్తమమైన మార్గమనా నీ సిద్ధాంతం : వారెవర ?' అన్నాడు శాస్త్రి హేళనగా.

'అల్లా అందరివంటేనీ అన్నానా నేను ? ఈకేసు ప్రత్యేకం. ఇందులో నా హీరో ఆ అమ్మాయిని వుద్ధరిద్దామంటే, అన్నలాపిల్లను ఆచోటునుంచి వాతావరణంనుంచి వేరుచెయ్యాలంటే, సంఘం ఎల్లా వప్పుకుంటుంది ? ఆమెను పాడుచెయ్యటానికి తీసుకెళ్తున్నాడో బాగు చెయ్యటానికి తీసుకెళ్తున్నాడో తేల్చుకునేముందు హక్కులప్రసక్తి వస్తుందికదా ! పెళ్ళాడేస్తానంటే తతిమ్మావాళ్ళు మాట్లాడరు. 'అవసువు కొమ్ము ముడేశాక పెళ్ళాన్ని యేంచేసుకుంటే యెవరేమంటారు ?'

'బాగుందిరా నాన్నా ! ఒక మేకనో కోడిపెట్టనో కొనుక్కు తీసుకెళ్ళినట్టు నీ హీరో ఆ దిక్కుమాలినదాన్ని చేజిక్కించుకుని పట్నం వుడాయించేశాడు.'

'అక్కడ 'రాధ'కోసం కృష్ణమూర్తి నానాఅగచాట్లాపడి మారు పేరుతో ఎవరికోవచ్చిన వుద్యోగం ఆర్జును దొంగిలించి నౌకరి

సంపాదిస్తాడు.'

'తమ్ముడూ, రాధకోసం అన్న ముక్క కొట్టేసెయ్. తన సుఖం కోసం తను ప్రపంచంలో సభ్యంగా జీవించటంకోసం చూస్తూ ఉన్నాడు నీ హీరో! వప్పుకోకపోయావంటే తగూవస్తుంది మాతో. జాగ్రత్త!'

'సరేలే - రాధకివేమీ తెలివు. భగవంతుడిదయవల్నే తనూ తన చుట్టూ సుఖంగా జీవిస్తున్నారని నమ్ముతుంది పాపం!'

'పాపం! అనకు. ఆ అమ్మాయికి కృష్ణమూర్తిలో కాపురం చెయ్యటంలోని హాయి క్రొత్తదనం సంసారంలోని సుఖం వంటవస్తున్నాయన్నమాట.'

'అదే - అదే, కాని కృష్ణమూర్తి అనుకున్నట్లుగా ఆమెలో జాగృతిరాలేదు. భగవంతుడు, భక్తి, చాడవనూ, ప్రణామ, పూజలూ, భజనలు ఆయింట్లో జోరుగా సాగిపోతున్నాయి. ఖర్చులు పెరిగిపోతున్నాయి అప్పులుచేసి అపె సున్నితమైన మనస్సుని గాయపర్చటం యిష్టంలేక తన ఆభిప్రాయాలు ఆశయాలు కేవలం వ్యతిరేకంగా జీవిస్తూ మానసిక జ్ఞాపను దాచుకుంటూ యెంతపొందామనిజరిగిపోయిందని కుమిలిపో సాగాడు కృష్ణమూర్తి.'

సూర్యనారాయణ 'హీయర్! హీయర్!' అన్నాడు.

శాస్త్రి 'అగే - చలో!' అంటూ చార్మినార్ సిగరెట్టు ముట్టించాడు.

'ఇంటికి రావటమంటే అతడికి భయం వట్టుకుంది. పెళ్లాం అదీ యిదీ తెమ్మంటుంది. డబ్బు విశృంఖలంగా కర్చుపెట్టేస్తుంది. దానధర్మాలు చేస్తుంది. బైరాగివాళ్ళకు భక్తులకూ యింట్లో భోజనాలు సర్కారాలు ఎక్కువయిపోయాయి. ఈరకంగా ఆవిడ ఆవాడలో మహాభక్తురాలని యిట్టే కీర్తి గడించుకు పూర్చుకుంది. కృష్ణమూర్తి అన్నీ నహించాడు. అతడి రాజకీయజీవితం బారుమారయింది. పరిచ

యస్థుల్లో, మిత్రుల్లో వేళాకోళాలు ఆరంభమయ్యాయి. చివరకు రోజులు గడవటంకోసం ఆమెను నొప్పించలేక వృత్తిరోహుడా అక్రమాలు చిల్లర లంచాలు పుచ్చుగోవటం ప్రారంభమయింది. ఇన్నిపాట్లు పడి యింత గడ్డి కరిచి యింట్లో మగవాడు అడిగిందల్లా తెచ్చిపడేస్తూంటే ఆయిల్లాలు యిదంతా దైవమహిమ, తాను దైవాన్ని నమ్ముకుందిగనుకే కోరినకోరిక లన్నీ నెరవేరుతున్నాయని మూఢంగా గాఢంగా విశ్వసించేది.'

'అవిడ కోరిందల్లా తీర్చుకుండా వుండలేకపోయాడా? అవిడ విశ్వాసాన్ని సమ్మతాల్ని పడగొట్టడానికి నీనాయకుడు ఎటువంటి ప్రయత్నమూ చెయ్యలేదు సరిగదా, అయ్యవార్లంగారిని చెయ్యబోతే కోతి అయిచూర్చుంది కాబోలు' అన్నాడు మధ్యలో శాస్త్రి.

సూర్యనారాయణ పుల్లవేళాడు - 'సంసారంలో సుఖం, అందులో అమాయకురాలైన తీసి అనుభవించటంలోనిలాఅనతో నీహీరో ఆమె చెప్పినట్లే వింటూ కూర్చున్నాడల్లేవుంది. పైపెచ్చు అవినీతికరంగా పీడించి ఆర్జించటంచూడా ఆమెఅలవాట్లకోసమేనంటున్నావు. మొత్తానికి ఎవరో పడ్డాడందూ! తరువాయి కథ--'

ప్రసాదరావు చెప్పుకుపోతున్నాడు - 'ఈ భజనలు వెణ్ణిమొణ్ణి వేదాంతం వైష్ణవభక్తి, చాటుమాటున పేరుమార్పుకుని వుద్యోగం మరొకరి అస్తికేషనుమీద చేయటం, పోలీసులు కన్నుమూపేసి ఆరాలు చాలించటానికి ఎక్కువ దోహదకారిగా - జీవితంలో అర్థికమైనవేతప్ప మరి వాడిదుడుకుల్లేవు. నాహీరో చాలా అల్పసంతోషి. అతను ఒక వ్యక్తి జీవితాన్ని బూడిదపాలుకాకుండా నిలబెట్టగలిగినానే సంతోషంతో ఆమె కోసం ఏమైనా చేసి తన్నులాను పంచించుకుంటూ లోకాన్ని పంచిస్తూ తృప్తిపడసాగాడు. రాధ యామధ్యలో ఒక అడవిల్లను కనేసి కూర్చుంది. సంతెళ్లు బలవడ్డాయి. కృష్ణమూర్తి పనిచేస్తున్న కంపెనీలో అక్రమ లాభాలలెక్కలకు సంబంధించిన తగాయిదాలో, ప్రభుత్వం. అవినీతి

నిర్మూలనశాఖవారి రిపోర్టుమీద పోలీసురహస్యశాఖను బెత్తాయించి కేసున్ని పట్టియివ్వవలసినదిగా హుకుం జారీచేసింది. పేనుకు పెత్తనం యిస్తే తలంలా తెగబికి వదిలినట్లు పోలీసువారు కదిపిన తుట్టులో కృష్ణమూర్తి మారుపేరుతో ఏశాఖలో పనిచేస్తున్నాడో ఆ పేరుగల వ్యక్తి ఆరాటతియ్యగా మరొకరెవరో సంబంధంలేనివ్యక్తికి యీకేసంతా చుట్టుకుంది. ఆ అసలువ్యక్తి కంపెనీమీద దావా తెచ్చాడు. కంపెనీవారు కృష్ణమూర్తితరపున స్టేడర్నిపెట్టారు. వెంట్రులుపోలీసుశాఖ రాష్ట్ర ప్రభుత్వ పోలీసుశాఖనుమాడా కేసులో దర్యాప్తు చెయ్యవలసిందిగా కోరింది. చాలాదగ్గరగా కృష్ణమూర్తి ఆపేరు మార్చుకుని జైల్లోంచి పారిపోయి ఫలనాకుగ్రామంమీదుగావచ్చి యీ కంపెనీలో అర్బరు దొంగిలించి నౌకరీచేస్తున్నాడని వెల్లడయింది. ప్రభుత్వం కృష్ణమూర్తిని దాదాపు బంధించినట్లే! గవర్నమెంటు స్టేడరు మారుపేరుకేసులో భార్యను సాక్ష్యం చెప్పటానికి నమను జారీచేయించాడు. కంపెనీవారి స్టేడరు కృష్ణమూర్తి రాధకు నూరిపోశారు. తనభర్తపేరు చెప్పమంటే, అతన్ని ఎప్పుడు ఎక్కడ వెళ్ళిచేసుకున్నదీ అడుగుతే, యీ యీ విధంగా చెప్పవలసిందని. రాధకి కోర్టులు న్యాయస్థానాలు వీటివైనం ఏమీ తెలీదు. బోనులో ప్రతికక్షల స్టేడరు 'దేవునిఎదుట - ప్రమాణంచేసి - అంతా విజమే చెప్తాను - అబద్ధం చెప్పను!' అనిపించేసరికి ఆదేవునిఎదుట - అన్నముక్క - చెవిసోకగానే 'రాధ' సర్వాన్ని మర్చిపోయింది. స్టేడరు చెప్పిన పాఠమంతా ఎక్కడికోపోయింది. కృష్ణమూర్తి ఆమె కేసి దీనంగా జాలిగా ఏమంటుందో అని గుండెలు అరచేత్తో పట్టుకుని చూస్తున్నాడు. రాధ 'దేవునిఎదుట -' అసత్యం చెప్పలేకపోయింది. అతనిపేరు ఫలానా - ఫలానారాత్రి తనయింటోకివచ్చి తనతల్లి మరణ శయ్యమీదున్నప్పుడు....' అంతా చెప్పేసింది. కోర్టుహాలంతా ఆశ్చర్యపడిపోయారు. కృష్ణమూర్తిభిన్నుడయిపోయాడు. అతడా మేను అసహ్యించుకోలేకపోయాడు. చేతులారాసర్వనాశనంచేసిపారేసింది. మళ్ళీ ఆరేళ్ళ కఠిన శిక్షవేశారు, బేడీలుతగిలించి లాక్కు పోయారు. రాజకీయాల్లో పనిచేసినప్పుడు

నమ్ముకున్న అదర్శాలకోసం జైలుకెళ్ళిన తృప్తినా మిగిలింది. ఇప్పుడు నా హీరో దొంగలా నీచుడిలా పరమదుర్మార్గుడిలా ముఖమంతా నలుపు చేసుకుని, ఒక్క ట్రికోసం, మూర్ఖురాలిని ప్రేమించినందుకు శిక్షగా, జీవితంలో వోడిపోయి జైలుకటకటాలవెనక్కు వెళ్ళిపోయాడు.'

'స్పెండిడ్ !' అరిచాడు శాస్త్రి.

సూర్యనారాయణ - 'తమ్ముడూ, యిక్కడితో నీ నాటకం పూర్తి చెయ్యకూడదూ?' అని అభ్యర్థించాడు.

'ఇందులో ముగింపు ఎక్కడుందీ—?'

'అదేమిటా, కథమొదట్లో యిద్దరినీ చంపేశావు. చివరకి నీ హీరోని జైల్లోకి లాక్కుపోయాక గూడా యింకా నీ కవి తీరనట్లేవుంటా!'

'మరి రాధ మాతో—ఆ అమ్మాయిలో పరివర్తనం చూపించొద్దూ?'

'ప్లూరి : . నీ పరివర్తనం చల్లగుండా, చచ్చిపోతాం మేము. ఆ అమ్మాయి ఏసినిమాలోనో చేరిపోయిందనేద్దా. రవ్వారట్టూ వుండదు. అంతేగాని ఎవడితో లేచిపోయిందనో ఏదో అట్లా భయంకరంగా రాస్తే వట్లయినా అనవసరంగా చాలామంది మనస్సులు నొచ్చుతాయి.'

ప్రసాదరావు గర్వంగా తలకాస్త అడ్డంగా పూపాడు. 'అన్నలు నాటకంలోని గుండెల్ను బిగించే కథపట్టంతా యిక్కడేవుంది. షాజ హానుకి యమునానది ఆవలితట్టునకూడా శాజమహాలును నిర్మించాలని వుండేదిట, ఎందుచేతో పొకటి పూర్తయ్యాక రెండోవైపున మొలకెత్త లేదు.'

శాస్త్రి - 'శాజమహాలు నిర్మాణానికి యీ నాటకానికి యేమైనా చుట్టరికమా?'

సూర్యనారాయణ చేతులాడిస్తూ - 'అదీ కళాఖండమేనోయ్. పిరి నాటకంగూడా ఆఖండంలోనే పడితీరుతుంది.'

ప్రసాదరావు బంగమూతి పెట్టాడు. మళ్ళీ కాస్త బ్రతిమాలుంచు కున్నాక - 'ఆఖరమేదీ చిక్కకపోయాక తీగ ఎట్లా కూలి నేలను ప్లాలు

టండో అల్లాగే యారాధనాదా పొంటిరిగా స్వయంగా జీవితాన్ని ఎదుర్కోవలసివచ్చింది. పూజలు భగవన్నామస్మరణ యింట్లోకి కావం సిన నిత్యజీవితావసర వస్తువుల్ని చేరవెయ్యటంలేదు. మానసంక్షణకు కాకపోయినా, కనీసం 'పాలవాడి డబ్బాయింపులవేళ - 'యింటి అద్దె కోసం ఘర్షణపడాల్సిన సమయాల్లోనైనా దీనజనబాంధవుడు వచ్చి తొంగి చూసి వతిద్రతలకష్టాల్ను తప్పించడానికి ఎటువంటి ప్రయత్నమూ చేసి సట్లు చేడు. అబద్ధాలు అద్దం నిత్యం తప్పనిసరి అయింది. కోర్టులో దేవునిపేరుకు ప్రమాణించేసి ఏ అబద్ధంచెప్పటానికైతే తను రాంగెలేదో ఆసంస్కారము జీవితానికి రాంగిపోయింది. చేటలతో అప్పులను యింటింటికి వెళ్ళటంనుంచి అరువియ్యని షావుకారుని చీరువ్వలచో ముక్రించి చెల్లించి ఒకరోజు గడవాలంటే ఒక ఫీటపోయింది. తన చుట్టూవున్న పరిస్థితులు మనుష్యులు జీవితంమీద ప్రబలమవుతూన్న పివగింపు అసహ్యం జాగువ్వు క్రోధం.... అట్టడుగున దేవుడు వడి నలిగి పోతున్నాడు. ఈ దేవుడిమీద బలమైన తిరుగుబాటు ఎక్కడవచ్చిందంటే—'

సూర్యనారాయణ - ఆపవోయ్. మిత్రమా! దేవునిమీద తిరుగు తిరుగుదాపేషి? నీబొండా - నాబొండాను. నీ నాబకంలో నువ్వు ముట్టుగోహదని వస్తుదంటూ యేదీ వుండరాదా?'

కాత్రి - 'అంత మరీ ప్రతిదీ వుండు కెలికినట్లు కెలకటం మహా గొప్ప అనుకుంటున్నావు కాదోలు....బోడివా వైవికత—'

'చూశారా! చూశారా! నేను నిజంగా వుండుమీదచేయివేశానుగనకనే మీరండా తేలుకుట్టినట్లు గెంతుతున్నారు.' అన్నాడు ప్రసాదరావు.

'ఒరే, చైనమాషణతో ప్రాంబించి ఎవడు జాగువడ్డాడు చెప్పా?' అని కనుబొమలు ఎగరేశాడు సూర్యనారాయణ.

కాత్రి - 'ఒరే అబ్బీ! దేవుణ్ని నిజంగా చేరుకోటానికి హిరణ్య కశిపుడిలా యంతకన్నా సులభమైన మార్గం మరోటిలేదురా!'

‘అంటే నాటకం వ్రాయటమా?’ సూర్యనారాయణ కండువాతో నోరు నొక్కుకున్నాడు పొట్ట చేత్తోపట్టుకుని.

ప్రసాదరావు బాధను అణచుకుంటూ - ‘నేను దుఃఖమయగాథను చెప్పుకుపోతూంటే మీరు వేశాకోళం పట్టిస్తున్నారు.’

శాస్త్రి - ‘ఐతే యింతకీ నువ్వు మాకు చెబున్నది కథా! నాటకమని కోశావన్నమాట.’

‘సినాప్పిసు....’ అని మూతిముడుచుకున్నాడు యువరచయిత.

‘—వారే : ఇంత బ్రహ్మాండంగా వున్నది సీరియల్ నాటకమా? తరువాయి సీనులు వచ్చేవారం చూపబడును. ప్రేక్షకులుమారినా నాటకం పూర్తిగా వేయబడును.’

ప్రసాదరావు రూక్షంగా - ‘మనదేశంలో నాటకాలు రెండు రాత్రులు ఆడేవారు. ప్రలాపరుద్రీయం, కన్యాశుల్కం అట్లాటివే.’

సూర్యనారాయణ - ‘కథ త్వరగా చెప్పేసెయ్ తమ్ముడూ!’

‘ఏం, అక్షింతలు వేసుకుంటావా?’ అన్నాడు శాస్త్రి.

‘అక్షింతలన్నీ నామీదే పడుతున్నాయ్గా! మీకేం తీపు దిగదీసిందని వినడానికి.’

‘నీ నాటకంలో నమయానికి విలువలేకపోవచ్చు. మేం కాస్త కాలంవిలువ తెలిసిన మనుష్యులమని ఋజువుచేసుకోవాలనుకుంటున్నాం.’

ఈ నవ్వులాటంతా అయ్యాక ముగ్గురూ కాఫీలుత్రాగారు. సిగరెట్లు ముట్టించారు. తతిమ్మా కథను చెప్పుకుపోయాడు ప్రసాదరావు వేగంగా. వసిపాపకు పోషణలేదు. పాలుకూడా కరవు. రాధయేడుస్తుంది, మొత్తు కుంటుంది. ఇంట్లో నూకలులేవు. అమ్మదగిన, తాకట్టుపెట్టదగిన, చెప్పు కోడగ్గ వస్తువేదీ యింట్లో మిగల్చలేదు. రాధాకృష్ణుల విగ్రహాలు ఎవరికన్నా అమ్మజూపి దానితో బిడ్డను దక్కించుకోవాలని ఆలోచన తడుతుంది. పిల్లను చంకనేసుకుని విగ్రహాలు చేత్తోపుచ్చుకుని ఎక్కెగుమ్మం

దిగేగుమ్మం. లోకులు అసహ్యించుకుంటారు. ఆవిపోస్తారు. చేపతల విగ్రహాలను అమ్మదలచినందుకే యిన్ని కష్టాలు యింతమూనూ అని వారి తాత్పర్యం. ఆ విగ్రహాలకు పట్టిన అవస్థకు చింతించి నిందించి దుర్భాషలాడినవాటన్నాచుగాని ఆచంకలోని పాపాయియేడుపు చిన్నవారు లేరు. ఆతల్లికి గుండెలో పాపాయి ఆకలియేడుపే నెత్తుర్ని తోడేస్తోంది. ఆదిష్ట ఆక్రందనాన్ని ఆచేతిలోని విగ్రహాలులాగే ఘనీభవించిన లోకం వినదంటేదు. ముష్టివత్తహానికి లోపలున్న కసి వప్పుదు. ఈ తప్పంతా ఎవరివో ఎవరిమీద క్రోధం తెచ్చుకోవాలో బోధపడ్డంటేదు. ముష్టైతటం కన్నా బుర్రేదైనా చేస్తాను అనుకుంది. లోకంలో యిలాటి తెగిపోయిన గాలిచటాన్ని సంప్రోక్షికరించి లోకలుకట్టి మళ్ళీ ఆకాశంలో ఎగువేసే సాహసికులు కొందరున్నారు. పీళ్ళని సాహసికులనటం సమ్మతంగా వుండదు. ఈమె అమ్ముడుపోని దేవరావిగ్రహాలకు మారుగా తనబిడ్డను ఎదరైనా దయతచ్చి తీసుకుంటారేమో....కొంత దుఃఖం తగ్గుతుందని యిట్టిస్తుంది. ఈ వింతప్రయత్నంలో నలుగురూ నాలుగు చీనాట్లు పేస్తారు. ఈ గలటాలో సాహసికులు, తెగిపోయిన గాలిచటాల్ను ప్రోగుచేసే మహానుభావులు పోలీసుల్నాంచి రాధను తప్పించి యిచ్చకంగా తీసుకుపోతారు కబుర్లుచెప్పి. తన కళ్లు తెరిచేవున్నాయి, తన్నెవరూ మోసంచేశామని తృప్తిపడనక్కర్లేదు. పాపాయి దక్కింది అదేచాలు. అంతకన్నా అకోలోకం నరకం మరివుండబోదు. జేబుదొంగలు త్రాగు దోతులు, నేస్తులు, ఖానీకోర్లు, జూడగాళ్ళ - యీ ప్రపంచంలోకి పలకని రెండు చేదతావిగ్రహాల ఆస్తికోవచ్చి స్థిరపడిపోయింది. త్రాగుడు, దొంగతనాలు, జూడం యీమూడింటితో జీవితం ముడిపడ్డాక గతమంతా గుర్తుకురాని మనకబొమ్మయింది. పెదిమలకు ఎర్రటిరంగు పూసుకుని పెద్దకొప్పుజుట్టి దానినిండా బండెడుపూలు తురిమి జాలాయివెధవలతో రాసుకునిరాసుకుని తిరుగుతూ పేకాటలు ఆడుతూ అడపాతడపా బస్సుల దగ్గర సినిమాహాలుల్లోనూ స్టేషను ప్లాటుఫారాల్లో జనండ్లలో జేబుల్ని కొల్లగొట్టడంవరకూ వచ్చింది మార్పు! అంతా యేదో మైకంలో

పున్నట్లు జీవించేది. అవిడ యెప్పుడూ భర్తను జ్ఞాపకంచేసుకోలేదు. ఈ జరిగినదానికంతా కనీతీర్పుకోవలసింది భగవంతుడిమీదే! ఆమె దగ్గరికి పోలీసులు దొంగలు దొంగలు కుర్రవాళ్లు అంతా వచ్చేవారు. సుఖంకొనుక్కుని వెళ్లిపోయేవారు. తను పాడయింది. రోగలపుట్ట శరీరం! దీనికోసం తెలిక ఎగబడే లేతవయస్కులని, అప్పుడేవిచ్చిన యౌవ్వనంలో తెలిక దారితప్పివచ్చిన కుర్రవాళ్ళను నరకయాతనలో పడదోసి వారి భవిష్యత్తును జీవితాల్ని పాడుచెయ్యటానికి తను జంకేది. దేనికి జీవితం యింకా వుందో యేది క్రొత్తగా న్వచ్ఛంగా నహజంగా వుందో దాన్ని చేరులారా పాడుచెయ్యటం మహాదుర్మార్గం. తన బిడ్డను యీజీవితానికి దూరంచేసేటందుకు యత్నించి చివరకు అనాధశిశునంరక్షణాలయంలో చేర్చివేసింది. ఈ కొంకొంచులాటి దేహంతో యింతెన్ని నవప్రసూనాలు కాల్చివేస్తానో అన్న జిజ్ఞాసతో వ్యాపారం తగ్గించి జూడం జేబులుకొట్టడం త్రాగటం ఎక్కువచేసింది. ఇది జీవితంలో పతనమనుకోలేదు. ఈపతనానికి ఆమెకు విచారించటం తెలియదు. ఈలోగా ఒకరోజు రాత్రి బాగా పన్నెండుగంటలవుతుంది. వర్షం జోరుగా కురుస్తూంటుంది. బెజవాడప్లాటుఫారంమీదకు ఏదో బండి వచ్చి ఆగుతుంది. జనం ఎక్కేవాళ్లు దిగేవాళ్లు తొడతొక్కిడిగా వుంటుంది ఈరాధ ఆ హడావిడిలో ఎవరిదో ఆసామీ జేబుకొట్టేస్తుంది. కాని ఆవ్యక్తి చప్పున రెక్కపుచ్చుకుని లాంతరుస్త భంమేరకు లాక్కుపోయి చూస్తాడు. అరంగువేసుకున్న పెదవులు. కట్టెలా యవ్వనం హరించిపోగా మిగిలిన కాగితపు పువ్వు, ఆ మహాభక్తురాలు రాధాదేవి! తన భార్య!.... భార్య!.... జేబు కొట్టేసింది. అతడు కృష్ణమూర్తి! 'నువ్వా!....నువ్వే!....నువ్వు నిజంగా మేర్కొన్నావు.' అని చేతుల్లో ఆమెను పొదివిపట్టుకుని - 'నువ్వు ఎల్లా జీవించావు యేంచేశావు యివన్నీ నేనడగను. అవన్నీ నాకనవసరం. నువ్వు మారావు. ఈవాళ నువ్వు దొంగతనం చేయగలిగినందుకు నేను చాలాగర్విస్తున్నాను. నీలో యేశక్తి మేలుకోవడంకోసం యిన్నియేళ్లుగా యెదురుచూశానో, అకనకదుర్గాబంధనిర్మూలం జూలు

దులిపి ఆవులించింది. పోదాం రా - ఈ అగ్ని రాజుకుందంటే పతితప్త్రీలు చెరగుల్లో నిప్పుల్ని కట్టుకుని తిరుగుతారు. నామట్టుకు నేను రాజకీయ జీవితం వదిలి సంసారంలో పడ్డాను - దొంగనయాను - నీచుడిగా జైలుకివెళ్లాను. ఇన్నాళ్ళూ విచారించాను. దేశంకోసంనమ్మిన మార్గం వదలి యీలంపటం తగుల్చుకుని యేమీసాధించలేకపోయానే అని పశ్చాత్తాపపడ్డాను. పశ్చాత్తాపం అనవసరం. ఈ మేలుకున్న శక్తితోనే నీవు ముందుండు, నేను అదృష్టాలుచేసి చూపిస్తాను. గొప్పగొప్ప త్యాగాలు చెయ్యటానికి గొప్ప ధర్మబద్ధమైనజీవనులే అర్హులని జనం అనుకుంటారు. షేద్రులు, నీచులు, పతితులు, కులబలనేవ్యక్తులుకూడా పనిబడితే మీ మహాపురుషులుచేసిన త్యాగాలకు మించి బలిదానం చేయగలరు. ఆ చొరవ ఆశక్తి ఆడాగృతే దేశానికి కావలసింది. నాజీవితం, నా అవకతవకలతో ఎవరికీ ప్రసక్తిరానవునరంలేదు.' కృష్ణమూర్తి - రాధ మళ్ళీ కలుసుకున్నారు. ఈమారు కామంలేదు. భక్తిలేదు. ఎవరికి కావలసినంత జీవితానుభావం వాళ్ళకు పుష్కలంగా వుంది. పోర్చుగల్లువారి రాజ్యం 'గోవా' సమన్య వచ్చింది. సత్యాగ్రహాలు కాంతినమరాన్ని నడుపుతున్నారు. పెద్దపెద్ద దేశాలుంచి యీ నిరాయుధులకి పశుశక్తికి సంఘర్షణ ఎట్లాజరుగుతుందో, చూస్తూచూస్తూ తుపాకులకు గుండెలిచ్చి చస్తామని తెలిసే జనం ఎట్లా ముందుకుపోతారో చూడ్డానికి చాలామంది వచ్చారు. కృష్ణమూర్తి-రాధ సత్యాగ్రహాల్లో కలిసిపోయారు. ఒకనాటి దశాన్ని ఎవరో గోవాపొలిమేరల్ని దాటిస్తున్నారు. అక్కడోకొండ గుహలోంచి మనుష్యులు వెళ్లాలి. ఆసౌరంగంలాటి మార్గం ముఖద్వారందగ్గర మెషీనుగన్ను పెట్టాకుని గోవా పోలీసులు కూర్చున్నారు. ఎవరువెళ్తే వాళ్ళను మనిచేస్తారు. దళంలో ముందునిలబడగలిగినవాడే లేడు. అందరూ జంకారు. కృష్ణమూర్తి యిల్లాగివ్వండని జెండా తీసుకున్నాడు. సౌరంగంలోంచి ముందుకు యుగయుగాలుగా మానవులకు యేదేశాలవారైనాకానీ స్వాతంత్ర్యంపట్ల ఎందుకంత ఆకాంక్ష వుంటుందో, ఎంతలేపి బలిదానాలు ఎందుకుచేస్తూంటారో, ఆ మహత్తర సందేశాన్ని

గుప్పిట్లో యిముడ్చుకున్న పైనికుడిలా గోవాలోకి నడిచాడు. గన్ ప్రేలింది. పోర్చుగీసువారు శవాన్ని, కుప్పగాకూలిన యోధున్నీ రాటాకు మంటలుపేసి పెట్రోలుపోసి ఎదురుగా పెదురుగడలకు కాళ్లు వ్రేలాడగట్టి తలక్రిందుగా తగలబెట్టారు. అమెరికన్ రిపోర్టర్లు రాధను యిండియా భూభాగంలోకి లాక్కుపోయారు. ఆవిడ అంతా చూస్తూంది. ఆజ్యోతి బ్రహ్మాండంగా ప్రకాశిస్తూ విశ్వమంతా నిండిపోయింది. తొలివాడు, అజ్ఞానమనుకున్నప్పుడు, వైష్ణవభక్తిలో యే ఆనందం లభించిందో - దానో పోల్చుచూసుకున్నప్పుడు, తను జేబులో పర్చుకొట్టేసినప్పుడు యేశక్తి నారిజగత్తులో మేల్కొన్నదని తనభర్త మురిసిపోయాడో, ఆశక్తిని ప్రపంచంలోని ప్రజలకు స్వేచ్ఛాపథాన్ని చూపటంకోసం, స్వాతంత్ర్యం ఎంత మహత్తరమైనదో దానిరుచి కోణకోడాల్లోకి ప్రసరించాలనే దృఢనిశ్చయంతో అదేరాత్రి గాఢాంధకారాన్ని చీల్చుకుంటూ తనభర్తను సగంసగంకాల్చి వదిలేసిన చోటుకు ఆమంటల్లోకి, ఆ నెత్తురు చర్మం మెలికలుతిరుగుతూ తెట్టలుగా కారుతున్న క్రొవ్వు మాంస పేశలాన్ని, ఆపీరుడి చేతిలోంచి పెరికిపారేయబడ్డ జాతీయపతాకను, నెత్తుటిలో తడిసిన ఆమహాస్వాతంత్ర్యచిహ్నాన్ని మీదనుకప్పుకుని గోవా భూగర్భంలోకి తిన్నగవెళ్ళి అదృశ్యమైపోయింది.

శాస్త్రి ఒక్కమాటు లేచి ప్రసాదరావుని ఎత్తుకుని స్టూడియోలో పరుగులెట్టాడు. సూర్యనారాయణ బిగ్గరిగా 'ఇంక్విలాబ్! జిందాబాద్!' అని అరిచాడు.

మీరావచ్చింది - 'ఇంక్విలాబ్ జిందాబాద్'దేవిటని.

శాస్త్రి — ప్రసాదరావు జుట్టులోకి వ్రేళ్లుపోనిచ్చి దువ్వుతూ — 'తమ్ముడూ, నువ్వు నాటకం వ్రాయి, నవల వ్రాయి, కథవ్రాయి, లేక పోతే కావ్యంగాచెప్పు. ఈకథ యింతపొడుగున్నా ఇదంతా నాటకంలో యిముడ్చటం యేనుగును లక్కపిడతలో దూర్చటంవంటిదై నా నీకు హృదయముంది. ఉద్రేకంవుంది. పైకొస్తావు. అందులో నలాటివాడు నీప్రక్కనవున్నాడు. అది ముఖ్యంగాగుర్తుంచుకో....'

సూర్యనారాయణ, శాస్త్రి ఆకథంతా తర్రనభర్రనటు జరిపినమీదట ఎట్లా కత్తిరించి పొదుపుగా బలంగా నాటకం తయారుచెయ్యాలో ఆలోచించారు.

సూర్యనారాయణ - 'మీరా, నువ్విందులో యాక్టుచెయ్యాలినుమా !' అన్నాడు.

ఆకాగిరాల్ని పుచ్చుకుని చదివిస్తానని మీరా చకచకా వెళ్లి పోయింది. 'కొంపముంచారే!' అని ప్రసాదరావు గుండెల్ని బాదుకున్నాడు.

6

శాస్త్రి ప్రసాదరావును వెంటేసుకొచ్చాడు. గేటు మూసేసివుంది. లోపల ఎడమకట్టున నూతిదగ్గర వొంగుని నీళ్ళుపోడుతోంది మీరా. అప్పుడే స్నానంచేసినట్లుంది. ఛాదాచీరె - వదులుగా వ్రేళ్లాడుచూన్న కొప్పు బుజంపంపుల్ని రాసుకుందోంది. బిందెను చంకకెత్తుకుని ముందు కుచ్చెళ్ళను కాస్త పయ్యారంగా యెత్తిపట్టుకుని పెదిమ కొరుక్కుంటూ యేమో ఆలోచించుకుంటూ నన్నటి కాలిబాటగుండా అడ్డువచ్చిన పారి జాతంమొక్కను చేత్తో వొత్తిగించుకుంటూంటే ఆ ఆకులమీంచి జలజలా రాతాయి.

'పుష్పవర్షం : పుష్పవర్షం!' శాస్త్రి వినపడేలా అరిచాడు. మీరా తలెత్తి చూసింది - వొంటిమీదపడ్డ పూలన్నింటినీ దులుపుకుంటూ -

'రావచ్చా....గేటు మూసేసుంది.'

మీరా దడిచాకావెళ్లి రాసుకుని నిలబడి 'పీల్లేదు. నేను తలుపు తియ్యను.'

బిందె కాస్త కదిలింది. రవ్వంకనీళ్ళు తొణికిసలాడి చీర వొక పెదంలా వొంటినందుకునిపోతూంటే శాస్త్రి గేటుమీదే చేతుల్నివుంచి

రాస్తూ 'మీమీదపడ్డ పూలన్నింటినీ దులిపేశారుకాని యింకా మీ బిందెలో నీళ్ళమీద ఎర్రగా బొడిపెలూ తెల్లగా సున్నితంగా ఆపారజాలాలు.... పాపం వాటినేం చెయ్యకండి....నన్ను తీసిపారేశినట్లు....అబిందెలోనే అట్లా నవ్వుతూ తిరగనియ్యండి.'

'మీ నాటకాలవాళ్ళని కొంపలోకి రానివ్వద్దని గట్టిగా వొట్టేసు కున్నాను.' రెండు చేతుల్తో బిందెను కావాలించుకుంటూ ముఖం కాస్త ప్రక్కకుపెట్టి అదోలా నవ్వింది.

ప్రసాదరావు శాస్త్రిని వెనకనుంచి చొక్కాపుచ్చుకు లాగుతున్నాడు.

'ఉండవోయ్! ఆవిడ నిన్నేమీ పీకపిసిగెయ్యదులే నేనుండగా.... పివండోయ్, మీరేమన్నా చెయ్యదల్చుకుంటే ముందర నాపని పూర్తి గానిచ్చి ఆతర్వాత మనవాడివంతు. సరా.'

గేబుమీద చేతుల్నివేసి దారికి అడ్డంకపెట్టుకుంటూ - 'ఆయన్ని రానిస్తాను....పాపం!' అంది మీరా తలుపులాగుతూ.

శాస్త్రి - 'తమ్ముడూ, అడవాళ్ళనోటినుంచి 'పాపం:' అన్నముక్క రాత్రే ముందుజాగ్రత్త చాలాఅవసరమన్నమాట. నాకేం నిఘానీ.... నన్నెవరేంచెయ్యగల్రు?'

'ఈవాళ్ళమీనాకిచేత పొడిద్దామనుకుంటున్నాను. మాస్తారువివాలె.... సూర్యనారాయణగారింటికెళ్ళి ఆపిల్లను తీసుకురాదూ నేను రమ్మ న్నానని.'

'అన్యాయం! అన్యాయం! నేను రమ్మంటేమాత్రం రాదా - నేను పాడమంటే ఆపిల్ల పాడదా? నాకేం వ్యక్తిత్వంలేనట్లూ కేవలం అడవిల్లల్ని అక్కర్నీంచి యిక్కడకీ యిక్కడ్నుంచి అక్కడికీ వెంట బెట్టుకు తీసికెళ్ళే పెద్దమనిషిగా చిత్రించేసారు. అవమానం! ఘోరం! ఆగోడకు మేకు కొట్టండి. ఈ బొగ్గులబస్తా సాయంపట్టండి. వెళ్ళి జట్కాబిల్చుకురండి. ఈ హోర్మోనియం బాగుచేయించండి. ఇందుకా నేను పుట్టింది?'

‘ఉప్పాచేసి సిద్ధంగా వుంచుతాను. టీ తయారుగా వుంటుంది మీరూ మీనాక్షి వచ్చేసరికి. సరే—’

‘వదవోయ్ ప్రసాదరావు....’

‘ఎందుకు? ఆయన్ను వుండనివ్వండి....మీరిద్దరూ వెళ్తే మళ్ళీ తిరిగిరాదు.’

‘వకేవుండవోయ్....పుప్పారోకి మీరవకాయల ముచ్చికలుతీస్తూ.’ శాస్త్రి యింకా గుమ్మం మెట్టు దిగకుండానే మీరా బిందెబరువుతో ప్రసాద రావు అనుసరించగా రోపకి వెళ్తూ ‘మీరెక్కడన్నా దారిలో అలా వస్తూ వోఅబ్బా నిమ్మకాయలు తెండి. పుప్పారోకి నిమ్మకాయ పిండక పోతే మేంబావుంటుంది?’

శాస్త్రి రోడ్డుదాకా పోయొచ్చి ‘సూర్యనారాయణను పిలవ్వొచ్చా....’ అని బిగరగా అడిగాడు.

‘ఆయన్ను పిలవొద్దు. తండ్రి దగ్గరుంటే మీనాక్షి సరిగా పాడమ’ అని మీరా రోపలకు వెళ్ళిపోయింది.

సందుదాటి శాస్త్రి కాలవకట్టమీదకొచ్చాడు. ఏదో బిస్సు దుమ్ము రేపుకుంటూ వచ్చిఅగింది వంటెనమీద. అదుమ్ములో వైకిలు త్రొక్కుకుంటూ పోతున్న సూర్యనారాయణను శాస్త్రి కేకేసి అవుచేశాడు. తన కెక్కడో ఫోటో ఆర్డరుందని తీసుకుందుకు యేదోగ్రామం వెళ్తున్నానని చెప్పాడు.

‘మరి కేమేరా—?’

కేమేరాబిస్సులోవెళ్తోందనీ, హడా కుర్రాడువున్నాడనీ, తను యెందుకు బిస్సులో అనవసరం వైకిలుమీదపోతే కలిసిొస్తుందనీ అనేసి కాస్త నవ్వాడు. సూర్యనారాయణ వైకిలుకి ఒక ముక్కొణాకారపు కాన్వాసునంచీ కుట్టించాడు. అందులో ఒక అద్దం దువ్వెనా వవుడరు డబ్బా రెండురకాల ‘రై’లు, ఒకటిరెండు జరీమడతల వుత్తరీయాలు యింకా ఫోటోలతీయడంలో వుపయోగపడే చిల్లరసామగ్రి వుంటుంది. గాలి కొట్టేందుకు వంపుయాడా వుంటుంది.

శాస్త్రి దిగులుగా చిన్న మందహాసం విసిరాడు - 'మీయింటికే వెళ్తున్నా....'

ఏమన్నట్లు సూర్యనారాయణ చూశాడు.

'మీ మీనాక్షి యింట్లోవుందా - స్కూలుకెళ్ళిపోయిందా?'

'ఏం? దానెక్కడోకేనా తీసుకెళ్ళావనా? నీ పొడంటే గిట్టదు మాయావిడకు. అది నోరుచేసుకుంటుంది. ముందే చెబుతున్నా జాగ్రత్త!'

'అదంతా నీకనవసరం. ఆవిషయం నేను చూసుకుంటానురెద్దా...' అని కదిలిపోయాడు శాస్త్రి. కాలువనీళ్లు నల్లగావున్నాయి. మేఘాలు చెట్టావట్టాలువేసుకుని పేరంటానికెళ్ళివస్తూన్న ముతైదువుల్లా గుంపుగా నిలబడి వంగినీళ్ళల్లోకి తొంగిచూస్తున్నట్లున్నాయి. కాలువగట్టమ్మచే శాస్త్రి నడకసాగించాడు. శాస్త్రిని వెంటడిస్తూ కాలువలో తళతళామెరిసి పోయే చుట్టుతునకల్ని. గట్లమీది కొమ్మలు రెమ్మల నీడల్ని, చీల్చుకుంటూ యేదో బురదపాము నీళ్ళలో యిడుకుంటూ సాగిస్తున్నది పంచానికి. ఎవరో శ్రీ ఆరటిపువ్వురోపురంగు చీు చుట్టుకుంది. ఆ ఎండలో, రాలవలోంచి, నీళ్లోడుతున్న కేశాల్లో, ఎర్రరామమొగలా లేస్తోంది. ఆ తాళ్ళమీద కాళ్లు నొక్కుకుంటూ వంగుని నున్నటి గుండ్రటి బుజాలమీదుగా చుట్టలుచుట్టుకుని వురుకుతున్న పాయలు పాయలైన జుట్టు, బట్టల్ని పిండుకుంటే స్పష్టమయే సౌందర్యరేఖల్ని పోల్చుకుంటూ ఆరోడ్డు దిగి చూళ్ళోకి రద్దీగావున్న జనంలోకి వెళ్లి పోయాడు శాస్త్రి.

బజార్లు, దుకాణాలు, అరువులు, గ్రామపోనుపేట్లగోల, క్రిక్కిరిసిన మేడలు, మిడ్డెలు, లాంఛను స్తంభాలు, పైకిళ్లు, రిజేలు, కార్లు, ముష్టివాళ్లను రప్పించుకుని రల్లో ఎక్కడో నెరిపినవెండ్రుకలా. హొంటరిగా, దిగులుగా, గురుకులుగా, మెలికలు అష్టవంకరలు తిరిగిన కాలిబాట గుండా సూర్యనారాయణ నివాసాన్ని నమిపించాడు. ఆ వీధిలోకివున్న పెద్దతరహాయిల్లన్నీ ముఖాల్ని పెద్దరోడ్డుకేసే త్రిప్పుకుని, ప్రక్కనాటా

రనూ, చొట్టిగుమ్మలూ యీ పీఠిపైపు కనబడేటట్లు - జీమరుగా - సూర్యరశ్మిచూడూ చూపినిరాకనివ్వకుండా, పరాయివాళ్ల చొట్ల లోంచి జాట్లువీరదోసుకున్న జాహు, నపోటా, మామిడి, కొబ్బరి చెట్లూ - దడుల మీద ప్రాకుతూపోయే గుమ్మడి, ఆనవ పాదులూ - యిళ్లల్లో పనుల్లో చిన్నబిడ్డలు కట్టుకుని చూడవిడిగా తిరిగే ఆడవాళ్ళూ, ఒకరు దడిమించి, యింకొకరు అరుగుమీదనుంచుని కబుర్లాడే అమ్మలక్కలూ, గాలికి ఎగిరే చందాలమీది చీరెలూ, యీ లోకంలోంచి సూర్యనారాయణ పెంకుటిల్లుముందుకొచ్చి నిలబడ్డాడు. ఇల్లు పీఠిమీదకు లేడు. లోపల ఎత్తుగావేసిన పునాదిమీద చక్కసున్నంచెయ్యని గోడలతో ముందు ఆవనరాష్ట్రం పెంచిన అనవనరపు వసారా ఆష్టవంకర్లతో, ఎవడో చిక్రకారుడు కాన్యాచుమీద నగంనగం పనిచేసి విడిచిపెట్టిన బొమ్మలూ చుట్టూ యేపుగా శ్రద్ధతో పెంచిన అరటిచెట్లు, కొబ్బరిమొక్కలు, బంతిపూలచెట్లు, వెనకవేపునుంచి యింటిమీదకు ప్రాకుతున్న మొండి క్రీవర్లతో చూపర్లకు యెట్టి ప్రాముఖ్యాన్ని ప్రత్యేకతను కలిగించలేక పోయినప్పటికీ, అక్కడ 'సూర్యనారాయణ, ఫొటో ఆర్జిస్టు' అని యింగ్లీషు అక్షరాల్లో కట్టిన బోర్డును చూస్తే కాస్త సవ్యు రాకమానదు. శాస్త్రి పకుపులు మేకలు వచ్చి తోట పాడుచెయ్యకుండా నామకార్థం నిర్మించిన గేటును చ్రోసుకుని వసారాలోకి యింకా రాలేదు—

'అక్కా - అక్కా - అక్కా -' ఒకటే బుల్లిబుల్లి కేకలు విడవ కుండా, వెనువెంటనే 'చుట్టాలొచ్చారే - చుట్టాలొచ్చారే....' మళ్ళీ అదే మాటల్ను పడేపడే అంటోంది. శాస్త్రి కాస్త తటవటాయించి చూశాడు. ఎప్పుడూలేదు బైట. ఎసారాలో అంతరిక్షం వంజరంలో చిలుక రెక్కల్ను టవటపా కొట్టుకుంటోంది. పూచల్ను ముక్కుతో పొసుస్తూ - వొకకాలుతో వంజరాన్ని గీరుతూ, మళ్ళీ అదేదోంటి. 'అక్కా - అక్కా - అక్కా -' మానిపోయిన పరికిణీ చిరుగులకు చేతున్న అడ్డంగా కప్పకుంటూ వచ్చింది మీనాక్షి. పరిసరాల్లో నిమిత్తం లేకుండా విజృంభించే భావాల్లా యెదిగిపోతున్న ఆమెచొళ్ళు - బంగారం

నగా నట్రా అననరంలేకుండా యేదో పొరక్రమ్మినట్లు తళతళమెరిసి పోయే దేహకాంతి, హల్వాముక్క కోసినట్లు మృదువుగా - వేలు అనిస్తే మాసిపోతుండనిపించే చెంపలూ, పొడుగంటినేళ్ళూ - ఏదో అపూర్వ కళాసృష్టిని దర్శిస్తూన్నట్లు క్షణకాలం స్తంభించిపోయాడు శాస్త్రి.

‘కాఫీ తెవ్ - చ్చావా! చుట్ - ట్టాలొచ్చారు -’ మళ్ళీమళ్ళీ అదే ముక్క రెక్కల్ని టపటపా కొద్దూ ముక్కుతో వూచల్ని పొదుస్తూ ‘అక్కా - అక్కా - అక్కా -’ చెవులు గింగురై తిప్పోయేలా గుంది.

అరవింద అంటచేత్తో లోపల్నుంచి ‘పలకవేం మొద్దా....ఎవరు వాకిట్లో?’ అంటూ వచ్చి శాస్త్రిని చూడగానే ‘అయ్యో; గుమ్మంలోనే నిలబడ్డావే! రా తమ్ముడూ! దొత్తిగా యీ గుమ్మం త్రొక్కడం మానే శావులే - అదేవిటే ఏచ్చిమొద్దా మావయ్యను కూర్చోమనకుండా ఆ దిక్కులుచూడ్డమేవిటే!’

మీనాక్షి దాచుకుంటూన్న చేతుల్ని అయిష్టంగా తీసేసి, మంచం వాల్చి, కూర్చున్నాక, ‘మంచిసీళ్లు కావాలా?’ అని సూటిగా కళ్లలోకి చూస్తూ అడిగింది శాస్త్రిని.

లోపల ‘యేం చెప్పను’ అనుకున్నాడు. ఆమె దాచుకున్న దేన్నో అతడి కళ్లు దోచుకుంటున్నాయి. క్షణంలో ఆ మైకంనుంచి తెప్పరిలి ‘ఈ మీనాక్షి యిల్లా ఎదిగిపోతోందేమో అని ఆశ్చర్యంలో మునిగి పోయా, చెప్పొద్దూ: నేను మనస్సులో వున్నమాట పైకనేస్తాను.’

‘అవునా, నీపాటి జ్ఞానం యిన్నేళ్ళొచ్చాయి ఆ పెద్దమనిషి కుందొద్దూ: వెధవజాలాయిసజ్జాసంతా వెంటేసుకుని వూళ్లో బిజా లూపగానే సరా! ఇంట్లో చూతురు యీదేరిందని ఆపాటి తెలుసుకో లేని తండ్రి యేంతండ్రయ్యా?’

శాస్త్రి కాస్తవులిక్కిపడ్డాడు. అనుకున్న తుఫాను ఎలానూవచ్చింది. దాన్ని తాను ఎట్లానూ అడ్డలేదు. కాస్త ఎగనవదోస్తేనే మంచిది. తానూ ప్రవాహంలో పడాలి.

‘కట్టుకోవానికి సరైన గుడ్డముక్కలేక యీవాళ నాకూతురు స్కూలుకి పోలేదు. దానిపొట్టు కప్పలేకపోతున్నామనే జ్ఞానం యేమన్నా వుండా యీ మనిషికి ? ఆ యూడియో కాంపోనూ, అందులో కిటికీతెరలకు కట్టిన పరదాగుడ్డలు నా కూతురికి యేడాది కట్టుగుండుకు వస్తాయి’ అని చేస్తో యూడిస్తూ కళ్లనీళ్లుబెట్టుకుంది అరచింద.

‘ఈ థూమి పగిలిపోవలసిందే అంటాను శరత్తు యిట్లాటిచోట్ల ప్పుడు’ - అనుకున్నాడు శాస్త్రి.

‘పీళ్ల నాటకాలు పీళ్లసినిమాలు బొమ్మలు సంగీతాలు కవిత్వాలు అన్నీ రగలచిపోనూ - కట్టుకున్నపెళ్లాన్నీ కన్నచూతుర్నీ అలోలక్షణా మని యేదీర్చించి యేంబావుకుంటారు ?’

ఈ మనిషి నోరువిప్పితే ఒక్క-క్షణకాలం నిరోధలేకపోయానే, జీవితకాలమంతా యీ హంసధ్వనిరాగాల్ను వింటూ సూర్యనారాయణ యెట్లాజీవిస్తున్నాడబ్బా ! అని వీపులడుముకున్నాడు శాస్త్రి.

మీనాక్షి నమయానికి విశాలాక్షై వచ్చింది మంచినీళ్లగ్లాసుతో - ‘అంటచేస్తో నిచ్చున్నావే ! లోపలికిపోవే !’ అన్నది తడవుగా.

అరచింద ‘ఇప్పుడేవస్తా’ నంటూ లోపలకు తప్పుకుంది.

‘మీనాన్న చెప్పాడు : యింటికిపోవద్దు, అరచింద నిన్నూ నన్నూ కలసి ఉండుతుందని.’

‘నాన్న కనిపించారా....’ కొంచెం నవ్వింది మీనాక్షి. ఆమెపట్ల ఏదో కుంచెలో గీసిన తెల్లవర్షచిత్రంలో తెల్లని రేఖలా అందంగా కనిపించాయి. యిగ్గులు కాస్త పొట్టపడ్డాయి. ఆ కళ్లలో ఏదోదైన్యం, బాధ దిగులు చీకటితెరలకుమల్లే దిగసాగాయి. శాస్త్రి సిగ్గుపడుతూ తలకాయ వాలుకున్నాడు. రెండుబుజాల్ను అంచేతుల్లో కప్పుకుని చాచుకుంటూ మంచాన్నానుకుని నిలబడింది మీనాక్షి.

‘స్కూలుకు పోలేదేం ?’

‘నాన్న డబ్బు తెస్తానన్నారు. బజారుకు పోదామనుకున్నాం.’
గొంతుక ఆగిపోయింది.

‘చీరె కట్టుకోరాదా ?’

‘నేను చీరకట్టుకుంటే దావుంటానా ?’

శాస్త్రి తలవూయించాడు. ఆ పిల్ల ముఖమంతా మెరుపుమెరిసి
నట్లయింది.

‘కాపీ తెచ్చి - చ్చావా : చుట్ - ట్టారాచ్చారు -’ పంజరంలో
చిలక పడేపడే అర్థంలేకుండా పలుకుతోంది. సమయమూ సందర్భమూ
లేకుండా పిల్లలు మాట్లాడతారు. సమయమూ సందర్భమూలేకుండా
వక్షిలు మాట్లాడుతాయి. అందుకే ఆనందిస్తాము. శాస్త్రి మీనాక్షిని
చేయిపుచ్చుకుని ప్రక్కన కూర్చోబెట్టుకుంటూ - ‘మీనాన్న నిన్ను
బజారుకు తీసుకెళ్ళి బట్టలుకొనిపెట్టమన్నాడు నన్ను.’

‘నిజంగా ?’ శాస్త్రిదేతిని విదల్చుకుంటూ ‘అమ్మాఅమ్మా’
అంటూ లోపలికి పరుగెత్తింది మీనాక్షి. పంజరంలో చిలక టవటపా
రెక్కల్ను కొట్టుకుంటోంది. ‘అక్కా - అక్కా - అక్కా’ అంటూ.
శాస్త్రి లేస్తూ ‘చప్పున వస్తావా రావా - నాకు బోలెడు వసుంది’ అంటూ
త్వరపెట్టాడు. లోపల తల్లితో తను కట్టుకునే చీర యేదన్నా యిమ్మని
అడుగుతోంది మీనాక్షి. అరవింద మళ్ళీ చదువుతుందేమో ననుకు
న్నాడుగాని - పెద్ద చీరలో బుట్టబొమ్మలా వచ్చిన మీనాక్షిని వైంటేసుకుని
శాస్త్రి వన్నెండుగంటలకి ‘మీరా’ గడపముందు నిల్పాడు. సూర్యు
డప్పుడే నడినెత్తికి ప్రాకాడు.

‘రావే మీనూ -’ మీరా ఆస్థాయంతో శాస్త్రి చేతుల్లోంచి
లాక్కుంది ఆ పిల్లను. మాస్తారు తలెత్తిచూశారు. వజ్రంలాంటిపిల్ల !
ఆ చేతకానికట్టు ఆ చీరలో బుట్టబొమ్మలా - అర్థంతెలియని పదాల్ని
వాడిన అనందర్భకవితలా యివిడికగాలేదు. ఆఖావం మాస్తారిలోంచి
మీరా చప్పున లాక్కుంది తెలివిగా. ప్రసాదరావుకు మీనాక్షి చాలా

బావున్నట్లే ఎక్కడా యేలోపమూలేనట్లే తోచింది. కృష్ణమూర్తిగారు ఎంబ్రాయిడరీపని చేస్తున్నారు. తెల్లటి లాంగ్‌క్లాత్‌మీద చక్కటి రంగు దారాలతో కుట్టిన 'మేనకావిశ్వామిత్రము' గోడకు తగిల్చివుంచారు. సూదీపారం పుచ్చుని వోపిగ్గా 'గాంధీజీ' బస్టును లాంగ్‌క్లాత్‌మీద ఎంబ్రాయిడరీ తీస్తున్నారు. శాస్త్రి నోరుతెరుచుకుని నిలబడ్డాడు - మీరా, ప్రసాదరావు, వుప్పా, అరవిందవడ్డించిన తిట్లు, మీనాక్షికి యిచ్చిన వాగ్దానం అంతా మర్చిపోయి.

కృష్ణమూర్తిగారు ఆ కుడుతూన్న ప్రేమను క్రిందవుంచుతూ 'ఇప్పటికీ పందొమ్మిదిసార్లు యీ కన్ను కుట్టాను - విప్పాను. గాంధీజీ దృష్టి - ఆచూపు లాక్కురావటం సాధ్యంకావటంలేదు, అదితేలేకపోతే యీ బొమ్మంలా పృథా -'

శాస్త్రి - 'వింటున్నావా - నీ నాటకం కొంచెం జాగ్రత్తగా జీవి తాన్ని ప్రతిబింబించేట్లు రాయరా నా తండ్రి! మీకు మళ్ళీ కాపీరాయటా నికే చిరాకు. మహాకవివాక్కులా వ్రాసింది కొద్దెయ్యననే సెంటి మెంటు! రాస్తే జీజ్ఞాంకా చాటిగా శక్తివంతంగా వుండాలి ఏదైనాసరే! కళాప్రపంచంలో ప్రథమశ్రేణి పనితనానికే విలువ! అదే కీర్తి! అదే డబ్బు! ఏరిచనకైనా శిల్పం చాలా గొప్పబలాన్ని యిస్తుంది. క్రొత్తదనం ఎప్పుడూ పోకుండా వుండాలి. కాశ్వతమైన విలువల్ని పోషించుకుంటూ హృదయంలోంచి యే రచనవలె ప్రవహిస్తుందో - (కొంచెం అగి) - యివన్నీ వుత్తమరచనాలక్షణాలు.'

మీనాక్షి లోపల్నుంచి బ్లూ జార్జెటు చీర కట్టుకుని బంగారు చిలకలా పరహాలమొలకలా వచ్చింది నవ్వుతూ. శాస్త్రి చిటికెవేస్తూ -

'తకుకుతో నీరూపు తలుసుకొని తలుసుకొని

సీకట్లో నా కళ్లు పిల్లులద సూడాలి

అరిపేయవె దీపమూ -'

‘పో మావయ్యా!’ ఒక చిన్న హస్తముద్రపారేసింది మీనాక్షి.
 ‘మీనాక్షి, పాడవే బంగారమ్మగారిపాట -’ మీరా వుప్పా వంచి
 పెద్దూ - ‘మాస్టాటా, బంగారమ్మగారికవిత విన్నారూ, మీనాక్షి పాడాలి—’
 శాస్త్రి - ‘నాహవచ్చు, నేపాడతా - నన్నెవరూ పాడమనే!’

మబ్బుపిల్లలా మదికాళ్ళేసుకుని కూర్చుని ఆ పొడుగాటివేళ్ళతో
 కోవాముక్కలాటి చెంపమీద చేతినాన్ని మోచేత్తో నడుంలోకి గ్రుచ్చు
 కుంటూ తల కాస్తవంచి నాజూగ్గా కుడిచేత్తో నేలనువ్రాస్తూ గొంతు
 విప్పింది మీనాక్షి—

‘అందాలు తానె చూసింది,
 నీటిలో చందాలు తానె చెప్పింది
 నాతోటి,
 వొడ్డున్న మందార వొంగి బొటెట్టుకుని,
 అందాలు తానె చూసింది!’

చెరువుగట్టున చెరువులోకి వంగున్న మందారచెట్టు నీళ్ళలో తన
 అందాన్ని తాను చూసుకుని బొటెట్టు కుంఠోన్నట్టు వుందిట.

‘సొగసెల్ల చూసేను సొమ్మసిలిపోయేను.’

కాదామరి: ఆ అందం అల్లాటిది. ఈ వొక్కచేకాదు యింకా
 వింతల్ని చూపెత్తాను రమ్మంటున్నది.

‘చెట్లంటిపాములే చెరువెల్ల పాకేయి,
 అందాలు తానె చూసింది.’

చెట్లంటిపాములు చెరువెల్లా పాకాయట, చెప్పటం చాలా కష్ట
 మనిపించే దృశ్యాన్నికావి భావాన్నికావి, సొంపుగా పొందిగ్గా చెప్పటం
 యిందులో ప్రత్యేకత. మాటలు వెదుక్కుంటూ అవిడదగ్గరకు వస్తాయి.
 సాధారణంగా పొడుగాటి లేకకొమ్మలు నీళ్ళలో ఆవ్రేనుంచి నీరు పరుగెత్తు
 తూన్నప్పుడు ఆ కదలికలు చెట్లే పాములని భ్రమింపచేసేటంత అందంగా
 పాకుతూన్నట్లుంటాయి. ఈ వింతల్ని చూస్తూండగా సంధ్యపడ్డది.

‘అవంతల్ని చూసింది,
అప్పుడే ఆకాశ పడలిపోయింది
గజగజా వోణికి లా గట్లపైకొరిగింది,
సూర్యుడే చెట్టెక్కి చూడ భయపడ్డాడు :
అందాలు తానె చూసింది !

ఆ సంతె యెల్లాగుందంటే : యీ వింతల్ని చూసిన ఆకాశం గజ
గజా పడలిపోయి చెట్లమీదకొరిగింది. సూర్యుడంతవాడే చెట్టెక్కి
చూద్దానికి భయపడ్డాడు. రరువాత చీకటి—

‘జుట్టెల్ల పరియబోసింది
మందార దొట్టెట్టి చెదిరి రాలింది!’

మందారచెట్టు జుట్టు విరబోసుకున్నట్లుగా వుంది’ ఇట్టే అట్టే
బొట్టుకాస్తా చెదిరి, రాలిందట. అడదానికి బొట్టు చెదిరిరాలటం ఏట్లాటి
దీభత్సం • మరి ఆ మందారపువ్వురాలివడిపోయింది. ఆ కొమ్మ ఆ పువ్వు
అట్లా బొట్టులా వంగుని నీళ్ళలో అందాలు చూసుకోవటం, సంతెరాదటం.
తరువాత చీకటి, జుట్టు విరబోసుకున్నట్లు, బొట్టు చెదిరి రాలినట్లు
అకుభంగా—

‘గట్లగుండెలు కలగ, మెట్లకన్నులు చెదర—
వొంగున్న మందార వొంగియే వుండి ఆ
అందాలు తానె చూసింది,
నాతోటి
మందార మాటలాడింది.’

అపాట ఆగిపోయింది. ఆ రసతరంగాల్లో యింకా వూగినలాడు
తున్నట్లే వున్నాయి వాళ్ల మనసులు. ప్రసాదరావు కాస్త బెరుకుగా
‘కప్పతల్లిపాట నాకు చాలాయిష్టం •’ మీనాక్షికేసి చూసి తలదించేసు
కున్నాడు.

మీరా - ‘శాస్త్రిగారూ, మీరూ పాడరాదూ • వచ్చుగా.’

శాస్త్రి కాస్త గొంతు నవలించుకుంటూ - 'అంతా చగ్గరగా పండి, కాస్త జాగ్రత్తగా వినండి. నేను 'ఉండి' మాచుట్టాలమ్మాయి పెళ్ళి కల్లాను. మనదేశంలో పెళ్ళిళ్ళందీ బోలెడంత డబ్బు ధ్వంసమన్న మాటేగా—'

ప్రసాదరావు కొంచెం నొచ్చుకుంటూ - 'మనదేశంలో పెళ్ళిళ్ళు అనే విషయమీద మీరు ఒకవ్యాసం వ్రాయచ్చుగా. అది ఇప్పుడెందుకు?'

శాస్త్రి గ్రుడ్లరిమిచూశాడు - 'పెళ్ళి నాలుగురోజులూ తిండి, వడ్డనలు, పేకాట, తగూలు యథావిధిగా గడిచిపోయింది. నాలుగోనాడు పెళ్ళికూతురుదేశ పాడించారు. అమ్మాయి సిగ్గుపడుతూ ముద్దుముద్దుగా పాడింది.

'ఏమి ఆనందమహా, ఏమిసీ
చందమూ, ఈడిహ్వా చాలదెటు
వెలుకసేయుదు దేవ!'

'పెండ్లి కొడుకుమాడా సిగ్గుపడనారంభించాడు. అంతా నవ్వాము. నేను చెవులు రిక్కపొడుచుకు విన్నాను—

'కాంతిమయమగు రూపు గాంచలేనుర వ్రజూ :
కంటిలో
చినపాప,
కరిగిసిరొతుంది,
గిట్టురికిపోతుంది:
ఏమి ఆనందమహా, ఏమిసీ....'

'అపిల్ల పెండ్లి కొడుకుమీద పాడుతున్నదనుకున్నారంతా. నాకు కాస్తలోకాస్త అర్థమయింది. ఇదేదో తాత్త్వికరచన! భగవంతుడి కాంతిమయరూపాన్ని సాక్షాత్కారంచేసుకున్న జీవి ఆ కాంతిమయ రూపాన్ని చూడలేక అతిరికి 'కంటిలో చినపాప, కరిగిసిరొతుంది!'

అంటే ఆనందబాష్పాలన్నదూట. నేను యిత అందమైనపాట గూఢా
ర్థంతోవున్నది యాకెల్లకెనునెప్పుడుచెప్పా ఆని చెప్తుపోయాను.

‘అనందించిన రూప మునుకున్నది నన్ను

లమున్నదై నీరోస అతికిపోరానురా

చక్కమవురానురా, ఏమి ఆనందమహా!’

గొల్లమన్నాడు అరవాళ్లు యిదేచో పెళ్లిప్రయనింగు సంగీతమను
కుంటూ. నేను పెళ్లి హుచ్చి అడిగాను. దింగారమ్మగారు చెప్పింది.
ఆవిడ యిక్కడేగా పంతున్నది - అన్నదా అమ్మాయి. కలుసుకోవారి
మాట్లాడాలనే ఆకారో పరుగెత్తుకెళ్లాను. అంతకుముందే ‘కప్పతల్లి పెళ్ళి’
అనారంభమై పైరాళియల్లో చదివీ, పాపీ ఆనందించినవాడాయె: నాకు
ఎందుకు గొల్లమనిపించిందంటే - రెండుగేయాలు, ఒక వ్రాసువద్దే వడిలు
నింపడానికి వనికొచ్చే కపిరాసంపుటిలో మదరాసుపరుగెత్తి మైదరాదాదు
పోయి పూలదండలు నన్యానవస్థలు చదివించుకునే కపులకు పట్టుపడని
తెలుగుపట్టింటినుండికారం కమ్మదనం యాపెలోని ప్రత్యేకత. పెద్ద
పండితురాలు రాదు - ఎప్పుడో విద్యాచంతురాలు కాదు. తెలుగు
గ్రామాల్లో వల్లపట్టులో పట్టి పెరిగిన యిల్లాలు. ఈకవిలావేశం యంత
సహజంగా ఎక్కడున్నది చచ్చింది: ఎంతపూహ - యేమి గొప్ప
కళాదృష్టి: ఏవానైనా సాగుగా అంచంగా సహజంగా చెప్పటం
అవిడసాత్తు. నేను మీకోసందర్భానందీ అన్నా - అంతే - ఎంతో సంతో
షించింది. నేను మీకప్పతల్లి పెళ్ళి పాడరానందీ అన్నా. పాదా - అవిడ
‘పెద్దదానైనాపోయాను నాయనా. ఏవోరాసాను. మా జన్మార్థసరావు వుండే
వాడుమూలవాడు, వాడు నేరాసిన గీరాలకు పేర్లుపెట్టి ఉడయిని, ధారయల్లో
పేయిస్తూండేవాడు’ - అంది. అవిడ కవితమీద కురిసిన వుత్తరాలవర్షం
తెచ్చి చూపించింది. ‘బెజవాడ వెళ్తున్నావు. సత్యనారాయణగారికి నమ
స్కారాలు చెప్పు: ఏమో అనుకున్నాను, శ్రీ శ్రీ బాగావ్రాస్తాడే....’
చాలాకాలానికి నన్నుచూస్తే అవిడకు కవితావేశం కలిగిందికాబోలు.
‘మహాప్రస్థానంచూశా - ఈ నిరాశామయలోకంలో కదనశంఖం పూరిస్తు.

న్నాను - అందుకో యీ చాచిసహస్రం - ఆపేళించునాలో' - అంటాడు. ఈముక్కలన్నాక ఆవిడ కళ్ళనీళ్లు బెట్టుతుంది. ఇప్పుడేంవ్రాయటంలేదా అని అడిగా. ఏవో ఆడవాళ్లు చచ్చి యేమన్నా పాటలు రాసిపెట్టమని వేధిస్తే వ్రాస్తాను. పినమంటూ ఆవిడ 'అసూయ' అన్న పాట విని పించారు.

‘వంగి చూచెనే ఆ
యంగన మనమున గినియుచు వంగి, వంగి చూచెనే :
మురిపెములో నీదు మోము
ముద్దులాడు సపుడు విధుడు
మరపున నన్నుంచితె యనుమాటయె
బోతై నిను పగ నొంగి చూచెనే
వంగి, వంగిచూచెనే :

రంగులెన్నో చేసి పతిని
రొంగదీసుకొన్నది మును
ఇంగితంబెరుగక నా నంగనాచి దొంగ గంగ :
వంగి చూచెనే -
తొంగి, తొంగి చూచెనే :

మనసులోని యుడుకునకును
జడలయుడుకు తోడుగాగ
వడిపడి పొంగి పుడమిని
బదులెపమున బడతి ని న్నొంగి చూచెనే
వంగి, వంగి చూచెనే :

(ఈ కవిత గంగా పార్వతుల కయ్యంనించి ఉద్భవమయింది.)

చప్పుస మీనాక్షి - మావయ్యా, ఆపాట నాకు రాసివ్వవూ? అంది.
‘నాతోకలిసి పాడు. పాట దానంతటదే వస్తుంది నీకు.’

ప్రసాదరావు ‘కప్పతల్లిపాట’ పాడమంటూ మీనాక్షిని బలవంతం చేశాడు.

శాస్త్రి మీరాకేసి తిగి - వానకురుస్తూంటే ఏదో చిత్రం గీయాలనుచున్నాను మీరు. వానకురపటంచూసి ఆవిడ యీపాట అల్లారు - 'కప్పమ్మ గడవతొక్కినదీ, శుభమన్న సూచనలు చూరు చెప్పినది : కప్పలెగిరే వానలదూ, పొలములూ కనకమే పండురాయమ్మా!' ఈ జాతీయమైన కవితాసంపత్తిని కాలేజీలలో, స్కూళ్ళలో చదువుకుందుకు మన పిల్లలు నోచుకోలేదు. శాంతి పావురాయిల్ని నెత్తి నెక్కించుకుని బుర్రలో లేబరెటరీవుంచని చెప్పేకవితకు యెంత విశిష్టత మన్ననవుందో 'వృద్ధున్నమందార బొంగిదొడ్డెట్టుకుని అందాలు లానె చూసిందీ నీటిలో చందాలు లానెచెప్పింది' అన్నప్పుడు అంతనవ్యత, అంతవిశిష్టత కనిపించి ముగ్ధుడైపోయాను. ఇటువంటి కవితను పొందడానికి మనం సరియైన వారసులమనిపించుకునే స్థితిలో లేము.'

కృష్ణమూర్తిగారు యిలాగన్నారు : 'ఈవాళ కవితారంగంలో ప్రతిబింబిస్తున్న దీతి, ఆందోళన, అనంతృప్తి, కసి - వీల్లమధ్య నిజమైన కళాదృష్టి శాంతిసౌందర్యాలు అడుగునపడిపోతున్నాయి. ఏ గూఢ కవిత్వాన్ని బంధకవిత్వాన్ని నీరసమని, జటిలమనీ, ప్రయోజనరహితమనీ తిరస్కరించాల్సివచ్చిందో అంతకన్నా క్లిష్టమూ, జటిలమూ. కుటిలమూ అయిన కవితను దిగుమతిచేసుకుని మురిసిపోయారు నవ్యులు. చివరకు కమ్యూనిటీప్రాజెక్టులమీద పంచవర్ష ప్రతాళికలనుగూర్చి కవితాగాసం చేయడంనైన దుర్గతి మనకు వచ్చేట్లుంది.'

మీనాక్షిబుజాలమీద చేతులుంచి మీరా యిలాగన్నది : 'ఈప్రజా స్వామ్యంలో లలితకళలన్నీ యిలాగే గుంటపువ్వులు పూస్తాయి. ఇవి ఎవరికీ అక్కర్లేదు. ఎవరూ ఆదరించటంలేదు. ప్రజలకోసమంటూ వీటిని రెక్కబుచ్చుకు బలవంతాన గుంజి నలుగుర్లో పడవేయటమే కనిపిస్తోందిగాని యీ లలితకళలు ప్రజలదీవితంలో ఒక అంతర్భాగం కాలేకపోతున్నాయి. అంటే ఎవరికోసం రాస్తున్నామో చేస్తున్నామో వారికివేమీ అక్కర్లేదు. ఇది ఒక ప్రలోభం, యిదంతా మోసం, నటన!

ప్రజలజీవితంలో స్థానం ఆక్రమించుకున్నదల్లా ఒక్క సినిమాయే ! చాలా చవకరకపు కళాసాధనం ! ఇది ఈయుగంలో తతిస్మూలలితకళలు సంగీతం, నాట్యం, నాటకం - వాహచేమిటి అన్నింటినెత్తినా తలో మొట్టికాయవేసి మూలనుచూర్చివుంది. ప్రపంచపుబాధలంతా మనకు పట్టుకుందిగాని మనబాధ యెవరికీ అక్కరలేదు. మనమంతా 'అనపసరం.'

కృష్ణమూర్తిగారు - 'సాహిత్యం యెవరు ఆదరిస్తున్నారు ? కేవలం పత్రికలు-అవి ఎవరు కొంటున్నారు ? చాలాభాగం మధ్యతరగతి మనుష్యులు....ఈమధ్యతరగతే యింకా బాగా బలవదాలి, పటిష్ఠంకావాలి. సాహిత్యం వచ్చిపడేది పీళ్లలోనే. పీఠంలా స్కూళ్లలోనూ, కాలేజీల్లోనూ ఆముదం - చేదుమాత్ర మింగినట్లు తెలుగుభాషాభ్యాసంచేస్తారు. మన భాషలో సాహిత్యంలో వెలువలా వచ్చిన మాచ్చులూ చేర్పులూ వుజ్వలమైన కవితా పైపైన బయటేతిరుగాడుతున్నాయి. ఈ మధ్యతరగతిలో వున్నాహాన్ని అనర్హిని అభిలాషను కలిగించటానికిమారుగా మన విశ్వవిద్యాలయాల్లో బళ్లలో తెలుగు మొక్కుబడిచదువుకింద తయారుయింది. ఈవిశ్వవిద్యాలయాలు ప్రభుత్వం మన తెనుగుసాహిత్యానికి ఆధునిక మహాయుగానికి చేసినటువంటి అవమానం అగౌరవం యేదేశంలోనూ యేభాషనూ జరిగివుండదేమో ! వ్యాపహారిక భాషోద్యమం సాధించవలసిన అంతిమవిజయం యిదే. ఇటీవల తెలుగుసాహిత్యం పోయిన తీరు తెన్నులు-అనంపదనంతా పంచుకుందుకు వారసులు తయారుకావటంలేదు.'

కాశ్రి కొంచెంఅయిష్టంగా - 'ఈమధ్యతరగతి అంతా దొంగలు బాబూ ! చాలా స్వార్థపరులు....వీయెండకాగొడుగు పడతారు. ఉచ్చ నీచాలులేనిజాతి. పుస్తకాలు పత్రికలు కొనకుండా చదువుతారు. ఆడబ్బులు మిగిల్చి సినిమాలు చూస్తారు. లైబ్రరీల్లోంచి పుస్తకాలు కొట్టేస్తారు. పదిమందికుపయోగించే ఆయోజన ఏదన్నావుంటే దాన్ని స్వార్థం కోసం ధ్వంసంచేయడానికి వెనుకాడరు. కవితాకన్యను తీసికెళ్ళి పీళ్ల వాళ్ల కోర్కె చూర్చబెట్టడమా.....గబ్బిలాలు.'

మీరా యిటూఅటూ చూసింది. 'మాటలనందల్లో వీళ్లేమయి నట్లు....' మీనాక్షి ప్రసాదరావు కనపడ్డంతేదు. కృష్ణమూర్తిగారు ఎర్రబాయిదరిగుద్దను మళ్ళీ చొక్కోకి తీసుకుని గాంధీజీకన్ను సరిచేయమనం చించారు. మీరా చేర్చో పైగచేసి శాస్త్రినికూడా ఏసుకెళ్ళి దొడ్డిగుమ్మం లోంచి చాటుగా చూడమంది - పారిజాతపుష్పమొక్కక్రింద బట్టల తాతిమీద మీనాక్షిహుచ్చని కప్పకల్లి పెళ్ళిపాట కాదోలు నన్నగా పాడుతోంది. వీదో గడ్డివరకను వంటితో కొరుకుటూ నూతిగట్టునానుకుని నిలబడి ప్రసాదరావు ఆమెకేసిచూస్తూ వింటూ మురిసిపోతున్నాడు. శాస్త్రి మీరా చోచరిరాచ్చేస్తూండగా, శాస్త్రి 'మొదటిపాఠం-' అని మునిముసిగా నవ్వాడు. మీరా ఆరోచించుకుందోంది - ప్రసాదరావు మంచికుర్రాడు. మీరిథాషి. వీదో ప్రత్యేకమైన వ్యక్తిత్వాన్ని కాపాడుకుంటూన్నట్లుంటాడు. చిన్నవాళ్ళకావటంచేత వాళ్ళిద్దరూ ఒకచోటచేరి పాడుకుంటున్నారు, మాట్లాడుకుంటున్నారు. ఇద్దరూ ఆరోగ్యంగాఉన్నారు. ఆ యిద్దరూ వొక స్నాకరు యెండుకు ప్రేమించుకోకూడదు? అల్లాడరిగితే చాలా బాగుం బుందీచూడా. వాళ్ళు పెళ్ళాడితే పెద్దయి సుఖపడ్తారు. జీవితంలో వాళ్ళను సుఖపడనివ్వకుండా అడ్డుకొనేదీయేదీ వున్నట్లులేదు. మీరాహృదయ మంతా పానుభూతితో నిండి పోయింది యారకంగా.

శాస్త్రి - 'తెల్లారిలేస్తూనే యివాళ నాచేత దొంగనాటకమాడించారు. మీనాక్షికి బట్టలుకొనిస్తానని వాళ్ళనాన్న డబ్బు నాచేతికిచ్చాడని అబద్ధ మాడేశాను. అల్లాడెప్పి వాళ్ళయింట్లోంచి ఆపిల్లను బయల్దేపిచీపు కొచ్చాను యిక్కడికి. నిజంగా కట్టుకోడానికి బట్టలులేవు. స్కూలు కూడా చూనేసి యింట్లో చూర్చుంది. ఇక్కడ ప్రసాదరావు ప్రేమపాతాలు మొదలెత్తున్నట్లున్నాడు....'

మీరా కాస్తనొచ్చుకుంటూ - 'ఈచిన్నతరంవాళ్ళ ప్రేమని మనం మన్నించడం నేర్చుకోవాలినుమంటే! అల్లాఅనకండి. బాగోదు....' అంది.

'మీకేం! మీరు అల్లాగే అంటారు. మధ్యన నేను తినాలి వాళ్ళ అమ్మచేత చివాట్లు సాదింపుటాను. ఇప్పుడిప్పిల్లను యిట్లాగే యింటికి గనుక తీసుకెళ్తే వాళ్ళమ్మ మళ్ళీ గడవతొక్కనివ్వదు నన్ను.'

‘మరి బట్టలుకొంటానని ఎందుకు చెప్పారు?’

కాత్రి కాస్త విచారంగా కనిపించాడు - ‘నేను నిజంగా చాలా జాలిపడ్డాను. ఆపిల్ల బట్టలులేక స్కూలుకెళ్లలేదంటే విని. వాళ్ళమ్మ ఏమందో తెలుసా! ఆ స్టూడియోలో తెరలకు కట్టినగుడ్డలు పెడితే నాకూతురు యేడాది శుభ్రంగా బట్టలు కట్టుకోగలుగుందనీ.... సూర్య నారాయణ అసమర్థతను నేనుగూడా పంచుకోవాలనిపించింది. అట్లా ఎందుకనిపించిందో నేనిప్పుడు సరిగా చెప్పలేను.’

ప్రసాదరావు మీనాక్షి యిద్దరూ ఒక్కసారే లోపలికొచ్చారు. వాళ్ళిద్దరూ నవ్వుతూన్నట్లున్నారు. ఆయిద్దరి కళ్ళల్లోనూ ఏదో క్రొత్త కాంతి మెరుస్తోన్నట్లుగావుంది. ఆ స్వచ్ఛతను సహజతను కాపాడవలసిన వాళ్లు లామేనని భావించుకుంటూ కాత్రి, మీరా వొకరికేసొకరు చూసు కున్నారు.

మీనాక్షి - ‘మావయ్యా, బజారుకు వెళ్దామన్నావ్?’ అని మీరా కేసి తిరిగి ‘నీదీ’ యిక వొదిలేస్తాను....’ అంది.

మీరా - ఆగవే, నువ్వుహూఁ తొందర....’ అని బుజాల్నివట్టుకుని వొక్కింది గట్టిగా. మీనాక్షి నవ్వుతూ రెక్కల్ని టపటపాకొట్టుకునే చిలకలా గిజగిజ లాడ్తుండగా ‘ఇప్పుడే వస్తానమ్మా! పచ్చి నిన్ను తీసుకెళ్తాను. మనం బట్టలు కొనుక్కుందాం’ అంటూ ప్రసాదరావుతో సహా అదృశ్యమయ్యాడు కాత్రి.

7

సూర్యనారాయణ లాంతరు స్తంభం వేయించినచోట వ్రేలాడుతున్న ‘నేషనల్ ఫోటోస్టూడియో’ చోద్దుకు దిగువను యిటీవల్నే ఒకకుర్రాడు ‘బూట్ పాలిష్’ కేంద్రాన్ని స్థాపించాడు. అక్కడో తూముకూడావుంది. ఆతూముకివతలనుంచిపోయే పెద్దరోడ్డుమీద కొంచెందిగువగా వొకపెద్ద

చింతచెట్టు వుంది. దానినీడను యిటీవల్నే వొకకిల్లిదుకాణం వెలిసింది. చింతచెట్టునానుకుని ఒక 'ఏకపాత్రఏకాంకిక'లా కాఫీ కేంద్రంహడా వెలిసింది. ఒక కుంపటితోకలిసిన యి తడిబాయిలరు, తెటిలు, నీళ్ళు బాల్చీ - యిదీ నన్నాహం. ఈనడుస్తూండే కాఫీహోటలుకు రోజంతా ఎన్నోచోట్ల నియామకంగా కాతాదారులుంటారు. ఈ కిల్లిషాపు ఎదురుగా రెండు మామిడిచెక్కబెంచీలు రోడ్డుమీదకు వేసుంటాయి. ఇంకా రెండు యినుపకుర్చీలు ప్రాతవిహడా వున్నాయి బయట. ఈకాఫీ త్రాగటానికి వచ్చేవాళ్ళు ఎప్పుడన్నా యీబిల్లలమీద కూర్చోవటం సంభవిస్తే తప్ప కుండా తగూడస్తుంది. సూర్యనారాయణ లాంతరుస్తంభంవేయించాక యీకాఫీబాయిలరు రూముకట్టువైపు 'బూట్ పారిష్' కుర్రాడు ప్రక్కకు వెళ్ళిపోయింది. ఆజాగాలో వొక ముసలమ్మ చక్కిరాలదుకాణం పెట్టింది. అందులో పేరుకనగకాయలు చెఱుకుముక్కలు జామికాయలుకూడా దొరుకుతాయి. ఈ కిల్లిదుకాణంలో పగలల్లా ఎవరో మీసాలవ్యక్తి కూర్చుంటాడు. దీపంపెట్టగానే పెదిమలకు రంగేసుకున్న పొడుగాటి వెకిలిచూపుల అమ్మాయి వొకర్రి కొట్టులోకూర్చుంటుంది. సిసిమాలక్కేటప్పుడు సిసిమాలు వదిలేకాకకూడా జనమంతా యిదే పస్తూపోతూంటారు. ఎప్పుడన్నా కుంటీ గ్రుడ్డి ముసలివాళ్ళు యీచాయలకువస్తే వాళ్ళను కిల్లికొట్టుమీసాలవ్యక్తి తరిమేస్తూంటాడు. చక్కిరాలముసలమ్మ, బూట్ సారిష్కుర్రాడు, నడుస్తూన్నకాఫీకొట్టు అంతా యీ మీసాలవ్యక్తి కను సన్నల్లో మెలగవల్సిందే. ఈ మీసాలవ్యక్తిమీద 'జెంట్స్ అండ్ లేడీస్ అవుట్ ఫిట్టర్స్ షాపు' మస్తాను అధినేత. ఆవలయంలో యేం జరిగినా సర్వాధికారి మస్తాను. మస్తాను, యీ మీసాలవ్యక్తి, అందరూ కూడా సూర్యనారాయణను చాలాగౌరవిస్తారు. అతడి లాంతరుస్తంభం ఆకీర్తికి నిదర్శనం. ఇటీవల్నే ఆ లాంతరుస్తంభానికి వో ఖాళీచెక్కబోర్డును సూర్యనారాయణ తగిలించాడు. మేడమీద ముందుభాగంలోకూడా చాలాపెద్దపైజా ఖాళీవైనుబోర్డు చేయించి పీదిమీదకు నదరగావుండేట్లు యేర్పాటుచేశాడు. ఈ రెంటిమీదా సిసిమాలు నాటకాలపోష్టర్లు అంటింను

హంటారు. ఈ ప్రకటననదుపాయానికిగాను నాటకాలు పినిమాలవాళ్ళు కొంత అద్దెకూడా ఆరుమాసాలకో యేడాదికో మాట్లాడుకుని యిస్తుంటారు.

మస్తాను దుకాణంలో సూర్యనారాయణ తీసిన అందమైన ఆడ వాళ్ళ ఫొటోలు యింకా రకరకాల పోజులు - ఆ పటాలు - ప్రేలాడతీసి వుంటాయి. ఆ కిల్లి దుకాణంలోకూడా కొన్ని ఫొటోలు ఏవోపంతునలు ఎవరో దుబ్బుజుట్టుమగజ్జు వెకిలినవ్వలఆడవాళ్ళు, వొంగుని, కూర్చుని నిల్చుని వొకరిమీదవొకరు జారిపోతూ, ఒకఅమ్మాయి పైకిలుమీద కూర్చుని చేయిని తన ప్రేయదీబుజంమీద వేస్తుంది, మరోచోట అమ్మాయి పైకిలుకమ్మమీద కూర్చుండగా అబ్బాయి సీటుమీద కూర్చుని ఫెడలుమీద కాలువేసి రెండోకాలు నేలమీద అన్నులాడు. ఈ ఫొటోలన్నీ దుకాణాలదగర జనం ఆగి నిలబడినిలబడి చూసి - ఆ ప్రేమను - వాళ్ళ సాహసాన్ని మెచ్చుకుంటుంటారు. ఆ ఫొటోలో వాళ్ళ ఎంతోదైర్యంతో దేన్నోజయించిన హీరోల్లా వాళ్ళకళ్ళకు గోచరిస్తారు. అఖిన్న యీ ఫొటో యెవరుతీశారు అని అడిగితేఅడుగుతారు. అడక్కపోయినా మస్తాను, మీసాలవ్యక్తి పూనగ్రుచ్చినట్లు 'నేషనల్ ఫొటోస్టూడియో' వివరాలు చెప్పితీరతారు. అచ్చుకాగితాలు రేట్ల వివరమూ వొక్కమాటు మాట్లాడిపోమ్మని, అపీసు పుదయం తొమ్మిది గంటలనుంచీ తెరిచేవుంటుందనీకూడా చెబ్తారు. కొందరుకొందరు ఆ పైకిలుమీద అమ్మాయి కూర్చున్న పోజును చూద్దానికి దొంగతనంగా ఏదోమిషను పోడాత్రాగో కిల్లి వేసుకునో వచ్చిచూసి వెళ్ళిపోతుంటారు.

మస్తానుకు సూర్యనారాయణ యెప్పట్నుంచీ తెలుసును. అతడి మిత్రబృందమంతాకూడా తెలుసు. పీళ్ళంతా యేదో మరోలోకంలో జీవిస్తున్నట్లుంటారని అతడనుకుంటుంటాడు. ఏ దేవలోకంలోనో న్వర్గంలోనో ఎక్కడోవుండవలసిన పీళ్ళంతా యీ ప్రపంచంలోకొచ్చి యీ మనుష్యులమధ్యవది నలిగి యమయాతన పడుతున్నారని అతడి

భావన. ఏంమాట్లాడుకుంటారో యేయేపనులు చేస్తూంటారో అవి, అంతగా జోధపడకపోయినా, హఠాత్తుగా పూహించరాని పరిఘట్టానికి పీఠంలా వెళ్లిపోతారని చూడ మస్తాను విశ్వాసం. మస్తాను యింత ఘండి సూర్యనారాయణబృందాన్ని లోతుగా పరిశీలించి అనంతప్రతి చెందిన సమయాలు లేకపోలేదు. కాని వాళ్ళందరి గమ్యంకూడా చాలా ఎత్తుగా మనోహరంగా గంభీరంగా వుంటున్నట్లే. దాన్ని చేరుకోవటంలో యీసాటి కష్టనిష్ఠురాలు వుండకపోవని సరిపుచ్చుకుంటూ వచ్చాడు.

ఆరోజువుదయం సూర్యనారాయణ స్టూడియోతలుపులు తెరవకుండానే వో ఆసామీ వచ్చిపూర్చున్నాడు. ఆ వ్యక్తి ఎర్రగా కాస్త పొట్టిగా బలహీనంగావున్నాడు. చంకలో వో పక్కచుట్టమాత్రం వుంది. మస్తాను యిట్లాటి అసాధారణవ్యక్తి భారపెట్టితేమాత్రం వోమాత్రాన వదిలేసేయ్యడు. కొట్టులోకి పిలిచి కాఫీపోయించి బీడిలుకొనియిచ్చి కబుర్లలోపెట్టాడు. ఫోటోతీయించుకోవాలని వచ్చాడట. ఇంతలో సూర్యనారాయణ హడావిడిగా వచ్చాడు. మస్తానుకూడా మేడమీద కొచ్చాడు 'ఫంతుల్ గారూ, శవఫోటో తాగా తీస్తారా!' అంటూ. ఆ వచ్చినతను పక్కచుట్టలోనుంచి ఏదోచిత్రంలోని రాణి నిండుభంగిమ ఫోటో పైకితీసి ఆశగా 'నాఫోటో తీసి యీపక్కన అతికించాలి... ఫోటో మేం యిద్దరం కలిపితియించుకున్నట్లుండాలి.' జేబులోనుంచి వదిచూపాయలకాగితంకూడా తీసి చూపించాడు. మస్తాను విరగబడి నవ్వనారంభించాడు.

'ఎందుకు! ఆవిడ రేపుప్రొద్దున్న నామీద కేసుపెడితే....'

ఆ వ్యక్తి వెర్రిగాచూస్తూ - 'నాకాఫోటో కావాలండీ. మేమిద్దరం కలిపి తీయించుకున్నట్లుగా—'

సూర్యనారాయణకర్థంకాలేదు. చిరాకుపడుతూ - 'ఆవిడఫోటోకో నీఫోటోకో కలిపి రేపునన్ను తెలుతెళ్లమనా... నీవుద్దేశం....' యదేమిటి

గొడవంతా అన్నట్లు మస్తానుకేసి చూశాడు. మస్తాను ప్రశ్నలువెయ్యటం మొదలెట్టాడు—

‘ఫంతులూ, నీకు పెళ్లికాలేదూ ?’

‘అయింది.’

‘పెళ్ళాం వుందా ?’

‘వుంది.’

‘ఏళ్లిలూ ?’

‘ఆడపిల్ల.’

‘వుద్యోగం ?’

‘నాకు పైపువచ్చు. మెట్రీక్కు ప్యాసయ్యా.’

‘యిప్పిస్తే చేస్తావా ?’

‘చెయ్యలేను. వుద్యోగం మానేశా.’

‘ఎక్కడ?’

‘మద్రాసులో....’

‘ఎందుకని ?’

‘రాణికోసం.’

‘అదే? పాపం, పెళ్ళాం....’

‘ఛా’ ఛూ! అది దోకొస్తుంది.’

‘ప్రయత్నించావా ?’

‘పొలం అమ్మేశా....మూడేళ్ళు మద్రాసులో తిరిగా.’

‘ఉద్యోగం?’

‘పోయింది. తీసేశారు.’

‘రాణి !’

‘జోడుతీసుకుకొట్టి మెడపట్టుకు గెంపేశారు.’

‘దెబ్బ తగలే....’

‘బావుంది. మెత్తగావుంది-’

‘సిగ్గులేదా ?’

‘కోపంవస్తే ఆడవాళ్లు బావుంటారు.’

‘దెబ్బలు తిన్నాక బుద్ధొచ్చిందా ?’

నవ్వాడు వెకిలిగా. ‘డబ్బులేదు. డబ్బుంటేనా - మద్రాసుపోనూ ?
కారేసుగెళ్తాను.’

‘మర్చిపోగూడదూ ?’

‘ఎట్లా మర్చిపోను ? అదేదాన....’

‘మరిప్పుడెల్లాగ....’

‘నీనీడూవస్తే రోజూ హాల్లో కూర్చుంటాను.’

‘పోనీ మద్రాసు వెళ్లు.’

‘డబ్బో....’

‘వుద్యోగంచెయ్యి-’

‘అహ, అది నావల్లకాదు. నే చెయ్యలేను.’

‘మరి పదిరూపాయలెక్కడివి ?’

కాస్త తటపటాయించాడు. మస్తాను గ్రుడ్లురిమి మీసాలు గడ్డం
కాస్త దువ్వాడు.

‘నా....వి....’

మస్తాను మెడమీదచెయ్యేసి పళ్లు పటపటలాడించాడు. ఆ అసామీ
గింజాకుంటూ ‘నా పెళ్లాం సొమ్ము నేను తెచ్చుకుంటే....’

‘ఓవ్ ! నోర్చుయ్ ! పళ్ళురాలగొడ్తాను.’

‘నేనెప్పుడూ దొంగతనం చెయ్యలేదు తెలుసా ! నా పొలం
అమ్మొకన్నాను, నన్ను వుద్యోగంలోనుంచి తీసేశారు.’

‘అడకూతురు అడ్డమైనగడ్డి కరిచి సంపాదించి పోషిస్తున్నది
కాలక సిగ్గులేక డబ్బుకూడా ఎత్తుకొస్తున్నవ్ ?’

‘సీకేం ? నీసొమ్మా ?’

మస్తాను తపీమని చెంపమీద వోటిచ్చుకున్నాడు.

‘ఇదేమిటోయ్, పిల్లబ్రహ్మహత్య.....’ అన్నాడు సూర్య నారాయణ.

ఆ ఆగంతకుడు పరుపుచుట్ట పారేసి నేలమీద రూలబడి గొల్లుమని యేడువసాగాడు. రాణివటం గుండెలకడుముకుంటూ. ఎవరో ఆడ మనిషి పైకొచ్చింది. అతను యేడుపు మానేసి చొక్కాతో కళ్లు తుడుచు కుంటూ లేచి నించున్నాడు, పల్చగా పంజరంలాగుంది మనిషి, తెల్లగా పాలిపోయి, నడుంబద్దలా వంగిపోయి....

‘పదిరూపాయలిటివ్వు ?’

‘పదిరూపాయాలేంటి-?’

‘చూడండయ్యా, పెట్లోంచి ఎత్తుకొచ్చాడు. అయ్యోదేవుడా-!’ నారాత యిల్లా రాసిందా అన్న అర్థంవచ్చేట్లు చేతుల్ని ఆడించింది.

‘బోడిసొమ్ము, నీ సొమ్మేంటి ? నాక్కావలిసి నేతీసుకున్నాను.

‘నేను చీమూనెత్తురూపోసి సంపాదించుకుంటున్నాను. సిగ్గులేక ఆడదానిసొమ్ము యెత్తుకొచ్చాడు.’

మస్తాను మధ్యలో కల్పించుకుంటూ - ‘ఔపుష్కాసయ్యావుగా వుద్యోగం ఎక్కడన్నా చేసుకోరాదూ....’ అన్నాడతన్ని చూచి.

‘అబ్బబ్బా - సడవలేను. కాళ్లు నొప్పలు....’ మోకాళ్ళుపట్టుకుని వంగుంటున్నాడు. మస్తాను జబర్దస్తీచేసి పదిరూపాయలనోటు లాక్కుని ఆ ఆడమనిషికిచ్చేశాడు అందరూ చూస్తూండగా.

‘చెప్పండయ్యా - చీకటివడి యింటికెళ్తే తలుపులువేసేసి కిటికీ లోంచి బైటకు పొమ్మంటుంది, వర్షంకురుస్తూన్నా - చలివేస్తున్నా -’

మస్తాను - ‘అందుకే వక్కచుట్ట మోసుకుంటూ తిరుగుతూంటావా ?’

తలవూయించాడు,

‘కాదండీ’- యింట్లో పరాయివాళ్ళ గుడ్డలూఅప్పీ వుంటాయిగదా, ఎత్తుకుదోతే నేనేంగాను ? ఇదివరకు నమ్మి వడ్డ అవస్థలు చాలకనా-?’

‘పోనీ తిండి పెట్టగూడదాయేం ? రోజూ వో బేడా అణా పారేస్తే నీజోలికి వస్తానాయేం ?’

‘బాదో ! నేను లేనప్పుడు యింట్లో జొరబడి నిల్లకన్నా మిగల్చు కుండా అన్నమంతా తినేసి చేతికిదారికింది వట్టుకుని పారిపోతాడు. ఎట్లా రానిచ్చేది ?’

‘మద్రాసులోవున్నప్పుడు రిజెలమీద కూర్చోబెట్టుకుని తిప్పానే - అవంతా యేమయింది ? అన్నంకూడా నాకోసం అట్టేపెట్టెడు. అంతా మింగేసి తలుపులు మూసుకుక్కర్చుంటారు.’

ఆ ఆడమనిషి గోలగా ‘నా కొంప కూల్చేశాడుబాబూ ! పండంటి సంసారం విప్పుల్లో ప్రానేశాడు. వీడి నీనీమాలు వల్లకాడుగాను....’

మస్తాను ఆమెను వోచారుస్తూ - ‘నువ్వెళ్ళమ్మా. ఇకను యిక్కడ ఉంటాడు. నేను చూస్తాగా..’

ఆ పదిహేపాయలకాగితం బొడ్డులో దోపుకొని ఆమె అక్కడ నుంచి తృప్తిగా వెళ్ళిపోయాక - ‘పెళ్లాంపుంది, పిల్లలున్నారు. వుద్యోగం చేసుకో హాయిగా....యిదేంబుద్ధి ? నీనీమాలుచూసి అందులో ఆడవాళ్లు కావాలంటే చస్తారా !’ - అన్నాడు మస్తాను.

‘అమ్మో ! వదలేసండి. ఒక వెయ్యిరూపాయలుంటేనా -’ పటం ఎదురుగా పెట్టుకుని గోముగాచూసుకుంటున్నారు బొమ్మను,

సూర్యనారాయణ కాస్త బాధపడ్డాడు. ఆ భార్యాభర్తల సంభాషణ విన్నాక అతనికి తలతిరిగివట్లయిపోయింది. ఇదంతా మదమంటారు కొంతమంది. తెలమీద చూసిన భారకోసం వుద్యోగం వదిలేశాడు. పెళ్ళాన్నీ పిల్లనూ కాదనేశాడు. అంత వ్యామోహమా ఆ భారమీద ! పొలంఅమ్మేసి కారుల్లో యింటిచుట్టూ తిరిగాడు ! తనెవరు ? తనకేం

అవుతుంది కోరరానికోరికలు కోరటానికి? ఏచ్చి బాగా యెక్కిపోయింది. ఆ తారదర్శనంకోసం రోజులకురోజులు తపస్సుచేశాడు. అఖిరికి మాట్లాడాడుకూడా. చెప్పుదెబ్బలు తిన్నాడు, మెత్తగా బావున్నాయట. అదవాళ్ళకు కోపంవస్తే బాగుంటారట! సూర్యనారాయణ గణగణా ఏదో ఆర్ధరుందని తెమేరా కూలివాడిచేత పట్టించుకుని పైకిలుతిసుకొని వెళ్ళిపోయాడు.

మస్తాను ఏచ్చివంతుల్ని తెచ్చి కొట్లోకూర్చోబెట్టుకుని వచ్చి పోయేవాళ్ళని ప్రోగుచేసి రాణి గురించి అవాకులూ చెవాకులూ ప్రేలిస్తున్నాడు. మధ్యాహ్నం హోటల్నుంచి ధోజనంతెప్పించి పెట్టించాడు. కిలీకొట్టు మీసాలఆసామీకూడా వచ్చి సోదాయిస్తాను రమ్మంటూ యితగాడ్ని రస దుకాణందగ్గరకు తీసుకుపోయి బెంచీమీద కుదేశాడు. జనం వస్తూపోతూ నవ్వుతూ అతడిచేత ఆత్మకథను మళ్ళీమళ్ళీ చెప్పిస్తున్నారు. ఈ విధంగా ప్రొద్దు పోయిపోయి రెండుగంటలు దాటేవేళకు చంకలో పెద్ద కాగితంపొట్లంలొ శాస్త్రి చెమటలు గ్రక్కకుంటూ వచ్చాడు మస్తానుకోసం.

‘ఈ కోటు అమ్మిపెట్టాలోయ్, అర్జంటుగా డబ్బు కావాలి.’

మస్తాను పొట్లం అందుకుని విప్పాడు. అందులో ఇటాలియన్ గేబ్రైలెన్కోటు కలరావుండలవాసన కొద్దోంది.

‘ఈ కోటు యిప్పుడు నేనేంచేసుకోను? ‘జపాను గేబ్రైలెన్ వచ్చాక అందరూ దానికే యెగబడ్తున్నారు. మడత బాగా నిలుస్తుంది కదండీ. చవక, పదకొండుపన్నెండు గజం.’

‘అదేవిటోయ్, ఇటాలియన్ గేబ్రైలెన్ గజం యింపైయెనిమిది రూపాయలప్పుడు కొన్నాను. జీవితమంతా వస్తుంది. మడత నిలబడదు. నూలు ఎక్కువవుంటుంది గనుక జపానుగుడ్డ నిలబడుతుంది.’

‘ఇందులో మోసంలేదుబాబూ. కట్టుకున్న పెళ్లాం జీవితంలోంచి విడిపోవచ్చుగాని యీ ఇటాలియన్ గేబ్రైలెన్కోటు జీవితంపొడుగూతావుంటుంది.’

‘రైటు : సరిగ్గా చెప్పావోయ్. ఇది పద్మినీజాతి స్త్రీ. మన కక్కరైవోయ్!’ శాస్త్రి కాస్త పిషాదంగా నవ్వాడు.

‘ఇప్పుడింత అర్థంబుగా ఎక్కడ అమ్మగలమండీ. వారంపది రోజులన్నా పడుంది దీనికి.’ అంటూ కోటను వంకినతగిల్చి ‘చెప్పండి మీ అభిప్రాయం.’

నా అభిప్రాయానికేంవుందోయ్, ఎనభై రూపాయలు పెట్టి కుట్టిం చాను. తెలిదేమిటి దాని విలువ. ఓ యోభైరూపాయలిప్పుచు -’

‘చాలాకష్టమండీ! అయినా ప్రయత్నిస్తాను.’ మస్తాను ఆలోచిస్తూ వాణ్ణించి బైటకొచ్చాడు. శాస్త్రి అనుసరిస్తూ చెబుతిన్న లభిమానం - ‘డబ్బు అర్థంబుగా కావాంన్నానుగా. ఇప్పుడేకావాలి. నువ్వో పదిరూపాయలు మినహాయించుకుందూ చంపక -’ చిన్నగా నవ్వాడు.

‘రోజులేం బాగులేవండీ. మనదేశంలో వులెనుబట్టలు నూళ్లు లాంగ్ కోట్లు యెవరూకట్టుగదండీ. కాలేజీకుర్రాళ్లు యెవరో కొద్దిమంది మోజుకు తొడుగుతారు. అంతా డబ్బున్నవాళ్లుకూడా సిల్కు-బట్టలు ఖరీదైన మిల్లుగుడ్డలుకట్టారు. పెద్దపని చేయించుకునేవాళ్లు వుండరు. నేను ఆడవాళ్లబట్టలు కట్టడం మానేశాను. కాని వచ్చినబట్టలన్నీ మీరాగారికి పంపిస్తున్నాను. ఆవిడకుట్టెయ్యగానే తిరిగి పంపించేస్తారు. మంచి వోపికా శ్రద్ధావున్న మనిషి. ఆ డబ్బు వసూలుచేసి వారంవారం యిచ్చేస్తుంటాను. ఈవాళారేపు మాకు పిల్లలగుడ్డలూ ఆడవాళ్లవనంతా పకిపోయింది. ఒకరినోట్లో అన్నం చూస్తూచూస్తూ లాక్కోలేంగదండీ! ఏపంటారు : దేశం మారిపోతోంది.’

శాస్త్రి చిరాగ్గా - ‘దేశంగురించి ఆడగటానికొచ్చానుటయ్యా నీదగ్గరకు. నన్ను చంపక డబ్బుపారేద్దూ - అర్థంబుగా పోవాలన్నానుగా.’ మస్తాను దిసినుజోదీలించి అతికష్టంమీద రెండు పదిరూపాయలనోట్లు లాగాడు. శాస్త్రి ఆ రెండునోట్లు వేగంగా లాక్కుని ‘గుడ్ బై!’ చెప్తూ గదిగట వెళ్ళిపోయాడు మారుమాట్లాడకుండా.

‘ఇంతేనా అంటాడేమో అనుకున్నాడు మస్తాను, కాని....! మస్తాను చాట్లోకివచ్చి చంకినున్న కోటుకేసి చూశాడు. శాస్త్రి వెళ్ళిపోయినదెస చూశాడు. దేనిమీదా పీళ్ళకి అసక్తి లాలస అభిమానమూ లేవు. మామూలు మనుషులకి ఏవైతే చాలా గొప్పవి గౌరవమైనవి అనిపిస్తాయో వాట్లన్నింటినీ తృణప్రాయంగా చూడగలుగుతారు. మస్తాను చొక్కమాటు గజగజా చాటికాడు కోటుకేసిచూస్తూ. ఇంకావై యాపాయలు పోతేపోయాయిగాని సింహాంనోట్లోంచి బైటకువచ్చినట్లుగావుంది. ఈసంఘటనవల్న మస్తాను శాస్త్రిమీద గౌరవం అధికంచేసుకున్నాడు. కాళ్ళక్రింద కుట్టుమిషను గిరగిరాతిరుగుతోంది చప్పుడుచేసుకుంటూ. డబ్బుతోకూడా కొనలేని మనుషులు కొందరుంటారనే అభిప్రాయం మనస్సులో మిషనుచక్రంలా గిరగిరా తిరుగుతోంది. కుర్రాడు దిక్కులుచూస్తూ కాజాలుకుడ్తున్నాడు. ‘సరిగా పనిచెయ్యరా వెధవా-’ మస్తాను విసుక్కున్నాడు కోపంగా. అనివిమాపిచ్చాడు మరీ చిత్రమైనమనిషిలాగున్నాడు. తనకు ఫలానా లాకావారి-అవిడకు తను అర్హుడో కాదో అపసరంలేదు. ఈవ్యామోహం వన్వేట్రాఫిక్కు....మనుషుల్ని యింత మరీ యిదిగా రెచ్చగొడ్తున్నది కాబోలు యీ సినిమా. వుస్తకాలు, సంగీతం. టొమ్మలు, సినిమా, నాటకం యేదైనా యింతేకాబోలు - మనుష్యుల్ని రెచ్చగొట్టి పెర్రెత్తిం చేస్తాయి. మస్తాను బీడిముట్టించి మిషనుమీదకూర్చునే కాళ్ళాడిస్తూ రోడ్డుకేసిచూశాడు-.

ఎవరో కావడి బుజాన్నేసుకుని కాలవనించి నీళ్లు మోసుగొస్తున్నాడు - ఎండలో బుజాలు, చొళ్లు చెమటలుకార్చూ నిగనిగలాడుతున్నాయి. అడుగులు వేగంగా కొలిచినట్లు పడుతూంటే కావడికుండలు లయబద్ధంగా కదులుతున్నాయి.

తల్లోమందారపువ్వుపెట్టుకుంది, దళిల్నా దొడ్డితలుపుతీసి అంటి విస్తరి కుండిలోకివిసరిపారేస్తూ వీధిలోకి పనిబెట్టుకున్నట్లు పరధ్యానంగా నిలబడి దేన్నోచూస్తూ భద్రాల్నా తలుపుచేసుకుంది భామిని వయ్యారంగా,

ఆ ఆరిటాకు ఎంగిలిమెతుకులమీదకు కుక్క తోకాడించుకుంటూ కలియ బిడ్డోంది.

రిజెవాడు నర్తన గీచినయాళ్ళకప్రగీతలా మస్తాను కొట్టుముందు నుంచి చూసుకున్నాడు — అందులో ఆసామీ రిజెత్రొక్కేవాడికన్నా ఎక్కువచదులు గ్రక్కుతున్నాడు. వంగుని వడిలిపోయి కప్రతో కొట్టుకుంటూ రోడ్డుకు సమాంతరరేఖలా ముందుకు నడుచుకుంటూ పోతున్నది ఎవరో చుసలమ్మ కొంపమునిగిపోయినట్లు.

ఒక కాకినిక్కరు కుర్రాడు యాలపాద్మా పోతున్నాడు.

ముగ్గురమ్మాయిలు పోతులబండిని తప్పిపోవలందో కంగారు పడుతున్నారు.

కంగారుపడకుండా యిద్దరమ్మాయిలు పైకిబుత్రొక్కుకు పోతున్నాయి.

ఒకమ్మాయికుర్రాడు జోబీలోంచి వంగలచక్రీసి గురిపెట్టి చెట్టు మీద పట్టును చేన్నో కొట్టాలనుకుంటున్నాడు. దూరంగా కొబ్బరిమట్టిలో అదృశ్యంగా చోబూచులాడుతున్న చాచామీదనిలబడి ఎవరో విధవరాలు కప్ప చూస్తుంటున్నది. మస్తానుజోబీలో యింపై చాపాయలు హరించి పోయాయి. మస్తానుకొట్లో యెనభైరూపాయల గేబ్రెన్కోటు వంకీన అరింకరించింది.

8

పెద్దెంబరునెలలో వోరోజుమధ్యాహ్నం మూడుగంటలకే దట్టంగా చుట్టులు క్రమేణాయి. కొంతసేపు గాలిలేచి గడ్డిపకల్ని ఎండు టాకుల్ని అంతరిక్షంలోకి పైపైకితీసుకెళ్ళి మళ్ళీ ఎటో పనున్నట్లు చూచుపైపోయింది. రైలుస్టేషనుకెదురుగా నిలబెట్టివున్న వోకేవోక చొంబెద్దబండిలో నిద్రపోతున్న 'బండివెంకన్న' హఠాత్తుగా కళ్లు

నులుచుకొంటూ లేచి సమయంతేల్చి బండివచ్చి ప్రయాణీకులుఅంతా వెళ్ళిపోయారేమోనని పరుగెత్తుకుంటూ బుక్కింగుటికిదగ్గరకు వెళ్ళి బైటుఅడిగి వచ్చాడు. ఇంకా రైలురాదటానికి అరగంటవుంది. ప్లాటు ఫారంమీద యెవరో గ్రామీణులు మూటలుపెట్టుకుని బండికోసం యెదురుచూస్తున్నారు. సిమెంటుబల్లిమీద వోపోలీసు బోపీ గుండెల కదుముకుని వెల్లకిలాపరుంచి కునుకుతీస్తున్నాడు. స్టేషనుమాస్టరు బనీను లుంగీతో బైటకువచ్చి పోర్టరుకు గంటకొట్టమనిచెప్పి మళ్ళీ లోపలకు వెళ్ళాడు. వెంకన్న బండిదగ్గరకువెళ్ళి లోపలజంబుఖానా దులిపి, ఎద్దు ముందు నాలుగుగుప్పెల్ల పచ్చగడ్డిపడేసి కమిచీతో పీపుగోళ్ళుంటూ నిల్చున్నాడు. తర్వాత రైలువచ్చింది. ప్లాటుఫారంమీదవల్చగా నిలబడ్డ నలుగురూ త్రోసుకుంటూ క్రుమ్ముకుంటూ ఒకేపెద్దెలోకి ఎక్కాక గార్డు బలవంతాన దింపేసిన చొక జంగిడిలకుర్రాడు. ఒక గ్రుడ్డిమనిషి వాడిచేతిలోకర్రపట్టుకుని నడిపించే చొక ఆడమనిషి. వెనుక మూట, మూటలో గుండ్రటి, నల్లటి బొద్దుపిల్లాడు, యింకా రెండుమూడు సిల్వరుచొక్కలతో పిళ్ళేమిగిలారు. వెంకన్న కమిచీ నేలకువ్రాలిపోగా నిరాళో తిట్టుకుంటూ వెనక్కు నాలుగడుగులువేసాడు. కదుల్తున్న రైలు మళ్ళీచొక్కడూటు ఆగింది. రెండవతరగతి పెద్దెలోంచి ఎవరో మిలిటరీ ఆఫీసరులాగున్నాడు గార్డుతో యిది ఫలానాస్టేషనేనా అని అడుగుతున్నాడు. స్టేషనుమాస్టరు వెంకన్ననుపిలిచాడు. వెంకన్న గబ గబా సామాన్ను అందుకున్నాడు. ఆమిలిటరీఅతను దిగాక రైలు వెళ్ళి పోయింది. అతడిదగ్గర చొకపెద్ద నల్లటి బ్రంకుపెట్టి - ఆఫీసర్లువాడేది వుంది. మరొక కాళ్ళిరుపేముతో అల్లిన తమాషానజ్జబుట్ట, చిన్న తోలు పెట్టి, నీళ్ళసంచి. పెట్టిమీద మేజరువరహాలు యింకా ఏవో పొడి అక్షరాలు రాసున్నాయి. అతడేవో కాగితాలుతీసి వాటిమీద స్టేషను మాస్టరు సంతకాలు తీసుకున్నాడు. ఈలోగా వెంకన్న సామాను బండిలో సర్దివచ్చి దూరంగా చేతులుకట్టుకు నిల్చున్నాడు. ప్లాటుఫారంమీది పోలీసువచ్చి యెదురుగా టంపన్ గానిలబడి కాల్యాట్ కొట్టాడు. వరహాలు

తలపంకించారు. స్తేషనుమాష్టరు ఇతగాదూ ఏమో మాట్లాడుకుంటూ బండి దాకా వచ్చారు. వరహాలు విష్వచేసి బండిలోకి వోమారుచూసి పోనియ్యి నేను నడుస్తాను' అని నెత్తిమీద బోపీతీసి బండిలో పడేలా చిసిరాడు. ఎద్దు గంటలు చప్పుడు చేసుకుంటూ చక్రాలు రాళ్ళమీదనుంచి టకటక మని కటువుగా దొర్లుతూ బండిబయల్దేరింది. వెంకన్న నమ్రతగా 'మన్ని యేవూరుబాబూ ?' అన్నాడు.

'ఈపూరే...' అని చంకలోని చిన్న పొట్టి నల్లటి చేవకర్రతో బండిగూడుమీద అంటించిన ఏదోపోస్టరును పొడుస్తూ - 'నాబకమూ యీపూళ్ళో....' అని అడిగాడు.

'తెల్లు బాబూ, ఏదో నచ్చినోళ్ళు కాగితాలు అంటిస్తారు. లోన కూకోరాదూబాబూ, సెనంలోపూళ్ళోకి వెళ్లిపోతాం-' గొణుగుతున్నాడు వెంకన్న.

'కూర్చునికూర్చుని బండిలో నాలుగురోజుల్నుంచీ నడుంవిరిగి పోయిందిరా అబ్బీ! నడవనీ-'

బండి దొంకతోంచి తాటితోపులోంచి ఈకరెమ్మల్ని దుబ్బుల్ని రాసుకుంటూ చప్పుడుచేసుకుంటూ పోతోంది,

'సుట్టముక్క అరిపోనాది. అగ్గిపెద్దె యిప్పించుకుంటారాబాబూ!'

వెంకన్న అగ్గిపుల్లగిసి 'కానారోజాలాయి యిచేపు రానేదు కావోసు. బాబూ, పూరు యేంమారిపోనాది, సూత్రారుగా! నాయళ్ళు కాపీవోతేళ్ళు తెరిచేసినారుబాబూ! కల్లుమకాడాలు మూసేసినారు. పాలూ పెరుగుమాట అడక్కండి. యిస్కూళ్ళు, బయస్కోపులు, పూరినిండా జాలాయిముండలు, కాలం యేపీ బాగోనేదు. రూపాయి అప్పడిగినా పుట్టకుండావున్నాది. వడ్డీయాపారం మీరిపోనాది. ఆస్తులు దోచేసుకుంటున్నారు. మానాదోళ్ళ కడుపులు మాడిపోతుంటే యీ సొమ్ములన్నీ పట్టికెళ్లి పట్నాల్లో తగలబెట్టేస్తున్నారు జనం. నాయంపోనాది. డబ్బే నాయం! డబ్బేధర్మం! నీతినిజాయితీనేక బతికెందుకుబాబూ?'

మేజరువరహాలు తనలోతాను నవ్వుకుని — ‘ప్రపంచమంతా యిప్పుడు నువ్వుచెప్పినలాగే నడుస్తోంది.’

బిండివెంకన్న అసమ్మతిగా తలవూయిస్తూ - ‘యింత పచ్చికలి యెక్కడా బద్దలవనేదు చాబూ. ఏకార్దుకుపోతున్నా మజ్జిగనుక్క పుట్టకుండా పోతున్నాది. విలవిల్లాడిపోతున్నా ఏడికెడుమెతుకులు విద ల్పటంమానేశాట జనం. కాపీలు తాగేస్తున్నారు - బయస్కోపులకు పెట్టేస్తున్నారు సొమ్ము. ఏటి బాబూ యిదంతా—’

‘అంతేలే’ అని వరహాలు బిండిగూడుమీద పోస్తరును యధా లావంగా కూడబలుక్కుని చదివాడు.

“అద్భుతనాటకప్రదర్శనం! పద్యాలూ పెడబొబ్బలూ లేవు.

స్త్రోత్రమీదకి యేనుగులూ లొట్టిపిట్టలూ రానక్కర్లేదు.

ఒక పతితస్త్రీ దుస్సహదుర్భర జీవితగాధ! కన్నీటిలో కలం మంచి వ్రాశాడు కవి!

గోవాలో, అల్లిరియాలో, అక్కడా ఇక్కడా యెక్కడా యెప్పుడూ ప్రజ్వలించే స్వాతంత్ర్యపిపాసను సామాన్యుల్లో గుర్తించి ప్రస్తావించిన నముజ్వల సాహసోపేత రచన—

“దాహం!”

చూడండి: ‘కవి: ‘ప్రసాద్’ హీరో: ‘శ్రీహరి’ హీరోయిన్ ‘మీరా’ డైరెక్షన్: ‘శాస్త్రి’ మానేజిమెంటు: ‘సూర్యనారాయణ.’

షరా - రూల్సు మామూలే. టౌనుహాల్లో రాత్రి 9-30 ని॥ లకు.

రేటు - కుర్చీ రూ. 2/- బెంచీ 1/- (స్త్రీలకు, పిల్లలకు 12 సెం॥ లోపు -/8/-).

అడ్వాన్స్ బుక్కింగు - మస్తాను లేడీస్ అండ్ జెంట్ల బోటు ఫిట్టర్లు పాపు. నేషనల్ ఫౌంటోస్టూడియో.

గమనించవలెను: ఏకారణంచేత నాటకం అవబడిననూ సొమ్ము వాపసుయివ్వబడదు..”

‘మనవాళ్ళకి యీ నాటకాలపిచ్చి యింకాపోలేదు.’ మేజరు వరహాలు తనలోరాను నవ్వుకున్నాడు.

బండివెంకన్న అందుకున్నాడు — ‘నాటకాలపిచ్చి అంటారా బాబూ! మనూళ్ళో మునువట్లా భారతభాగోతాలు అద్దంనేడు బాబూ. భాగోతాల సుబ్బిగాడు పాలెంలో పూసలమ్మకుంటున్నాడు. సాలీలు సంగం పెట్టారు. చుంగుళ్ళు యిళ్ళకొచ్చి కామందులకు వస్తున్నాయటం చూడేశాడు. సాకలోళ్ళు అంరా సాసాలు తెరిచినారు. ఆళ్ళకి సంగం; రిచ్చావోళ్ళ సంగం. కామందులకొంపల్లో ఆదోళ్ళ నాటకాలాద్దం యెక్కడన్నావురా బాబూ? రిచ్చావోళ్ళ యెక్కువైపోనారు. మచిసిహకుంటే చుచిసి లాగటం! ఛా! ఎరదకాలం! సిగ్గా నజ్జా రెండూ పొనాయి పెజకి.’

బండి వంతవాడి బ్రంకురోడ్డుసందుకుంది. రోడ్డుకిరుప్రక్కలా చింతచెట్లు దాగాపెరిగి యెత్తుగా చల్లగా నీదనిస్తున్నాయి. ప్రకప్రక్కల నుంచి అనేక చారిజాటలూ. పంటకాలువలు నిండుగా ప్రవహిస్తున్నాయి. వరహాలు ఒక్కచూడు ఆగి నాలుగువైపులా పరకాయించి చూశాడు. ఊరు చక్కపడ్డట్లుంది. పీచుల్లో దీపాలువచ్చాయి. బండివెంకన్న కమిడితో చూపించి చెబున్నాడు - ‘అల్లదే ఆదోళ్ళ చాలేజీబాబూ. మునువటి యిస్కూలు ఐడగొట్టి పెద్దమేద కట్టేసినారు. ఆసుపత్రి పెద్దదై పోనాది. బస్సుస్టాండు అల్లక్కన్నుంచియెత్తేసి సంతపాకలమీద చాలడకావల పెట్టారు.’

‘ఏదన్నా హోటలుకు తీసుకుపో!’ వరహాలు వూళ్లోకి వచ్చామని తెలిశాక హెచ్చరించి సిగరెట్టుతీసి ముట్టించాడు.

వెంకన్న బండిని బజార్లోంచిత్రిప్పి ‘హోటల్ కకుంరలా’ లాడ్జింగ్ అండ్ బోర్డింగుహవుసు ముందు ఆపాడు. గదితాళంనెవులు పుచ్చుకున్నాక సామాన్ను మీదకు చేపవేస్తూ బండివెంకన్న ‘మనూరన్నారు. హోటల్లోదిగారేంబాబూ?’

చరహాలు చిరునవ్వునవ్వి - 'అంతేలే.' అని రూపాయి తీసి చేతులోపెట్టి 'ఈవూరింత డాబుగావుండిగదా ప్లేషన్లో ఒక్క రిజి అన్నా లేదే.'

'ఈబండికెవరూ రారుడాబు. అదీగాక యిక్కడ పెజంలా బస్సులోనే పోతారు.'

బండివెంకన్న వెళ్ళిపోయాడు. చరహాలున్నానంచేసి ఆలిన్డీన్ లాగా కోటూ పేసుకున్నాడు. చికెన్ కర్రీ, మట్టన్ ఛోప్, రెండుపేట్లు ఆమెలెట్లు తెప్పించుకుని తిన్నాక బిల్లుపారేసి ట్రాప్పి వెళ్ళిపోమ్మని పెట్టెతెరిచి సీసా పైకిలాగి యెడరూచూడకుండ గబగటా సగంసీసా కొట్టేసి పెట్టెముసి గదికలుపులు చేపేసి గబగడావీధిలోకొచ్చి నందుల్లోకి దూరిపోయాడు. ఆక్కర్నుంచి అతను చొగ్గంరా కళ్లుపెట్టుకుని వీధివీధి నందునంచూ పరిశీలగా చూస్తూ తిరిగాడు. ఒకచోట ఆగకుండా ఒకరికి అనుమానంపుట్టనివ్వకుండా జనం ఎదురుబడితే తీవిగా హోదాగా చూపుల్ని తప్పుకుంటూ వచ్చాడు. కొంతమంది నిలబడి చూశారు. ఎవరూ అతన్ని పరికరించలేదు. అతను కాలవడగర రేపుమీదనుంచి ఏవో రహదారి వడదలు వస్తూంటే, వాటిని చూడటంకోసం నిలబడినట్లు నిండుని కాలవ చుట్టూ ఎన్ని పథులున్నాయో ఎక్కడెక్కడ పూరు పెరిగిపోయిందో గమనించాడు. అచాంద్రాయణంలో అతను సూర్యసారాయణ పొటో స్టూడియోదగ్గర కాఫీపు తచ్చాట్లాడూండగా ఆవలిస్తే పేగులులెక్కబెట్టే మనిషి 'చుస్తాను' మాటల్లోకిదింపడోతే ఒక నాటకంబేకట్టుకొని బైట పడ్డాడు. ఆక్కర్నుంచి మళ్ళీ తిరగటంలో రాత్రి యెనిమిదిగంటలకి చూరులు ఖామిమీదకువ్రాలి మొక్కల్లో రక్తరకాల తీగలు లతల్లో ప్రళాంతంగా సుందరంగా వున్న 'మీరా' యింటిముందర వచ్చినిల్చిన్నాడు. అతను ఆ డాగాను అంగుళమంగుళమూ చాలాశ్రద్ధగా దేనికోపెతుకు చూస్తూ చూసి తృప్తిపడ్డాడు. 'మీరా' యింటిముందు పూలమొక్కల మధ్య పేసుకున్నారో చూపుని కృష్ణమూర్తిగాడు పైగలరికార్డు పెట్టుకుని ఉంటున్నాడు.

వరహాలు నెమ్మదిగా గేట్లతోసుకుని కృష్ణమూర్తిగారిదాకా వచ్చి 'ఈయిల్లు యెవరిది? ఇక్కడ యెవరుంటున్నారు?' అని అడిగాడు.

ఆయన రికార్డు మూసేసి 'నేనూ మాఅమ్మాయి వుంటున్నాం' అని అయిష్టంగా జవాబిచ్చారు.

వరహాలు సందేహంగా - 'మీఅమ్మాయి నోమాటు పీలుస్తారా?' గుప్పన సువాసన కృష్ణమూర్తిగారికి కొట్టగానే ఆయన కోపంగా - 'యూ దామిట్, గెటవుట్!' అని ఆ పైగలరికార్డు తీసి విసిరి నేలకు బ్రష్లుకొట్టారు. ఆయనకు కోపంవస్తే తన ప్రయమైన వస్తువు వొకటి నష్టమవుతుంది.

వరహాలు పారిపోలేదు. 'ఒకమాటు లోపలికెళ్లి చూద్దాచ్చా - ' యిక ప్రచ్యుత్తరంకోసం ఆగకుండానే బుర్రవంచి తలుపుత్రోసుకుంటూ లోపలకు దూరమయ్యాడు.

ఎవడో తాగుబోతువచ్చి అల్లరిపెట్టున్నాడని చూపించిన కృష్ణమూర్తిగారు విసుగ్గా 'అక్కడ నీ శ్రాద్ధం-ఏముండయ్యా, చూసేందుకు పూరిపాకలో....' అంటూ వచ్చి వెనక నిలబడి 'నీకేంకావాలయ్యా, యిల్లా కొంపలోదూరి రాక్షసుడిలా అల్లరిపెట్టడానికి యీపూరిపాకలో యేముంది?'

వరహాలు తొణకలేదు, బెణకలేదు. లోపల గోడల్నున్న చిర్రాటను టుట్టుమిషను సామానులు వంటిల్లు అన్నీ కలియచూశాడు. చూసి చూసి 'ఈయిల్లు నూదిచాగే కనిపిస్తుందండీ! ఇప్పుడిందులో యెవరున్నారోగాని -'

'చాచ్చా! నడవ్వయ్యా బైటకు - ఈయిల్లు నాదంటావు. అతే కట్టుకుపో.... చూస్తావే!'

వరహాలు బైటకొచ్చాడు. కృష్ణమూర్తిగారివంక సందేహంగా చూస్తూ 'ఈయింట్లో యెవరన్నా ఆడమనిషి వురిపోసుకు చచ్చిపోయిందా?'

‘అదేంప్రశ్న? కుభమల్లే కొంపలోకొచ్చి యివ్వేంనూటల్లయ్యూ?’

‘అహ్లా! అడిగాను. మొగుడొదిలేస్తే దిక్కులేక—’

కృష్ణమూర్తిగారు ఇకలాభంలేదని నింపాదిగా — ‘అబ్బాయి, నువ్వెవరో మందుమీదున్నావు. లేక మనస్సు సరిగాలేకపోవచ్చు. ఇక్కడేం అట్లాంటివి జరగలేదు.’

వరహాలు ముందుదొడ్డి అంతా చూపిస్తూ— ‘ఈనూయి ఇక్కడేవుంది. ఈపాకవున్నచోట వొక పెంకుటిల్లు పాతది వుండాలి. అది మాది. అందులో నావెళ్ళాన్ని చొదిలేశాను. అది యీనూతిలోగాని వురికి చావ లేదుగదా: ఏమండీ, యీనూతిలో యెవరైనా పడ్డారా? మీకు తెలిసి సంతమమహా....’

కృష్ణమూర్తిగారు అయోమయావస్థలోపడ్డారు. ‘మీ ఆమ్మాయి యెవరో వున్నారన్నారు. ఆడవాళ్ళకు తెలుస్తాయి సంగతులు. ఇప్పు చొస్తారా? నన్ను కొంచెం మాట్లాడనిస్తే....’

‘ఇప్పుడిక్కడలేదు. నాటకానికి వెళ్ళింది.’

‘ఐతే వస్తానండీ. క్షమించాలి.’ వరహాలు వెనుదిరిగి గేటుదాటి చీకట్లో సందులూగొందులూ చుట్టి టానుహాలుదగ్గరకొచ్చి కాస్సేపు అటూయిటూ తిరిగి నాటకంహాల్లోకిపోయి కూర్చున్నాడు.

తొమ్మిదిన్నరకు టంచన్ గా తెర లేచింది. జనం బాగావచ్చారు. మొదటిసీను ముప్పావుగంట లాగింది. తండ్రికూతుర్ని వదిలేసి వెళ్ళి పోవటం, అమాయకురాలైన భక్తురాలిగా రాధవేషం మీరా జాగ్రత్తగా నటించింది. ఒకపక్క చూడతల్లిం ఒకపక్క హాస్యం ఒకపక్క జీవితం: రాజకీయబాధితుడు, కృష్ణమూర్తిగా శ్రీహరి వేషంవేశాడు. రెండవ సీనులో కృష్ణమూర్తి రాధ సంసారికజీవితంలో హాలాహలం బైల్లేరు తుంది. అఖర్న తను యెన్నికష్టాలు పడుతున్నది, పుద్యోగం మోసంచేసి ఎల్లాసంపాయించినది అన్నీ చెప్పుకుంటాడు. అన్నిటికీ భగవంతుడే వున్నాడంటుంది అపిల్ల. తరువాత కోర్టుసీను - రాధ కోర్టులో కృష్ణ

మూర్తి జీవితకథనంతా నిజంచెప్పేస్తుంది. దేవునియెదుట అబద్ధమాడ కూడదు గనుక. కృష్ణమూర్తిని జైల్లోపేస్తారు. తరువాతసీనులో మీరా అద్భుతంగా నటించింది. డైలాగులు తక్కువ! అంతా మూగచిత్రం మాదిరి మాటలు తక్కువలో లైచింగ్ స్టేషన్లపాట్లు ఆశ్చర్యకరంగా చేశారు. పసిపిల్లనితీసుకుని నానాఅగచాట్లా అవమానాలూ బాధలూ ఎంతో హృద్యంగా నడిచింది సీను. ఇక్కడ విశ్రాంతికోసం నాటకం కొంచెంసేపు ఆపుచేశారు. మళ్ళీ జూడం, చ్యుచిచారం, జేబులుకొట్టడం వగైరాల్లో ప్రాచుంభమవుతుంది కథ. లాంతరు స్తంభందగ్గర కృష్ణమూర్తి రాధను పట్టుకున్నప్పుడు మళ్ళీ యిద్దరూ డైలాగులు చెప్తారు. ఆఖరిసీను చాలావెద్దసీను! హరిశ్చంద్రలో శృణాశఘట్టంలాటిది. గోవా పెళ్లారు యిద్దరూ! అక్కడి విమోచనోద్యమంలో కాల్పులు హత్యాకాండ - వీటిలో కృష్ణమూర్తిని కాల్చేస్తారు. అక్కడికి కప్పిసంస్కృతమైన జాతీయపతాకాన్ని తాను తీసుకుని గోవా అంతర్భాగంలోకి ఆఅమ్మాయి వెళ్ళిపోతుంది.

నాటకం పూర్తిచగానే జనం కిక్కురుమనకుండా లేచి నిల్చున్నారు. శాస్త్రి ప్లేజీమీదకు ప్రేక్షకులకోరికపై ప్రసాద్ ను శ్రీహరిని మీరాను తెచ్చి పరిచయంచేశాడు.

వరహాలు లేచి గడియారంచూచుకున్నారు. రెండున్నరఅయింది. చూల్లోంచి జనమంతా వెళ్ళిపోయాక నెమ్మదిగా ముందు కుర్చీలన్నీ దాటి ప్లేజీమీదకెక్కి ప్రక్కతెరల్లోంచి గ్రీన్ రూములోకి వెళ్లాడు. ఎవరిహడావిడిలో వాళ్లున్నారు. శాస్త్రి గొంతుచించుకుని అరుస్తున్నారు. ఆకర్షు చేషాలు విప్పుకుంటున్నారు. ముఖాలు కడుకుంటున్నారు. వేషాలు దుస్తులు జోళ్లు కర్రలు కంపలు ఫర్నిచరు అంతా చిందర పందరగా వుంది.

మీరా అద్దంముందు కూర్చుని ముఖం తుడుచుకుంటున్నది. వరహాలు నెమ్మదిగా వెనుకనుంచివెళ్ళి అమె రెండుబుజాలమీదా చేతులు వేసి 'మీరాదేవిగారూ, బ్రహ్మాండంగా నటించాడు.'

మీరా చొక్కమాటు తెప్పుమని కేకేసి కుర్చీలోంచి ప్రక్కకు చాలి పడిపోతోంది. వరహాలు వట్టుకుని 'ఇంత ప్రజ్ఞకలదానివని తెలిస్తే నిన్ను వదలకనేహించును.' నాలుగువైపుల్నుంచి శాస్త్రి సూర్య నారాయణ శ్రీహరీ యింకా అంతమందీ పరిగెట్టుకొచ్చారు యేవి చేవిటని.

'ఎవడ్రానువ్వు?' అని మస్తాను గుడ్లురుముతూ వరహాలుమీద కొచ్చాడు. శాస్త్రి వరహాలువట్టులోంచి మీరాను గుంజుతూండగా - సూర్యనారాయణ ముందుకొచ్చి 'ఎప్పుడొచ్చావురా? నువ్వీ నాటకాని కొచ్చావా? అని తెల్లదోతూ అశ్చర్యంగా అడిగాడు. మీరా శాస్త్రి చేతుల్లోంచి వరహాలుచేతుల్లోంచికూడా జారిపోతూ తల టకాటకా కొట్టేసుకుంటున్నది.

వరహాలు - 'ఒకచుక్క బ్రాందీవుంటే పొయ్యండి, ఇప్పుడే చిలకల్లే మాట్లాడుతుంది.'

మస్తాను సోడాకాయ తెచ్చాడు, శాస్త్రి గ్లాసులోకిపోసి అందిస్తూ సూర్యనారాయణకేసి అర్థంగాకుండా చూస్తున్నాడు. 'ఈ నాలుగైదు రోజులూ రిహార్సలూ అవీ చేసి శక్తిలేక నవ్వు పిలిచేసరికి తట్టుకోలేక పోయింది. ఐనా యిదేంపనిరా, తిన్నగా రాకూడదూ?'

'మీరంతా డ్రామావాళ్లు గదోయ్! నస్పెన్స్ ఎల్లాగుంది?'

శాస్త్రి చిరాగ్గాచూస్తున్నాడు. మీరా చన్నీళ్లు ముఖానకొట్టేసరికి రేచి నీరసంగా వరహాలుమొహంలోకి చూసి తలదించేసుకుంది. జనం చుట్టూ నిలబడిపోయి చూస్తున్నారు. నాలుకలు బైటకుపెట్టి లోవలకు లాగి తర్జనభర్జనలు వదులుతున్నారు.

సూర్యనారాయణ జనాన్నితోస్తూ 'ఏముందీ? వాడు దాని మొగుడు....'

శాస్త్రి - 'చచ్చాం! అల్లుడుగారూ, చూపువాసలో మీకు బాజా అయిపోయివుండేది యిల్లాటి అఘాయిత్యం రలబెట్టినందుకు.'

జనమంతా నెమ్మదినెమ్మదిగా సామాన్లు మోసుకుంటూ యిళ్ళకు చేరుతున్నారు. శాస్త్రి, సూర్యనారాయణ, మీరా వరహా షోయి తారులో కూర్చున్నాక ప్రసాద్ ను శ్రీహరిని పిలిచి 'మీరిద్దరూ చృద్ధిలోకి రావలసినవారుగనుక స్టేజీమీద యీ రాత్రికి కొపలాపడుకోండి. నీ నాటకం వేయించినందుకూ, నీకు హీరోవేషం యిచ్చినందుకు మీరు యావజ్జీవితం కృతజ్ఞులైవుండాలి మరి.'

కారు దూసుకుని వెళ్ళి పోయింది మీరాయింటికి. గుమ్మందగ్గరే వరహాలు కృష్ణమూర్తిగారిచో - 'ఇదుగో, యీ అమ్మాయిగురించేనండి మిమ్మల్ని యిందాక అడిగింది' అన్నాడు మెట్లు ఎక్కుతూ.

'హ్హోరి అప్రయోజకుడా !' అని కృష్ణమూర్తిగారు నోరు తెరిచారు.

9

'మీరా'ని హోటల్ శకుంతలాకు పిల్చుకుపోయాడు మేజర్ వరహాలు, నాటకంనీరసం పోకుండానే. యెటూ పైకిపోతున్నాంగదా అని లోపల పరికిణి నిల్కుది వేసుకుని మీద పల్చటి మబ్బుమడతల బదుగజాల చీర చుట్టుకుని అదేగీరల తెలుపునీలం చోళీ వేసుకుని ముస్తాబు చేసుకుంది. ముక్కుపుడక పెట్టుకుని నువ్వుగింజతిలకం దిద్దుకుంది. జాగ్రత్తగా చేతివేళ్ళకు పాలిష్ చేసుకుని, చక్కని జోడువేసుగుని, కనుబొమలు కుంచెతో సర్దుకుని అందాలబరిణిల్లే నింపాదిగా వయ్యారంగా కూడా నడిచి హోటల్ గదిలోకి వచ్చింది.

వరహాలు పెట్టెతెరిచి బంగారువాచితీసి - 'పెట్టుకో, బావుంటావు-' అని అందిందాడు,

'నా కవసరంలేదు.'

'నేను నీ కివంకగాగగా ..'

‘మీరెవరు - నేనెవరు ?’

‘యిదేం వేదాంతం ? నిన్ను తీసుకుపోదామని సచ్చాను.’

‘నేను రాను !’

‘నిన్ను వెళ్ళాడాను కదా ?—’

‘మీ మంగళసూత్రం వీనాడో పీకిపారేశాను.’

‘కాదంటే తప్పుతుందా ?’

‘మీతో నే నెటువంటినబంధం పెట్టుకోదల్చుకోలేదు.’

‘జరిగిందేదో జరిగిపోయింది. నువ్వు నాతో వచ్చేయ్యాలి ?’

‘అవసరంలేదు - రాను.’

‘ఇదుగో, నేను మర్యాదగా బ్రతిమాలుతున్నాను, విను - ’

‘విన్ను. మీరనవసరంగా నామీద ఎటువంటి అధికారము హక్కులు వున్నట్లు భావించుకుని మాట్లాడకండి.’

‘నిన్ను లొంగదీసుకోవడం నాకు చేతకాదనుకుంటున్నావు కాబోలు - ’

‘మీరిక్కడనుంచి మర్యాదగా వచ్చినదారిని వెళ్ళండి. నాతో జోక్యం మీ కనవసరం - ’

‘ఐతే నేను రావటం నీకేమీ యిష్టంలేదా ? నన్ను వదిలించు కోవాలని త్వరపడ్తున్నావా ?’

‘అలాటి అభిప్రాయాలు నాకేమీలేవు. నాకు అసహ్యంగా వుందని నే ననలేదు.’

‘నన్ను చూస్తే నీ కెట్లాగుంటుంది ?’

‘ఎందుకడుగుతారు అనవసరపు ప్రశ్నలు - ’

‘నన్ను నువ్వు రెచ్చగొట్టున్నావు ? చెబున్నాను : నేను చాలా ప్రమాదకరమైన మనిషిని.’

‘మీ యోగ్యత వేరే మీనోట వినక్కర్లేదు.’

‘నేను చచ్చిపోయానని అనుకుని వుంటావు - అవునా !’

‘నేనెవరి కీడ్మా కోరను.’

‘నువ్వు బరితెగించిపోయావు, నీకు వెనకాతల బలగంనుంది. ఆ ఆనరాచూసుకుని నోటికొచ్చినట్లల్లా వాగుతున్నావు.’

‘నేను చుట్టూ చెబున్నాను. జాగ్రత్తగా వినండి. నాహమీకూ ఎటువంటి సంబంధమూ లేదు. మీ బ్రతుకు మీరూ నాబ్రతుకు నేనూ బ్రతుకుతున్నప్పుడు, యివాళ హఠాత్తుగావచ్చి మీ హక్కులన్నీ పున స్థాపితం చేసుకున్నట్లు మాట్లాడకండి, నేనేమీ మిమ్మల్ని పరుషవాక్యం అనలేదు. మీరు నోటికొచ్చినట్లు మాట్లాడొద్దు.’

‘బతే నాతోహడా యెందుకొచ్చావ్ యిక్కడికి?’

‘మీ కథ్యంతరంలేకపోతే మీరు మీసానూనుతో నేనున్నచోటుకి వచ్చి నా కతిఫిగా వుండచ్చును.’

వరహాలు పళ్లు పటపటా కొరికి - ‘నేను నీ మొగుడ్ని రాదని అంటున్నావు. అవునోకాదో యిప్పుడే తేల్చుకుంటాను.’

మీరా వెంటనే తలుపుకేసి వరుగెట్టింది. వరహాలు రెక్కపట్టు తుని ‘ఇప్పుడు విడిపించుకో.’

ఆమె గింజుకుంది, రక్కుతూ. అతడు వొక్కలాగు లాగి - ‘వెట్టిమొట్టి వేషాలువెయ్యకు.’

చేత్తో మొత్తులోంది. ‘నన్ను విడిచెయ్యండి. ఇదేం మర్యాద కాదు.’

‘మర్యాదేవిలే -’ తర్వాత బూతులుతిడుతూ చీర లాగేశాడు. కాళ్లతో తంతోంది విడిపించుకోవటానికి. అతడు ఎడమచేత్తో మెడ బలంగా వంచి ఆమెచెంపలను కతినంగా తన రొమ్ములతో అదిమి నొక్కుతూ కాళ్లతో లంగలుచుట్టిన చీరను వెనక్కు వెనక్కు తోస్తున్నాడు.

‘నన్ను చంపేస్తారా? చంపెయ్యండి.’ యేడుస్తోంది రొప్పుతూ.

‘నిన్ను చంపుకుంటానా -’ వీపుమీద చోళీవెనక పట్టుదారాల్ని నిర్దయగా త్రెంచేశాడు. పట్టుచోళి చిరిగి అతడి చేతులోకి వచ్చేసింది.

మళ్ళీ కోపంగా గోడకువదేసి మనిషిని భూన్యవస్త్రాను చేస్తూ మంగళ సూత్రం తెంచేచానన్నావుగదూ !' అని, ఆవేశంతో మీరాను రెండు చేతులతోనూ బొమ్మనుపట్టుకున్నట్లు మీదకెగరేసి నడుం పొదివిపట్టుకుని గుండెలపరచూ యెత్తుకోదోయాడు. ఆమె అక్కసుతీరేలా తన రెండు మోకాళ్ళతోనూ ఎదురుబొమ్మలమీద బలంగా పొడిచింది. వరహాలు పట్టు వదిలేశాడు. మీరా పరుగెత్తి గదిలో మూల మోకాళ్ళమీద ముడుచుకుచూపుని దిగువనుదొరికిన చీరను వొంటిమీదకు లాక్కుంటోంది, వరహాలు 'లల - కానా ! గుండెలమీద తంచావుపే -' తర్వాత అశ్శీలంగా తిడుతూ మూలచూపున్న మీరాపాదాలు దొంగపుచ్చుగుని బరబరా నేలమీద యీడ్చుకుంటూపచ్చి కాళ్ళ కదలకుండా తను వ్రావి పోయి రెండుచేతుల్తో బుజాన్ని నేలకదిమేశాడు.

'అబ్బా, చచ్చిపోతున్నాను నేను. నన్ను చంపేయ్యండి.' ఇంచా మీరా నేలమీద తన యాదచ్చక్రీ వినియోగించి కాళ్ళు లాక్కుంటామని చూస్తోంది, తల యిటూఅటూ నేలకేసి కొట్టుకుంటూ.

వరహాలు తన ముఖాన్ని ఆమెచెంపలకు అదిమి 'చెప్పినమాట వినకూడదే ? ఇదేమి నీకుకొత్తా ?'

మీరా తలను లాక్కుని తుపుక్కున మొహంమీద వుమ్మేసింది. వరహాలు మోకాలుమడిచి ఆమె తొడమొముకమీద బలంగా చొక్కపోటు పొడిచాడు. అమ్మో' అని అరిచింది. ఆమె రెండవకాలును కూడా వెనక్కుమడిచి కీళ్ళ పట్టుతప్పేలా వంచాడు. దీనో ఆమెకాళ్ళ నేలమీద ఎక్కడపడసేసినవి అక్కడే చలనంతప్పి నేలకు కర్చుకు పోయాయి. తరువాత చేతుల్ని మెత్తిపేసి వాటికికూడా పట్లు తప్పి పోయేలాచేసి దురాక్రమణ సాధించుకున్నాడు.

మీరా కేవలం గ్రుడ్లవ్వగించి చూస్తున్నది. ఆ అమ్మాయి కంటి చిదరలనుంచి చెంపలగుండా వెచ్చటి కన్నీరు నేలపై పాటతోంది.

వరహాలు ఆమె అశక్తతను లొంగుబాటును విజయంగా స్వీకరిస్తూ - చిన్న గొంతుకతో పలకరించటం మొదలెట్టాడు.

‘నువ్వేం మడిగట్టుకు చూస్తున్నావా? ఎన్నిచేతులు మారావో - నాకెందుకు? నేనేం తక్కువతిన్నానా? మేం పలుగురైదుగురం జట్టుగా తిరిగేవాళ్ళం. ఏదిదొరికినా నలుగురం పంచుకునేవాళ్ళం. డిప్ మీడ షికారీకి పోయొచ్చేవాళ్ళనూ - అక్కడ అడివిలో కొండజాతుల వాళ్ళు కలిస్తే - వాళ్ళు యెంతబలంగా పుష్టిగా వుంటారనీ - అడవాళ్ళను పట్టడం మహాప్రమాదకరం. ఒంటరిగా దొరికితే చుట్టుప్రక్కలెవరూ లేకుండాచూసి బలవంతాన లాక్కొచ్చి జీవులోయెత్తుకుపోయి యే చెట్టు కిందో, యేటిపర్వతానో, దుబ్బులమాటునో - వొకరు తుపాకీ గురిపెట్టుకుని ఒకరు స్టీరింగుదగ్గరా మాచేసి కాపుండేవాళ్ళం! ఆ పొంకం ఆ పెరపెరా వాళ్ళలో తరిగేవా - అరిగేవా? పట్నవాసంముండలకుమలే డబ్బుకావాలా యేమన్నానా? అగ్గిపెట్టెలు బిస్కట్లపొట్టలు పారేసి వచ్చేవాళ్ళం.’

వరహాలు ప్రక్కకు వొత్తిగిలి మీరాను లాగి మీదను పడవేసు చని - ‘నేనెందుకు పనికిరాలేదు నీకు? ముందేచెప్పానా నాకు తిరస్కారం పనికిరాదని? నీకు కావాలనినంత డబ్బు యిస్తానన్నాను - నాతో తీసుకెళ్తానన్నాను. ఏంతీపు దిగదీసింది? నువ్వు ఎల్లా మాట్లాడావో తెలుసా - పొరుషమున్న మగాడు అంతవనీ చేస్తాడు. లే, ఏడవకు. వొళ్ళనొప్పులుగా వుందా? వేట్చీళ్ళు తెప్పిస్తాను. పుడుకుడుకునీళ్ళు పోసుగుండువుగాని. విద్రపోయేముందు వొక పెగ్గు బ్రాండ్ యిస్తాను. తెల్లారేసరికి నవ్వుతూ లేస్తావు. ఇన్నాళ్ళూ వదిలేశానని రోషంకొద్దీ అలాగన్నావు. నీకుమట్టుకు తెలీదూ నేనెందుకోనంపచ్చానో.... లేచి వైజామా లొడుక్కుని పంగుని చేతినందివ్వబోయాడు. మీరా చేతులమీద లేచబోయి టక్కున పెనక్కువ్రాలి పడిపోయింది. మనిషంతా చెమట ముద్దకట్టిపోయింది. అవయవాలు భగ్గున మండిపోయి తనువంతా కాలి పోయినట్లయిపోయింది. వరహాలు పెద్దెముతతీసి గాజుగాసులో రెండసంపులు కలుపుకొచ్చి కాసినినీళ్ళుపోసి మెడను తనవొళ్ళోకి తీసుకుని నోట్లో వ్రేలుపెట్టి అదంతా గుటకవేయించాడు. తరువాత మీరాను రెండు అరచేతుల్లో యెత్తి జాతరూంలోకి తీసుగొచ్చి తొట్టిలోపడుకోబెట్టి

‘వుండు. యిప్పుడే వస్తాను’. అని షవర్ డార్ ! తిప్పి, చాప్తీలీసుకుని క్రిందకు వెళ్ళి పేషేన్టు చట్టుగొచ్చాడు. మీరా నిర్ణీతంగా కళ్ళూముసుకుని శవంలా వడిపుంది. ఆమెకలకు చమురురాని జాటుముడిపేసి సెత్తిన అవి పకుండా మల్లెపువ్వులాటి తువ్వలు చుట్టాడు. తొట్టిలో చన్నీరు వంపేసి పేషేన్టు పాళంగా కలిపి ఆమెను వెనక్కు ముందుగా ఎల్బురుదొమ్మల కదిలిస్తూ నబ్బులో తొట్టిఅంలా నురుసులుగ్రక్కేలా చొళ్ళరుద్ది స్నానం చేయించి ‘ఇకతె’మ్మని చేతినందిచ్చాడు. తొట్టెలోంచి లేచి నిరోష్ట కలిగింది ఆమె, వరహాలు బిర్కిష్ తువ్వలులో ఆమెచెంపలు ముక్కు కనుబొమలు మెడ భుజాలు పీపు శ్రద్ధగా తడి అద్దుతున్నాడు. ‘కాలు సరిగాదెట్టు -’ ఆమె చెప్పినట్లే చేసింది. అతను ఆమెపాదాలను అతి శ్రద్ధతో చలవరాతిదొమ్మను తుడిచినట్లు చూర్చుని అద్దుతున్నాడు. ‘లేచి నడు -’ ఆమె వెనక్కాలే నడచి మళ్ళీ గదిలోకివచ్చింది.

ఆగదిలో యెక్కడిసీభత్సం అక్కడ అల్లానే చెక్కుచెదరకుండా వుంది.

తలపిన్నులు రాలివున్నాయి. వగిలినగాజులు చెదరివడ్డాయి, పొడుగ్గా నీలంగా ఆకుపచ్చమీద యెడదో చిత్రకారుడు బండకుంచెతో రాసినట్లు చీర నేలమీద పొడుగ్గా వన్నగంలా చుట్టుకొనున్నది, పటకా తెగిపోయిన పట్టువరికిణీ నడుమునుంచి జారినప్పుడు ఎట్లా కుప్పలా చూలిందో అట్లానే నురుసులుగ్రక్కుతున్న పాలనముద్రంలా ముడుచు కొనివుంది. వాలకలూపేలికలయిన చోళీ గోడవారను పొడుగ్గా మిల మిలా మెరుస్తున్నది. వరహాలు పంకావేసొచ్చి మీరాబుజాలమీద చేతుల్ని వేసి నడిపిస్తూ ‘పడుకో, దుప్పటి కాస్తేపాగికప్పలాను.’

మీరా మంహరిమీద గోడవారగా ముఖంపెట్టి అరచేతుల్తోగుండెలు పత్తుకుంటూ చరుస్తోంది. అతడు హిమాలయాబుకే డబ్బాతీసి ఆమెమీద గట్టంగా చల్లి, చిన్న పొడితువ్వలు తీసుకుని వొళ్లంలా అద్ది, తెల్లటి చుప్పటితెచ్చి దీరవారా కప్పి, ‘పడుకో’ మళ్ళీ మెలకువచ్చేవళ్ళకు పాలు

రెండుఅపిలువళ్లు ద్రాక్షవళ్లు యీస్తూలుమీద పెట్టాను. ఒంటిగంటయొక పిసుచుని నిద్రపోచున్నగాని, నేనోసారి క్రిందకెళ్లి వస్తాను. అని వచనాలు క్రిందఆడ్డచిడ్డంగా పడేసిప్పు బట్టలన్నీ జాగ్రత్తగా దులిపి మడతలుపెట్టి పంకిన ప్రేమదేసి పలుపు బయటలాగి గొళ్ళెంపెట్టి వెళ్ళిపోయాడు.

పంకా పెట్టిగా తిరుగుతున్నది 'బంయ్' మంటూ. చిన్న 'బ్లూ' వీసం చల్లగా పరిమితంగా వెలుగుతున్నది గదిలో. మీరా చూస్తూన్న దల్లా మెప్పుకు కళ్లుసూతలుపడ్డామో రేచేకుండా నిద్రపోయింది. తిరిగి ఆమెకు మెలకువొచ్చేసరికి గవీఅంతా చల్లగా గడ్డకట్టుకుపోయినట్లని పించింది. మెప్పుచీరో వచనాలు ఆమెను పెనవేసుకుని పరున్నాడు. పాటుప్రాంధీ వాననకు ముఖంత్రిచ్చుకుని రెండుఅరచేతుల్తో ముఖాన్ని రాసుకుంటూ అతడి సన్నపరిష్కంగలోంచి విలయ్చుకుంటూ మంపంమీద కూర్చుని కిటికీలోకి చూసింది. ఒక్కలా బద్ధకంగా బరువుగా లాగుతో న్నట్లుంది. కాళ్లు నేలమీద ఆస్పి నెమ్మదిగా లేచినిలబడి ఆవలించి వొళ్లువిరుచుకుని మయ్యిల్లో కరిగిపోతున్న జాబిల్లని చీక్షగాచూస్తూ జాట్లు ముడిపేసి మంచాన్ని తప్పుకుని స్టూలుదగ్గరకొచ్చి నిలబడింది. నిజంగా దారుణంగా ఆకలవుతున్నట్లు తోచింది. గ్లాసుతీసుకుని పాలన్నీ ట్రాగేసి పంకిన పరికిణీ చీరా గబగబా చుట్టేసుకుని బాడీకట్టుకుని చీలికలువాలికలయిన చోళీ తొడుక్కుని గదితలుపువేసి బాల్కనీలోకొచ్చి వీధిలోకి చూసింది. అంతా నిశ్శబ్దంగా గంభీరంగా మంత్రించినట్లుంది. ఎన్నో గుమ్మాలు మెట్లు, జనం తొక్కి-విడచిన బాట కూడా విశ్రాంతితుకుంటున్నాయి. మురికికాలవలో సల్లటిసీళ్లు పొర్లి రోడ్డు అంచుల్ని మలినపరుస్తున్నాయి. దీపస్తంభాలచుట్టూ పురుగులు ఎగిరి అడుకొంటున్నాయి. క్రామ్మలు రెమ్మలు మంచులోతడిసి బరువెక్కిపోయి దిగులుగా చీకట్లో నేలకు చూస్తున్నాయి. ఎక్కడో సుదూరాన ఒకకేక - తర్వాత ఒక కుక్క - మొఱుగు - క్రాస్పేపాగాక ఒక యీల తప్పితే వాతావరణమంతా నిశ్శబ్దంగా వుంది. మీరా మెట్లుదిగి అడుగులు చప్పుడుచెయ్యకుండా హోటలుబట్లల్ని కుర్చీల్ని తప్పించుకుంటూ వంటకాలలోకొచ్చింది. పెద్ద

పెద్ద పొయ్యిలు గొంతురూపున రాక్షసులల్లే వున్నాయి. భాగీపాత్రలు గాబులు గరిటలు గ్లాసులు వల్లలు అన్నీ పేర్చబడి అడ్డదిడ్డంగా వున్నాయి. అక్కడే గుమ్మానికడ్డంగా యెవరెవరో నల్లచీ మురికితువాళ్లు చుట్టుకుని వది చొర్లుతున్నారు. మీరా క్షణకాలం తటవటాయించి, వాళ్ళను దాచుకుంటూ గుమ్మందాటి, దుర్గంభంతో కుప్పలుకుప్పలుగాపోసిన చుట్టిన ఆహూపదార్థాలతో పారుతూన్న మురికిచూపాలన్నీ దాచుకుంటూ, ఆ సంచులోంచి బైటకు వెనుకపైపునవున్న తలుపు గొళ్ళెం దీసి, పిడిలోకి వచ్చింది. గాఢాంధకారం! ఆ గొంది నానాపాడుగానూ మెగుడుదిగుడుగానూ వీభత్సంగానూ వుంది. గుండెలు వేగంగా కొట్టుకొంటున్నాయి. చొమ్మిల్లు చేతుల్తో కప్పుకొని వేగంగా నడిచింది. సంచులు కుళ్ళగుంటల్లో పొర్లుచూండటంవలన యీగలు జమ్మని రాదచేస్తున్నాయి. కాళ్ళక్రింద లేమలేమగా నానాకళలమూనూ.... మీరాకు తలతిరిగిపోతున్నట్లుగా లోచింది. ఆ నరకాన్ని దాటి దీపస్తంభం చేరుకోకుండానే కుక్కలు బొయ్మంటూ మొరుగుతూ వెంటింప నాంధించాయి. ఆమెకు ముచ్చెమటయీ పోకాయి. ఒగరుస్తూ వేగంగా అడుగులువేస్తూ రోడ్డుమీదకొచ్చి ఒక్కక్షణం నిలబడి ముఖం తుడుచుకుందామని చేతులొకి వయటచెంగు లాక్కోపోయింది. అప్పటికిగాని తెలివేదు - అంతసేపూ ఆమెచేతిలోవున్నది ఆపిల్ పండ్లని, ఆ పండును చీరకు చుడిచి గట్టిగా కొరికి ఆ నీళ్ళునములుతూ వీదులన్నీ దాటి 'నేషనల్ ఫౌబోస్టాడియో' వద్దకు వచ్చి అగిపోయింది. ఆమెకాళ్ళు గజగజ వణుకుతున్నాయి. అరుగుమీదకెక్కి లోవలకు తొంగిచూసింది. 'జెండ్స్ అండ్ లేడీస్ టాటు ఫిట్టర్స్ మస్తాను కటరటాల వెనక చావమీద గళ్ళలుంగీమీద చొర్లుతున్నారు. ఒకప్రక్కన చూలిపోకుండా కటకటాలగజాల్ని ప్రేళ్ళతో బలంగా పట్టుకుని - 'మస్తానూ - మస్తానూ !' అని పిలిచింది. మస్తాను లేవటంలేదు. ఆపిల్ పండుముక్క విసిరికొట్టి 'మస్తానూ !' అని కేకపెట్టింది.

మస్తానులేచి ఎవరంటూ తలుపుతీసి - 'ఏవమ్మా, యిప్పు దొచ్చావ్?' అని ఆశ్చర్యపోయి అడిగాడు.

మీరా వణికిపోతూ - 'నన్ను పట్టుకో మస్తాను. వడిపోతున్నాను. మీదకు తీసుకెళ్లు.'

'మస్తాను మీరానుపట్టుకుని మెట్లమీంచి నడిపించి తీసుకెళ్తు - 'పంతల్లి - యంతరాత్రప్పువొచ్చావ్?'

'నన్నేమీఅడక్కు. నేనేచెబ్తాను. మీదెవరైనా వున్నారా?'

'అదేంటమ్మా, గజగజా వణికిపోతున్నావు? నిద్రలోగాని లేచి నడిచాచ్చావా? తెలివుండా?'

'వుందిమస్తానూ - ' రాప్పుతూ 'ఇక నువ్వెళ్ళిపో - '

మస్తాను దిగిపోయాడు. వరండాలో శాస్త్రి పడుకున్నాడు. శాస్త్రి ప్రక్కమీంచి చొర్లిపోయి కటికనేలమీదకు వచ్చేశాడు. స్టూడియోతెరలు యెత్తి మీదకు కట్టేశారు. హాల్లోని దీపం మాత్రం వుంది. నవారుమంచంమీద సూర్యనారాయణ వాలుగా శేష కాయలా పడుకున్నాడు. మీరా కళ్లనిండా నీళ్లు క్రమ్మాయి. గుండె ల్లోంచి కట్టలుతెంచుకొని దుఃఖం పుప్పెనలా వుబికివస్తోంది. గోడల్ను ప్రేలాడతీసిన థాగింధిగారి చిత్రాలు కళ్లకు అలుముకుపోతున్నాయి. గది కన్నీటిపొరల్లో త్రాగితంమీద చిత్తరువులా రెపరెపలాడిపోసాగింది. ఇక ఆట్టేనేవు నిర్భానేశక్తికూడా వున్నట్లులేదు. సూర్యనారాయణ మంచంమీద కూర్చుని వెక్కిరివెక్కి యేడుస్తూ చుట్టలా అతడిమీద వ్రాలిపోయింది.

సూర్యనారాయణ వుక్కిరిబిక్కిరై లేవబోయాడు. గుండెలమీద బరువుగా చెంపల్ను తాకుతున్న జుట్టుముడి, తలనూనెవాసన అతడు నేచున్న లాక్కోడోతే, ఆ చేతుల్ని పట్టుకుని, ముఖానికి హత్తుకుం యన్న వై నం - అంతా కలలా తోచింది. నెమ్మదిగా అతనికళ్లు విచ్చు పన్నాయి, తెలివొచ్చింది.

‘ఎవరు ? - యిదేమిటిది మీరా ? ఎట్లావచ్చావ్ ?’

మీరా అతడి మెడను పెనవేసుకుంటూ తన చెంకలలో అతడి గుండెను హత్తుకుంటూ ‘ఇట్లా నన్ను కాస్తేపు యేడవనివ్వండి.’

సూర్యనారాయణ కంగారుగా - ‘వుండు, నన్ను లేవని, నేను నీజుంచందగ్గిరే కూర్చుంటా. ఏంజరిగిందో చెబుదుగాని.’

‘ఉహ్హా!’ తల పెంకెతనంగా పూయించింది. ‘మీరు కదలాట్ట,’

సూర్యనారాయణ అరచేత్తో కళ్ళుతుడుస్తూ - ‘ఇదేమిటిల్లాగున్నావ్ ? ఎప్పుడన్నా యిట్లా వచ్చావా ? నాకేమిటో మతిపోయింది.’ అతడి గొంతుక బొంగురుపోయింది. మీరా అతడిని త్రోసి చోచుచేసుకుని పడుకుంటూ అతడి చేతుల్ని పట్టుకుని తన మెడలు కాళ్లు చూపిస్తూ ‘కాళ్లు విరిచేశాడు, మెడవంచేశాడు, చేతులు విరిచేశాడు, కోకిపెట్టును నులిమేసినట్లు నలిపేసి చంపాడు.’ ఏడుస్తోంది దీనంగా - ‘చెప్పండి ? యీ దేశంలో ఆడదాన్ని వాడుకునేవిధం యిదేనా ? వివాహం యేనాడో యిచ్చిన హక్కులు యీవిధంగా ఆడదాని శరీరంమీద దయాదాక్షిణ్యాలు రేకుండా అమలుజరుపుకోవడానికేనా ? ఆడదానికి యిష్టంలేదన్న విషయాన్ని మీ మగజాతి యెన్నడూ గుర్తించి గౌరవించడా ? ఈ శరీరాన్ని యెంతో గౌరవంగా సుకుమారంగా చూసుకున్నాను. ఈనాడు ఆ లజ్జా నాకున్న గౌరవం అభిమానం అన్నీ చిత్రవధ చేశాడు, అనూనుషంగా. రాక్షసులు మునుపు యిట్లానే చూసేవారేమో ! మీంతా నన్ను యెంత ఆదరించి కడుపులోపెట్టుకుని రక్షించారు ? నేనేం పాపంచేశాను ? చెప్పండి ! ఈమెడమీద గాయాలు చూడండి. బుజాలు కొరికేశాడునీచుడు. తొడయొమకలమీద పోటుపోడివాడు. నడవలేక నడవలేక ఎల్లా నడిచానని....యేమని యెవరిలో చెప్పుకోను ? నా కట్టుకున్న బట్టలన్నీ చింపి పోగులుపెట్టాడు. పేగులు చుట్టుకుపోతున్నాయి. లోపల....’

సూర్యనారాయణ ఆమెను దగ్గరగా లాక్కుని గుండెలకదుముకుంటూ - ‘ఏడవకమ్మా ! పిచ్చితల్లీ ! ఆ దుర్మార్గుడ్ని నమ్మి యెందుకెళ్ళా

పమ్మ! కూడా రాత్రినో ప్రసాదునో తీసుకెళ్ళకపోయావా? మేమింత మందిమి వుండగానే నీకింతమోరం జరిగిపోయిందా? ఛీ! ఛండా లుడు - '

మీరాచెంపల్ని తన చేతుల్తో తుడుస్తూ - 'ఇంక నిన్నేమీ చేయ లేదు. జరిగిందేదో జరిగిపోయింది, ధయపడకు, నిద్రపో.... నేను వెళ్లి రాత్రివక్కన పడుకుంటాను.' అని సూర్యనారాయణ ఆమెచేతుల్ని నెమ్మదిగా విడదీస్తూ మంచంమించి లేవబోయూడు.

మీరా వెణ్ణిదానిలా నవ్వింది - 'ఈ శరీరం దీని పవిత్రత అంద చందాలు పీచీర్ నాకింకేమీ ప్రసక్తిలేదు. నాకున్నదేమో అంతా నేం పాలుబుపోయింది. ఇక నేను కోల్పోయేదేమీ లేదు, మీరెందుకు మాస్టారు అవసరంగా కంగారుపడతారు? ఈ రాత్రి యెప్పటికీ అంతంగాకుండావుంటే, నా యీ శరీరం యీ మంచానికంటుకుని హరించి పోతే యెంత బావుండు.' '

'నువ్వలాగంటే నేనింకేం చెప్పగలను - ' సూర్యనారాయణ అర చేతుల్లో ముఖంబాచుకొని 'నీ యీ అవమానాన్నిగూర్చి తల్చుకుంటూంటే - యిదే నా భూమికి, నా ధార్యకు, నా అక్కకు, చెల్లెలికి జరిగినట్లు కుమిలిపోతున్నాను.'

మీరా నెమ్మదిగా సాలోచనగా - నాకిప్పుడిప్పుడనిపిస్తోంది. నే నెందుకు యిల్లా లజ్జాహీనంగా యీ శరీరాన్ని ఆ హోదాబుగదీసుంచి యింతమారం మోసుకొచ్చానా అని. ఏ నూతిరో అన్నా వురికి ప్రాణాలు తుడముట్టించుకొనివుంటే పీడా విరగడయివుండేది. నాకు ఆ ఆలోచన యెందుకురాలేదో....'

సూర్యనారాయణ ఆమెను ఆప్యాయంగా పొదివిపట్టుకుని - 'మా అదృష్టం యింకా బాగుంది. నిజంగా నువ్వలాంటివని చేస్తే మే మెంతగా కుమిలికుమిలి బాధపడేవాళ్ళమో తెలుసా? మీరా, యిదుగో చెబుతున్నావిను: నువ్వేమీ భిన్నపడకు. నువ్వంటే మా కెంతగౌరవమో, అభిమానమో అందులో ఏనంతకూడా మార్పువచ్చిందని నీవనుకో

నక్కర్లేదు, నిజంగా మేడంరా నిన్ను సమానంగా ప్రేమించి ఆదరించి గొప్పిస్తున్నాము. ఈ సీదను నీ కష్టాన్ని మర్చిపోయి జీవించమని నేను సాహసించి అడగలేక అడుగుతున్నాను.'

మీరా అతడి చేతుల్ని తీసుకుని తన చెంపలకు రాసుకుంటూ - 'మీ చయను కోరివచ్చాను. ఇంత చాత్తల్యం అమృతంలా కురిశాక నాకింకేమీ వొట్టి. నా కన్నలువ్యక్తిత్వమే వొడ్డు. కరిగి మీ అందర్ని చుట్టుకొని గోదాదరిలా ప్రదహిస్తాను. మీరంరా అందులో ఋనకలేస్తూ వుండండి.'

దూరంగా పోలీసుతాబాలో నాలుగుగంటలు వినిపించాయి.

స్టూడియోతెరలు నాజుగా అందంగా ఛాగినలాడున్నాయి. సూర్య నారాయణ ప్రక్కమీదనుంచి లేచి అలహాద్లో స్లాటు తెచ్చి మీరా ప్రక్కనే నేలమీద మంచంకోడునానుకొని పీవో రాగాలు ఆలాపనచేస్తూ కూర్చుండిపోయాడు.

10

చీకట్లు విచ్చి వేకువవచ్చి మేలుకాలువు పాడుతోంది. మీరా అస్పష్టంగా గొణుగుతోంది - 'అయ్యో! యీ వెలుగులో కెందుకు వస్తున్నాను నేను? నిన్ను కన్న ఆ తల్లి కడుపులోని చీకట్లు సన్నెందుకు మ్రింగేయ్యలేదు? ఆకారమేలేని నేను తల్లికడుపు చీల్చుకొని పురిటిచావన్నా చాడకుండా యీ వెల్తురులోకి ఎందుకుపురికాను? అబ్బా' మూలుగుతోంది.

కాత్రికి మెలపడవొచ్చి చిందుమీద చెవిఅన్ని - 'సూర్యనారాయణా, కొత్తపోర్న్ యేదన్నా రిహార్సలు చేస్తున్నావా ఆడగొంతుకతో? లేవండోయ్!!! కుంకలూ.... మరిచాను,' ఈ కుర్రవాడు మదుర స్నహ్నాలు గంటున్నిట్లున్నాడు వీడ్చి లేవకూడదు. శ్రీహరీ! రంభ

మార్తాండా - కాఫీతో మొహంకడుక్కొని సాంబారుతో స్నానం చేసే సమయం కావచ్చింది. డామిజ్ : ఒక్కడూ లేదను. సూర్య నారాయణా : ఈ ప్రసాదు మీఅమ్మాయిని ప్రేమిస్తున్నట్లున్నాడు. నీఅనుజ్ఞ అయితే కనిపెట్టి వీడికి మన తడాఖాచూపించమని శలవా....' శాస్త్రి ప్రసాద్ పీపుమీద గట్టిగా చరిచాడు.

'అమ్మబాబోయ్....ప్రాద్దున్నే ఎంతదెబ్బ కొట్టారండీ?' ప్రసాద్ పిప్ప తడుముకుంటూ లేచాడు. సూర్యనారాయణ వండాలోకొచ్చి తలకాయ పంచుకునే - 'రాత్రి మీరా వచ్చింది. లోపలుంది....'

శాస్త్రి - 'హ్లా! చచ్చితిమి! అని, చావచుట్ట చంకకెత్తుకుని కళ్ళు నులుముకుంటూ స్టూడియోగుమ్మంపొదిగిట నిలబడి - 'నమస్కారం చేసిగారూ : బ్రహ్మచారిముండా వాడిని నా కెందుకు, అడక్కుడదుగాని, యేమల్లాగున్నారు?'

మీరా దగ్గరపరమైన చేత్తో సంజ్ఞచేసింది. శాస్త్రి సమీపానికి వెళ్ళి ఆమెను పరీక్షగా చూసినమీదట అంతా అవగాహన చేసుకున్నాడు. చూర్చోమని తన ప్రక్కను చేత్తో చూపించింది. 'వుహ్లా!' అని శాస్త్రి అడ్డంగా తల వూయించి, 'నాబ్రహ్మచర్యాన్ని పాడుచేయకండి. పరశ్రీని అంటితే భగవంతుడి కాలిబూడిదవుతానని ఛయం నాకు.' చేతులు త్రిప్పి అభినయించి చెప్పాడు.

మీరా పట్టుమని నవ్వేసింది. కనుకొలకుల్లోని నీరు టప్పుమని రాలి దిందుమీదకు చిందగా - 'ఏనిటి అంటున్నారు? మీనాక్షిని ప్రసాదు ప్రేమిస్తున్నాడనా? అతణ్ని పిలవండి - '

ప్రసాదు నెమ్మదిగా బెదురుతూబెదురుతూ వచ్చి దూరంగా నిల్చున్నాడు. మీరా అతికష్టమీద లేచి ప్రసాదుని చేయిపుచ్చుకుని లాక్కుని తన ప్రక్కన చూర్చోబెట్టుకుని అతడి మెడమీద చేతుల్నిపేసి బుజం మీద తలఅన్నుతూ - 'చూడండి, ఈ అబ్బాయి గుండె యెంత పేగంగా కొట్టుకుంటున్నదో - నాకిక్కడికి వినిపిస్తోంది. సిగ్గుగావుందా - భయం వేస్తోందా? చెప్పు! నన్ను చూస్తే నీకెల్లాగనిపిస్తోంది?'

ప్రసాద్ మృదువుగా ఆమెచేతుల్ని నొత్తిగించుకుని దూరంగా జరుగుతూ తెలితెల్లబోయి గజగజాచటికాడు.

కాత్రి వంగుని మీరాచెవిలో 'కుభ్రమైన కుర్రాడిని చెడగొట్టేస్తున్నారు' అంటే మీరా నవ్వుతూ 'నేను చెడిపోయానా?' అని తతెత్తి అడిగింది.

కాత్రి నవ్వాడు. 'నేనల్లా అనగల్నా? శివుడి జటాజూటం నుంచి భగీరథుడి నెత్తిమీద కురికినట్లు యీమంచంమీద వచ్చిపడ్డారు. సూర్య నారాయణ తట్టుకున్నట్లు యీకుర్రవాడు తట్టుకోగలడా అని అన్నాను అంతే.'

'ఐతే నదీనదాలు కొండలూ ఆడవుల్నీ ముంచెత్తి పాతాళంవరకూ ప్రవహిస్తాను. నన్నెవరూ ఆపకండి!'

సూర్యనారాయణ, శ్రీహరీ లోపలికొచ్చారు. ప్రసాదు వొళ్లలో తలిపెట్టుకొని మీరా నలుగురివంకా చూస్తూ పడుకుంది. ముగ్గురూ మంచం చుట్టూ కూర్చున్నారు. ఎవరూ మాట్లాడంలేదు.

సూర్యనారాయణ - 'చెప్తానువినండి' అని ప్రారంభించాడు—

'వరహాలుసంగతి మీకెవరికీ తెలీదు. నాడు చాలా చిత్రమైనమనిషి. మా అరవింద కాపురానికొచ్చిన కొత్తలో వోరోజూ నాదగ్గరకొచ్చి నీపెళ్ళాం చాలా బావుంటుంది అన్నాడు. నీకెల్లా తెలుసు అని అడిగా. రేవుదగ్గర్నుంచి నీళ్లబిందె బుజాన్నెత్తుకుని స్నానంచేసి చస్తూంటే కూడా వచ్చా మీయింటిదాకా. అప్పుడు తెలిసింది అన్నాడు. సంకోషించాం లన్నా. మాఆవిడ గోంపెట్టింది. ఎవడో బచ్చినాడు రోజూ వెనక్కాలే యింటిదాకా రగులెత్తున్నాడని. ఫరవాలేదులే అన్నాను. తరువాత కొన్నాళ్లకి అరవింద పుట్టింటికెళ్ళింది. అక్కర్నుంచి నెల్లాళ్ళయాక పుత్తంప్రాసించి - 'యీ వరహాలుబచ్చినాడు ఇక్కడిక్కడావచ్చాడు! మీరు స్నేహితులని పేరుచెప్పి యింట్లో నాయోగక్షేమాలు అడిగి కాఫీ త్రాగివెళ్ళిపోయాడూ? వీడెవరే అని అంతా నవ్వులూ ఎగతాళివట్టించారు. మీకు చీమకుట్టినట్లయినా వుండటంలేదు. నాప్రాణం బచ్చిపోతోంది'

అనివ్రాసింది. నాకు పొట్టచెక్కలయేలా నవ్వు! వోరోజూ మీయాడి
 దను చూసిదచ్చానోయ్' అని నాతో వచ్చిచెప్పాడు. ఏమంది? ఎల్లా
 గుంది? కులాసాగావుందా?' అని అడిగాను నవ్వుతూ. 'అహ్! :
 చెప్పాను: 'పేటించాను. చూడండి వుండలేను. వచ్చానన్నాను.' నేను
 పేకాకోశంపట్టిస్తూ - 'వాళ్ళేమన్నారు?' అన్నా. ఛీ! ఛీ! అవతలకు
 పొమ్మన్నారు. మీఆవిడ యేడుస్తూ వెళ్ళిపోయింది. అదిచూసి నేను
 రోడ్డుచుట్టు వచ్చేకా- 'నన్నాడు. నేను కొంచెం సీరియస్గా 'పరాయి
 వాళ్ళ త్రీలను అట్లా అవమానించొచ్చా?' అని అడిగాను. 'ఇందులో
 తప్పేవిదోయ్, నేను కావాలన్నాను. నువ్విచ్చెయ్యాలి. అది ధర్మం.
 సన్నేదన్నా అడుగు నేనల్లాగే యిచ్చేస్తాను. ఈప్రపంచంలో యేదీ
 మన్నికాదు. అందుచేత నిర్వికారంగా అడిగితే యేది లేదనవూడదు. నేను
 అవపాళనగా దీన్నే గుంచుచెంబు వేదాంతం అంటారు' అన్నా. వర
 హాలు సీరియస్గా 'అరుగేదన్నా: నీకు వరంయిచ్చాను;' అన్నాడు.
 'చూతకప్పవుగదా-' అన్నాను. 'అడిగిచూడు-' అని కవ్వించాడు.
 అప్పుడు మీరా అనాథశరణాలయంలో వుంటున్నది. కుట్టుపస్తూ అల్లి
 కలూ సంగీతమూ చదువూ నేర్చుకుంటూ. శరణాలయానికి తీసికెళ్ళి
 'ఈపిల్లను నువ్వు చేసుకోవాలి. కనీసం చొక్క-ప్రాణనన్నా నువ్వు
 వుద్ధరించి ఆశ్రయమిస్తే గొప్ప ఆదర్శప్రాయమైనవాడివవుతావు' అన్నా.
 వరహాలు అల్లాగేనన్నారు. నేను పొంగిపోయాను. ఇద్దరినీ తీసుకెళ్ళి
 నవనవద్దతిని రిజిష్టరీవివాహం చేయించదోయాను. పిల్లకు వయస్సు
 తక్కువ, పనికిరా'దన్నారు. అప్పుడు దేవుడిగుళ్ళో మూడుముళ్ళూ వేయించి
 'టీపార్టీ'యిచ్చి తెచ్చి యింట్లో పెట్టుకున్నాను. కాని వాడితో నేను
 కాపురంచెయ్యనని యీపిల్ల పెంకెతనం ప్రారంభించింది. 'అచెల్లాగే!
 అసంగతి. ముందే యెందుకు చెప్పలేదు?' అని విసుక్కున్నాను. 'అనాథ
 శరణాలయంవాళ్లు వాడిలిండుకోవాలని చూస్తున్నారు. మీరు యెవరికో
 అంటగట్టాలని చూస్తున్నారు. అప్పుడు నామామెవరు వింటారు?' అని
 యేడ్చింది. నేను నొక్కర్చుకున్నాను. నేనింట్లో లేనప్పుడు యిద్దరూ

తగూరారుకుని నేనుదచ్చేసరికి గుమ్మానికి చెరోప్రక్కనాకూర్చుని 'అది నన్ను కర్పిందనో, చూడండి సన్నెలా కొట్టాడో' అనో యిద్దరూ వొకరినిమించి వొకరు నేరాలు కుప్పలుతిప్పలుగా చెప్పిపోవేవాళ్లు. రాత్రిళ్లు నేను ఎక్కడ చుంచంపేసుకుని పడుకుంటే ఆక్రిందను చాప తెచ్చి పేసుకుని తానూ పడుకునేది. వోరాత్రివేళ వచనాలువచ్చి పిలిచే వాడు. వాడిచేయకరిచేసో, యక్కో, ఆరిచో, నానాగొడవాపెట్టి నన్ను చూచా నిద్రలేపి చూచోబెట్టేవాళ్లు. నేను చెల్తాలే అని వాడ్ని నమ్మదా యించి సంపి మీరాను భయపెట్టేవాడ్ని : 'మిమ్మల్ని యింట్లోంచి తరి మేస్తాను తిన్నగావుండకపోతే....' అని. నన్ను మళ్ళీ అనాథశరణా లయంరో చేర్పించెయ్యండి అని అడిగింది. చేర్చుకోనిచెప్పాను. పోసీ మీరు స్టూడియో పెట్టండి అందులో పనిచేస్తాను అంది. నీకోసం నన్ను స్టూడియోపెట్టమన్నాడా ? అన్నాను. నాకుచేతిపనులువచ్చు. కాగితంపూలు వస్తాను. కుట్టుపనులు చేస్తాను. పుస్తకాలు బైందు చేస్తాను. దొమ్మలు రాస్తాను. నేను పుద్యోగంచేస్తానుకాని కాపుంచెయ్యనని కచ్చితంగా చెప్పేసింది. నాకు కోపంవచ్చి కేకలేసి తిట్టాను. సామానుతెచ్చి వీధిలో పెట్టి యిద్దర్నీ పొమ్మని గేటువేసేసి లోపలికొచ్చాను.'

సూర్యనారాయణ కథ ఆపుచేసి 'మీరా'కేసి చూసి చిరునవ్వు నవ్వాడు. మీరా మెడను ప్రసాదువొగ్గోంచి తీసుకుంటూ 'కాళ్లు నొప్పు రెట్టాయా ?' అని అడిగింది. ప్రసాదు సిగ్గుపడి తలకాయవంచుకున్నాడు. రేచి కూర్చోని కాళ్లమీద చీరను సద్దుకుంటూ అనాథశరణాలయంలో చుమ్మల్నేవరూ మనుష్యుల్లా చూచినపాపాన పోలేదు. నన్నెదరు కన్నారో యెవరు తెచ్చి శరణాలయానికప్పగించారో ఆవైనం నాకేమీ తెలీదు. ఆసుపత్రిలో వుడుళ్లోసుకుని అప్పగింతపెట్టి వెళ్ళిపోయిన ఆ శ్రీ యెవరో అతల్లి కడుపు ఎంతకోకించిందో అదంతా పూహించలేను. కాని అప్పుడప్పుడు పిల్లలకోసం యెవరెవరో వచ్చి చూసుకుని పెంచు చుందుకు తీసుకుపోతూంటారు. నాకు రెండేళ్లప్పుడు నన్నెవరో శ్రీమం తులు ఆడపిల్లకావాలని యెంచుకుని ముచ్చటపడి తీసుకెళ్లారట. నాకు

చూడేశ్లాన్నా నిండకమునుపే అదంపతులకు సంభానంకలిగి మళ్ళీ నన్ను తెచ్చి అనాథశరణాలయానికి వప్పగించేశారు. నాకేదో కొంత డబ్బు యేర్పాటుచేశారు పోషణకు, పెంపకానికి. ఆడబ్బు నాకోసం యెంత కర్చుపెట్టారో, యేంచేశారో అవివరాలు యెవరడుగుతారు? నన్నెవరు పెంచుకున్నారో వారిపేరులు వివరాలు నాకుగాని, యెవ్వరికీగాని తెలియ నివ్వకుండా కట్టుదిట్టాలు జరిగాయి. శరణాలయంలో మేమే అన్నివసులూ చేసుకోవాలి. దిక్కులేనిపిల్లల్నూ తెస్తే వాళ్లకు సంరక్షణ, వంటా, నీళ్లు లోడటమూ, బట్టలుతకటమూ యీ చాకిరీలన్నీ చేశాక క్లాసులకు పోయే వాళ్లం. మమ్మల్నెవరూ ఆడరించేవారుకాని, పలకరించి మా ఆటలు, పాటలు, చురుకుకనం, తెలివితేటలు మెచ్చుకునేవారుకాని యెవరూ వుండరు. ఏవో చడకరకం గుడ్డలు అందరూ వొకేమాదిరివి కట్టుకునే వాళ్లం. మేంకాస్త పెద్దవాళ్ళమవుతున్నకొద్దీ మా కష్టాలు మెచ్చేవి. మాశరణాలయం కమిటీనిండా యెవరెవరో వర్తకులూ, శ్రీమంతులూ, అధికారులూ వుండేవారు. మా వసతిగృహాల్లోకి మగవారెవరూ రాకూడ దని నియమాలున్నా యీ పెద్దలనెవరూ అడ్డగించటం నేనెప్పుడూ చూడ లేదు. మానివాసాల్లోకి ఎవరెవరో వచ్చి మమ్మల్ని చూసి విషపునవ్వులు నవ్వి. విరాళాలు, చందాలు ఘనంగా యిచ్చి, మాకు సందేశాలు నీతులూ చెప్పిపోతుండేవారు. మా మేనేజరు వొక వృద్ధజంబుకం వుండేవాడు. అతడి కబురు యే శరణాలయంపిల్లకు వచ్చిందో ఆఅమ్మాయి గజగజా వొణుకుతూ మమ్మల్ని వడల్లేక కళ్లుకాయలుగాచేలా యెడ్చియెడ్చి వెళ్ళి విక్టోరియాబండిలో కూర్చునేది. మేమంతా గదికిటికిలోంచి అవిక్టోరియా బండి యెటువైపు పోతున్నదో చూసేవాళ్లం గుమిగూడి. ఈపిలుపు యేనాడు యెవరికి వస్తుందో తెలీదు. ఎవరు వెళ్లనంటారో, వెళ్లి అల్లరి చేసి యెవరువస్తారో, వాళ్లను మా స్నానాలగదిలోకి తీసుకెళ్ళి బట్టలు చొలిచేసి వొంగోమనేవారు మోకాళ్లమీద చేతులాన్ని. మా ప్రన్నిపాలు చచ్చేది. ఆవిడ పేముబైత్తం తీసుకుని పిరుదులమీద పన్నెండుదెబ్బలు కొట్టేది. ఎప్పుడన్నా ఆవిడకు తీరికలేకపోతే దాదులో పనిఘనుషులో

మా పీపులు సాపుచేసేవారు. నామాటలు మీకు నమ్మకంలేకపోతే నాపీపు చూడండి. చర్మం కమిలిపోయి పేముబెత్తంచురకలు తగిలినచోట్లా పొంగి పొరలు విడిపోయేవి. నేనెన్నిసార్లు అట్లా దెబ్బలుతిన్నానని? తరువాత అయోడిన్ తెచ్చి మాపీపులమీద ద్రిమ్మరించి తడిగుడ్డలుకప్ప వరుసగా వొకరిమజాలమీద వొకరిచేరులుంచి చరందాలోంచి నడిపించి తీసుకెళ్లేవారు. నేనెప్పుడూ విక్టోరియాబండి ఎక్కలేదు. అబండి వారం వారం పచ్చిపోయేది. నాపీపు పిరుదులు చిటిపోయి సొమ్మసిలి స్నానాల గదిలో పడిపోయేదాన్ని. నాకోసం నాతోటి నిర్భాగ్యబాలికలు శరణాలయం నవుకర్లకు లంచాలిచ్చి దెబ్బలు నెమ్మదిగాకొట్టమనో, కాసిని తగ్గించి తప్పుడు లెక్కలు చెప్పమనో బ్రతిమాలుకొనేవాళ్ళు. ఆనరకం నుంచి బైటపడేందుకు సూర్యనారాయణగారు నాపాలిటిభగవంతుడిలా పచ్చారు. నాకీయనపరిచయం ఎల్లాకలిగిందంటే - శరణాలయం వారి కోత్సవార్లో యాయన నాకు 'మేకప్' చేసేవారు. అప్పుడు నాకు పన్నెండో పద్నాలుగో - జ్ఞాపకంలేదు. నాకు రంగులు వేసేందుకు దగర కూర్చున్నారు. కాస్తేపయాక నాటకండుస్తుంటే యిచ్చి వెళ్లి అచీకట్లో కట్టుకు రమ్మన్నారు. నేను చీకట్లోకి వెళ్ళి ఎంతసేపటికీ రాలేదు. నాబట్టలు పీపుమీద పిరుదులమీద పుళ్ళకంటుకుపోయాయి. అవి రావటంలేదు. నేను యేడుస్తున్నాను. ఆయన నన్ను వెతుక్కుంటూ పచ్చి మీరా, మీరా' అని పిలిచారు. నేను యేడుస్తూ చెప్పాను. ఆయన పవుడరు కొబ్బరినూనె తెచ్చి నా వొళంతారాని క్షణంలో నాకు ముస్తాబు పూర్తి చేసి నన్ను ముద్దెట్టుకుని వొళ్ళో రూర్చొబెట్టుకున్నారు. అవునా? మీరా క్షణకాలం కథను ఆపుచేసి సూర్యనారాయణకేసి చూసింది.

సూర్యనారాయణ - 'అప్పుడు నువ్వు చిన్నపిల్లవు. నాకడుపు తరుక్కుపోయింది. నిన్నానరకంనుంచి ఎల్లాతప్పించడమా అనే చింత నన్ను పట్టుకుని వేధించేది. అప్పుడు యుద్ధం అఖరయినరోజులు. హిరోషిమా నాగసాకిలమీద బాంబులువేసిన సంవత్సరం. మనదేశంలో నాయకులంతా జైళ్ళలో మ్రగ్గుతున్నారు. తిండికరువు, బట్టకరువు వచ్చి పడింది. బెంగాలులో వొకప్రక్క జైమం మనుష్యుల్ని తుడిచిపెట్టేసింది.

హిందూముస్లిం ఘర్షణలు ఎక్కడచూచినా. ఎర్రకోటలో ఐ. ఎన్. ఏ. పీఠుల్ని విచారిస్తున్నారు. నాజీవితం అప్పుడూ యిప్పుడూకూడా అస్తిపేదగదా! నా పొటోందుకాణం ముఖం ఎవరూ చూసేదారుకాదు. మా మీనాక్షికి ఐదేళ్లు. నేనూ అరవించా వొకపూట వుంటే తిని రెండోపూట పస్తులు పడుకునేవాళ్ళం. అల్లాంటిప్పుడు నిన్ను తెచ్చి యెక్కడ పోషించగల్గు? పూరుకున్నాను చేరగాక!

రాత్రి యంతసేపూ నోరుమెదపకుండా వింటున్నవాడల్లా అందుకున్నాడు: 'ఆరోజుల్లో నేను విశాఖపట్నంలో మిలటరీఅక్కౌంటుస్సరో పనిచేసేవాణ్ని. బ్రతుక్కులో వెళ్ళటం వోచర్లు రంగుపెసనలుతో టిక్కులు పెట్టడం, మిలిటరీ ఆఫీసర్లు బిస్కటుటిన్నులు, సిగరెట్లు తెచ్చియిస్తే అవి తీసుకుని బిల్లులు ప్యాసుచేయడం. మాకో స్టడీసర్కిలు వుండేది. దాంట్లో ఆదివారాలు వస్తే 'మార్క్సిస్టుదృక్పథం - గతితార్కిక భౌతిక వాదచర్చలూ చేసేవాళ్లం.' పుస్తకాలు జుట్టంగా చదివేవాళ్ళం. రోలోగా చూచాటి మెట్రిక్కునరుకునంతా పూడలాగేశారు. నాదగ్గర మంచిమంచి బూప్సులజోడ్లూ నాలుగైదుసూట్లూ యివే మిగిలాయి. నాలోబాటుపని చేసిన ఒక మాజీవైవికోద్యోగి యూనివర్సిటీప్రిన్సిపాలుగారి కారు ద్రైచరుగా కుదిరాడు. అతను నాకు రానిట్లీ నేను వొంటిపూటతిని దీచిరో పడుకుంటున్నానని విని నాకు డోటనీ డివార్డుమెంటులో అట్టెం చదువుకోగలం వేయించాడు. అక్కడ జీతం అంతాకలిపి నలభైఆరో యేడో యిచ్చేవారు. గదిఅద్దె పదిరూపాయలు. యూనివర్సిటీ బస్సుకి అరురూపాయలు. హోటలుకి పాతికరూపాయలు. 'ఇక ఐదోఆరో పైకట్చుకి, చాకలి, మంగలి వగైరాలకు సరిపోయేదికాదు. లేబరేటరీకి చాలాషోగ్గా ముస్తాబయి మంచికోటూ అదీ వేసుకుని డర్జాగా వెళ్ళేవాడిని. అక్కడ యెమ్మెస్సీ డాక్టరేటు చదువుకుందుకు ఎంతమందో అమ్మాయిలూ, అబ్బాయిలూ పచ్చేవారు. వాళ్ళతో సరదాగా కబుర్లు చెబుతూ ఎక్కడికన్నా వాళ్ళు స్టడీటూరికి వెళ్లి మొక్కలూ, ఆకులూ, చెట్టుచేమలూ తెస్తే వాటినన్నీ త్రుంచుతూ అంతా గుండ్రంగా కబుర్లు

చెప్పుకుంటూ చూర్చునేవాళ్ళం. ఆదిపాదుమెంటు ప్రొఫెసరుకి నా చలాకీ కంటగింపుగా వుంచేది. ఆ కోమి విప్పేసి లాదరేబరీగేమిదగ్గర నూలు పేసుకు అస్తమానూ చూర్చేమని గదమాయించేవాడు. అంతా నేనూ స్టూడెంటునే అనుకునేవాళ్ళు. కానీ నేను యెప్పుడైతే పెరిస్కోపులు, బిల్లులు, సీసాలు తుడదటం ఆరంభించానో అంతా నన్ను బోల్చుకుని జారిపడేవాళ్ళు. చెప్పిపేసుకు ఎవరో టెక్టుయిచ్చి ఫలితారం చేసి చూర్చునేవాళ్ళు. నేనువాళ్ళలో బస్సులో కార్తమాక్కో సోషలిజ్మూ, కమ్యూనిస్టువ్యవస్థా చర్చిస్తే వాళ్ళు ఆశ్చర్యపోయి చూడా సినీమాలకు ఎక్స్ కర్వన్లలా తీసుకుపోయి నన్నొక్క-క్షణం చంటిగా దిగులుగా వుండ విచ్చేవారుకాదు. అప్పుడే నేను యాదజ్ఞీవికం బ్రహ్మచారిగా వుంటానని శపథం చేసుకున్నాను.' శాస్త్రి మీరాకేసి చూసి 'చెప్పండి : సూర్యనారాయణ యింట్లోంచి గెంచేసి గేమిబయట మీసామాను పారేస్తే అప్పుడేం చేశారు ?'

'మీరా శర్వాత యిల్లాగ చెప్పింది : 'నాకేమీ సామానులేదు. రెండేరెండు పరికిణీలు, మూడునాలుగు జాకెట్లూ, పెళ్ళికీ సూర్యనారాయణగారు కొనిపెట్టిన చీరా యివే నాబట్టలు. నాదగ్గర చిన్న సూటుకేసు మాత్రం వుంది. అందులో హాపాయలోపు చిల్లరా, యింకా సూదులూ, దారాలు కత్తెరా, వుస్తకాలు బైందుచేసేందుకు వాడే సామాను - యిదే ఆస్తి. పెరహాలు అపెట్టి నాచేతిలోదీ తీసుకుని తనలో చమ్మని తాను ముందు నడకసాగించాడు బైట వెన్నెలగావుంది. చాలాసేపు నడిచి, యిప్పుడు మేమున్న పాకవుండేచోట వొకశిథిలమైన పెంకుటిల్లు వుండేది. అక్కడకు యిద్దరమూ చేరుకున్నాక పెరహాలు ఆతుప్పుపట్టిన లాశం బ్రద్దలుకొట్టి లోపకి చమ్మన్నాడు. చిత్తుకాగితాలు తుక్కు ఎండుగడ్డి చిదుకులూ మంటపెట్టి యిద్దరమూ, నీబలువారి బ్రద్దలయిన ఆకొంపలో పాములేపున్నాయో, త్రేహ్లా, జెద్రులూ ప్రాకురున్నాయో యేమీ తెలీ కుండా నిశ్శబ్దంగా కూర్చున్నాము. ఆయింట్లో ఒక భోషాణంవుంది. ఒకప్రక్క- చూరు బ్రద్దలయి, పడకగదిగాటోలు, గోడలుకూలిపోయి

చంద్రుడూ, రాకలూ దర్శనమిస్తున్నారు. ఇదివరకు ఆయింట్లో వొక ముసలమ్మ వుండేదనీ, అవిడ తనకు నాయనమ్మ అనీ, చనిపోయిందనీ, అవిడసామాను యేమేమీ అధోపాణంలో వుందో చూసు తెలిపనీ, చెప్పాడు వరహాలు. అందులో కొన్ని పుస్తకాలు, రాటాకుగ్రంథాలు వున్నాయనీ, అవి వాళ్ళనన్నగారు వ్రాసినవనీ చెప్పాడు. చదువుకో లేదా, వుద్వోగమేమీ చెయ్యటంలేదా అని అడిగాను. బియ్యే తప్పాననీ అంప్రకితమే ముగిసిన యుద్ధంలో పనిచేస్తూ పారిపోయిచ్చేశాననీ, తన్ను మిలిటరీ పోలీసులు యేక్షణంలో నన్నా పట్టుకుపోవచ్చుననీచూడా చెప్పాడు. నాకు కోపంవచ్చి అడిగాను : 'అల్లాంటప్పుడు నన్నెందుకు వెళ్ళిచేసుకున్నావని ? సూర్య నారాయణకు మాటయిచ్చాను. ఆ మాట నిలబెట్టుకున్నానన్నాడు. నేను యేడుస్తూ ఆ కొంపలోంచి పరుగెట్టాను. గుమ్మానికెదురుగా పాడు నూలు కనుపించింది. వరహాలు వచ్చి నా చేయిపట్టుకుని యీడ్చుకొచ్చి గుమ్మంమెట్లదగ్గరకు కూర్చోబెట్టాడు. తెల్లారేక యిల్లంతా రుడిచి పురుగుపుట్రాలేకుండా మన్నుమెత్తి గోడలూ గదులూ శుభ్రం చేద్దామన్నాడు. ధోపాణం బద్దలుకొట్టి అందులో యేమిసామాను వుందో అంతా నాకిస్తానన్నాడు. ఇంటిచుట్టూ కంచెకట్టి నూతిగట్టు బాగుచేసి రెండుమూడురోజుల్లో తలదాచుకునేట్లు యేర్పాటుచేసియిచ్చి నేను వెళ్ళిపోతాను. నన్నెలాగూ పోలీసులు తీసుకుపోతారు. తరువాత నీ యిష్టంవచ్చినట్లు చెయ్యి. నూతిలోపడాలనుంటే వదు ! ఎవరికి నష్టం ? నువ్విప్పుడిందులో వురికి చచ్చిపోతే నీకోసం తాజామహాలు కట్టించి యిస్తాననుకున్నావా ? నీ కెవ్వటానికింతకంటే నాదగ్గిరేమీ లేదు. నువ్వు ముష్టెత్తుకో, ఎవరితోటన్నాపో. లేకపోతే ఎక్కడన్నా నవుకరీ వుంపాదించుకో. నాకేంసంబంధంలేదు. నీ బ్రతుకు నీది....' అన్నాడు. నాకు పురోషంవచ్చి మంగళనూత్రాన్ని తెంపి గిరవాపేశాను. మంచి పని చేశావు. నేనే రేపువుదయం విన్నడిగి దీన్ని బజారుకిపట్టుకెళ్ళి బియ్యం, పప్పు, పువ్వు తేవాలనుకుంటున్నాను అన్నాడు. తరువాత

పెద్ద వర్షం వచ్చింది. లేవకుండా అల్లానే కూర్చున్నాను చూచునీళ్ళలో స్నానంచేస్తూ. జలుబుచేస్తుంది అంటూ రెక్కపుచ్చుకులాగాడు. నాకు సవ్యోచ్చింది. ఇద్దరమూ గోడనతుక్కుని తెల్లవారేవరకూ అలాగే నిల్చుండిపోయాము. కాళ్లు బురదలో కూరుకుపోయాయి. ఆ రోజు యెప్పటికీ తెల్లవారనట్లే కనుపించింది.'

మీరా కథను ఆపుజేసి 'కాఫీలన్నా తెప్పించండ్రా -' అని కేక పెట్టింది. శ్రీహరి లేచి వీధిలోకి వరుగెట్టాడు. కాఫ్టీ చార్మినారు సిగరెట్లు తీసి తలాచొకటి పంచాడు. ప్రసాద్ మీరాకేసి నిశ్చలంగా చూస్తూ 'జీవితం యంతదారుణంగా వుంటోందా? మీరు చెప్పే సంగతులు వింటున్నకొద్దీ నా వొక్కొక్కప్రాణం యెగిరిపోతున్నట్లుగా వుంది? నేనేం నాటకం రాశాను? మీరుచెప్పిన కథతో పోలిస్తే.... మనుష్యులజీవితాల్లో యింత అరాచకం యెందుకు యేర్పడుతోంది? ఈ ప్రపంచంలో యెవరూ సుఖవడ్డంలేదా? ఐతే జీవించటం ఎందుకు? సామాజికజీవితంలో మార్పువస్తే మనుష్యులు బాగువర్తారా? ఈమార్పు యెప్పుడు రావటం ఎల్లావస్తుంది?'

శ్రీహరి తలొక కాఫీగ్లాసు ప్రేలోంచితీసి అందిచ్చాడు.

కాఫ్టీ - 'కాఫీ త్రాగరా నన్నా! మెదడు చల్లబడుతుంది. నాలిక్కు చురుకువస్తుంది.'

అంతా కాఫీగ్లాసులైతి చప్పరించటం మొదలెట్టారు.

11

'అక్కా! అక్కా! అక్కా! చువ్-ట్టాలోచ్చారు.' అంది పంజరంలో చిలుక. మొక్కలకు నీళ్ళుపోస్తూ వెనక్కి తిరిగి చూసింది మీనాక్షి. గేటుదగ్గర ఆర్చిలో క్రీపరు దట్టంగా అల్లకొన్ననీడలో నిల్చున్న వరహాలు చిన్న కర్రను సవలాసంగా త్రిప్పుకుంటూ కనిపించాడు. చిన్న కూజాబిందెను యెత్తుకొని మొక్కలవక్కనుంచి 'మా నాన్న స్టుడియోలో వుంటారు -' అంది. అతను ముందుకు నాలుగడుగులు

వేసి 'మీ అమ్మను పిలు - ' అని కొంచెం నవ్వాడు. మీనాక్షి లోనికి పరుగెట్టింది. అరవింద బైటకు వచ్చేసరికి వచోహు వంజరందగ్గర నిల్చొని చిలకను కవిస్తున్నాడు.

'ఏమండీ, గుర్తున్నానా? '

'అయ్యో, మంచంవల్చివే కూతురా; చూర్చో! వచ్చావని నాటకంపోజన విన్నాను. వీడి....హడావిడి? మన మీరామొగుడే - యెరగవూ? '

'ఏవిటోనండీ, మీరంతా నేను దాని మొగుడ్డంటారు. అదేమో కాదు - పొమ్మంటుంది! '

'మరి చేసుకున్నావు అట్లాగ - '

'నేనేంచేకానండీ....'

'చెడగాచెడగా కాపురాలుకావు.'

'మరేంచెయ్యమంటారు చెప్పండి? నయాన్నా భయాన్నా చెప్పిచూశాను. అచెక్కడ? దేవతలకు పంచాంగాలు చెబుతుంది. '

'మంచినీళ్ళు కావాలా? '

'యిప్పించండి.'

మీనాక్షి గ్లాసుతో నీళ్ళువట్టుకొచ్చి యిచ్చింది.

'ఈ పిల్లను దాస్తో ప్నేహించెయ్యొద్దని చెప్పండి.'

'ఎవళ్ళరాత యెల్లాగుండాలో అల్లాజరుగుతుంది. నేనెవర్ని కాదనటానికి వద్దనడానికిను - '

'మీరు చాలా మారిపోయారు. సూర్యనారాయణగారు అప్పుడూ యిప్పుడూ ఒకలానే ఉన్నారు. కాస్త నెత్తిమీద నాలుగువరకలు తెల్లబడ్డాయనుకోండి. అది మనిషిమొహానికి గౌరవం ఆపాదిస్తుంది. '

'ఏమో, బుద్ధిమాత్రం ఒక్కలానే ఉంది. ఆయనచేష్టలూ గుణాలూ నడతా అదక్కండి. మనిషికి నలభైయేళ్లు మీదవడ్డాకకూడా నాలుగురాళ్లు తెచ్చి కొంపలో వదెయ్యకపోతే సంసారం ఎట్లా వేళ్తుంది? బెసక పదిమంది సంతానమా అంటే అదీలేదు. ఒక్కగాను ఒక్కపిల్ల! - '

దానికి ముద్దాముచ్చటా చూసుకోవద్దా ? ఈవాళ నాటకం అంటారు. రేపు సంగీతసభ - ఎవరో వస్తారు. ఎక్కడకో వెళ్తారు కట్టకట్టుకుని. మళ్ళీ రెండేసి నెల్లకు మూడేసి నెల్లకు కొంపకొస్తారు. ఏమన్నా అంటే, నా నోరు వెలితిపడిపోవడమేగాని కష్టాలు చెడరు తప్పిస్తారు ?'

'నాటకం వేరారుకాబోలు, డబ్బేమైనా వచ్చిందా ?'

'చచ్చేవుంటుంది. మళ్ళీ చేతులో చిల్లిగానీకూడా కనబడనంత వరకూ ఆయన యింటిమీహం తొక్కురు. స్టూడియో వొకటుందిగా. అక్కడే థోజనాయా, కాపీలు, సభయ్యా, సమావేశాలూ - అన్నీనూ.'

మీనాక్షి విసుగ్గా 'అబ్బ - పూరుకోవే ! అవన్నీ ఎందుకే వాగు లావు ?' అని అడ్డుచించింది.

'నాది వాగుడా ? పిల్లా, కనిబెడ్తున్నాను నీ గుజం....నువ్వు ఆ తండ్రికితగ్గ చూతురివే వెనకేసుకొస్తున్నావు పెద్ద ఆరించాలా. ఆతండ్రి మీద యీగ వాలిచూడదు నుమంతీ ! ఇప్పుడు నేనేమన్నాను ?'

'అస్తమానూ వచ్చినవాళ్లందరిదగ్గరూ యెంచుకు' అల్లా వాగటం ? ఎవరు కష్టపడ్డంలేదు ? స్టూడియోలో పనిలేకపోతే నాన్నేంచేస్తాడు ? అసలు నువ్వెలా శివమెత్తినదాన్నంటావనే నాన్న కొంపకు ధావడంకూడా మానేశాడు ?'

'అయ్యో ! అయ్యో ! నన్ను శివమెత్తినదాన్నంటావా ? నేను మీ నాన్నను కొంపకురాకుండా చేస్తున్నానా ? వింటున్నావా దీని నూటలు ! చూడు, దీనికెంతపొగరుందో.....రెండుపూటలా తింటున్నారో లేదో, కట్టుకుంటున్నారో లేదో కనుక్కుందుకుచూడా తీరిక లేకపోతేనే యింత ఆపేక్ష వొరగబెట్టేస్తున్నావు. ఇక ముద్దాముచ్చటా తీర్చేకండ్రయితే మాటకు నా ప్రాణం తీపేసుందువు ?'

'పెట్టాపోతా లేకపోతే ఆపేక్షలుండవుటే ! నేను పెద్దయ్యాక వుద్యోగం చేస్తాను. అప్పుడు నిన్నునాన్ననూ పల్లకిలో కూర్చోబెట్టుకుని.... బోం-బోం-బోం !' పల్లకి ఎల్లామోస్తారో అల్లా మెడను త్రిప్పి అంగల్ను యెత్తి యెత్తి వేస్తూ వెళుకొంటేనంది మీనాక్షి.

వరహాలు పకపకానవ్వాడు.

‘ఈ యింట్లో అందరికీ మతులు పోతున్నాయి. నువ్వ్వకూడా పోయి అష్టాదియోలోనే పడివుండకూడదూ ? సరిపోతుంది.’

‘పోతున్నాను.’ ఇప్పుడే వెళ్ళిపోతున్నా ! ఇక రానంటే రానే రానోయ్ !’ లోపలకు పరుగెట్టింది.

‘ఇదీవరస -’ అరవింద దవడలు నొక్కుకుంది.

వరహాలు అరవిందకేసి పరిశీలగా చూశాడు. కళ్ళచుట్టూ మచ్చలరింగు లేర్పడ్డాయి. చెంపలమీదుగా రెండు గీతలు వచ్చాయి. మెడ చేతులూ నుదుటిమీద చర్మం మృదువుగా పచ్చగా వున్నా యేదో తళుకు మాయమైంది. చూపులో మనుషటి మునుష్యుల్ని కట్టినిలవేసే శక్తి లేదు. నడుం లాపైంది. నడుస్తూంటే గుండె రుల్లుమనిపించటం లేదే, తనకు ? తలకాయ వొందుకున్నాడు. ఈ యాతన డబ్బుగోల మనుష్యుల్ని కృంగదీస్తుంది గావల్లు. ఇప్పుడు వొకలక్షరూపాయల అస్త్రీ వస్త్రీ అరవింద యేంచేస్తుంది ? తనేంచేశాడు ? మీరా కెందు కంత నిర్లక్ష్యం ? ఈ పగలు తీరేవికావా ? యవ్వనంలో వుద్రేకం మాత్రమే లేదు....అజ్ఞానం వుంది, అమాయకత్వం వుంది, పొగరుబోతు తనం వుంది. ఇవన్నీ దారిద్ర్యానికి లొంగిపోతే, నిరాశానిస్పృహ భయాల్లో యీదులాడుతూ అనుభవాలనిచ్చెనల్ని వేసుకుని లోకాన్ని చూస్తారు : సూర్యనారాయణ, మీరా, బాను, అరవింద అంటా ఇప్పుడీ నిచ్చెనలమీదున్నారు.

మీనాక్షి నిమ్మకాయషరదత్తు కలుపుకొచ్చి యిచ్చింది. చీర కట్టింది. రెండుజడలు వేసి వెనుక రిబ్బిస్తుకట్టి చెప్పులు తొడుక్కొని ముస్తాబయి ‘నేను పీఠిలోకెత్తున్నానే’ అని చెప్పడానికి వచ్చింది.

‘ఇప్పుడెందుకా వేషంవేశావు ?’

‘తిరగడానికి.’

‘పళ్ళుడగొడ్తాను.’

‘కొట్టు!’ వరహాలు మంచంమీద వదిలేసిన కర్రనుతీసి తల్లిచేతి కందిచ్చి, దగ్గరగా వచ్చి నుంచుంది నవ్వుతూ.

‘వంటయిక యెక్కడికే పెత్తనానికెత్తున్నావని అడిగా-’ అర వింద కూడా నవ్వింది. వరహాలులేచాడు. నన్నుకూడా తీసికెత్తావా మీ నాన్నమ్మాడియోకి? - చస్తాను.’

‘మీనాక్షి తల్లి మెడచుట్టూ చేతులువేసి చెవిలో రహస్యం చెబ్బు న్నట్టుగా - ‘నాటకం డబ్బొచ్చించన్నావుగాడ్డే....నాన్ననడిగి చూపాయలు తెస్తాను.’

పంజరంలో చిలక - ‘అక్కా - అక్కా - అక్కా చ్చు....చ్చు.... చ్చుట్టూ లొచ్చారు. క్క....క్క....క్కాపే తెచ్చావా?’ అంటోంది. మీనాక్షి పంజరాన్ని గిర్రునత్రిప్పింది. చిలక రెక్కల్ని టవటవలాడిస్తూ కాలిగోళ్ళతో పూచల్ని పట్టుకుని బరుకుతోంది.

అరవింద గేబుదాకావచ్చి ‘నువ్వువచ్చేదాక నేను భోంచెయ్యను.’ అంది. మీనాక్షి కలరాయ అడ్డంగాపూపుతూ ‘నేనూ నాన్నా మ్మాడియోలో భోంచేస్తామే....’ అని వరహాలుచేతికర్రను కొంటిగాపూపుతూ ‘మిలర్రీ వాళ్లంటే నాకనహ్యం -’ అని నవ్వింది.

వరహాలు గతుక్కుమన్నాడు. ‘మేమేంచేస్తాం? యుద్ధాలో పని చేస్తాం! శత్రువుల్తో పోరాడాలి. దేశాన్ని, ప్రజల్ని దురాక్రమణనుంచి రక్షించాలి. మాకు యుద్ధాలు యెందుకువస్తాయో తెలీదు. కాని మేం యుద్ధాలుచెయ్యాలి! మీరు స్కూళ్ళలో చదువుకుందుకూ, సివీమాలు నాటకాలు చూసేందుకు, సుఖంగా జీవించేందుకు మేం పోరాడాలి. మమ్మల్ని అసహ్యించుకుంటే ఎల్లాగ?’

‘మీకు దయాదాక్షిణ్యాలండవు. మీకు మనుష్యులమీద జాలి, కరుణవుండదు. పూళ్లు తగలబెడ్డారు. బాంబులువేసి, కొంపలు కూలుస్తారు. పిల్లల్ని అడవాళ్ళనీ చంపుతారు. తుపాకులూ, టాంకులూ, బ్రిక్కులూ బాంబులూ యివేగా మీ జీవితం! మీరు యుద్ధాలుచేసి యెవర్ని .

కాపాడుతున్నారు ? ఎవరో ఎక్కడో హింసించి నాశనంచేసి యిక్కడ మీరు దేన్నో కాపాడుతున్నామనుకొంటారు ? అదే నా కనహ్యం !'

వరహోలు సముదాయస్తూ యిలాగన్నాడు - 'యుద్ధానికి కారణాలు చెప్పి మమ్మల్ని నిందించడం చాలా అన్యాయం. దేశానికి దేశానికి మధ్యగల వైరాలకి మేమేం కారణాలుకాము. మందుగుండుసామాను ఆయుధాలు యెంత నిరీషపదార్థాలో మేమూ అంతే. మా కాళ్ళు తల చేతులూ మీరుచెప్పినట్లు పనిచేస్తాయి. మీరు తీరిగ్గా కూర్చుని తగూలు తెస్తారు. ఒకప్పుడు ఒక్కొక్క అవసరం దేశానికి కలుగుతుంటుంది. పెద్దోలుకావాలి. ఇనుముకావాలి. కార్లు, రైలింజనులూ, విమానాలూ, బట్టలూ, ఆహారం, సూనెలూ, పొటోసామానులు, రేడియోలు అన్నీ ఎల్లా వస్తాయి? డబ్బుకావాలి. అధికారంకావాలి. అధికారం, డబ్బూ, బలం లేంచే యెవరిస్తారు ? దేశాన్ని యెవరు పరిపాలిస్తున్నారు? రాజకీయవేత్తల ముఠాలు !... పీళ్ళ కధికారం యెవరిస్తున్నారు ?... ప్రజలు ! ప్రజల్లో డబ్బుగలవాళ్లు వ్యాపారస్తులూ యీ అధికారం బలం పురస్కరించుకొని రాజ్యాల్ని నడుపుతున్నారు. ఒకప్పుడు రాజులు అడవాళ్ళరోసం యుద్ధాలు చేశారు. మతంపేరిట యుద్ధాలు జరిగాయి. సామ్రాజ్యాలు స్థాపించారు. పెద్దపెద్ద పట్టణాలు కట్టారు. నాగరికతలు పెంచారు. కళలన్నారు. సంస్కృతి అన్నారు. సాంప్రదాయాలు అన్నారు. వీటన్నిటితో ఆకలి, అసూయ, క్రోధం, వైషమ్యాల్ని అట్టడుగున అణచుకుని తీరిగ్గా గడిపిన రోజుల్ని స్వర్ణయుగాలని వ్రాసుకున్నారు. రామాయణకాలంనుంచి కొరియాయుద్ధంజరిగేవరకూ నైనికబలం ఆయుధాలవసరంలేకుండా యింతవరకూ యెవరూ రాజ్యం చేయలేదు. రాజీరున్నీని యెందుకు గౌరవిస్తావు ? నన్ను చూస్తే నీ కెందుకు అసహ్యంపేస్తుంది ? కరువురాస్తే మనుష్యులు మాడిచస్తారు. తుపానులువస్తే యిళ్ళూ ఊళ్ళూ నర్వం మునిగిపోతాయి. భూకంపాలాస్తే పట్టణాలు, పట్టణాలు కూలిపోతాయి. అణుబాంబు ప్రేలిస్తే నాగరికత

సమస్తం ధ్వంసమయి పూరుకుంటుంది. ఎవర్ని అసహ్యించుకుంటావో చెప్పు -'

మీనాక్షి చరహాలుచేతిని పట్టుకుని - అదే పూరికే అన్నాను. మీకు కోపంవచ్చినట్లుంది!' అని గుండెంచి నవ్వుతూ.

'నాకేంకోపం, నేను చచ్చిపోయినమనిషిని -'

మీనాక్షి సదుస్తూ ఆగిపోయి - 'ఎందుకలాగన్నారు?'

'నా కెవరూ లేరు, ఇక్కడికి మెండుకొచ్చాను? ఈ గాలి యీ మట్టి నాదిగనుక? మీరా నా యింట్లో వుండి; నన్ను పెళ్ళాడింది. దానికే నన్ను చూస్తే అసహ్యం! నువ్వు అల్లాగే అన్నావు! ఈ పూర్ణో యెవరూ నన్ను గుర్తుపట్టరు! ఎవరూ పరితరించరు! ఎవరూ ప్రేమించరు! మీ నాన్నకి నన్ను చూస్తే అసహ్యం! నా ఓబ్బు యెవరికీ అక్కర్లేదు! నేను బహుమతులై యెవరూ పుచ్చుకోరు!'

'పోస్లేండి! నా కివ్వండి! అవన్నీ నేను పుచ్చుకుంటాను!'

వరహాలు మీనాక్షి మొహంలో కిచూశాడు. అజ్ఞానం, అమాయకత్వం లాలాకు చెరగనిముద్రలు! చిలిపితనం తెలిపే చంచలమైన చూపులు.... గుండెలమించి బరువుదించుకున్నట్లుగా అనిపించి 'అల్లాగే -' అని చిరు నవ్వు నవ్వుడు.

ఇద్దరూ 'హోటలు శకుంతలా' మెల్లెక్కి పైకి వెళ్ళారు.

గదిలో అడుగుపెట్టానే 'ఈ చెప్పులు మీరావి -' అని కేక బెట్టింది మీనాక్షి ఆశ్చర్యం వ్యక్తపరుస్తూ.

'మర్చిపోయి వెళ్ళిపోయింది -' అన్నాడు వరహాలు నేల చూపులు చూస్తూ. చేతిలోకర్రతో వంకిన వ్రేలాడుతున్న ఆరివ్ జీన్ లాగాను పొడుస్తూ - 'ఇదేవిటిది చచ్చుంలాగుండి? ఇల్లాంటి అసహ్య మైన బట్టలు మీ కెల్లానచ్చులాయి.' మొహం అదోలా పెట్టి, అక్కడే బల్లమీద వదేసివున్న 'పి' కాప్ ను పెట్టుకుని అద్దంలో చూచుకుంటోంది, కళ్ళాముహూ త్రిప్పుకుంటూ మీనాక్షి.

‘కాఫీ పట్రానా -’

‘నా కాకలవుతోంది బాబూ ! తిండానికేమన్నా పట్టండి.’

వరహాలు మెట్లుదిగుతున్న చప్పుడు విన్నాక తోపీతీసి మంచం మీద ‘గిరవాచేసి బిల్లమీద వంగుని ఏదోచిన్న చెక్కపెట్టి కనుపిస్తే మీట నొక్కింది. పెట్టి తెరుచుకోడం తడువుగా పియానోమెట్లు నొక్కినట్లు యేదో ట్యూను వాయిచినట్లు వినిపించింది. సిగరెట్టుకేసు పాడు తోచింది. మీనాక్షి ఆశ్చర్యంతో దూరంగా నిలబడింది. కాస్సేపుపాడి ఆగిపోయింది.

‘పాడవేముండా’-చప్పట్లు చరుస్తూ కాళ్లు చిరాగ్గా నేలనుతద్దోచింది.

‘ఎవర్నితిడ్తున్నావు ?’ వరహాలు చేతిలో పొట్లం బ్రేలో కాఫీ పలహారాల్తో వచ్చాడు.

‘ఇది పాడటంలేదు.’

‘ఓహో! సిగరెట్టుకేసా ! జపానులో కొన్నాను యాభై రూపాయ లకు. వుండు-’ వరహాలు కీయిచ్చి బిల్లమీదపెట్టాడు. మళ్ళీ అదేట్యూను. మీనాక్షి వరహాలుమొహంమీద మొహంపెట్టి ‘దీన్ని నాకిచ్చెయ్యండి. నా కివ్వరూ -’ పెట్టితీసుకుని గుండెలకదుముకుంటూ ‘దీన్ని గుండెలమీద పెట్టుకుని నిద్రపోతాను. నేను నిద్రపోతుంటే ఇది పాడుతుంది. నా కివ్వరూ ?’ గడ్డంపుచ్చుకు బ్రతిమాలుతోంది.

‘హర్సో అల్లా స్థూలుమీద. అల్లరిచెయ్యకుండా వున్నావంటే నీ కన్నీ యిస్తాను.’

మీనాక్షి సుంత్రముగ్ధలా కూర్చుండిపోయింది.

వరహాలు పెట్టితెరిచి బిట్టలన్నీ మంచంమీద కుప్పలా పేర్చాడు.

‘ఇల్లా వచ్చి చూడు.’

మీనాక్షి తొంగిచూసింది - ‘అమ్మో ! ఇన్నిరూపాయలే - నోట్లు ! నోట్లు !’

‘ఇవన్నీ నీ కిచ్చేస్తాను.’

‘నాకెందుకు, నేనేంచేసుకుంటాను ?’

వరహాలు నవ్వాడు. 'నేనుచెప్పినట్లు ఎంతావా ?'

మీనాక్షి తలవూయించింది.

'నాచో చచ్చియ్. ఈచచ్చెట్టి మనం ప్రాంబు వెళ్ళిపోదాం. అక్కడ నువ్వు దొప్పబ్రాహ్మణులకు, దొప్పబ్రాహ్మణులు చెక్కబం, నాట్యం సంగీతం, ఏదోదొకటి నేర్చుకుందువుగాని. నువ్వు 'పూ' అంటే-మనం ఢిల్లీ వెళ్ళిపోదాం. అక్కడ పీసా ఎల్లాగో పుట్టిస్తాను.'

'నేనెందుకు ? - మీరాను తీసుకెళ్ళండి.'

వరహాలు తల ఆడ్డంగా త్రిప్పాడు - 'అదిరాదు. నేను చాన్నే తీసుకెళ్దామనుకున్నాను. కాని మీరాకు నానా వున్న స్వర్థ చావలేదు. నువ్వు అడిగావుకనుక చెబున్నాను, జరిగింది జరిగినట్లుగా - నన్నేచున్నా అను. నువ్వు చిన్నదానివి, నిన్ను పెద్దఅర్థిష్టమచేసి రీసుకొస్తాను యిండియాకు.' నెమ్మదిగా వరహాలు గతరాత్రి రసరూ మీరానా జరిగిన ఘర్షణ, వర్యవసానం యాచత్తూ దాదళుండా వున్నయన్నట్లుగా చెప్పాడు. 'తరువాత నీయిష్టం.'

'మాఅమ్మ యేడుస్తుంది. మానాన్న బెంగపెట్టుకుంటాడు. అంతా నేను లేచిపోయానంటారు.'

'నిజం! నేనుచెప్పేదికూడా విను. మీనాన్న నీకిప్పట్లో వెళ్ళి చేయలేదు. పోనీ ఎల్లాగో వెళ్ళిచేసుకుని పిల్లల్నికందామనివుంటే నువ్వు వుండిపో. నేను బలవంతం చెయ్యను. మీఅమ్మ యేడుస్తుంది-కాదనను. నువ్వు అత్తారింటికి వెళ్తే అప్పుడేంచేస్తారు ? ఆనల్లావుంటు....నీకిల్లాటి అవకాశం యెవరిస్తారు ? ప్రాంబులో అట్టనేబ్బకొనటం యెంత అదృష్టం! నీకు నిదేశాల్లో కళను నేర్చుకునే అవకాశం నీకు కాదోయ్ మొగుడిస్తాడా ? వెళ్ళవ! యిద్దరుపిల్లలు పుట్టగానే ముఖం మాడ్చు కుంటాడు. పుచ్చబిట్టలు పీతిగుడ్డలు వుతుక్కుంటూ, నులకమంచమే కిరీటీవితం! పెల్లాడితే మనచేతంలో శంతకంటే నీకేమన్నా వైదోగ ముందా? వంట, పిల్లలూ, తిల్లా చివాట్లు తింటూ వుండిపోదబ్బుకుంటే

నాకేం అభ్యంతరంలేదు. చురుకైదానివీ తెలివైనదానిపీకనుక వస్తావేమో నని అడిగాను. అంతే - '

మీనాక్షి నిశ్శబ్దంగా ఆలోచించుకుంటూ కూర్చుండిపోయింది. వరహాలు పలహాలు పొట్టాలువిప్పి అన్నీ పరిచాడు. ఇద్దరూ వాకేవశ్యంలో తింటున్నామన్న జ్ఞానమన్నా లేకుండా మీనాక్షి ఫలహారంచేసి కాపీత్రాగి 'చెప్పకుండా వెళ్ళిపోవటమేనా, యిల్లా యీబట్టిల్లోనే....' అంది.

'అహా! మనం పీసా సంపాదించి విమానంలో కూర్చునేవరకూ అంతా గవ్ చిప్! ప్రాంసులో దిగాక వుత్తరంరాద్దుగాని. సరా - '

మీనాక్షి తల ఆడించింది. 'ఏదీ-వోముద్దియ్యి -' వరహాలు మీనాక్షినిముద్దెట్టుకుంటూ మీదకుదంగి, 'సిగ్గెంచుకు; రేపు ప్రాంసులో పీచిరో ముద్దెట్టుకోవాలి. అప్పుడెల్లాగ? ' ఆమెచెక్కిళ్లు ఎరుపెక్కాయి.

12

చీకటి కురుస్తోంది. ఎర్రమింగిన కొండచిలువలాగా మెలికలుచుట్టు కుంటున్నది రైలు. యంఝామారుతం పీచింది. వానలో గుడ్డల్ని పెరుక్కుంటూ పరుగెత్తే పిచ్చివాడిలాగ చెట్లు, తుప్పలు, పొలాలు; గడ్డి మేట్లు రదిసి అరుచుకుంటూ గగ్గోలుగా వెనక్కు పడిపోతున్నాయి. కట్టకడ!!! కట్టకడ!!! కట్టకడ!!! కట్టకడ!!! పట్టుకో! పట్టుకో! తప్పకో! తప్పకో! పండుకో! పండుకో! చల్లగా జివ్వుమంటున్న అరికాళ్ళక్రింద బల్ల పూగుతోంది. కిటికీఅద్దాలు చెంపలుతడిసిపోయేలా యేడుస్తున్నాయి. కొంకంచులా హవానాచుట్ట చాల్తోంది. చారల నీలి వైజామా బునలుకొద్దోంది. మోకాళ్ళమీంచి నల్లులు పరుగులుపెడుతున్నాయి. బల్లలా మీనాక్షి కాళ్ళముడుచుకుని కూర్చుంది. కళ్ళపెగల్చు కొని గుడ్లు బైటకురుకుతాయేమో ననిపించింది. రెన్నలు మూతలుపడ్డం లేదు. గొంతుకలో హాహాలం వుండచుట్టుకుండ్తోంది. గుండెలో మండలకు డేప్పలుబాసెళ్లు రొమ్ములు విచ్చిపోతాయనుకుంది. ఈచీకట్లో

చీసం వెలిగించరాడదు. ఈరైలిదేవిటి సూర్యనారాయణలా పరుగెత్తోంది? ఈరాత్రిదేవిటి? కన్నతల్లిశోకంలా గగ్గోలుపెత్తోంది? సిగరెట్టుపెట్టి పాతుతోంది. తాళ్లు నృత్యంచేస్తున్నాయి. ఇదేవిటిగాలి? భూదేవికట్టు బట్టల్ని చొలుస్తున్నట్లుగా! పైజామా నేలకుదిగుతోంది. నబ్బుబిళ్ళమీది పుల్లిపొరకాగితం చొలిచేసినట్లు మీనాక్షిని చొలిచేస్తున్నాడు. రైలుబండి క్రింద పడ్డాననుకుంది. కుదునం వొదిలినట్లు శరీరాన్ని వదిలేసి పారి పోవాలనిపించింది. మొహంమీద నాపరాయిపడి వొత్తుకుంటున్నట్లుంది. ముక్కు కొరికేస్తున్నాడు ఇదేమిటి వెన్నలా కరిగిపోతోంది చొళ్లు. పెడపులు చొబుకుతున్నాయి. నెత్తురు పరచుకుంటున్నట్లుంది. దేవదాసపులు అమృతంకోసం సముద్రమథనం చేస్తున్నారు. కళ్లు మూతలుపడ్తున్నాయి. ఇన్ని చక్కలిగించలుపెట్టి నన్నీచీకట్లో ఎవరు నవ్విస్తున్నారు? ఈరైలెంచుకింకా యిల్లా చూగుతుంది? ఇంతహాయిగా పున్నప్పుడు చచ్చిపోతే ఎంతబాగుంటుంది? అమ్మా! అమ్మా! నాన్నా! నాన్నా! అంతా చచ్చేయ్యండ్రా.... పరాసునగరం దోగింది! బలే మజాగా - బాగుంది? నేను నాజర్ని పెళ్ళాడేస్తాను. ఈవరహాలుతో సూర్యజకాలున దాగుచేయిస్తాను. వాహ్వా! వరంగూ. తప్పుకో! తప్పుకో! ఈజిప్ట్ కి దమ్మిడియివ్వద్దు. ఆవకాయ, చల్లెన్నము మూట కట్టుకుని మెయిలుదోరులో సూర్యజకాలున ఢాటిస్తాను. పరాసువాళ్ళూ యింగ్లీషువాళ్ళూ అంతా రాండ్రా - మధ్యధరాసముద్రంలో - యెంకి పాటలుపాడతాను. నవీనదాలు, అడవులు, కొండలు, ఎడారులా మన కడ్డంకి? నో! నో! తెలుగు కవిత్వసారాయం త్రాగిత్రాగి గర్భ స్త్రీములో శ్రీశ్రీని ముంచేస్తాను. కోయిలా కోయిలా కూయదోకే - గుండెలూ బ్రద్దలూ చేయదోకే.... మెకార్థరు పేయవడగలు చదివాడా? వరహాలు నా మూతి నాకుతున్నాడేం చెప్పా? నా ముక్కు నానిపోతే చేపు గాలిపీల్చుకోవడం కష్టం! మా అమ్మ బార్బుస్ గర్ల్.... మూతి దగ్గర గుడ్డలువిప్పి నీళ్లుపోసుకున్నానని చీపురుకట్టతో కొట్టింది. పులగం చూస్తే నాకుదోకు! నేను సమర్థాడినప్పుడు కొబ్బరాకులమీద కూర్చో

పెట్టి అమ్మ పీఢిలోవాళ్ళందరినీ పిల్చుకొచ్చింది చూడ్డానికి. మీరా జాకెట్టు కుట్టి తెచ్చింది. తొడుక్కుంటూంచేనే పెట్టిపోయి పుటుక్కు పుటుక్కున తేగిపోతే పేరంటాళ్లు నవ్వారు. మస్తాను పుట్టిన బిల్లుపూ కాస్త్రీ కొనిపెట్టిన చీర తెలివిజిన్నో కట్టుకుని చూపిస్తాను. ఓపరాడక నేను చచ్చిపోతూంటే - యింకా యీ వరహాళేంచేస్తున్నాడు? డామిట్! దిగిరాను దిగిరాను దివినుండి ఘవికి - షటప్: పళ్లరాల్తాయ్ - అడవాళ్ళ పెట్టిలోకెందుకొచ్చాప్: చైన్ లాగేస్తాను! చూడండి, దిస్ బిల్డిస్కాండ్రత్, అడవాళ్ళ నల్లరిపెద్దున్నాడు. వేరీజ్ ది గార్డ్: బండిలో ప్యాపెంజర్లంలా చచ్చేట్టు కొట్టారు చరహాబుగాడ్ని. అహ! యేహురండి మీది? ఎక్కడి తెల్లన్నారు? పారిస్లో మూతులకు రంగురెయ్యడం నేర్చుకున్నానండి. చూది మార్చేరు. ఇప్పుడేసినిమాలో మూతులన్నీ మీరు చూసేవుంటారు. నరసాపురంకాలువ యిప్పుడెల్లాగుండండి? హో! మైగాడ్ - నాన్నా! అప్పుడే ముసలివాడివైపోయావా - మా నాన్న చలిలో వొణుకుతూ నుంచున్నాడు. మాట్లాడవేం నాన్నా? మన స్టూడియో యెల్లాగుంది? ఈవూళ్ళో టాక్సి ఎక్కడా లేదూ? అమ్మ గరిటకాల్చి వాతపెడలా నంబోండా - ఐ సీ! కాస్త్రీగారేమయ్యారు? అఖండంగా వత్రికపెట్టారా? మీరా - మీరా - సినిమాలో యేడుపుపాత్రలు అభినయిస్తోందా? టు తెల్ యూ ది ట్రూత్ - వన్నొక్క మిలియనేరు పెళ్ళాడేసి బాల్బీ తన్నేరాడు. నాకొడుకులిద్దరూ న్యూయార్కులో ఆకాశహర్యాలు కడుతున్నారు. తణుకులో గోస్తనదివొడ్డున అంపైరుస్టేటుబిల్డింగులాటిది కట్టాలనుంది. నాన్నా యెక్కడికి వెళ్తున్నావ్? రాజోలులో పెళ్ళి గ్రూపుఫోటో వుండే అమ్మాయ్! వాళ్లు యాభై రూపాయలిస్తామన్నారు. పైకిలులో గాలి వుందో లేదో.... పెనుగొండసంతకెక్కిం చస్తావా అమ్మాయ్? దారిలో పురుడొస్తే.... ఖాంత్ సేవక్ సమాడ్ - అమ్మా! జంతుకలు చేసిపెట్టవే! ఐపెన్ హోవరుకు పెనరట్టువేసి పెడ్తాను. అమెరికా లొంగిపోతే పెంక పేశ్వరస్వామికి బుల్గానిన్ గడ్డం యిచ్చేస్తానన్నట్టు! ఇదేవిటి రైలాగి పోయింది: ఢిల్లీ చచ్చేసిందా - అబ్బ! కేమేరాలు దారికడ్డంగా తీసె

య్యండి. ఆటోగ్రాఫులు మహాహ్నం సంతకంపెద్దాను. బెరంగణిబు
 స్టేషనుకొచ్చాదా? సన్ను సూట్లాడమంటున్నారా - ఈ మైకెనరిది?
 అలిండియారేడియో....పాడరాను. నాకు కిల్ల యా పూలూ అంటే యిష్టం.
 నా చుప్పసాంఘ్యంగురించి దరహాలుసడగండి. రిచ్చుకబ్బు నేను వాడ
 లేదు. రాజధూబు చెక్కార గోంచేస్తాను. 'అత్త సాంఘ్యకు'ను
 గూర్చి నేను దియసాఫిర్ రిచ్చిరో మాట్లాడుతాను. నాన్నా! నాన్నా!
 నీకు మూడుపేలు లాభంచేరాను. అమ్మయ్య! దిండిలులోండి. పైజాచూ
 మీచక్కెళ్ళిపోయింది. అయ్యో! కిటికీలోంచి నిచ్చుకబ్బులుపది చీర
 రాలిపోతోందే - నేనెం కట్టుకోను? పాపం పెంకాయమ్మకు చీరపెద్దా
 సంది నాపెళ్ళికి అమ్మ. అమ్మా! అమ్మా!!!

13

కళ యెప్పుడూ బాసింపట్టుపేసుకుని చూర్చోదు. లోకరీతిలో అది
 కొందరుచ్యక్తుల్లో సావారణవృత్తిగా చూత్రమే మెనల్తూ, పున్నట్లుండి
 దేన్నో వెతుక్కుంటూ, ఆకాశపుటంచుల్లోకో అగాధపులోతుల్లోకో
 పరుగెట్టి. కాలాన్ని మసుక్కుర్చి దిగ్గ్రాంతుల్నిచెయ్యటం దాని లక్షణం.
 దురదృష్టవశాత్తు ఏమమ్మకులని ఏలువబడేవారు యీచైతన్యాన్ని పసిబట్టి
 లోకానికి చెప్పేటప్పుడు తప్ప, సర్వదా కవులు, గాయకులు, శిల్పులు,
 నటులు వారియొక్కవేదన బాధలూ, గాధలూ అన్నీ స్మృతిపథంలో
 అట్టడుగుకే జారుకుంటాయి. ఈ వేదనాకలరాన్ని యెత్తిపట్టి కావ్యక్రమం
 వెత్తిసవేసుకున్న విమర్శకులు రచయిత శిల్పి గాయకుడు చిత్రకారుని
 కన్నా వున్నతస్థానంలో బైతాయించి కళను నీతి రాజకీయాల తప్పుడు
 రూకపురాళ్ళతో కొలిచి విలువలు నిర్ణయిస్తూంటారు. నిద్రాణమైన ఈ
 జగతికి చక్కలిగింతలు యెవరుపెద్దారు? స్థాణువులై, అచలమై, సాషాణ
 సచ్చశంగా మలచుకొంటున్న ఈ వర్తమాన సామాజికజీవితంమీద
 అమృతభారలు యెక్కుడుంచి కురుస్తాయి? మానవత్వంమీద ఆకలా,

కలలూ చెరిగిపోకుండా దైన్యాన్ని, దైన్యాన్ని లోకానికి ఎవరు ప్రసాదిస్తారు? కట్టుబట్టకోసం, తిండికోసం, పంచకోసం దేవురందే అధికహానవకోటి దైన్యాన్ని దుఃఖాల్నీ, వ్యధల్నీ తమలో పలికించు కుంటూ సత్యాన్వేషణలో సాంచర్యాచ్ఛనలో జీవితాల్నీ బలిచేసే కళా రాధకులు తమగురించి లాము యేమని చెప్పుకుంటారో యెప్పుడన్నా విన్నారా?—

మీనాక్షీ తాజమహలును చూసి యిల్లా వ్రాసింది—

‘ఏయగంలో శిల్పులు యంతమహత్తరమైన ప్రేమకానుకను షాజహానుపక్రవర్తి తరఫున ముంరాజ్ బేగం మురిపాన్ని చెల్లించడానికి నిర్మించారో ఆ ప్రణయగాథ నా కప్రస్తుతమనిపిస్తూనే వుంటుంది. ఆచలవ తాళ్ళను చెక్కుతున్నప్పుడు ఈమహాభదనానికి రూపురేఖలు మలుస్తున్నప్పుడు ఆశిల్పులు షాజహాను హృదయవేదననుగాని ముంరాజ్ బేగం రూపురేఖలు లావణ్యాదుల్నిగాని ఆకళించుకుని ఆవేశాన్ని పొంది పుండారని నేను నమ్మలేకుండావున్నాను. ఈ భవనానికి తాళ్ళుమోపిన నీళ్ళులోడిన గొప్పతవ్విన బానిసలు, కూలీలు సొమ్ములు బట్టాడాచేసిన టకాంటీలు, లెక్కలువ్రాసిన గుమాస్తాలు యెండరో వుండివుంటారు. ఆశిల్పులు ఎండనక, చాననక, పగలనక, రాత్రనక సంసారాలు కుటుంబాలు జీవితమూ లక్ష్యంచేయకుండా ఆ ఆకారాన్ని మలచబంలో ఆశలబ్ధిలోని ఆవేశాన్ని వుత్సాహాన్ని అందులో రూపొందించి తదాత్మ్యం చెందారు. ఫలితం? యమునానదీతీరం - చరిత్ర చేసుకున్న పుణ్యంగా వారసత్వంగా వారి వేదనాఫలితమైన సమిష్టిసుందరరూపం మనకు యిచ్చిపోయారు. ఆ ఇంజనీర్లు, ఆ శిల్పులూ యీనాటిచరిత్రకారుల్ని తమతమ జీవితపులోతుల్ని చూడమని అడక్కుండానే శలవుదీసు కున్నారు. మనంమాత్రం షాజహానుప్రేమకు కృతజ్ఞతలు చెప్పుకుంటూ మురుస్తున్నాం. కాని ఆ అనేకానేక నిర్లక్ష్య నిర్లక్ష్య ప్రాణికోటియొక్క అద్వితీయమైన శక్తిస్వరూపాన్ని తరతరాలకు చూపిస్తూ తప్పుడు తూకపు రాళ్ళనుమాత్రం దాచుకుంటున్నాం.’

ప్రాంసునుంచి ఓనాక్షి యింకా యిలాగ వ్రాసింది —

‘అభిరుచులు అందరిలోనూ వుంటాయి. ఈఅందరిలోనున్నవీ కొందరిలోంచి చాలానహజంగా, స్వచ్ఛంగా, బలంగా ద్యక్తంతావట మనేదే పొక కళ. అందుచేత ఆర్టిస్టుకి ద్యక్తిత్వమనేది చాలాముఖ్యం. అతనిప్రవృత్తులూ, ఆభిరుచులూ, శక్తి, మనస్సు యెటువైపు కేంద్రీక రింపబడితే ఆరంగంలోకురికి సాధనచేస్తాడు. కొంతమంది నాన్నలాగ అన్నింటిలోనూ విజృంభించాలని చూస్తారు. పొవోలు, బొమ్మలు, ఎంకిపాటలు, నాటకాలు, చారికత, సంగీతం అన్నీవచ్చు నాన్నకు. ఎప్పుడైనాసరే పొకటికిమించి అనేకరంగాల్లో చూకినప్పుడు ఒకచానికి పోషణజరుగుతూంటే రెండవది కుడ్డించిపోతూండటం సామాన్యం. తన వాంఛల్ని, కలల్ని, అభిరుచుల్ని, శక్తుల్ని ద్యక్తంచేసేందుకు సరి యైనమార్గాన్ని వెతుక్కొడటం ఆర్టిస్టు ప్రప్రథమ కర్తవ్యంగనుక —

నేను వరహాలురో లేచిపోయిచ్చేరాను :

ఉత్తుత్తిపెళ్ళి అయిపోయింది :

చీరలేదు - సారెలేదు.

బాజాలులేవు : భజంత్రీలులేరు :

రైల్వో మనపూరునుంచి ఆగ్రా చేరుకునేలోగా అన్నీ జరిగిపో యాయి. నువ్వేంటేస్తావ్ ? ఆమ్రేంటేస్తుంది, పాపం :

చిన్నప్పట్నుంచి నాకో తీరని దాహంవుంది - నేనెవర్ని? నేనెందు కోసం పుట్టాను ? నాకేంతావాలి ? - నాలో ఏదోకత్తి దాగానుంది. దాన్ని ఎలాగైనా వెతికి వట్టుకోవాలి. అక్షరజ్ఞానంమాత్రమే కల్గించే చదువుతో నావిపాస యెప్పటికీ చర్లారను :

నాన్నా : సుభద్ధ పీడనాడినది, నాకు పెళ్ళిచేయలేదని, నీమీద అమ్మమీద కోపంవచ్చి నేనిల్లా చేశాననుకోవద్దు.

నాకు గొప్ప ఓర్పునవుదామని వుంది ?

గొప్ప శిల్పానికిగాని కళకుగాని యేమిప్రత్యేకత ?

అర్ధిష్ఠికి లోకంయెడ సృష్టివట్ల వొక విభిన్నమైన, చిత్రమైన పృథ్వీవంశం వుంటుందనీ, ఆ కళాదృష్టి అసాధారణంగా చూస్తుందనీ చిత్రమైన అనుభూతుల్ని కలిగిస్తుందనీ అంతా వప్పుకుంటారుగదా ! అయితే గొప్పకళాఖండమనిపించుకునేదానిలో సుషుప్తంగా వుండి బాహ్యేంద్రియాల కఠోరంగావుంటూ అరుదుగా మెరుపుమెరిసినట్లనిపించే కళాసృష్టి స్రష్టయొక్క భావుకతకు అద్వితీయమైన చిహ్నంగా మిగిలిపోవటం చూసే చూస్తున్నాం. ఇల్లాంటివ్వు కళను ఎంచటమెట్లాగ ? మనుష్యుడు ఆదికాలంనాడు చలనంలేని తాతిలో, కర్రలో, కుండపెంకుల్లో, మట్టిలో ఆగి చలన జీవితానికి సంబంధించిన క్షణాలను, భావాలను, ఆకారాలను స్థిరమైన రీతిలో, తాపీగా, అనేకమూర్తులుగా మలిచి తన్నురాసు చూపకుండా తృప్తిచెందాడు. అప్పటి జీవితంలోని స్థిరత్వం రాసురాసు కీచించిపోయి శిల్పకృతుల్లోనూ యానాటికి 'వేగం కదలకలూ' యివే ముఖ్యంగా ప్రతిబింబిస్తున్నాయి. పరుగెత్తే మన జీవితాల్లో వేగమే మన నాగరికతగా సూరిపోయింది. అదే మనకళ్లలోనూ ప్రతిఫలిస్తోంది. మూడేళ్లు చూస్తుంటే యెడరూ బొమ్మవ్రాయటంలేదు. ఒక పరిమితమైనకాలంలో ఆపరిమితమైన దాహాన్ని చల్లార్చుకుందుకు మన కళాకారులు పురకలు వేస్తూంటారు. అగ్రానుంచి ఫిల్మ్ వెళ్ళామా - అక్కడ ఫ్రెంచీని ఒక తెలుగుఅర్ధిష్ఠి వున్నారు. ఆయనపేరే నేనెప్పుడూ వినలేదు. ప్రభుత్వం ఆయనచేత బొమ్మల్ని వ్రాయిస్తోంది. పూసా యిన్స్టిట్యూట్ లోకాదోయ మొదట్లోవుండేవాంటు. ఇప్పుడు ఇన్స్టిట్యూట్ డ్రాఫ్ట్ కాస్టింగ్ లాంటి ఆర్టిస్టుగా వున్నాంటు. రోడిగొడ్డి సానలో ఏదోరంగులుకలిపి కాన్క్రీటుమీద పెద్దపెద్ద బొమ్మలేవ్రాశారు. రెమిక్స్, సంతతిజారు, అలంకరణ, కాండిశికులు యీ కాన్క్రీటులన్నీ బాగున్నాయి. యాత్రాస్థలాల పోస్టర్లుకూడా చూపించారు. ఈ సెల్లిసిటీ ఆర్ట్స్ చూచిచూచి ధర్మిగారి వ్యక్తిత్వం గింజుకోవటం నేను గమనించాను. వంచవర్ష ప్రచోదక. మధ్యనిషేధం, రైల్వేయాత్రాస్థలాల పోస్టర్లు, వీటిమధ్యలోగూడా ఆయన తన స్వాభిప్రాయాల్ని, వాస్తవికతనూ

పోగొట్టుకోలేదు. సృజనాత్మకమైన కళని కేవలం ప్రచారసాధనంగా వాడుకోవటంలో, పారిశ్రామికనాగరికత ప్రసాదిస్తూన్న అణాంతి ఆందోళనలు కళారాధకుడి కౌవలసిన విగ్రాంతి, స్వేచ్ఛ - యారెంటినీ దొంగలాడేస్తున్నాయి. మీరంతా యేసాంప్రచాయాన్ని ముఖ్యంగా ఆరాధిస్తున్నారు అని అదిగా - భద్రులు నవ్వారు. ఓరియంటలు, ఇంప్రెషనిజమూ, క్యూబిజమూ, పోహాజేమిటి వర్తమాన కాలంలో అన్నిరకాల కలగలుపు - యదమిద్దమని విడదీయటానికి పీటలేకుండా యెవరి పోవడిలో వాళ్లు చిత్రాలుగీస్తున్నారన్నారు. ప్రమోదపడూర్, సందాలార్ బోస్, దేవీప్రసాద్ రాయ్ చౌదరీ, దామెల్ల రామారావు, బాపిరాజు అందరి రీతులూ మార్గాలు తర్కించుకుంటూ చర్చించుకున్నారు. ఈతరంలో యిక మంచిచిత్రాలు వచ్చే ఆశయేమీలేదు. కొద్దిమంది అర్థిస్తున్న చూస్తున్నాం - వాళ్లు ఎప్పుడూ సరస్వతి, చంద్రోదయం, శివుడితలకాయ, బుద్ధుడి చెవులూ, వినాయకుడూ, కాళికాదేవి, లక్ష్మి, యిపి పి బెంగాలీ చిత్రాన్నో అనుకరిస్తూ గీసుకుంటూ పోతున్నారు. కాకపోతే అజంతాకు సకల్లవేసుకుంటూ పోతారు. ఈమార్గాల్నిగాని యీ ఆకృతుల్నిగాని వర్ణించమని చెప్పటంలేదు. ఒకప్పుడు మరము పురాణాలు మన కళ్లన్నీ అధివసం చేసుకున్నాయి. అప్రభావం సృజనాత్మకకళ క్రింది పృక్తిత్వాన్ని లేకుండాచేసి కేవలం కాపీకొట్టడంఫక్కిరోకి వచ్చేసింది మన బ్రతుకు. ఒకవైపున దేవుళ్ళబొమ్మలు గీసేవాళ్ళు రెండోవైపున ప్రచారసాధనంగా ప్రభుత్వం వాడుకుంటున్న ఆశ్రయజీవులూ పీరేకాకుండా మూడోతరగతి పోతుంది. నీటిరంగులు చుద్దలుచుద్దలుగా పట్టించి కోవాద్దెల్లముఖాలూ, పుల్లివర కాగితపు చీరలూ, ఖద్దరుకళిరేఖలూ, పైజమ్మాట్టుట్టులూ అట్టమీద పత్రికలకు ముఖాలు రాసి యిచ్చేవాళ్ళు. ఈ తండా చిత్రకారులు తెలుగుదేశంలోనేకాదు, దాతదేశమంతటా అంటువ్యాధిలాగా ప్రాకి పోతున్నారు. కల, చల, అలక, బుమ బొమ్మలుగీసి పొట్టగడుపు కొంటున్నారు. ఈ సంవత్సరంలో వినిపెంట్ వాంగో, పాలుగాగిన్ల గురించి కొంచెం ప్రస్తావిస్తాను. ఈ వరహాలు అనే డబ్బుగలమృగం నాడు యెంతో సహాయకారిగా వుంటున్నది. నేనిక్కడ యింకా పరికి

జీలు, చీరలు, లంగాలు, రవికలు తొడుక్కుంటూ తలకాయవంచుకుని నేలచూపులుచూస్తూ వుంటున్నాననుకోవద్దు. ఇప్పుడు గొనులు పేసు కుంటున్నాను. నాజుట్టంతా కత్తిరించుకుని బాడ్జ్ హైర్ వుంచు కున్నాను. సన్నేమో ఎంతో పెద్దదాన్నయిపోయినట్లు లోకానికంతా బరువై పోయి పురిటిమంచం ఎక్కడమే తరవాయిగా చూసే మన పూళ్ళొంచి బైటపడి యిక్కడ పారిస్ వచ్చాక అంతా ఎంతో పసిదాన్ననే ముద్దుతోనూ, గారంతోనూ చూస్తూంటే - జీవితమంతా చిన్నపిల్లలాగే అన్వేషణలో గడిపెయ్యాలనుంది. సూళ్లో చేరాను. ఫ్రెంచి నేర్చు కుంటున్నాను.

ఇర్వింగ్ స్ట్రోన్ అనే రచయిత వాన్ గోజీవితమంతా శోధించి, మధించి లిప్స్ పర్ లైఫ్' అనే నవల రాశాడు. అది నేను చదవలేదు కాని పిసీమా చూశాను. కర్క్ డగ్లస్ అనే నటకుడు వాన్ గోపాత్ర నటనయించాడు. ఎవరో మేనత్తకూతుర్ని మోహిస్తాడు. అల్లరైతే వళ్ళా త్రావంకోసంకాదోలు దీపంమీద చేయి కాలేసుకుంటాడు. మతప్రవక్తల్ని దుయ్యబిడ్డాను. బొగ్గులగనిలోకిపోయి వ్యభిచారిత్వ త్రామికదీనజీవనులతో కలిసిపోయి పీళ్ళకా దైరమహిమ అమానుషశక్తిలలా జోధించటమని మతప్రవక్తలమీద విరుచుకుపడతాడు. గడ్డిలో, తాళలో యిరుకు పంచల్లో తలదాచుకుని భయంకరమైన వారిజీవితాల్లోంచి బొమ్మల్ను గీస్తాడు. ఎంత ఆవేశం? ఎంత కసి? ఎంత వేగం - ఎటువంటి అరాచకం ఆ బొమ్మలు అభివ్యక్తికరిస్తాయో చెప్పలేను. ఇంప్రెషనిస్టు సాంప్రదాయం తలెత్తుతున్నరోజులవి. పార్ గాగిన్ వాన్ గోలు ఒకే గదిలో మకాం పెట్టారు. వాళ్ళబొమ్మలకు ప్రచారంకోసం మార్కెట్లు దొంగక్క హోటల్లో వ్రేలాడగడ్తారు. నాబొమ్మ ముందు పెట్టాలంటే నాబొమ్మ అని జెలసీతో తగూలాడుకుంటారు. అక్కడ హోటల్లో ఒకత్రీ వాన్ గోజీవితంలో ప్రవేశించి అతడి కళాభ్యాసనకు పెద్ద అడ్డంకిగా రూపొందుతుంది. మొగుడూపెళ్ళాలు కీచులాడుకుని విడిపోతారు. మళ్ళీ యింటికొస్తాడు. అక్కడనుంచి యాత్ర - బోపీలో కావ్యోత్తిపెట్టుకుని

చీకట్లో, వానలో, నరదలో, గాలిలో కాన్వాసు ఎగిరిపోతున్నారంగులు పడిపోతున్నారక్కవెట్టకుండా బొమ్మల్ను గీస్తాడు దీక్షతో. ఇక్కడే యికడికి స్వృతి తప్ప మూర్చలు కాదోలు వస్తాయి. వాన్ గో పార్ గాగిన్లు తగూలాడుకుని విడిపోతారు. అవియోగం భరించలేక వాన్ గో మంగలికత్తితో ముఖం చేతులూ, బుజాలూ పసుక్కుని రక్తసిక్తమై పడిపోతాడు. ఈవ్యక్తి జీవితాంతమూ అతన్ని గాఢంగా అభిమానించి ప్రేమించే సోదరుడున్నాడు. ఆదొమ్మలన్నీ చూపించారు సినీమాలో. నేనూ అల్లా అయిపోతానేమో నాన్నా! నువ్వు, మీరా అందరూ వాన్ గో లయిపోదాం! రంగులూ, కుంచెలూ, కాన్వాసులూ వట్టుకుని గ్రామాలూ పల్లెలూ, పట్టణాలూ, నదులూ, కొండలూదాటి వర్షంవచ్చేద్దాం. ఏమిటింటున్నామో యేమికట్టుకుంటున్నామో యెవరు చూచొచ్చారు? స్వేచ్ఛగా విధివిరామంలేకుండా రాసుకుంటూ పోదాం. జరహాలులాటి డబ్బుగల మృగాల్ని పేటాడాలి.'

ఆరోజు కృష్ణమూర్తిగారి ప్రయాణం ఆగిపోయింది. సూర్యనారాయణ మంచాన పడ్డాడు. నేషనల్ ఫౌంటెన్స్ డియో భారమంతా శ్రీహరి నెత్తిమీద పడింది. ప్లేటులు కడగటం, కాపీలు ప్రింట్లు తయారుచేసి డబ్బుకోసం యిళ్ళచుట్టూ తిరగటం యీవుద్యోగమంతా శ్రీహరి చూసుకుంటున్నాడు. ప్రసాద్ నాటకం పుచ్చుకుని ఎవరో అచ్చువేస్తారంటే బెజనాడ వెళ్లాడు. శాస్త్రి లోకవ్యవహారాలన్నీ ముట్టడిస్తున్నాడు. మస్తాన్ యీముతాకు చేబదుళ్ళు యిస్తున్నాడు. అరవింద వండినపూట వండుతున్నది, లేనిపూట లేదు. వంటచేసేటప్పుడుకూడా అన్నం చిమిడిపోవటమో, మాడిపోవటమో, పుప్పు వెయ్యకపోవటమో ఎక్కువగా పడిపోవటమో జరుగుతూండేది.

సూర్యనారాయణ - 'పెల్లా తినడం? యిల్లా తగులబెట్టావ్ అన్నీ.'

అరవింద - 'ప్రాంసు వెళ్ళండి. కూతురు చక్కగా అవిర్భవెత్తుందన్నీ.'

'నీకు మతిపోతున్నదాయేం?'

‘అవును. నామతే పోవాలి ? మీరేమి నవమాసాలు మోసారా ? కన్నారా ? కడుపులో చిచ్చుబెట్టి అది వెళ్ళిపోతే పులుసులో వుప్పు తక్కువయిందని గింజుకొంటున్నారు మీరు-’

‘పోనీ నువ్వుకూడా వెళ్తావా యేం ?’

‘నేనెందుకు ? యిప్పుడక్కడకు వెళ్తే జుట్టు కత్తిరించుకో మంటుందో, లాగూలూ, గొనులూ వేసుకోమంటుందో అది.’

‘నేనున్నాగా-’

‘మీరెందుకు ? మీరుండగానే యింతకథా జరిగాక-’

‘నేనేంచేశాను ?’

‘అయ్యో ! పాపిష్టిదాన్ని అన్నంముందు కూర్చోబెట్టి యేడిపించాను.’

సూర్యనారాయణ యేడుస్తూ విస్తరిముందునుంచి లేచిపోయాడు. ఆరవిందవచ్చి అంటచేత్తో ‘యేవండీ మనబ్రతుకింతేనా ?’ అని భర్తను పట్టుకుని ప్రేలాడింది. ఇద్దరూ కాస్సేపు అన్యోన్యంగా యేడిచాక - మళ్ళీ డైలాగు—

‘పసిదాన్ని వాడేంచేస్తున్నాడోనండీ !’

‘విన్నూ మోహించాడుగా వోహప్పుడు....’

‘సన్నన్నా యెత్తుకుపోయాడు కాదు. పీక పుత్తరించేసేదాన్ని చల్లగా,’

‘నువ్వునేనూ యెవరిక్కావాలి ? జవనత్వాలు పోయాక-’

‘ఏవిటండీ పిల్ల రాస్తుంది ?’

‘సూక్ష్మలోచేరి శిల్పము నేర్చుకుంటున్నానంది.’

‘దాని బొమ్మలపెట్టి మీరెప్పుడన్నా చూశారూ ?’

‘పద-పద-’

అరవింద థోషాణంలో దూరి ఒక చెక్కపెట్టె లాక్కువచ్చి బూజుదులిపి సూర్యనారాయణముందు పెట్టింది. అతను పదిలంగా లోప

లకు చేతులుపోనిచ్చి సారెబొమ్మలూ, చండనపుబొమ్మలూ, లక్కపిడతలూ, పూసలు, పూలుదారాలు, గొలుసులూ, వత్తకాలూ, బొమ్మరిళ్లూ, బాతులూ, పిట్టలూ అన్నీ వెలికిలాగాడు.

అరవింద ఆప్యాయంగా తుడిచి చాపమీద వాచిని వేరువేరుగా నిలబెడుతూ చూస్తోంది. గుడ్డలో చుట్టిన కొండవల్లి బొమ్మలూ. నెల్లూరు పింగాణిపాత్రలూ బాహుపేమిటి—

‘ఇందులో చొక ప్రపంచాన్ని దాచిందేవ్ అమ్మాయ్!’

‘ఏమిలాభం, అది వెళ్ళిపోయాక దాని ప్రపంచాన్ని తెలుసుకుంటున్నారు.’

సూర్యనారాయణ బొమ్మరిల్లూ చిన్నచిన్న పాత్రసామాను పొయ్యి పెనం గవీలూ అన్నీ వేరుగా సర్ది - ‘ఇక్కడ పిల్లలమనస్సు తెలిసి పోతోంది. జీవితాన్ని ఎల్లా అనుకరిస్తారో పుత్తుత్తిఅన్నమ్మా, పాయసమూవండి. పుత్తుత్త పెళ్ళిళ్ళు చేసి పాటలుపాడి—’

‘అదేమిటి ఆ పేడబొమ్మ అల్లా విరిచేశారు ?

‘చ-చ-నేను విరవలేదే, దీన్ని అలాగే పెట్టెలోంచి తీశాను.’

‘అబద్ధాలెందుకొచ్చాయి ? ఆపూలుఅట్టమీద చూపుంటున్నారు.’

ఆకోడిపుంజు అట్టమీద ‘మీనాక్షి’ అనే అక్షరాలు యింగ్లీషులో కుట్టివున్నాయి.

అరవింద అట్టను లాక్కుని పెట్టెలో దాచేస్తూ - ‘దీనికి వటం కట్టించుకుంటాను ఆరణాలిమ్మని యేడిస్తే దానిమాట విన్నారూ ?’

‘నన్నెప్పుడడిగింది ? అడిగితే నేను లేదన్నాను.’

‘పాపం ! దానికి అడగటంతడవు అన్నీతెచ్చి వాళ్ళోపడేసే తండ్రీలా చెబుతున్నారు.’

‘ఐతే యీ బొమ్మలన్నీ యెవరు కొన్నారే..’

‘మీకుతప్పినా నాకు తప్పుతుందా - వడ్లూ కొబ్బరికాయలూ కొట్లో యిచ్చి డబ్బులు తెచ్చుకుని అదే కొనుక్కుంది.’

‘ఐతే మీరిద్దరూ దొంగతనంచేసేవారన్నమాట !’

‘అ, మేవిద్దరమూ దొంగలమూ, మీరేమో దొరలు అచ్చంగా-’

‘ఈ మట్టిముద్దలు యివేమిటే - ఏవో బొమ్మల్లాగున్నాయి.’

‘అవునండీ - తలంటోసుకునేప్పుడు బంకమట్టితెచ్చి బొమ్మలుచేసి నీళ్ళపొయ్యిలో వేస్తూండేది. ఇది ‘అమ్మ-నాన్న-నేనూ’ అని చెట్టే నేను కొట్టడోయేసరికి, ఎల్లాగూ నీళ్లోసుకుంటున్నదాన్ని లేచిరానుగదా అన్న ధైర్యంకాదీ యింకా అల్లానే కవిస్తుండేది. అది వాళ్ళ మాష్టారుట - అమట్టిబొమ్మలన్నీ అది చేసినవే. మీలాగే మీహతురున్నా అదేం తక్కువ తిన్నదా ?’

సావట్లో చిలక ‘అక్క-అక్క-చుట్టాలొచ్చారు’ అని అరుస్తోంది. వెనకాలే కృష్ణమూర్తిగారూ మీరావచ్చారు. మీరాఅడిగింది - ‘ఇదేమిటిక్కడ యిల్లా పరుచుకూర్చున్నారు ?’

సూర్యనారాయణ చెప్పాడు-‘మాఅమ్మాయిబొమ్మలుపెట్టి మేవిద్దరం కాసేపు ఆడుకుంటున్నాము.’

అరవింద మంచంతెచ్చి వాల్చింది. కృష్ణమూర్తిగారు కూర్చున్నారు. మీరా జాకెట్టులోంచి తీసి ‘యిదిగో వుత్తరంవచ్చింది’ అని అందివ్వడోయింది.

‘నువ్వేచదువు-వింటాము.’

‘నాన్నా ! నాబొమ్మలపెట్టి యెప్పుడన్నా తెరిచిచూస్తే నీకుఅందులో నా చిన్ననాటి ప్రపంచం అంతా కనుపిస్తుంది. ఆపెట్టి అట్టుడుగులో రెండు పాటలవుత్తకాలున్నాయి. ఆమడతల్లో కొన్ని వుత్తరాలున్నాయి. అవి నాకు ప్రసాద్ రాసినవి. అవి చదివితే నేను నా బాల్యాన్నిదాటి యెన్నిమణిలియెల్లా ప్రయాణంచేశానో....నువ్వు చొక్కాలు, పరికిణీలు కుట్టించియిస్తే అవి కట్టుకుని అట్లతదియకు వూయలలూగే బాల్యాన్నుంచి, బొమ్మరిళ్ళు అటపాటలనుంచి యీనాడు కళగురించి బొమ్మలు సాంప్రదాయాలు యిన్నినంగతుల్నిగూర్చి యింత అరిందాలా కబుర్లుచెబుతున్న నన్ను కొంతవరకేనా గుర్తుపట్టకలుగుతావని నమ్ముతున్నాను. ఇంకా

నారాతలు మీకు ఆశ్చర్యాన్ని కలిగిస్తే - మావయ్య (శాస్త్రి)ను పిలిచి నాగురించి అడగండి.'

సూర్యనారాయణ 'ఆపు, యిందులో వుత్తరాలేవో వున్నాయంటున్నది పిల్ల. అవేవీ చూడనీ.'

అరవింద ముందస్తుగా పెట్టెలోంచి పాటలపుస్తకం లాక్కుని చాచేస్తూ - 'ఇవి పదిమందిలోనూ చదివేస్తారా-' అని యివ్వడానికి మొరాయించింది.

'నీరలకాయ-' అని సూర్యనారాయణ లాక్కుని మీరాకిచ్చి చదవమన్నాడు.

'మీనాక్షికి ముద్దులు !' మీరామొహం ఎర్రగా కందిపోయింది. 'చదువు : చదువు !' అన్నాడు సూర్యనారాయణ.

అరవింద కోపంగా -

'నీకుసిగ్గేమిటే....'

మీరా తరువాత యిట్లా చదివించి -

'మీయింటికేదచ్చి నీచేత పాడించుకుని విండామనుకున్నానుగాని మీఅమ్మ జుట్టుపుచ్చుకుని తంతుందేమోనని హడలు వోవక్క.'

అరవింద అద్భుతమైన - 'అముక్క అందులోవుందా? వాడెవడనలు ...'

సూర్యనారాయణ - 'నువ్వురుకోవే, చదవనీ....'

'మద్యాహ్నం నువ్వు టిఫిన్ కారీర్ లో అన్నంతినవానికి స్టూడియోకి వస్తావా - అప్పుడు అక్కడ స్టూడియోలో మీనాన్న ఫోటోలు తీయించుకునేవాళ్ళకోసం వంకీనవుంచిన కోటుజేబులో చూస్తాండు. అందులో నీకు రోజూ పుచ్చుకొంటుంది. మళ్ళీ జవాబురాని అందులో పడెయ్యి. మీఅమ్మ ధోంచేదాక నిద్రపోతుంది. మళ్ళీ ఎన్నిగంటలకు లేస్తుందో పీలుచూసుకుని స్టూడియోకొచ్చెయ్యి. అక్కడ మనిద్దరమూ పాడుకోనచ్చు. చుస్తానుకి మనిద్దరుచుంటే చాలా యిష్టం. మీనాన్న ఒక

వేళ వచ్చినా యేమీ అనరు. రాత్రిళ్లు మీనాన్న స్టూడియోలోనే వుంటారు. మీఅమ్మ పడుకున్నాక —'

‘వేధపచచ్చినాడా : - నేనస్తమానూ నిద్రపోయితగులడతానని యీపీనుక్కెవరు చెప్పారు ?’ అరవింద తిడ్తోంది అక్కసు తీరేలా.

కృష్ణమూర్తిగారు ఆవు త్రాలకట్ట లాక్కుని అరవిందకిస్తూ ‘ఆఅమ్మాయివుత్తరం చదువు, ఆనక ఎవరికివారే ప్రత్యేకంగా అన్ని వుత్తరాలూ చదువుకోండి.’

మీరా తిరిగి ప్రారంభించింది—

‘నాన్నకెప్పుడూ మేం దొరకలేదుగాని, మావయ్య వోరోజు మధ్యాహ్నం హలాత్తుగావచ్చి మమ్మల్ని పట్టుకున్నాడు. మేవేం తప్ప వని చెయ్యటంలేదనీ యింకా ఏమేమో వాదించాము యిద్దరమున్నా. ఐతే నేనూవస్తాను. రోజూ మధ్యాహ్నమని హెచ్చరించివెళ్ళాడు. సరే నన్నాము. అప్పట్నుంచీ చాలాకాలం మేంముగ్గురమూ మధ్యాహ్నం స్టూడియోలోనో ఎక్కడికన్నా షికారువెళ్ళో, ప్రసాద్ గదిలోనో కలుసు కుని అనేకవిషయాలు మాట్లాడుకునేవాళ్ళము. కొంచెంసేపు పాడుకునే వాళ్ళము. ఇక్కడ మావయ్య నాకు అనేకసంగతులు నూరిపోశాడు. కానీ మావయ్యకుతేలికుండా అర్థరాత్రి నేను యింట్లోంచి వచ్చేస్తే ప్రసాదూ, నేనూ చాలాదూరం కబుర్లుచెప్పుకుంటూ తిరిగితిరిగి వచ్చే వాళ్ళం. ఇదీ పట్టేసుకున్నాడు మావయ్య, ఆరోజు నన్ను తోటలో కాలువమకుపు దగ్గరకు తీసుకెళ్ళి తాతిమీద కూర్చోబెట్టి బుజ్జగించి బ్రతిమాలి అల్లా రాత్రిళ్లు తిరగనని వొడ్డేయించుకున్నాడు. నేను యింకా గొప్పగొప్పపనులు చేయాలనీ యింతతొందరగా ప్రేమలోపడ్డంలాటిది పురిటిమంచానికి, వంటంటికి దారితిస్తుందని హెచ్చరించి నాకు పాటల వుస్తకాలు, కథలూ యిచ్చి చదవటం, తర్కించటం అన్నీ నేర్పాడు. మమ్మల్నిద్దర్నీ దగ్గరకూర్చోబెట్టుకుని మాచేత పాటలుపాడించటం మీరంతా యేరుగున్నదే. ఇదిగాకుండా ఆయన నాకొక క్రాత్తలోకాన్ని తెరిచి అందులో విహరించేలా నన్ను ప్రోత్సహపరిచాడు, అప్పుడు నాకు తెలిసితెలియనట్లుండే కళాప్రపంచం యిప్పుడు సంపూర్ణంగా నన్ను

అలోకంలో చునిగిపోయేలాచేసింది. వరహాలు సరిగా యిమివంటి మచ్చేమార్గంలో లాసేల్లి శాస్త్రిగారు నాలో పెరిగించిన జ్యోతిని ఆజ్యం పోసి జ్యోజ్యోల్యంగా ప్రజ్వలల్లేందుకు సహాయపడ్డారు. శరీరబాటు చెప్పినట్లు వాటిని యెగసనప్రొసేందుకు సహాయపడే పూచికపల్లరాగ వరహాలు నాకు తటస్థపడ్డారు. అరచికి నాసుంచిముట్టిన ప్రతిభలం యేమంట తక్కువకాదనుకోండి : ఇదీ మా కథ —

‘ఇక్కడ స్కూల్లోనే చాలాకాలం గడిచిపోతోంది. సీసం లోనూ కొయ్యలోనూ రాగితోనూ పోతపోసిన మూర్తులు అచారంగా చేసుకుని సుత్తిచిన్నచిన్న బాడిదలాటి పనిముట్లతో పుక్కుని మలచటం సీసమూ, తగరమూ పోతపోసినప్పుడు వేగంగా ఆకారాల్ని తీయటం యీవని చాలాకష్టం శ్రమయెక్కువగానూ వుంది. ప్లాస్ట్ ఆఫ్ పారిష్ మీద పనిచేయటానికి చలచరాతిని చెక్కడానికి నేను పుత్రాహ వడుతున్నకొద్దీ కంచువిగ్రహాల్ని మూర్తుల్ని చేయటం నేర్చుకోమని పన్ను బలవంతపెట్టున్నారు. రాత్రిళ్లు చదవటం చర్చించుకోవటమున్నూ, వుదయయమే లేచి తిన్నగా కర్మాగారంలోకి వెళ్ళినట్లు పోయి పనిలో దిగిపోవటం. ఆదివారాలు మాత్రం వరహాలుగదికి పోయొస్తున్నాను. ఇక్కడ కనీసం ఐదుసంవత్సరాలు వున్నాక నేను నా యీ యాత్రలో ఏమన్నాసాధించానా, నాకేమన్నా పట్టువడ్డదా అన్న గుండుకొమ్మల అనుమానం తీరుతుంది. మీరేమీ అనుకోకుండా వుంటే నా యిప్పటి దుస్తుల్లో తీసిన ఫొటో మీకు వేరే పోస్టులో వంపిస్తున్నాను. గుర్తు పట్టలేరేమో - మీ మీనాక్షి వేరు, యీ మీనాక్షి వేరు - దీన్ని మీరు స్వీకరించలేరేమో ననిపిస్తుంటుంది. ఈ ఐదుసంవత్సరాలు మహాగ్ర మైన తపస్సు - సాధనా !’ మీరా వుత్తరం చివరివాక్యాలు చదివేసి పూర్తి చేసింది.

శాస్త్రి పొటోలప్యాకెట్టు పుచ్చుకుని వచ్చాడు - ‘ఇదుగోనండి, కథానాయకురాలు : ఎవరూ మాట్లాడరేం?’

సూర్యనారాయణ పొటోలు లాక్కుని చూశాడు.

ఒక పెద్ద పోతపోసిన ఎగ్రహంమీద అనేకమంది విద్యార్థులు ఆడామొగా చిన్నచిన్న వులి, బాదీలె, సుత్తులూ పుచ్చుకుని చెక్కుతున్నారు. ఆదవాళ్ళంతా మేజోళ్లు గొనులు వేసుకుని జుట్టు మీదకు కట్టుకున్నారు తెల్లని గుడ్డతో.

‘ఇంతమందిలో మీనాక్షిని నేనెక్కడపోయిపోకోగలను.’

‘ఐతే యీ బొమ్మ చూడండి.’

అందులో మీనాక్షి వక్కర్తీ సీసంపోతపోసిన బిస్తుమీద ముఖం ముడతల్ను వులితో తీరుస్తోంది. నైదుపోజా. చూస్తూచూస్తూ సూర్య నారాయణ కళ్ళలో నీళ్ళుతీరిగాయి. పెదపులమీదకు చిరునవ్వు వచ్చి తొంగిచూసింది.

‘గర్వవడాలోయ్ అట్లాటి సాహసవంతురాల్ని కన్నందుకు.’ శాస్త్రి అభినందనలు తెల్పుతూ - ‘అక్కా, యీ పిల్లను చూడు. ఆ ఆరోగ్యం ఆ ధైర్యం ఆ కట్టూ జుట్టూ యెంతగా మారిపోయిందో.... ఒకప్పుడు సామాన్యులకడుపున జాతిల్నాలు పుడతాయి. అవి మనింట్లో నాలుగోడలమధ్యా దాచుకుని కొబ్బరిబొండాంతో యెవడో అప్రాచ్యుడి కాళ్ళకడిగి దానమిచ్చేందుకు వొప్పగోవు. ఇప్పుడైతే మీ బెంగలు తీరాయా! ఆ పెంకెతనం ఆ వట్టుదల అమ్మబాబోయ్! ఈ పిల్ల యెప్పుడో యిల్లాటి అభూయిత్యం తలపెట్టేదే అనుకున్నా.’

మీరా ఆశ్చర్యంతో - ‘ఎంత ముంగిలా సంగనాచిలా పుండే యీ పిల్ల యెంత గుండెనిబ్బరంకల మనిషిని నే ననుకోలేదు శాస్త్రిగారూ!’

‘మరేపాపం! ఎంకిపాటలూ కప్పతల్లిపాటా పాడించుకుని ప్రసాదుప్రేమపాతాలు వల్లించుకుంటో మనసావిట్లో వుండవలసిన మీనాక్షి యిల్లా రెక్కలుగట్టుకు సముద్రాల్ని, కొండల్ని, అడవుల్ని దాటి వరాసునగరంపోతే - వెర్రివాళ్ళలారా! యెందుకు గుండెలు బద్దలుచేసుకుని యేడుస్తారు? ఖామోష! నాకేమో అంతా ఓ. కే!’ అన్నాడు శాస్త్రి.

ప్రసాదునాటకం అచ్చయింది. అందుతో మీరాకు నూర్యనారా
యణకు ఆఖరికి మస్తానుకుకూడా రచయిత కృతజ్ఞతాభివందనలు చెప్పు
కున్నాడు. శాస్త్రి బంగళాశాతమంత వుపోద్ధాతంరాశాడు. అది చూడ్డానికి
రచయితను నాటకాన్ని మ్రింగేసేందుకు వేరే ప్రయత్నంలాగుంది. ఆంధ్ర
దేశంలోని నాటకసంఘాలు వాటి అవకతవకలు, కష్టనిష్ఠురాలు చర్చిం
చగా పోనుపోను చదివేవారికి ఒకవేళ యీ నాటకం యేకారణంచేతనైనా
బాగులేదనితోస్తే ఆ అసమర్థత ప్రేక్షకుల పరంగానూ, నటకులపరం
గానూ కొట్టుకుపోయే యేర్పాట్లు చేసి రాశాడు శాస్త్రి. మన అభిరుచులూ
వాతావరణం దేశం, ప్రజలూ అందరూ అంతోయింతో మంచినాటకాలు
రాకపోవడానికి బాధ్యులని మరీమరీ నొక్కిచెప్పాడు.

ప్రసాదు విక్క-మొహం వేశాడు.

‘మిమ్మల్ని నాలుగుముక్కలు రాయమన్నానుగదా అని యంత
యిలా చెరిగేస్తే - యిదే నా మొదటిపుస్తకంగదా - నేనెల్లా చావను ?’

‘అదేనోయ్ డాష్ యిన్సల్లు : నీకు రాబోయే అవకీర్తిసంతా
జాగ్రత్తగా ప్రక్కదార్లంబట జనంమీదకు తోసేకానుగదా, చివరికిల్లా
గంటావు నువ్వు - ది సీట్ థేస్ ఇన్ గ్రాటిట్యూడు : నీ కక్కరేకపోతే
నా పీఠిక నా మొహాన పారెయ్యి : నేను వేరే దాన్ని పెంచి పెద్దదిచేసి
అచ్చువేయించుకుంటాను. తెలుగులో మంచినాటకాలు రాకపోవటానికి
నీబోటి రచయితలూ, తలాతోకాలేని నాటకసంఘాలూ కారణం అని
ఫిరాయించి వ్రాస్తాను. దాంతో మనం విమర్శకులమని బుజాలూపుకో
వచ్చు !’

‘ఐతే నాటకంకన్నా మీ పీఠిక గొప్పదనాలనికాబోలు మీ ఆభి
ప్రాయం ?’

‘నిస్సందేహంగా - కవి సమూహంలో వొకడుగనుక, సమూహానికి
పట్టే అవకతవకలక్షణాలు కృతికికూడా పట్టవచ్చుగనుక, అది బాగోక

పోతే సమాజం బాగులేదన్నమాట. నా మాటవిని అడ్డదిడ్డప్రశ్నలు వెయ్యక....గుర్తుంచుకో....కాళిదాసేమన్నాడు? మందః కవి యశః ప్రార్థి అని. 'మందుడనై నేను కవియొక్క- యశంకొంకు ప్రార్థిస్తున్నాను' అని శాత్పర్యం. నినయం ఆలవర్చుకో....మాకేమి, మేము వ్యాఖ్యాతలం! విమర్శకులం! మేక్సియరు కాదు, మార్గ్ల యెడదో నాటకాలు రాశాడని ప్రపంచాన్ని హడలగొట్టలే? ఇతి మల్లినాథసూరి వ్యాఖ్యా : యెప్పుడన్నా విన్నావా?'

'వావిళ్ళ రామకృష్ణలు అండ్ సన్సు అనికూడా వుంటుంది గదండి.'

'మల్లినాథసూరి వావిళ్ళవారి ప్రెస్సులో పనిచేస్తున్నాడనుకొంటున్నా వేమిటి? ఇహమరి అట్టే నాకో వాదించకు. వెళ్ళి నీవని నువ్వు చూసుకో, అచ్చవగానే ఒక డజను కాపీలు పట్టుకొచ్చి యిచ్చివెళ్లు.'

ప్రసాదు బెజవాడనుంచి వస్తూనే రిజైలో కాపీలు పడేయించుకుని నేరుగా నేషనల్ ఫోటోస్టూడియో గుమ్మంముందు దిగాడు.

'ఫంతులుగారూ, మిమ్మల్ని సూస్తూంటే నాకు యేపొస్తూందండీ : ఏమి జంట? ఏమి కత?' అన్నాడు కుటుమిషనురొద ఆపుడేసి : మస్తాను.

ప్రసాదుగుండె యుల్లుమంది. రిజైవాడు పుస్తకాలకట్టల్ని దించు తున్నాడు.

'ఏమి కట్టలండీ?'

'మన నాటకం - '

'అమ్మబాబోయ్! అచ్చు యేసేసినారా?'

'బెజవాడలో - '

'సినీమాతీపిస్తారా....'

తలఅడ్డంగా వూయించాడు.

'ఫంతులుగారూ : మీకు తెలీదు, రేపు మూడుమాసాల్లో యీవటం యెత్తేస్తారు. నిండా బద్మాషీచేస్తున్నారు. మీరు కనిపెట్టివుండాలా....'

‘పై నెవరూ లేరా ?’

‘రావటంలేదు. స్టూడియో పోగయా. మీనాక్షమ్మ ఫ్రాంసు పెళ్ళి పోయింది. అందరి నిడుముచిరిగిపోయినై ! మీకు తెలిదు.’

ప్రసాదు సరిగా వినకుండా మెట్లు యెక్కుతున్నాడు.

‘మీరు పెద్ద ఆశలో వున్నారు. అండా నాటకంఅయిపోయింది. సూర్యారాజా స్టూడియోకి రావటంలేదు. హరిదాసు మీనపుంజున్నాడు’ పొటోగ్ గిటోగ్ యేపిస్తా. జమానా బహల్ గయా ప్రసాద్ బాబూ ! నిండా విచారంలో మునిగిపోయారు. మీరా మొగుడూ సువ్వర్ కుప్ర దాన్నీ లేపీస్కుపోయాడు. తక్ దీర్ నీదీ ఖరాడేఖాయా ! దేవో.... అందేరా ఖల్ గయా !’

చీకట్లో స్టూడియోతెరలు గింజుకొంటున్నాయి. నేలంలా గరుగు దుమ్ముతో....మంచం వరండాలోకి యాడుకుని శ్రీహరి నిద్రపోతున్నాడు. తొట్టెలలో డ్రోటన్స్ మొక్కలు యెండిపోతున్నాయి. సిగరెట్టు వీడిపీకలు, లాగి కడగకుండా బోర్లించిపెట్టిన టీకప్పులు దారికడ్డంవస్తున్నాయి. మస్తానునహాయంతో పుస్తకాలకట్టల్ని మీదకు చేపజేతులు. లేటువేశాక వడగుంజితే శ్రీహరి లేచాడు.

‘ఇదేమిటి స్టూడియోపనిచేయటంలేదా ? మనవాళ్ళంలా యేరి ? మీరా శాస్త్రీ సూర్యనారాయణ్....’

‘వ....చ్చా....వా,’ శ్రీహరి తెల్లబోతూ చూశాడు.

‘వెధవనిద్ర అస్తమానూ నిద్రేనా? ముఖం కడుక్కురా -’

‘ఎందుకూ అక్కరేదు. ఒక బేడ వుంటే యిల్లాపారెయ్. టీ త్రాగాలి. చిల్లరలేదూ పోనే....’

‘ఘోజనం చెయ్యలేదా....అదేమిటి ? సూర్యనారాయణ్కో మీరాకో కబురుచెయ్యకపోయావా ?’

‘ఏమోహంపెట్టుకుని - యివేమిటి పుస్తకాలు ?’

‘మన నాటకంపుస్తకాలు వచ్చాయి.’

‘పోనీ సిగరెట్టుయినాపారెయ్యి. నోరు చచ్చిపోయింది.’

ఇద్దరూ చెరోసిగరెట్టు ముట్టించుకున్నాక —

‘హార్సో - రోజులుమారాయి.’

శ్రీహరిప్రక్కన కూర్చుంటూప్రసాదు - ‘ఏమిటా గొడవ - మీనాక్షి ప్రాంసు వెళ్ళిందంటాడు మస్తాను !’

‘హా! అదేరా! - ఆ పరహాలుగాడితో అదికాస్తా లేచిపోయింది.’

‘అదంటే....’

‘నీ ప్రియురాలు....’

ప్రసాదు ఖెల్లుమనేలా చెంపమీదవేళాడు శ్రీహరిని.

‘ఎందుకురా మధ్య నన్ను కొట్టావు అంతదెబ్బ ?’

ప్రసాదు మాట్లాడకుండా మంచంమీదనుంచి లేచి - ‘ప్రియురాలు అన్నందుకు : - మీనాక్షి అంటే నీకంత తేలిగ్గావుందా : - ’

‘నెత్తిమీదపెట్టుకు వూరేగు - నాకేం ?’

ప్రసాద్ ఆగి - ‘నిజంగా వెళ్ళిపోయిందంటావురా ?’

‘గుండెల్ను చీల్చుకొని....’

‘కవిత్వంవస్తోందే మీకందరికీ....’

‘అది యేడువుకి పర్యాయపదం కనుక - ’

ఉస్సురంటూ కూలబడ్డాడు ప్రసాదు. -

‘బెజవాడవెళ్లి నేనేంపావుకున్నానా! కాఫీకి కరువువాచాను.

ఆ త్రాప్తుడు ఐదువందలిస్తాడుగదా అని చంకలుగుద్దుకొని నాటకంకాస్తా చేతుల్లోపెట్టాను ఖాయీ? ఐదువందలకాపీలిచ్చి సాగనంపాడు. రైలు కర్చులకి ఐదురూపాయలు వసూలుచేసేటప్పటికి తాతలు దిగొచ్చారు. ఇంకా వుండమన్నాడు. థోజనంపెడ్డాడట. పైకర్చుకి ఐదువదీ యిస్తాను పత్రిక చూడమన్నాడు. ఒళ్లు మండుకుపోయి లేచివచ్చేశాను. నోరు చించుకుంటే మీ నాటకాలు, కథలూ యెవరికి కావాలిందీ? డిపెక్టివ్ వుస్తకాలు ‘జాకెట్లో రహస్యం’ ‘దెబ్బకుదెబ్బ’ ‘కిటికీలో పీనుగ’ రాస్తావా అని అడిగాడు. లెంపలు వాయించుకున్నాను.’

శ్రీహరి చెప్పుగొచ్చాడు—

‘నువ్వలా వెళ్లావా - యిక్కడ మనకి కుండలు డింకీలు కొద్దున్నాయి. రైల్వేలో నాలోరకగతి పూనో పోర్టో పుద్యోగంకోసం దుభాస్తు పట్టుకెళ్ళి యిచ్చాను - డబ్బెహూపాయలన్నా దొరుకుతాయిగదా అని. ఫ్యాక్టరీలో కూరిపనికిచూడా రెంహెండలు లంచంయివ్వారా. రేపు యింటర్వ్యూ, నువ్వు వస్తావుగదా రెంహెండలు సాయంచెయ్యక పోతావా - యెంతచెడ్డా సుప్రసిద్ధ నటుషీ, యింటటకప్పానే అనుకో.... తిండి లేదు, బీడీలకుచూడా డబ్బులేకుండా యెంతలాంటా?’

‘సారీ! తమించరా శ్రీహరీ.....బహుదలపు స్త్రీకాలున్నాయి. ఇవే రోజూ అరడజనో డజనో పట్టుకెళ్ళి ప్లేషనుదగ్గరా, బిస్సుస్టాండు దగ్గరా అమ్మి చూడు. ఇంకా పూళ్ళో స్టూడెంట్లవి నాళ్ళవి పట్టుకుని నెమ్మదిగా పుస్తకాలు చెల్లెటట్లు చూడు. నీకు నగం నాకు నగం. యీ డబ్బంతావస్తే యేడుపందలు అవుతాయిరా!’

‘రెంహెండలు లేకుంటే రైల్వేపుద్యోగం దొరకదురా అబ్బీ!’

మర్నాడు ప్లేషన్లో ‘ఇచ్చట మీతాయి తినుబిందారపు వస్తువులు దొరుకును -’ దగ్గర శ్రీహరి సంపీలో ‘దాహం’ కాపీలతో తచ్చాట్లాడు తున్నాడు. ప్లాట్ ఫారంమీద కేకలుపెడుతున్న అసామీ సాక్షెత్తు పేవుడిలా గున్నాడు - ‘బాలనాగమృతధండి! గులేబికావళి! నతీపతి కురూహాల రసాహ్యంలండి! బ్రహ్మనందం! కవిచోడప్పశరకం! దేదున వద్యా లండి! లక్షణస్వామి నవ్వు! ఊర్మికాదేవి నిద్ర! దాంపత్యమర్కాలు.... బ్రహ్మంగారి కాలజ్ఞానం! పుస్తకాలు కావాలండి! నాటకాలు నవలలు వద్యాలు న్యూ సినిమా సాంగ్సు! చాటువద్య మణిమంజరి! శశిరేఖా పరిణయం! విజయవిలాసం! పాకెట్ సైజు పంచాంగం....ఘంటల పంచాంగం....అంజనేయదండకం సూర్యసమస్కారాలు....త్రీల వ్రత కథలు....మదనకామరాజు కథలండి....’ శ్రీహరి వెంటబడ్డాడు. గొంతు కాస్త సరిచేసుకుని,....రాపీలు యుళిపిస్తూ బెరుగ-నాటకాల....నాటకాలు కావాలండీ!’ కిటికీలోంచిపూస్తూ యెవరో ముతకమనిషి కాపీలులాక్కుని కాపీగా చూస్తున్నాడు. శ్రీహరికి కాళ్లు లాగుతున్నాయి.

‘వియ్యపురాలిపాటలం : ధోజకాళిదాసు కథలండీ : భద్రాద్రి రామదాసుచరిత్రమండీ : మహాభక్తవిజయం !’

శ్రీహరి బెదురుతూ - ‘కొంటారండీ -’

‘ఎంత ?’

‘చూపాయిన్నర.’

‘అక్కర్లేదు, వట్టిగెళ్ళు !’

రైలు కదిలిపోతోంది. పాతపుస్తకాలవాడు ఏవో డజనుపుస్తకాలు అపీయిపీ అమ్మేశాడు. డబ్బులు లెక్కచూసుకుంటున్నాడు. క్రొత్త పుస్తకాలవాడు శ్రీహరి - ‘ఇదిగో....’

పాతపుస్తకాలవాడు మాట వినిపించుకోవటంలేదు,

మూడుకోట్లమంది ఆంధ్రులు - యెవరూకొనరేం పుస్తకాలు !

డబ్బులు లెక్కచూసుకోవటం అయాక శ్రీహరి నెమ్మదిగా ‘ఈ పుస్తకాలుచూడా అమ్మిపెట్టావా ?’ అని అడిగాడు.

పాతపుస్తకాలవాడు కాపీలుచూసి - ‘చెల్లవు. ఎవరూ కొనరు. అన్నాడు.

‘బాబ్బాయి, ఎల్లాగైనా రక్షించు.’ వ్రాదేయవద్దాడు శ్రీహరి.

మూడు పుస్తకాలు తీసుకుని మూడర్థలు చేతిలో పెట్టాడు.

‘ఇదేమిటి ? మూడుపుస్తకాలూ నాలుగున్నరకదా !’

‘అంతే : యివి అమ్మిపోకపోయినా నాచగ్గరే వుంటాయి. రేపటి పోతే పట్టుకుపో !’

శ్రీహరి నీళ్ళు నమిరాడు - ‘పుస్తకానికి రూపాయి కమీషను తీసుకుంటావా ?’

వాడు నవ్వాడు. ‘ముందప్తిగా డబ్బులు చేతిలో పెడితే అల్లాగే వుంటుందిలే.’

కాళ్ళీడ్చుకుంటూ పూళ్ళోకొచ్చి తను యెగిరిన కిల్లీదుకాణాల్లో వ్రేలాడకట్టమని తలో రెండూమూడూ కాపీలు ఒకడజనుదాకా పంచి

పెట్టాడు. చెరిసగంవాటా యిస్తాడున్నాడు. మధ్యాహ్నమయ్యేచరచూ తిరిగితిరిగి 'నేషనల్ ఫోటోస్టూడియో' చక్కంకాచ్చాను. పైన ఏవటో హడావిడిగావుంది. శాస్త్రి, సూర్యారాయణ ప్రసాదు హడావిడిగా గుండ గుండయి పిండిపిండయి శతమతమైపోతున్నారు. జేబులో డాపాయిన్నర తీసి ప్రసాదుకిచ్చి మూడుకాపీలు అమ్మానన్నాడు.

'చార్జే సంతోషించాం తెలివికి! ఆ కాపీలన్నీ అట్లానే చగ లెయ్యకు, మనం పుస్తకాలషాపు పెద్దున్నాం!' అన్నాడు శాస్త్రి.

'నేషనల్ ఫోటోస్టూడియో' బోర్డు దింపేశారు. ఎలక్ట్రిక్ ఫిట్టింగులు లైట్లు బల్బులు వూడలాగేశారు. ఫోటోలూ, చిత్రవటాలు తదితర సామాగ్రి తెరలు స్టాండులు భద్రంగా ప్యాకేజీపెట్లలో సర్దేస్తున్నారు.

'ఇవన్నీ యేంచేద్దామని.'

'అమ్మేస్తామోయ్.'

'అమ్మేసి - !'

'అమ్మేసి - !'

'పుస్తకాలవ్యాపారం పెద్దామోయ్. నువ్వలా చూస్తూండు. వాగు పడ్డవాడైవద్దన్నా అడిగి చూడు: వ్యాపారంకన్నా మంచిదేవిటుంది చెప్పు!'

'సూర్యారాయణగారూ: ఇది చాలా ఘోరం! మనం పరాజయం నొప్పుగుంటున్నామన్నమాట.'

'ప్లేటు ఫిరాయిస్తున్నామోయ్. ఈ అద్వర్తయిజుమెంటు చూడు మచ్చుకి -' ప్రకటన వ్రాతప్రతి తెచ్చి ముందుపారేశాడు శాస్త్రి.

'వీణాపట్టి కేషన్సు,' పో. టా. 329. తం.తి. 'వీణా' తెలిఫోను నంబరు 48012. మీ కేవిధమైన ఆచుపనులు కావలసినచ్చినను ఎలక్షనులు, శుభకార్యావసరాల్లో రాత్రింబగళ్లు హోరాహోరి పనిచేయుదుము. చక్కని పనితనము! సరసమైన యేర్పాట్లు! సినిమా, నాటకాల పోస్టర్లు, టెక్నెట్లు సకాలములో అచ్చువేసి యిగలవారము. ఇంకా —

ప్రచురణకర్తలకు రచయితలకు మహదావకాశము—త్యక్తంలో పీఠాపఖ్యకేషన్స్ పుస్తకవిక్రయశాలలు హైదరాబాదు, మద్రాసు, విజయవాడల్లో యేర్పాటుచేయదోవుచున్నాము. తమతమ గ్రంథములను పీఠాపఖ్యకేషన్స్ ద్వారా అమ్మగోరువారు మానేజరు, పో. డా. కి29 కు వ్రాయవలెను.

షరా : పుత్తర ప్రత్యుత్తరములు అంగ్లములో వ్రాయవలెను.
మరొక ప్రకటన తయారుచేసినది చూపించాడు.

‘మీకేవిధమైన నవలలు, నాటకములు, మతపైజ్ఞానిక రాజకీయ కావ్య సారస్వలాదిగ్రంథములు కావలసివచ్చినను మా క్యాటలాగుకోసం వ్రాయండి. పదిరూపాయలవరకూ పోస్టుఖర్చులు భరించి పంపుతాము.’
పీఠాపఖ్యకేషన్స్.

శ్రీహరి లబోదిబోమన్నాడు - ‘మనకి వెన్నేది? పుస్తకాలెవరిస్తారు? డబ్బెక్కడ? కొంప గుండంచేసేస్తారు మీరు? ఇక్కడ సాహిత్యానికి సంబంధించినది పూచికపుల్లయినా లేకుండా యింత తతంగామా? శ్రీకృష్ణజన్మస్థానం చూపించేట్లున్నారు మీరంతా - నాకు అంతా అగమ్యగోచరంగావుంది.’

‘బాగువద్దవాళ్ళుంటా యిల్లాగే బాగువద్దున్నారోయ్. ఇంకాస్త గట్టిగా మూలిగావంటే తన్నులు తినాలిపొస్తుంది.’

‘నువ్వు ప్రసాదూ కత్తుల్లాటి కుర్రాళ్ళు. కిక్కురుమనకుండా చెప్పినవములు చేసేస్తూండండి. టౌన్ హాల్లో రేపు ఆదివారం ఆత్మవసర మహాసభ! వూళ్ళో పదిమంది పెద్దల్ని, కవుల్ని రచయితల్ని ఆహ్వానిస్తున్నాం. పైకిలుమీద యిల్లల్లా, గడపగడపా చుట్టబెట్టుకురావాలి. ఇంక మూడైల్లవరకూ విరాళాలు ప్రోగుచెయ్యాలి తెలిసిందా?’

ఆదివారం వచ్చింది. నేషనల్ ఫౌంటేస్టాడియా బోర్డు దిగిపోయింది. తత్సానే ‘పీఠాపఖ్యకేషన్స్’ బోర్డు అలంకరించింది. తెలిఫోను గణగడా మ్రోగుతోనేవుంది.

చంద్రునికో నూలుపోగు

దోనుహాలు చోరదాల్తో కొబ్బరిమట్టలూ, అరటిమొక్కలతో దివ్యంగా అలంకరించారు. పువ్వులముఖాలూ, విద్యాధులూ, అధ్యాపకులూ, నాటకసంఘాలూ, సంగీతసభలవారూ అంతా వచ్చారు.

టీపార్టీ సరంజామా కంట్రాక్టు 'హోటలుకకుంతలా' కిచ్చారు. మధ్యాహ్నం మూడున్నునుంచి ఐదుగంటలదరహా టీపార్టీ దేకింది. పార్టీజరుగుతూన్నంతసేపూ మైకులో లలితసంగీతం యెవరెవరో వచ్చి పాడుతున్నారు. ఎవరో కాలేజీకుప్రవాసు వచ్చి 'మిమికరీ' చేసి ప్రేక్షకుల్ని ఆనందపర్చాడు. టంచన్ గా ఆరుగంటలకి సభ ప్రారంభమయింది. దోనుహాలుగోడలకు పీఠేళలింగం, గురజాడ, చెళ్ళపిళ్ళ, ప్రకాశం, శ్రీరాములు పటాలు తగిలించారు.

శాస్త్రిగొంతు జలదగంధీరస్వనంలో మార్మొగ్రింది—

ఆంధ్రమహాజనులారా : మేధాశ్రమజీవులైన రచయితల కష్ట నిష్ఠూరాలు, సమస్యలు చర్చించేందుకు, పరిష్కరించేందుకు కించిజ్ఞులమైన మేము యీపట్టణంలో తలపెట్టిన ఒకమహోద్యమానికి యింతమంది పిన్నలూ, పెద్దలూ, శ్రీలూ, పురుషులూ రావటం గొప్పసంతోషాన్ని కలిగిస్తోంది. మీకందరికీ సుస్వాగతం : (అరనిముషం చప్పట్లు—)

'వీణాపల్లి కేశవన్' అనే సంస్థకు యిప్పుడు యిక్కడ మనమంతా చేరి ప్రారంభోత్సవం చేసుకుంటున్నాం. కేవలం పుస్తకాలమ్ముకోవడం లాభాలు గడించుకోవటంకోసమే అయితే యింత తరంగం అనవసరం. మనదేశంలో గ్రంథప్రచురణ, గ్రంథవిక్రయమూ చాలా నికృష్టస్థితిలో వున్నాయి. మంచిపుస్తకాలు చదవాలనే జిజ్ఞాస ప్రజల్లో వృద్ధిపొందుతున్నంతగా మంచిపుస్తకాలు రావటంలేదు. పున్న కొద్దిమంది చవగ్గా మురిగ్గా పుస్తకాలు అచ్చువేస్తున్నారు. ఒకప్రక్కన దేశభాషల్లో గ్రంథప్రచురణ యింత అభ్యాన్నంగావుంటే ప్రచురణకర్తలు అమాయకులైన రచయితల్ని మరీదారుణంగా మోసంచేస్తున్నారు.

'ఆసేతు శీతాచలపర్యంతం యిన్నిభాషలు మాట్లాడే ప్రజల్లో తెలుగుది ద్వితీయస్థానం. కవులూ, రచయితలూ వేలకొద్దీ వున్నారు. మనదేశంలో రచనావ్యాసంగం ముమ్మరంగా సాగుతోంది. ప్రజల్లో

యిప్పుడిప్పుడే పఠనాసక్తి రాజుకుంటోంది. ఈదాహాన్ని కనిపెట్టిన కొందరు అడ్డమైనచెత్తా ప్రచురించి లాభాలుగడించుకొంటున్నారు. అధునిక సాహిత్యాన్ని ప్రచురించేసంస్థలు బహుపరిమితంగా వున్నాయి. నేటి ప్రచురణకర్తలు ఉత్తమ గ్రంథాల ప్రచురణకు వెనుకాడుతున్నారు. అభూతకల్పనల వ్యామోహంలోపడి ప్రజలు చవకబాయ సాహిత్యాన్ని విశేషంగా ఆదరిస్తున్నారు. పఠనాసక్తి పుత్తమగ్రంథసాధనకు దోహదకారికాకుండా, రచయితల్ని నిరుత్సాహపరుస్తోంటే వ్యాపారస్తులు యీ వ్యామోహాల్ని స్వలాభాలకు వాడుకుంటున్నారు. రచయితల సంఘాల ద్వారా యేమన్నా సాధించవచ్చేమోననుకుంటే, అవీ అర్థికస్తోమత్తులేక గుంటువువృలు పూస్తున్నాయి.

‘మన జనసామాన్యంలో శ్రామికజనం వ్యవసాయకూలీ పాటకజనం - యీరెండూకూడా సినిమాదేవతకు మొక్కుచెల్లింపటంవరకే తగిలున్నారు. ఏదోవొకటి - ఆనందాన్ని కొనుక్కుందుకుంటే - సినిమా సాధించినవిజయం తతిమూలకలకు కాస్త కన్నెర్రగానేవుంటుంది. మన మధ్యతరగతి సుసంఘటితం కావాలి. ఈతరగతి ప్రజలే యెప్పుడన్నా పావలాపారేసి పత్రిక కొంటారు. ఎరువుతెచ్చి పుస్తకాలు చదువుతారు. నాటకాలు చూస్తారు. కాని పరిస్థితులు ఎంతనిరాశజనకంగా వున్నా రచయితలకు కరువులేదు. అన్నివర్గాలలోనూ జీవితానికి ప్రతినిధులుగా వ్రాసేవాళ్లు వున్నారు. ఇటీవల మనప్రజల్లో పఠనాసక్తి పెరిగిందనేది నిజం! ఈ దాహాన్ని మంచిపుస్తకాలతో తీర్చదలుచుకొన్నాము. అందుకే పీజాపబ్లికేషన్స్ పెట్టున్నాము. త్వరలో పత్రిక ప్రారంభిస్తాము. పుస్తకవిక్రయం సరసంగా తక్కువ కమీషనుకు బెజవాడ, హైదరాబాదు, మద్రాసుల్లో మా బ్రాంచీలద్వారా యేర్పాటుచేస్తాము. రచయితలూ యితర ప్రచురణకర్తలూ యిందులో సభ్యులుగా వాటాదార్లుగా చేరి యీ సంస్థను బహుళజనమోదకరంగా చేస్తారని ఆశించవచ్చుననుకుంటాను. ఇవిగో - నిబంధనల కాపీలు - షేర్లు పుచ్చుకోవాలని నవినయంగా సభికులను ప్రార్థిస్తున్నాను. షేర్లు పాతికపేలువరకూ ప్రోగుచేసి లిమిటెడుకంపెనీగా రిజిష్టరుచేయిద్దామని సంకల్పం.’

సభలో ఐదుపేలవరకూ పేర్లుపడ్డాయి. ఇంకా పిరాళాలు పేసిన వారువేశారు. కవులు పద్యాలురాసుకొచ్చి చదివారు. ఇంకా చాలామంది ఒకరివెంట ఒకరు పుత్సాహంగా మాట్లాడారు. భరతనాట్యం ప్రదర్శన జరిగింది. సభ జయస్రదంగా ముగిసింది. 'దాహం' కాపీలుకూడా చాలా వరకు చెల్లుబడ్డట్లే! చదువార చాచంకోజుల్లో పత్రికలవిండా ప్రకటనలు- 'పీజాపబ్లికేషన్స్' పేరు దశదిశలా మూడుమ్రోగిపోతోంది.

15

పీజాపబ్లికేషన్స్ కార్యాలయంలో ఒకరోజువుదయం ఎనిమిది గంటలకు సూర్యనారాయణ పైనుంచినప్పిన పుస్తకాలకట్టల ఇన్‌వాయిసులు, బిల్లులు చేత్తోపుచ్చుకుని చెవిలో పెన్నలుతో హడావిడిగా తిరుగుతున్నాడు. శ్రీహరి వటకారు, సుత్తీ, శానం పుచ్చుకుని ప్యాకేజీలు తెరిచి కాపీలు పేటస్తున్నాడు. మళ్ళీ యిద్దరూ వాటినిసరిచూసుకుని అద్దాలఅలమారుల్లో రాకుల్లో సేత్రాకర్షకంగా పేరుస్తున్నారు. శాస్త్రి కళ్ళద్దాలు తుడుచుకుంటూ పెద్ద ఆక్కపుంజుపుస్తకంలో యింగుపెనసలుతో టిక్కులుపెడుతున్నాడు. బిల్లమీద ఖరీదైన వ్రాతపరికరాలు, తెలిఫోను, ఆప్రేటరు డైరీక్యాలండరు, ఒకప్రక్కన తోలు హాండ్‌బ్యాగులోంచి రశీదులకట్టలు, లాశంచెవులు, చెక్కులు, కాగితాలుతీసి పొందికగాఅమరుస్తున్నాడు.

మస్తాను పోస్తుచచ్చిందంటూ పుత్తరాలబొత్తుపుచ్చుకుని పైకొచ్చాడు. తెలిఫోను గణగణమని మ్రోగింది. రిసీవరు ఎత్తిపట్టుకుని 'హల్లో! అవును, పీజాపబ్లికేషన్స్....నేనే - మీరు సంపాదకునితోపే మాట్లాడుతున్నారు. క్షమించాలి. ఖాళీలేవండి. ఏదీ పత్రిక యింకా రెండుసంచికలేగా వేసింది. మీరచనలు ఏవీ పడలేదంటున్నారా? కుప్పతిప్పలుగా వస్తున్నాయి. వీలువెంటిడిని చూస్తాము. బాగుంటే ప్రకటించి తీరులాము. ఫైలుపుచ్చుకునివస్తారా....రావచ్చు. అభ్యంతరమేంలేదు. ఓ కే! శలవు! నమస్కారం.'

‘అబ్బ! పనిచేసుకోనివ్వరు. ఎవరక్కడ తలనొప్పిగావుంది. ఒకపాదాలో ‘టీ’ కలుపుకురావాలి. ఏవిటోయి సూర్యనారాయణా శ్రీహరీ-యిందాకట్టించి చూస్తున్నాను. ఆప్యాకేజీలు ఖాళీచేసి హాలు శుభ్రం చేయించకుండా అల్లా శతమతమైపోతున్నారేమిటి? ఇంకా పార్శ్వకుకట్టి పైకిలుమీద ప్లేషనుకువెళ్ళి బుక్ చేసిరావాలి. బ్యాంకుకెవరెక్టరోచెబితే చెక్కులున్నాయి ఉమకట్టించుకురావాలి. ప్రెస్సుకెళ్ళి ఫారాలన్నీ ఎంత వరకొచ్చాయోచూసుకుని ఆప్రసాదుని యిక్కడికి పంపించాలి. ఈ కట్టలన్నీ నేనొక్కణ్ణి యెంతకని చదవగలను? మీరాదేవిగారెక్కడ? నహాయనిరాకరణోద్యమంలాగుండే - బ్లాకులన్నీ వచ్చాయా? అడ్వర్టయిజుమెంట్లవాళ్ళదగ్గరకు సూర్యనారాయణ వెళ్తేనే బాగుంటుంది.’

శ్రీహరి చెనుటలుగ్రక్కుతున్నాడు - ‘ఈ జీతంబిత్తెంలేని నవుకరి చాలాకష్టంగావుంది ఖాయి!’

‘అదేమిటోయ్! నహాయనంపాదకులని మీఅందరిపేర్లూ వేస్తున్నాంగా. ఇంతలో ఏమొచ్చింది?’

‘నీ అచార్జీ భరించడం కష్టంగా వుండంటున్నాడు’ అని నవ్వాడు సూర్యనారాయణ.

‘మనమంతా డబ్బుకోసం కష్టపడుతున్నాముటోయ్? ఏదో సారస్వతనేవ - చిన్నాపెద్దా యేమిటి? చెప్పినపని చెయ్యాలి. క్రమశిక్షణవల్నే ఇంగ్లీషువాడు యింతమందిని యిన్నేళ్ళు చెవలమేకల్ని చేసి యేలాడు. ఇంత నోరుపెట్టుకుని యిదవుతూండటంవల్లనే మన వుద్యమం యీమాత్రంగా పైకొచ్చింది. రేపుప్రొద్దున్న నిన్ను హైదరాబాదు పంపించనూ? అక్కడ నువ్వొక్కడవే చాకచక్యంగా మెనలుకోవాలి’ అని, మస్తానుకేసితిరిగి - ‘ఏమండీ సాయిబుగారూ! మీ టైలరింగుషాపు అడ్వర్టయిజుమెంటు ప్రతినెలా వేస్తున్నాముగదా ఏదీ పైసారావటంలేదే?’ నవ్వుతూ అన్నాడు.

‘మీకోటు అట్టేవుంది. షర్టీలో యేసుకుందురుగాని. తెస్తునా?’

‘చంపేణవోయ్! మస్తానూ, నీకు పుణ్యముంటుంది. కోటు మాటెత్తకు—’

‘చిన్న చునవి ఉండండి—’

‘చెప్పు : చెప్పు?’

‘—వొక నాఖరీ యిప్పించాది....’

‘నీకే....మమ్మల్నందర్నీకానేస్తావు.’

‘బ్రాహ్మణలమాయండి.’

‘అమ్మాయిల్నితెచ్చి నెత్తిమీదకెక్కించకు.’

‘సూర్యనారాయణగారూ : ఆపిచ్చోడి పెళ్ళావండి-’

‘ఏపిచ్చి? చేతిలోపని ఆపేసి సూర్యనారాయణ అడిగాడు.

‘ఆసినీమాపిచ్చోడండి, ఆయనపెళ్ళానికి—’

‘బాగుబాగు. నువ్వు రికమందుచేస్తే పీక్కు వుర్రత్రాడు వేక వన్నమాటే.’

‘ఏంచెయ్యమంటావు?’

‘మన పుస్తకాలషాపులో వుంచాలండి ఆఅమ్మాయిని. మువ్వయ్యో నలభయ్యో - మనం ఎంతయిస్తేఅంత -’

‘ఆ అమ్మాయిని షాపులోపెడితే వాదొచ్చి నానాఅల్లరీచేసి డబ్బులు పట్టుకుపోతే - యీబాధంతా యెవడువడ్తాడు?’

‘అహ! అదంతా నేను సూసుకుంటానుగా - ఆ ఆడబతుడు సంటిపిల్లతో నానాగడ్డి కరుస్తావుండండి.’

‘ఇహ నువ్వు, నేనూ చేసేదేమీ వుండదు. వాళ్ళిద్దరూ ఇందులో ఎంచక్కా కాపురం పెడితేనో ...’

‘తిండికిలేక నస్తావున్నాండి. మీరెవరో కనికరించాల....’

‘సరే, అదంతానువ్వేచూసుకో....’

‘మస్తాను దిగి వెళ్ళిపోయాడు. కాఫ్రి సాలోదనగా - ‘ఇదేమి టోయ్, మనం వ్యాపారంచేద్దామనుకుంటూంటే యిదివొక అనాథ శరణాలయమైపోతోంది?’

మీరా మెట్లెక్కివస్తూ - 'ఏవిటండీ, అనాథశరణాలయమంటున్నారు-?'

భాత్రీ - 'రండి రండి. త్రీలశీర్షిక యేదన్నా పనిచేసిపెద్దారేమో ననుకుంటే ఎక్కడా తుపాకికందకుండా పోయారు?'

'నన్ను అడదాన్నని యెవరనుకుంటున్నారు? వంటాపెంటా ఆనంగతి నాకేమీ తెలీదు. నేనేం సాయంచెయ్యగల్గు - అందులో పత్రికకు—'

'దానికేముందండీ, నలుగుర్ని అడిగితే సరిపోతుంది - అపైన ప్రసాదు వున్నాడు. మీరు చెబుతూవుంటే మనవాడు సుమధుర లలిత మైన ధోరణిలో వ్రాసుకుపోతాడు.'

'చచ్చాం! మనుష్యులందర్ని మీయిష్టంవచ్చినట్లు అప్పడాల పిండిలా వొత్తెయ్యచ్చనుకుంటున్నారు మీరు. అర్దిష్టకి వ్యక్తిత్వం వొచ్చక చచ్చిన మీరు చెప్పినట్లు చెయ్యడు.'

'మీరాదేవిగారూ: మీరు పీళ్ళందర్ని చెడగొట్టేట్లున్నారు. నిజంగా యీసూర్యనారాయణ శ్రీహరి ప్రసాదు మీముక్కలు నిజమని నమ్మితే కొంప మురిగిపోతుంది. పీళ్ళంతా తమతమ వ్యక్తిత్వాలకోసం పోరాడ్డం ఆరంభిస్తే పీజావల్లకేషన్స్ అవశ్యతులు పల్కుతుంది—'

'అర్దిష్టగా వ్యక్తిత్వంకోసం పెనగులాడినవాళ్లు మనలోంచి విడిపోయి స్వతంత్రంగా తమత్రోవ లాము చూసుకున్నారు.'

'మీనాక్షి తన వ్యక్తిత్వాన్ని రుజువుచేసుకుందని మీ తాత్పర్యం. అవునా? ఆ అవకాశం మీకూవచ్చినా, తన్ని, రక్తి, గింజుకుని బైట కొచ్చివడ్డారెందుకోమరి? మీనాక్షి మీ జాగాలో వెళ్ళిపోయింది.'

'ఎవేకంలేని సాహసంకూడా వొకప్పుడు రాజిస్తుంది!'

'అంటే ఛాన్స్! కర్పూ అనరాదూ, సరిపోతుంది.'

'నాత్రోవ నేను యేర్పరుచుకున్నాను. నా కవశ్యతుల లక్ష్యం లేదు. నాకు సంతోషంలేదు, దుఃఖంలేదు, కోరికలు లేవు!'

'రుషివయావన్నమాట! అంటూ అడ్డంవచ్చాడు సూర్యనారాయణ.

శాస్త్రి వేళాకోళంచేస్తూ - 'కజ్జిమహాముని ఆశ్రమం - అందులో కృష్ణమూర్తిగారూ - యీవిడ శకుంతల. దుష్కంతుడు | ఫాంసులో వున్నాడు. ఐతే ఎవరయ్యా, దూర్వాసుడు ? డామిట్ నేనే నేమిటి ! కొంపమునిగిందే !'

మీరా నవ్వింది - 'నాదొక చిన్నకోరికవుంది.'

'ఐతే కోరికల్తో వచ్చారన్నమాట ! ఇప్పుడేగా నాకేమీ కోరికలు లేవన్నారు. స్వవచనాఘాతము తట్టుకోగలవా ?'

'పొరబాటు - చిన్నమనవి అనాలనుకున్నాను. తెలుగు రాదు సరిగా -'

'సంతోషం : చెప్పండి - నా బ్రహ్మచర్యం చెడని కోరిక యేది కోరినా అవశ్యం తీరుస్తాను.'

'మీకు సిగ్గులేదు. చెప్తాను. కృష్ణమూర్తిగారు 'ఆస్తి' అని నవల వ్రాశారు. అది మీ వీణాపల్లకేషన్స్ తరపున తీసుకుని ఐదువంద లిప్పించాలి.'

'ఐదువందలే నవల పుచ్చుకోవటానికేమీ అభ్యంతరంలేదు. మరి డబ్బు నిల్చున్నపాళాన ఎక్కడుంచి తేవటం ? చెప్పండి, మీరే చెప్పండి : మీరేంచెయ్యమంటారో అల్లానే చేస్తాము.'

'మాస్టారూ, గురుదక్షిణ యిచ్చుకోవాలి, తప్పదు.'

'ఖరీదై సమాటలు బాణాల్లా విసుర్తున్నారు.'

'మీ గురువుగారి నవల మీ రుండగా మరొకర్ని యాచించడ మెందుకని -'

'నిజం : అదే ఆలోచిద్దాము అన్నానుగా.'

'మీరు మాటకారితనం బాగా నేర్చారు.'

'అయ్యోరామా : కంపెనీ దివాళాతీయించే ప్రతిపాదనలు మీరు చేస్తున్నారు.'

'ఈ 'చొక్క' సవలకే మీరు దివాళా తియ్యాలిహిస్తుందా ?'

మూర్యనారాయణ అడ్డంవచ్చాడు - 'మనలో మనం వాదించుకో వడం బాగులేదు. మీరా : ఆ నవల పట్టుగొచ్చి యిచ్చివెళ్లు. నీ కెంత డబ్బుకావాలో నన్నడుగు. నేను ఏర్పాటుచేస్తాను.'

'రాజాబాగుంది వ్యవహారం. అంతేగాని నీళ్ళలో గేదేనుంచి బేరవాడితే ఎట్లా ?

'శాస్త్రిగారికి నామీదే ఎందుకో కోపంగావుంది.'

'ఏదీలేదు. శ్రీ శక్తిస్వరూపిణిగదా అని....'

'మరేం : మీ పత్రికలో నా శక్తిస్వరూపం యెక్కడా పడ్డంలేదు గదా కొంపదీసి....'

'మీరు పడనిస్తేగదా....మీ బొమ్మలు రెండు యివ్వకూడదూ ?'

'నేనంత అందంగా వుంటానా - వేళాకోళమా ?'

'మీ బొమ్మలు అంటే మీరు రాసినవి - చిత్రించినవి అని సంపాదకుడి అభిప్రాయం.'

'పట్టుకెళ్ళండి. అంత బాగుండవేమో....'

'వస్తాను మీ యింటికి. వడియాలు వేయించి పెగుగుపచ్చడిచేసి వంకాయ యిగురుపెట్టి వండుతారా ?'

'నాకంత మమకారంలేదు.'

'నేను భోజనప్రియుణ్ణి. ఆ ప్రియత్వం చేత మీ దగ్గరికి వస్తా నంటున్నాను.

'మర్యాదగా మాట్లాడడం నేర్చుకోండి.

'మీకు తెలుగు సరిగా రాకపోవటం నేను చేసుకున్న ప్రారబ్ధం కాక మరేమనుకోను !'

'ఈ ధ్వని, శ్రేష్ఠ, వ్యంగ్యం, అన్యపదేశంగా మాట్లాడానికి తెలుగుభాషలో వున్నంత సౌకర్యం మరెక్కడా వుండదనుకుంటాను.'

'చిత్తం : పరిస్థితులూ, మనుష్యులూ బాగా అర్థంకాక మీరు నా కివ్వవలసిన గౌరవాన్ని భాషకు యిస్తున్నారు. అన్యాయం -'

‘వెళ్ళొస్తాను. మీరు పనిచేసుకుంటున్నట్లున్నారు.’

‘శీఘ్రంగా వెళ్ళొచ్చు.’

మీరా మెట్టుదిగి నాలుగడుగులు పీడిలోకివేసి మళ్ళీ ఏదో అభియోగం తెచ్చేదానికిమల్లే వెనక్కు మళ్ళీ వచ్చింది.

ఈమారు కూడా ప్రసాదు వున్నాడు. ఫారాలదొత్తి చేత్తోపట్టుకున్నవాణ్ని జబ్బి దొరకవుచ్చుకుని ముందుకు త్రోసుకుంటూ - ‘చూకారా యీ వాలకం ? బట్టలు తరి, కళ్లు చూడండి -’

కాత్రి చిరాగ్గా - ‘ఇప్పుడతగాడి కేమొచ్చింది ?’

మీరా - ఏమొచ్చిందా - నన్నెందుకడుగుతారు ? చెప్పమనండి ?’

ప్రసాదుచొక్కా దులుపుతో - ‘ఏమి మగాళ్లు ? తట్టెడు దుమ్ము రాల్తోంది వొంటిననహాయనంపాడకా, స్నానంచేకావా? ఎన్నాళ్ళయి....’

తలకాయ అడ్డంగా వూయించాడు ప్రసాదు.

‘ఈ కుర్రవాడు అమాయకుడుగదా అని ప్రెస్సులో కూర్చోబెట్టి యిరవైనాలుగు గంటలూ పూవులు దిద్దిస్తున్నారు. బోజనం. కాఫీ వగైరాలు అయాయా? పద, ఆ కాగితాలు యిక్కడ పారేసి మాయింటికి పద, టోంచేసి విశ్రాంతిగా నిద్ర తీద్దవుగాని.’

కాత్రి తీవ్రంగా - ‘మిమ్మల్నేమన్నా మేం సంక్షేమాధికారిగా వేసుకున్నామా? మా సహాయనంపాడకుణ్ని పట్టుకుని వొక సాటికళాకారుణ్ని, వ్యక్తిత్వం కలివాడిని నీళ్ళోసుకున్నావా. పళ్ళు తోముకున్నావా. చొక్కా మాపుకున్నావేమని అడగటం శోచనీయం. మీ యీ అభియోగాన్ని సభవారు గర్హిస్తున్నారు.’

‘పదపద. ప్రసాదూ - నీ నాటకం పుస్తకం యిచ్చావుకాదు నాకు. టోంచేసి చదివి వినిపిస్తావా ? రా, నేను ముందు నడుస్తుంటాను.’

ఒకకెరటం మళ్ళీ వెనక్కు తగ్గినట్లయింది. నలుగురూ ముఖాలు చూసుకున్నారు.

‘ఈవిడ యిల్లా మారుతుందని మనవెప్పుడూ అనుకోలేదే !’

సూర్యనారాయణ చల్లగా చెప్పాడు - 'కృష్ణమూర్తిగారి నీడలు వడితే యెవరై నా యింతే....స్టూడియో ఎత్తేసి యీ పుస్తకాలు పత్రికల హడావిడి అంతా తనకు గిట్టనట్లుంది.'

'మనది గాలివాటు ప్రయాణం - ' అన్నాడు శాస్త్రి - 'ఒక్క-గంట కూర్చుందోలేదో హైరాణపెట్టేసింది మనల్ని. కృష్ణమూర్తిగారికి డబ్బు దేనికికావాలి ?'

'ఏమో - ఆయనకు డబ్బు అవసరంరావటం చిత్రంగానే వుంది. ఆ అవసరం ఏమిటో ఆయన్నే ఆడిగితే చిక్కొస్తుంది. మీరానుంచే తెలుకోవాలి !'

'ఇంతకీ మనం డబ్బు ఎక్కడనుంచి తెచ్చి యిస్తాం . '

సూర్యనారాయణ నవ్వాడు - 'స్టూడియోసామాగ్రి అమ్మేసి అప్పు తీర్చేసి ఐదువందలు మాస్టారికిచ్చేద్దాము. తరువాత మనమూ కంపెనీ రావాదేపీలు వదొచ్చు.'

'అమ్మడమా..?' అని శాస్త్రి నోరు తెరిచాడు.

16

పెట్టెంబరునెల. చలికాలం యింకా వుంటూండగానే ఒకరోజు తెల్లవారుటూముస నాలుగుగంటలకు మధ్య తలకు బిరుసుగా చుట్టి చురుగ్గా అడుగులు వేస్తున్నారు. వెన్నెట్లో మంచు కురుస్తోంది. శాస్త్రి హుషారుగా కృష్ణనిర్యాణం పోతనగారి పద్యాలు చెళ్ళపిళ్ళవారిఫకీ లో చదువుతున్నాడు.

'మంత్రయై యొకవేళ మంత్రమాదేశించు,

మన్నించు నొకవేళ మరదియనుచు - '

సూర్యనారాయణ 'అవు' అని గసురుకున్నాడు.

'ఏడుపుగొట్టుపద్యాలు చదువుతున్నావనా? మీకేనా, నాకుమాత్రం

విచారంలేదా, కృష్ణమూర్తిగారూ మీరా వెళ్ళిపోతున్నారని?’

మీరాఅడ్డుకుని - ‘చదవనియ్యండి. మున్నుగ్రాటవిలో చదవండి.’

శాస్త్రి చదివి శ్రావ్యంగా వినిపించాడు.

‘ఒక్కమారు మంగళసూత్రం పడ్యంచూడా చదువుదురా?’

మీరా బ్రతిమాలింది.

‘ఛార్జ్ యిచ్చుకోలేరేమో....’

‘ఇచ్చుకుంటారేండి.’

శాస్త్రి అభినయంచేస్తూ పున్నట్లుండి ఆగిపోయి మీరామెడవైపు చూపిస్తూ - దాని ‘నేవెలకై నన్ తెగనమ్మి నీ సుతునకై వెచ్చించినన్ చెల్లదే -’ అని కాస్సేపు పద్యాన్ని లాగి ‘దశమో పయ్యెడలో - అని మొదలందుకున్నాడు.

సూర్యనారాయణ జబ్బుపట్టుకు లాగుతున్నాడు - ‘నదిరోడ్డులో యీ అల్లరేవిటి శాస్త్రి -’

‘ఇది ఆఖరువికారం! ఈవాళ పద్యాలమీదికి గుబులుపోయింది.’

మీరా నవ్వుతూ - ‘మేం వెళ్ళిపోతున్నామని మీకు కించిత్తు విచారంకూడా లేదుగదా!’

‘లేకేం! వుండబట్టే కృష్ణనిర్యాణం పద్యాలు చదివాను.’

‘ననన్నెప్పుడన్నా జ్ఞాపకంచేసుకుంటారా?’

‘మీది చాలాకృపమైన స్వభావంలాగుంది. మీరేమో మమ్మల్ని వదిలెయ్యటమేగాకుండా మిమ్మల్ని తల్చుకుని తల్చుకుని కుమిలిపోవా లనికూ డామీ అభిప్రాయంకావచ్చు. ఎంత దురాళ....’

శ్రీహరి ప్రసాదు కృష్ణమూర్తిగారి గ్రామఫోను, సంచులు, మూటలు మోస్తూ నడుస్తున్నారు.

సూర్యనారాయణ చెప్పాడు - ‘నవల హిందీలోకికూడా తర్జుమా చేసి ఒక్కమారే రెండూ ప్రచురిస్తాము. శాస్త్రి ఘటనాఘటనా సమ్మర్శు డున్నాడు గదా!’

‘నన్నేమిటోయ్ కథానాయకుడ్నిచేసి మాట్లాడుకొంటున్నారు.’

సూర్యనారాయణ మీరాకు నెమ్మదిగా చెప్పాడు - 'డబ్బుకావలిస్తే యెప్పుడన్నా సందేహించకు. వ్రాయి. ఎక్కడో తలన్నా లాకట్టుపెట్టి పుట్టిస్తాను. ఇబ్బంది వదొడ్డు.'

మీరా అల్లాగే అని తలవూయించింది.

రాత్రి అందుకున్నాడు - 'తలన్నా లాకట్టుపెట్టి అంటున్నాడు. అతగాడి తల ఆట్టే విలువయినది కాదు. అంటే నా తల లాకట్టుపెడతా శన్నమాట.'

అంతా గొల్లుమన్నారు. ఒక పట్టు పొడుంపీల్చి జిర్రున చీది ముక్కు తుడుచుకుంటూ - 'సిగరెల్లెవరిదగ్గరున్నాయరా; యిటు ఫారెయ్యండి, కాల్చి చూపిస్తాను.'

మీరాఅడిగింది - 'ముక్కుపొడి యెప్పుడు అలవాటుచేసుకున్నారు?'

'మరి పత్రికాసంపాదకుడ్నిగదా! చూడ్దంటే - వాలుకండువా బిళ్ళగోచి అవతారం! కళ్ళజోడు ముక్కుమీదకొచ్చింది. తలమీద నాలుగుపరకలూ రాలిపోతున్నాయి, విజ్ఞానానికి మేధస్సుకీ చిహ్నంగా.'

స్టేషనులోకొచ్చేసరికి రైలువచ్చి సిద్ధంగా స్లాటుఫారంమీద వుంది. సూర్యనారాయణ - 'మాస్టారూ!'. అని జాలిగా గొణిగాడు. కృష్ణమూర్తిగారు అతడి చేతులు పుచ్చుకుని - 'కల్లాకవటం తెలియని వాడివి, అమాయకుడివి, నీ కే కష్టాలు రాకూడదని నా కోరిక' అనేసి మొహం తిప్పుకున్నారు. సూర్యనారాయణ, మీరా. రాత్రి, ప్రసాదు, కృష్ణమూర్తిగార్లకు శ్రీహరి ఫోటోలు తీశాడు. ప్రసాదు ఫూలగుత్తులు తెచ్చి మీరాకు, కృష్ణమూర్తిగారికి సమర్పించి సమస్కారం చేశాడు. సూర్యనారాయణ తెల్లతెలటోటూ - 'నావల్ల యేమన్నా పొరపాట్లు జరిగి వుంటే డిమింపండి మాస్టారూ!'. అని అడిగాడు.

మీరా ప్రసాదుని సమీక్షిస్తూ - 'ఇతను అభిమన్యుడిలాంటివాడు.'

'ఐతే మేమంతా పద్మవ్యాహంపన్నామనా మీ అభిప్రాయం?'. రాత్రి పోట్లాటకొచ్చాడు.

శ్రీహరి కేమేరాలు తదితరపరికరాలు దొమ్మలువాసుకునే బలా అన్నీ యివిడికగా బండ్లలో సర్దాడు సూర్యనారాయణ చెండేలు పడిపో తున్నాడు. 'మీరిద్దరూ వెళ్ళిపోతున్నాట. నేనేవిటో నిర్భాగ్యుణ్ణి. నాకెంతో యిదిగాపుంది. మీరా, నిన్ను పెంచాను, పెద్దచేశాను. ఈనాటికి నువ్వు జీవితంలో సుఖవడలేకుండా చేశాను. 'ఓ జీవితంలోనూ, నేను జోక్యంచేసుకున్న యితరులజీవితాల్లోను చేసినవి పెద్దపెద్ద పొరబాట్లే. నన్ను క్షమించాలి మీరా !'

మీరా సూర్యనారాయణచేతులు పట్టుకుని వారించింది.

'మూస్తారూ ! నాకు చొక గమ్మాన్ని చూపించారు. చీకట్లో నాకు చిన్న దీపాన్నివెలిగించి యిచ్చి పట్టుకునడవమన్నాడు. తతిమ్మా జీవి తంలో జరిగేవీ జరగవలసినవీ సందర్భాలు అనందర్భాలు యెన్నో ! వాట్లన్నింటికీ మీరేంచేస్తారు ? నన్ను సంతోషంగా ఆస్వదించి సాగనంపండి.'

మస్తాను రొప్పుకుంటూ పరిగెట్టుకొస్తున్నాడు. శాస్త్రీ యిక్కడ యిక్కడ అని అరిచాడు. మీరా చప్పున 'మస్తానూ !' మస్తానూ !' అని కేకలు పెట్టింది.

'అమ్మా ! అమ్మా ! వస్తున్నా -' అని కేకేస్తూ వచ్చిపడ్డాడు, చిన్న తోలుపెట్టెతో.

'ఇదేవిటి తోలుపెట్టె తెచ్చావు దేవికి మస్తానూ ?'

'పుండుకోఅమ్మా ! నీకు చీర తెచ్చాను.'

'ఏదీ యిల్లాతే -' శాస్త్రీ లాక్కుని పెట్టి తెరచి చీర బైటకుతీసి మీరామెట్లో వేశాడు. మీరా మస్తానుచేతులు పట్టుకుని అంది - 'నిన్నే మనలో నా కిప్పటికీ తెలిదు. నా కష్టసమయాల్లో నాకు ఎప్పుడూ అండగా నిలిచింది నువ్వే. నీ కడుపున పుట్టి నీ ముఠం తీర్చుకుంటాను.'

'నాకు ముండానిద్ర - నిద్రపట్టింది. తెలివేరలేదు. హఠని పరి గెట్టుకొచ్చా - అమ్మా, కనిపించావు. లేకపోతే హమేషా యేడుద్దును.'

మస్తానుకి మీరాకి శ్రీహరి మళ్ళీ పొరబోతాడు.

బండి కూతవేసింది. మీరా 'శాస్త్రిగారూ' అని పిలిచింది. శాస్త్రి దగ్గరగా వెళ్ళాడు.

'నాకు భయంగా వుంది: ' అంది.

'అడగండి, పరవాలేదు - '

'ఒక షేక్ హాండు యివ్వండి - '

శాస్త్రి మీరాకు షేక్ హాండ్ యిచ్చాడు.

కృష్ణమూర్తిగారు సూర్యరారాయణను పిలిచి 'అరవింద జాగ్రత్త నయనా - ' అని చెప్పారు.

శాస్త్రి మీరాను పిలిచి - 'డబ్బు జాగ్రత్త!' అని చెప్పాడు. చాలా సేపు చేతులు చీకట్లో వూగి విశ్రమించాయి. మంచులో, చలిలో వెన్నెట్లో చీకట్లో రైలు కలిసిపోయింది.

17

సుఖాల్నీ, దుఃఖాల్నీ సమంగా పంచుకొనేవాళ్లే స్నేహితులంటే - అలాంటి పరిజ్ఞానాన్ని సఖాల్నీ హేతుల్నీ విడలిపోతుంటే, అనుభవాలు, జ్ఞాపకాలు తరుముకురాగా, మీరా పరితప్తహృదయంలోంచి షణ్ణరాలం దుఃఖం వువ్వెత్తుగా, కెటటాల్లా లేచి ప్రయాణంలో గమ్యం, గమనం అలుముకుపోగా, భవిష్యత్తు కారునల్లగా, కటికచీకటిలా తట్టి చెంగుతో కళ్ళొత్తుకుంటూ కిటికీలోంచి చూసింది.

సూర్యనారాయణ, శాస్త్రి, ప్రసాదు, మస్తాను మళ్ళీ కనపడరు.

ఆదరం. ప్రేమా, త్యాగం వీటి కుదుట్లోంచి తన్నుతాను పెరుక్కుని, ఎక్కడికో దేశాంతరానికి - జీవితానికి ఒక స్ఫూర్తి. ఒక అర్ధాన్ని ఒక వెలుగుని వెతుక్కుంటో ప్రయాణంచేయటం మహాసాహసంగా తోచింది.

మస్తాను శాస్త్రి సూర్యనారాయణ అంతా తన్ను తమలో ఒక భాగంగానే చూసుకున్నారు. ఈ బంధనాన్ని తెంచుకుందుకు, వ్యక్తిత్వం కోసం పోరాడేముందు యే విరాగం ఆమెను ఆక్రమించుకుందో దాన్ని తుత్తునియలు చేయగల అనుబంధంగాని మమకారంగాని ఎక్కడా ఆమెకు యేర్పడలేదు. మనస్సు బహుళా ముసిలిదై పోయినా కావచ్చు. వార్ధక్యం శరీరానికేనంచే యెవరు నమ్ముతారు? శాస్త్రినామె అర్థం చేసుకోలేకపోలేదు. కాని అతడి అహంకారాన్ని పటాపంచలుచేయాలనే పట్టుదల వొకప్పుడు వచ్చినా ఆ జోలికి పోవడానికెందుకు మనస్కరించ లేదో తన ముసిలిమనస్సుకి తెలుసు. వెళ్ళవద్దని శాస్త్రి అడ్డుకో లేదేమని కాస్త ఆశ్చర్యంపెసినమాట మాత్రం నిజమే. తమ్ము తాము హెచ్చుగా ప్రేమించుకునేవాళ్ళవరూ యితరులకు ప్రేమను పంచి యివ్వ లేరు. తన జీవితంలో సంవత్సరాలుగా యేర్పడ్డ భాగ్యాన్ని విరాగంతో నింపుకొని పోవటానికి ప్రత్యామ్నాయంగా ఆత్మహత్య యెందుకు చేసుకోలేదంటే నవ్వువచ్చేమాట నిజమే : అందరికీ జీవితంలో అన్నీ దొరకవు.

‘నేనెప్పుడన్నా ఆ బ్రహ్మచారిని ఆ అహంకారమూర్తిని ప్రేమించానా?’ మీరా తన్ను తాను ప్రశ్నించుకుంటోంది. ‘షేక్ హాండ్ యిమ్మని తను అడక్కపోతేనే? చాలా నిర్లిప్తతగా చేయి కలిపాడు. గుండె రుల్లుచుంది. అతనెందుకు చలిస్తాడు? ప్రలోభం ఎదుటవున్నా చలిం చనివాళ్ళే ధీరులంటే—అరచేత్తో చెంపల్ని రాసుకుంటూ కూర్చుంది.

కృష్ణమూర్తిగారు లేచి కిటికీఅద్దాలు వేశారు. మల్లరు బిగించి చుట్టుకుని కూర్చుంటూ - ‘ఎవర్నన్నా ప్రేమించావా అమ్మాయీ?’

మీరా వులిక్కపడి నర్దుకు కూర్చుంది. ఆప్రశ్న ఎంత కటువుగా వుందో! ఆ అడగటంలోనే ‘ఎవరినీ ప్రేమించకు’ అని వార్నింగుకూడా వున్నట్లుంది.

‘లేదు-’ అన్న తడబాటుముక్కల్ని వినిపించుకోకుండానే కృష్ణ మూర్తిగారు హఠాత్తుగా మొదలెట్టారు—

‘ఈతరంలో’ ప్రేమను వెదుక్కోదల్చుకున్నవాళ్లు ముందుతరం వాళ్ళ పాట్లుచూడా అప్పుడప్పుడు శ్రద్ధతో పరికించాలి. పెళ్ళి....ఒక పద్ధతి అనుకో. దాన్ని గురించి తర్జనభర్జనలు అనవసరం. కష్టాల్లో వున్న వాళ్ళకు అసమర్థులసానుభూతి చాలా హానికరమనిచెప్తాను. మంచిన్నతనాల్లో, అంటే, ఒక యాభై యేళ్ళక్రితం ఆంధ్రదేశంలో వర్ణ వ్యవస్థ ఆచారాలు, పద్ధతులు యిప్పటికన్నా యెన్నో రెట్లు భిన్నంగా వుండి వుంటాయి. నమ్మి : వ్యవసాయవృత్తి అందరికీ - వీదావిక్కి - వున్నారు. జమీందారులు పెద్ద రైతులు వీళ్ళ కుటుంబాల్లో స్త్రీలు ఎల్లా జీవించేవారో పూహించుకో. నేనుదాలాపెద్దపెద్దకుటుంబాల్లో చనుపూన్నహం సంపాదించాను. క్షత్రియులు, రెడ్లు, కమ్మ, వెలమవారు ఈజాతుల్లోకూడా ధనికవర్గాలు విరుపేదలు వీళ్ళంతా ఎవరిప్రారబ్ధం వారు అనుభవిస్తుండేవాళ్లు. అప్పుడు దేశమంతా వుప్పెనగా సహాయనిరాకరణోద్యమం, వుప్పుసత్యాగ్రహం లేచింది. స్వదేశీవస్త్రాలు, విదేశీ వస్తుబహిష్కరణోద్యమం, కోర్టులు, స్కూళ్ళూ, కాలేజీలు వదిలేసి మహాత్ముడి సత్యాగ్రహసమరంలోకి ప్రజలు తందోపతందాలుగా రావటం అంతా నీకు తెలుసనుకో. ఇవేమీ తోడుగా మన సాంఘికజీవితాన్ని కదిలించలేదు. వీరేశలింగంగారి సంస్కరణోద్యమాలు ఒకవైపునుంచి పనిచేస్తున్నాయి. ఒకవైపు స్వాతంత్ర్యం వచ్చేస్తుందనుకుంటూనే ప్రజలు రాజకీయంగా చైతన్యం తెచ్చుకున్నారుగాని ఆ వాతావరణంలో సాంఘికమైనమార్పులు రావటాని కేమీ ఆస్కారంలేదు. అల్లాటప్పుడు నేను స్కూలుమాష్టరీచేస్తూ ఒక రెడ్ల ఆమ్మాయిని నాకు బాల్యంనుంచి బాగాతెలిసినమనిషిని మొగుడు పోయి పాలుపెరుగూ అమ్మకుంటున్న అమాయకురాలిని మనసిచ్చి రమ్మన్నాను. ఇద్దరం పారిపోదామనుకున్నాం. ప్రపంచం మనల్నించేస్తుంది అనుకున్నాం. అన్నీ నిశ్చయంచేసుకుని యేర్పాట్లుచేసుకున్నాక దేశంపిలుపు వచ్చింది, కాంగ్రెసులో వడ్డాను. లాఠీదెబ్బలుతిని వొళ్లు సొమ్మపిలి వదిలిపోతే జైలుకీడ్చుకుపోయారు. బైదునుంచి వచ్చాక వాకబుదేసి కనుక్కుంటే చచ్చిపోయింది అన్నారంతా. నాకు మతేపోయి

నట్లయింది, అనవసరంగా సానుభూతిచూపించి జీవితాన్ని బలిపుచ్చు కున్నాను. ప్రేమబలి! - కథ బావుందా ?'

మీరా తెల్ల తెలజోయింది.

'అదివేరులే, దేశం కోరింది యిచ్చాను. నన్ను కోరింది శ్రీ. జీవితాన్ని బలిపుచ్చుకున్నాను. సంసారం, ఒకయిల్లు, తిండి, బట్టా, ఆదరణ వీటికోసం మొగిగొన్న వెతుక్కుంటూ వచ్చే శ్రీలు పొందే పరాజయాలు మచ్చుకిల్లాగుంటాయి.'

మీరా దుప్పటి తలకంటా లాక్కుని ముసుగేసుకుని పడుకుంది. బెజవాడలో బండిమారారు. ఎక్స్ప్రెస్లో నాగపూరు - మాడోనాటికి కేమేరా, ఫొటోసామాను, రంగులు, కంచెలు, కాన్వాసులు తరంగంతో - కృష్ణమూర్తిగారి యావత్తునరంజామాతో జబ్బుల్పూరులో దిగబడ్డారు యిద్దరూ.

18

శీతాకాలం : మనుష్యులు విగుసుకుపోయే చలిలో గజగజా వణికిపోతూ నిలబడ్డారు. బళ్ళలోదిగిన ప్రయాణీకులు త్వరత్వరగా తమ తమ నెలవులకు పరుగులుపెట్టున్నారు. ప్లేషన్లో నెగళ్లువేసుకుని రాక్షసి దొంగుదగ్గర చలికాగుతూ గుంపులుగుంపులుగా రైల్వేకార్మికులు కబుర్లు చెప్పుకుంటున్నారు. దీపాలు దేదీప్యమానంగా వెలుగుతున్నాయి. ఇంజనులు బియ్యమని అర్చకుంటూ రోదచేసుకుంటూపోతున్నాయి. చెట్లు, అడవులు, కొండల్ని చుట్టేసుకున్న పట్టణం పొగమంచులో వెలవెలా బోతున్నట్లుంది.

కృష్ణమూర్తిగారు హిందీలో టికెట్ కలెక్టరుని అడిగి సామాన్లు వెయిటింగురూములోకి నెమ్మదిగా చేర్పించారు. టికెట్టుకలెక్టరు అరవాయన - కృష్ణమూర్తిగారిని ఏదోఅడిగితే ఆయన అరవంలో చెప్పారు - చౌడాఘాటు చూడ్డానికి వచ్చామని. నలుగురైదుగురు పోర్లర్లు, ఒక చిన్న

మేష్టరు, ఒక ఎలక్ట్రిషియన్ తెలుగువాళ్లు బిరబిరాప్రోగయ్యారు. చేతిలో లాంతరు, చెవులో పెనసలు, నీలంచొక్కాలు వున్నాకోటులు క్షణంలో వాతావరణానికి తెలుగుతనం వచ్చేసింది.

చిన్న మేష్టరు కృష్ణాజిల్లా ఆయన - 'ఇహనేం - మాది బెజవాడే నండి. ఇక్కడేంచూశారు? కట్నీ వెళ్ళండి - అక్కడంతా మనవాళ్లు స్థిరపడిపోయారు వ్యాపారాలు చేసుకుంటూ.'

ఎలక్ట్రిషియన్ చెప్పాడు - 'అయ్యా! ఆంధ్రత్వం మీరు ఇప్పుడేం చూశారు? ఈపూళ్లో నెలకు రెండు తెలుగునీసీమాలు వస్తాయి. ఈ సిటీలో నగంమందిమి మన తెలుగువాళ్ళమే అన్నా అతికయోక్తికాడేమో! ఒరేయ్, సింహాచలం! ఎవడా అక్కడ - మనవాళ్ళొచ్చారు. టీపట్రా ముందు. ఏవిటండి యీ సామాను....ఇంత చలిలో యెవరూ రారండి. మార్చినెల చాలాబాగుంటుంది. వుంటారా యిక్కడ - యిటువై వునుంచి బి. యన్. ఆర్. చిన్నలై నుంది. అది మనరాజ్యమే అనుకోండి.'

కృష్ణమూర్తిగారు నవ్వారు - 'చూశావా అమ్మా! తెలుగుపుట్ట! తీగకదిపితే దొంకంతా కదులుతుంది. జాబాలీపురమంటారు దీన్ని. జబాల్ అంటే అరబిక్ భాషలో కొండలూ, గుట్టలూ అని అర్థం. ఇక్కడ నుంచి శ్రీరామచంద్రుడు సీతను తెచ్చుకుందుకు వానరనైన్యాన్ని ప్రోగు చేసుకు వెళ్ళాడ్. ఆకోతులు యీకొండల్ని దుముకటంచేత యిక్కడ వొకచోట 'బందర్ కూడీ' అంటారు.'

చిన్న మేష్టరు ఆశ్చర్యంగా - 'ఇక్కడ పదిహేను సంవత్సరాలుగా వుద్యోగంచేస్తున్నా. జబ్బిల్పూరని పేరెందుకు వచ్చిందో మీరు చెప్పిం దాకా మాకు తెలవదుసుమండీ!'

ఎలక్ట్రిషియను - 'ఇక్కడ ఆంధ్రసంఘానికి ఓ భవనం వగైరా అన్నీ వున్నాయలెండి. మనవాళ్లు రాతప్రతికా అసీ నడుపుతుంటారు. నాటికాలు ఎప్పుడన్నా వస్తూవుంటాయికూడా.'

చిన్న మేష్టరు నవ్వాడు - 'చెప్పటం మర్చిపోయాను. ఈయన అనందరావుగారని ఆంధ్రసంఘం మాడీశక్రబరీ. కొండమీది కోతిని

తెమ్మన్నా యిట్టే తెచ్చియిస్తాడు. ఒక మంచికిగాని, ఒక చెడుగుకిగాని పగలూరాత్రీ అన్న భేదంలేకుండా పిలిస్తే పలుకుతాడు. తెలుగువాళ్ళపై నానరే యాయన్ని తప్పించుకుని ఈస్టేషన్లోంచి బయటికిపోలేరు. మీరు చౌడాఘాటు చూడదల్చుకుంటే, ఆయేర్పాట్లకు మా మాజీకక్రటరీ గారు వున్నారండి.'

ఎలక్ట్రిషియను ఆనందరావు - 'అంతా మా చిన్న మేష్టరుగాని చలవ. ఆయన సంఘకార్యకలాపానికి కావలసిన డబ్బు సమచూర్నం లోలో వునులు. ఎంత అవ్యవధికానీ, మాటులుచ్చారంటే చాలు!'

చిన్న మేష్టరు - 'అయ్యా! డబ్బుకావలసొచ్చినపుడల్లా పొగడ్గం పీళ్ళకిదో అలవాటు, పెట్టిచాకిరీకి వెనుకాడేవాళ్ళంకాదు.'

ఎలక్ట్రిషియను - 'క్షమించాలి. వీరిద్దర్నీ పరిచయంచెయ్యటం మర్చిపోయాను. ఇక్కడ పోర్టర్లుగా పనిచేస్తున్నారు. ఈవేషంలో వీరిని మీరు పోల్చుకోలేరు. ఇందులో వొకరు హరికథలు బాగా చెప్తారు. రెండో ఆయన ప్రసిద్ధనటకుడు. పేర్లు మూర్తీ, రావు.'

'హ్లా!' మీరా ఆశ్చర్యపోయింది.

కృష్ణమూర్తిగారు వాళ్ళిద్దర్నీ దగ్గరకు పిలిపించుకుని - 'మనమంలా వొకరూటం నాయనా! ఛోటా కళారాధకులం. కొనప్రాణంతో గిరిగిలా కొట్టుకుంటున్న కళాసంప్రదాయాలు, రీతులూ మనకోసమే మిగిలి వున్నామంటున్నాయి.'

ఆనందరావు చెప్పాడు - 'మా హర్క్-షాపుల్లో తబలా వాయిచే వాళ్ళు, హార్మోనిస్టులు, బుర్రకథలుచెప్పేవాళ్లు, చిన్నచిన్న కవులూ, నాటకాలు రాసేవాళ్లు, వేసేవాళ్లు పీళ్ళకి లెక్కలేదు. చూస్తారుగా మీరిక్కడ వుండి-'

చిన్న మేష్టరు - 'మీరెందుకొచ్చారో చెప్పారుగాదు.'

ఆనందరావు సింహాచలం తెచ్చిన టీ కప్పుల్లోపోసి అందిచ్చాడు.

'మా సింహాచలం పెద్ద ఫుట్ బాల్ ప్లేయరండి. పీడికివుద్యోగం ఫుట్ బాల్ వల్నే వచ్చింది. కలకత్తాలో ఆడి వచ్చాడు.'

కృష్ణమూర్తిగారు చెప్పారు - 'మేం యిక్కడ ఎన్నాళ్లుండేదీ యింకా నిర్ణయించుకోలేదు. మా కర్రా కంపా సామాన్ను చూశారుగదా! ఈవిడ మీరా - చలవరాతికొండలు బొమ్మలు వ్రాసుకుందామని వచ్చింది. కనీసం ఒకవారమన్నా పడుంది.'

చిన్న మేష్టరు చాలా సంతోషించాడు - 'ఆనందరావుగారూ, మన వాళ్ళకేం కావలసినా చూసే బాధ్యత మీది. మరి నేను వెళ్తున్నాను. దిన భోజనం వగైరా యేర్పాట్లు మీకెల్లా కావలిస్తే అల్లా....'

మీరా అడిగింది - 'అక్కడ చౌడాఘాటుదగ్గరలో వుండటానికి యేమీ వసతి దొరకదా?'

ఆనందరావు యింకా చెప్పనివ్వకుండానే నల్లగుడ్డలో మూర్తి - మీ వసతి భోజనం గురించి మీరేంచింపడకండమ్మా. చౌడాఘాటులో గవర్నమెంటు వసతి వుండనేవుంది. బోటువాళ్ళు, మీకన్నీ చూపించడం, త్రిప్పడం ఆనందరావుగారే చూస్తారు. ఆయనకి చాల సరదా-

'ఒక్క గంటలో వస్తాను. విశ్రాంతి తీసుకోండి.' ఆనందరావు టంపనుగా గంటపోయాక తిరిగివచ్చి 'కారు రడీగావుంది. పదండి, కాని దమ్మిడియివ్వనక్కర్లేదు. దినలో మన చిత్తం....డబ్బు కర్చుపెట్టి యెంతకని దేశాటనం, కళారాధన చేస్తామండి?' అని సామాన్లు అందుకున్నాడు. తలోకటి పోర్టర్లువచ్చి సామాన్లు చిన్నకారులో సర్దారు. అందులో ఏవో కొత్తగిన్నెలున్నాయి -

'ఇవేమిటండీ?' - అంది మీరా.

'గిన్నెలండీ, ఏదన్నా వండుకోటానికి, నీళ్ళుకాచుకోవటానికి, పాలూపెరుగూ తెచ్చుకోవటానికీనూ. స్టవ్ కూడా వేశాను మాయింట్లోంచి తెచ్చి. దారిలో మనం కొనవలసినవస్తువులు లిస్టుతయారుచేశాను. ఒకటి మర్చిపోడానికి వీలేదు. ఒకటి పొల్లరాకూడదు. రెండు రోజుాయిలు తెచ్చాను. వెనకనున్నాయి. కప్పుకుందుకు యేమీ యేర్పాట్లుచేసుకోకుండా ఎల్లావచ్చారండీ?'

'మాకేమీ తెలీదండీ! మీఆదరణా మర్యాదా చూస్తూంటే ఆళ్ళ ర్యంగావుంది. ఇంతచలేమిటండీ యిక్కడ?'

అంతా కూర్చున్నారు. దుకాణాలవద్ద కొంచెంపేపు ఆగి కావలసి నవి కొని వడేసుకున్నారు. మళ్ళీ కారు బయల్దేరింది. మంచు కరిగిపో తోంది. ఎండ వస్తోవస్తోవుంది. మనుష్యులు బాహుళంగా వీధుల్లో తిరగటంలేదుకూడాను. ఎత్తు మళ్ళీ పల్లం, గుట్టలు, కొండలు, పాడు పడిన కట్టడాలూ, దట్టంగా పచ్చగా యిరువైపులా చెట్లూ....ఆనందరావు అవీయివీ చూపిస్తున్నాడు ఏవోచెబుతూ. మీరా అంతామర్చిపోయి తాను యీవాతావరణానికి యేనాదో అలవాటుపడ్డానని భ్రమపడాల్సివచ్చింది. 'మీకు డ్యూటీ లేదూ, మీకు చాలా శ్రమ కలిగిస్తున్నాము.' ఆనంద రావు అడ్డువచ్చి - 'అదేవిటండీ, నేను లేకపోతే మీరు మరోయేర్పాటు చేసుకుంటారుకాని వచ్చినకార్యం మానుకుంటారా? అదీగాక చూడు మీలాటి ఆర్థిస్థులవరిచయం ఎల్లాకలుగుతుంది చెప్పండి? నాచేతిలో వున్నది నేనందరికీ చేస్తాను. మీకూచేతాను.'

'చౌడాఘాటు ఎంతదూరమండీ?'

'పదమూడుమైళ్ళు. ఈచోటు రెండు విధాలుగా ప్రాముఖ్యమైనది. ఇక్కడే బావన్గంగ నర్మదానదితో సంగమిస్తుంది. ఇది చలవరాతి కొండలకుకూడా చెందుతుంది. అంతా కాళిదాసువర్ణించిన కైలాసం లాగుంటుందంటే నమ్మండి. ఎండలో చూస్తే కళ్ళు జిగేలుమంటాయి. ఆమెరుగులు, అనీడలు అవీనూ. వెన్నెట్లో అంతా కరగిపోతూన్నట్లు మధురాతిమధురంగా వూహించుకునేట్లు పాలతాతికొండలు అవుపిస్తాయి.'

'మరి రాత్రుళ్ళ బోటులో తిరగనిస్తారండీ?'

'చాలాకష్టం, సంపాద్యాద్యం అనుమతి నెమ్మదివ—'

'వెన్నెట్లో రాత్రంతా తిరక్కపోతే ఎందుకండీ వచ్చి—'

'మంచులో బైటకు రాలేరు. ప్రమాదమని అధికారులూ పప్పుకోరు.'

'ప్రమాదమేవిటండీ : ప్రమాదం ఎక్కడలేదు? విమానాలు, రైలుప్రయాణాలు సురక్షితంగా వున్నాయా? భూమీ్ధ బ్రతకటం యింతప్రమాదభూయిష్టంకాగా నీటిమీదవస్తే తప్పా? రానివ్వండి.'

‘భృగుమహర్షి ఆశ్రమం పంచవటి తీర్థయాత్రాస్థలం యిక్కడే నండి. చూశారా - దారిపొడుగులా అక్కడక్కడా తటాకాలు, అందులో బాతులు గుంపులుగుంపులుగా ఎల్లా తిరుగుతున్నాయో....’

‘పోనీ మీవూరు వచ్చినందుకు హంసలు చూపించకపోయినా, బాతులన్నా చూపించారు.’

‘ఏనుగులు పాఠశాలలో ప్రతిబింబాలను చూసుకుని తమ ఆవరణలోకి ఏవో క్రొత్తవి మొత్తంగా వచ్చాయనుకుని ఆ గోడలతో కుమ్ములాడేవట. అచ్చరలు గోడల్లో నక్షత్రాల ప్రతిబింబాలను చూసి తమ మెళ్ళోంచి తెగిపడిపోయిన ముత్యాలనరాలనుకుని భ్రమపడేవారట.’

‘భంగపడ్డానికి, భ్రమపడ్డానికి కవులకే చెల్లింది? తినేత్రుడి అట్టహాసంతో పోల్చాడు కాళిదాసు కైలాసాన్ని. ఇక్కడ నాగపూరు దగ్గర రామచేక్ అని ఒకచోటువుంది. అక్కడనుంచి అలకాపురిలో నున్న తన ప్రియురాలికి యక్షుడు మేఘసందేశమంపాడు. ఈ అరణ్యాలు, కొండలు, గుట్టలు, వెలయేళ్ళు అనాదినుంచి కళాకారుల్ని వుత్తేజపరుస్తూనే వున్నాయి.’

‘అదేవిటండి ఆచప్పడు ఆహార....’

‘ఛూమఛార అంటారు. జలపాతం! ఇక్కడికి ఒక మైలు దూరంలో బనగంగ నర్మదతో కలియటమే ఆరాద, అదే మీరు వింటున్నది. అనలిక్కడంతా ఆ బనగంగను సరస్వతి అనే పిలుస్తారు.’

కారు మెల్లగా మళ్ళీ జనపథంలోకి వచ్చింది. ఎత్తుగా, గుట్టలుగా మిట్టలుగావున్న ప్రదేశమంతా యిళ్ళూ, చిల్లరదుకాణాలు, పాఠశాల పస్తువులు, సబ్బురాయివస్తువులు అమ్మేదుకాణాలతో యాత్రాస్థలపు హంగులు నర్మదాట్లతో కలకల్లాడుతోంది. కారు రెస్టుహౌసులోకొచ్చి నరాసరి అగింది.

రెస్టుహౌసు, అదే అక్కడి డాక్ బంగళా, కొండమీద వరుచు కున్నట్లు వున్నచోట ఆ ఆరామగృహం నర్మదానదిలోకి తొంగిచూస్తూ వుంటుంది. ఆవెనుక ఆవరణలో చిటారున నుంచుని మీరా ‘ఇవేనా

పాలతాతికొండలు....' కృష్ణమూర్తిగారు కుడివైపునుంచి దిగువనున్న రేవును, నీటిమీదకమ్ముకుని అప్పుడే సూర్యకిరణాలకు విడిపోతున్న మంచుతెరలను అవలోకిస్తున్నారు.

ఆనందరావు - 'అవి లోపలదాక్కొన్నాయి. నదిమధ్యపుతిరిగితే బోటులో - అప్పుడుగాని దర్శనమివ్వవు. నేను బోటువాళ్ళలో చూట్లాడి వస్తాను. మనం ముగ్గురం బొమ్మలు వ్రాసుకునే పరికరాలు తెమెరాయివేనా—'

'తినడానికి, వేడివేడి టీ ఫ్లాస్కులోపోసి - అన్నీ పెట్టుకోవాలి.'

'మరైతే ముందు స్నానాలు అపీ చేసి రడిగా వుండండి.' ఆనందరావు రేవులోకి వెళ్ళాడు.

కృష్ణమూర్తిగారు వైగలురికార్డులు, గ్రామఫోను, తాళ్ళనంచులు పుచ్చుకుని రేవులోకి నడిచారు మీరాసహాయంతో. ఒక పడవలో ఆయన వక్కరూ కూర్చున్నారు. ఆద్మీలో రికార్డు వేసుకుని వింటున్నారు. పడవ చీమలా నడుస్తోంది. ముందుభాగాన కొండలు నల్లగా మామూలుగానే వున్నాయి. ఆనందరావు మరమరాలు, బిలాజీలు, జేబులోంచి తీసి నీళ్ళలోకి విసురుతున్నాడు. చేపలు ఎగురుకుంటూవచ్చి అందుకుంటున్నాయి. మిఠాయివుండలు విసిరాడు. గుంపులుగుంపులుగా చేపలు ఒకవుండను దొర్లించుకుంటూ కొరికేస్తున్నాయి. మీరా తెమెరానర్దుకుని కూర్చుంది, చేపలతో ఆటలను వినోదంగా తిలకిస్తూ, తాళ్లు తెల్లగా, ఎర్రగా, పచ్చగా. నీలంగా, పూదాగా కనిపిస్తున్నాయి. ఆ అచ్చులన్నీ మాటల్లో చెప్పాలంటే—

నీలంగా, లోతుగా, గంభీరంగా పారే ఆ నదీజలాల్లోంచి లేచి స్వచ్ఛంగా తెల్లగా అంబరాన్ని చుంబించేటంత యెత్తున యిరువైపుల నుంచి క్రమ్ముకున్న ఆ చల్లని, తెల్లని కొండల్ని చూస్తూంటే క్షణకాలం హృదయం స్తంభించినట్లువుతుంది. వినీలాకాశంలోంచి వెలుతురులు ఆ చలనతాళ్ళమీదకు లంఘిస్తున్నప్పుడు ఆ చమకులు, ఆ విరుపులు ఆ కదలికలు ఆ మెరుగుల్లోని సౌగంధులు కంటికింపుగా, మనోహరంగా గోచరించకమానవు. ఆ తాళ్ళలోని పై విధ్యాల్ని చూసి, సర్వదావది

యిక్కడ ప్రోగుచేసుకుని దాచుకున్న పొగసున్ని చూసి, ప్రపంచం ఆసూయపడకమానదు. వెండిబంగారాలచాయల్ని విసురుతూన్నప్పుడు యిది కైలాసమా అని తోపించటంలో అసహజమేమీలేదు.

నోట మాట స్తంభించిపోయింది. అంతా గ్రుడ్లప్పగించి చూస్తూ కూర్చున్నారు. ఆనందరావు 'పొటోలు తియ్యండి.' అని హెచ్చరించాడు. 'అయ్యో, మర్నా....యిందులో వేసినది రంగుఫిల్టుకూడాను.' అని లేచినిలబడబోయిందిమీరా. బోటువాడు నించోవద్దని వారించాడు. ఆనందరావుని పట్టుకోమని అడిగింది. మీరాను అతడు తూలకుండా పట్టుకున్నాడు. ఆ టాక్సీలో మైలున్ను చంక్రమణంచేశాక చప్పట్లు చరుస్తూ - 'మాస్టారూ ఈకొండల్ని డబ్బాలోకి పట్టాను.' అని మీరా వుత్సాహంగా కేకబెట్టింది.

19

ఈ నర్మదానరస్వతుల సంగమం కుదుట్లో అంటే - అటుచూస్తే చలవరాతికొండలు యిటుచూస్తే, ధూమధార జలపాతం హోరు, యీ రెంటినీ కట్టేసుకున్నట్లుగా ఎత్తుగా కొండమీద గౌరీశంకరాలయం, ఆలయాన్ని చుట్టి చౌళట్ యోగినుల బొమ్మలు, అంటే శక్తినికొలిచే యెనత్తై యిద్దరు యోగినుల వివిధభంగిమలు - ఎర్రయిసుకరాతితో మలిచి నవి కనుపిస్తాయి. ఈ ఆలయం బహుపురాతనమైన కట్టడాల్లో వొకటి. కాలచూరి, చేది వంశీయుల పాలనలో పన్నెండవశతాబ్దిపు దరిదాపులో కట్టబడిన యీదేవాలయంలోని ఎనత్తై రెండు యోగినుల వివిధభంగిమలూ, శిల్పాకృతులూ చాలావరకు పదహారోశతాబ్దిలో ఆనవ్వును ముట్టడించి శాశ్వత ధ్వంసంచేయబడ్డాయని చెబుతారు. ఈ యోగినుల విగ్రహాలు కొన్ని ఎర్రరాయి, కొన్ని పసుపుపచ్చ, అకుపచ్చ రాళ్ళతో చెక్కబడ్డం చూడటంకే చాలా ఆకృర్యాన్ని కలిగిస్తుంటుంది. చలవరాతి కొండల మధ్య నిద్రబోతున్న నర్మదానది, ఈ గౌరీశంకరుడి ఆలయంలో

పసుపు, ఆకుపచ్చ, ఎరుపురంగుల్లోని భిన్నమూర్తులు - రేకెత్తించిన పుల్సాహపు నిషాలో వుభయూ పడిపోయారు, భాగిరథిగారి కళ్ళ పడకుండా - ఆయన చిత్రించకుండా వదిలేసిన చలవరాతికొండలు మీరా దాహనికందుతున్నాయి.

రోజూ వుదయం పడవమీద సరంజామా వేసుకుని నదిలో నట్ల నడన యేర్పాటుచేసుకున్న గుట్టమీదకు పోవడం, ఎండలో, చలిలో, మంచులో ఆవొంపుల్ని, సొంపుల్ని కాగితంమీద తెక్కించటంలో పగళ్లు పరిగెడుతున్నాయి. మళ్ళీ ఆటట్లల్ని, కాగితాల్ని రెప్పుహపుసులోకొచ్చి ప్రేలాడగట్టి కొనమెరుపులు సరిచేసుకోవటంతో చాలా పెద్దపైజుచిత్రాలు వది తయారువుతున్నాయి. కృష్ణమూర్తిగారు మెత్తని రాయి కొనుక్కు తెచ్చి పులితో ఎనభై రెండుయోగినుల మూర్తులూ పలకలమీదతెక్కిస్తున్నారు. ఓ మాటాలేదు - మంతిలేదు. వీళ్ళకు మధ్యన ఆ అగాధంలో ఎప్పుడన్నా పాడేది పైగలు మాత్రమే. త్రాగేది తేనీరు. తినేది నాన్ రొట్టి. ఒక మహాయజ్ఞం జరుగుతున్నది :

ఉత్తరాలువస్తే చదవటానికి వార్తలుచెప్పటానికి సమాచారాలు వ్రాయటానికి ఆనందరావు వున్నాడు. అతను అడపాతడపా లారీమీదో కారుమీదో వచ్చి చూసిపోతూంటాడు. ఉభయూ ఆనందరావును చూడగానే చిరునవ్వు నవ్వుతారు. అతడే స్వయంగా లోపలకుపోయి గిన్నెలూ, డబ్బాలూ అన్నీ తడిమిచూసి వాల్లను నింపుతూంటాడు. డాక్ బంగళా గోడలకు ఎగబ్రాకుతున్న చిత్రాలు రోజురోజుకీ క్రొత్తవిరు పులూ, మెరుగులూ, సొంపులూ తెచ్చుకొంటున్నాయి. వాచ్‌మన్ చెప్పాడు : ఒకరోజు వుదయంనచ్చి చూస్తే యిద్దరూ నేలమీద సొమ్మ సీలి పడివున్నారట. ఒకరాత్రి రాత్రల్లా యిద్దరూ మేలుకునే వున్నారట. ఆనందరావు స్వయంగా చూశాడు : మీరా స్నానాలగదిలో తొట్టిలో వేడినీళ్లు నింపుకొని అందులోపడి నిద్రపోతుండటం : ఒకబొమ్మ తయారవుతున్నకొద్దీ రక్తమాంసాలు హరించుకుపోతున్నాయి. 'కమలాక్ష నర్పించు కరములు కరములు, శ్రీనాథు వర్ణించు జిహ్వ జిహ్వ, మురరక్ష కుని జూచు చూడ్కులు చూడ్కులు, శేషశాయికి మొక్కు శిరము శిరము,

విష్ణు నాకర్జించు పీనులు పీనులు, సురవైరి దనలిన మనము మనము-
 సరిగ్గా పోతనగారి పద్యంలో చెప్పినట్లనిపిస్తోంది చారికి. మరోవిషయం
 వైపు మనస్సు పోవటంలేదు. మరోపని చేతకావటంలేదు. వేరే ఆలో
 చనలు రావటంలేదు. బాహ్యప్రపంచంతో ఎటువంటి సంబంధమూ
 గిట్టటంలేదు. ఆఖరికి డబ్బులు లెక్క-బెట్టు కోవటం కర్వులు చూసు
 కోవటంకూడా అనందరావుకే వదిలారు. స్నానం మర్చిపోయారు.
 భోజనం గురుతుండదు. బట్టలు మాసినది తెలియదు. మీరా చీరమార్పు
 కోవటం తలచుకున్నాడంటే మర్చిపోతున్నది. ఈ రెండుజీవాలకు
 అనందరావు గడియారము, అనందరావు భోజనము, అనందరావు
 స్నానము, అనందరావు బాహ్యప్రపంచము.

ధూమధారకు వరసగా మూడురోజులు వెళ్ళి చిత్రం పూర్తిచేసు
 కుని వచ్చింది. అమూడురోజులూ రాళ్ళలో, ఎండలో నిలబడినిలబడి
 కాళ్లు గుడులుకట్టాయి. అరికాళ్ళకు తొడుక్కున్న మేజోళ్ళు పిట్ల చినిగి
 వారికలెనాయి. ఆ జలపాతం మీరా నిలువెత్తున రాసింది. దానికి
 'ఉత్సాహం' అని పేరుపెట్టమన్నారు కృష్ణమూర్తిగారు.

వెన్నెట్లో ఆకొండలమధ్య వుండిపోవాలని పట్టుబట్టింది మీరా.
 రోజూ ఉదయమే వెళ్ళి సాయంత్రంకాగానే తిరిగి వచ్చేస్తూండేవారు.
 ఒకప్పుడు రెండుపడవలను తీసుకెళ్ళి వాటిని బంధించి కావలనినచోట
 కట్టేయించుకుని గంటలతరబడి డ్రాయింగుబోర్డుమీద పనిచేసేది మీరా.
 సాయంత్రం వుండిపోదామని బిగుసుకు కూర్చుంది. ఆలోచనలోనికి
 వెన్నెలలు ప్రసరించటంచూడాలని ఆమెకు వుబలాటంగా వుంది. గుట్ట
 మీద బొమ్మలూ నరంజామా వదిలేసి వచ్చారు. బోటువాడికి పది
 రూపాయలిస్తామని బ్రతిమాలారు. చీకటిపడగానే యిక్కడ యెవరూ
 వుండరాదని నర్కారువారి ఆజ్ఞ అన్నాడు బోటుమనిషి. ఇద్దరూ పెడ
 చెవిని పెట్టారు.

నిటారుగా లేచినిల్చున్న కొండకోనల్ను మేఘాలు చుట్టేసుకుంటు
 న్నాయి. పాలవలె అమృతంలా వెన్నెల వచ్చింది. చాతక పక్షిలా
 త్రాగుతున్నారు. ఆహారము విద్రాభయాలు పోయినాక శరీరాలకి అమృత

ధారలే జీవాన్ని పోస్తున్నట్లున్నాయి. గ్రామపోను, రంగులు, కుంచెలు. బొమ్మలకాగితాలు నీటిమధ్యలో గుట్టమీద వదిలేసి చాలాదూరం లోపలికి వచ్చారు. నీళ్ళు నలుపులు విచ్చుకుంటూ తళతళలు చిమ్ముతున్నాయి, పడవ చల్లగా సుతారంగా తేలియాడుతున్నది. ఆ పసిమివెలుంగుల మిలమిలలు, అందులో అందంగా ప్రతిఫలిస్తున్న తెల్లటి కొండలు - కైలాసంలో వున్నట్లుంది వారికి. చక్కచిగింతలు పెట్టిపట్టుగా వుండి. నర్మదాతల్లి చిరునవ్వులో మునిగిపోతున్నామనుకున్నారు. పడవ తెడ్డును లాగుతున్నప్పుడు హఠాత్కి-మనే ధ్వనులు, చుడగలు, ముందుకు ప్రోచుకు పోతున్న పడవ, యివి మినహా మరేమీ శబ్దంకాని వంశంకాని లేదు.

అకస్మాత్తుగా దూరంలో ఎర్రటి మంటలు లేచాయి. ధూమం లేచింది. 'అమృతాబోయ్' అని అరిచాడు పడవవాడు. 'ఏమిపేమిటని' అడిగారు కృష్ణమూర్తిగారు, మీరా. పడవవాడు గగోలుగా దిశలు మార్చి గేలా కేకలుపెడుతున్నాడు. ఏమివుపద్రవమో అర్థంకాలేదు యిద్దరికీనూ! అల్లంతదూరంలో ఆకాశంలోనికి లేచినమంటలు, చుట్టేసుకుంటున్న పొగ, అర్థంకాని కేకలు! నావ వూగినలాడిపోతున్నది నీళ్ళలో! పడవను వెనక్కు మళ్ళించకుండా విప్పుటగా యింకా లోపల్లోపలికి లాక్కు పోతున్నాడు.

కృష్ణమూర్తిగారు అరిచారు - 'గుట్టమీదకుమళ్ళించు, సామానులు, పోను, బొమ్మలూ అన్నీవున్నాయి.'

'ఇంకేమిసామాను - ప్రాణాలు దక్కించుకోటానికి చూస్తున్నాము. ఈకొండలలో తేనెపట్లు వున్నాయి. రాత్రిళ్లు మంటలుపెట్టి తేనెపట్లు పడగొడ్తారు, మనంవెళ్ళేదారిలో మంటలుపెట్టారు, పొగలేచింది. యిక తేనెటీగలు విజృంభించి మనల్నూ కుట్టిచంపుతాయి. ఈనీళ్ళలో యిప్పుడు తప్పించుకునే మార్గంలేదు. భగవన్నామస్తోత్రం చెయ్యండి! అంతే - అంతే!' అన్నాడు బోటుమనిషి.

ఇద్దరూ విశ్చేష్టలై పోయారు. క్షణంక్రితం మహోల్లాసంగా మైమరపించినప్రకృతిహోయలు దారుణంగా, భయంకరంగా మారిపోవటం అంతా చిత్రంగావుంది. కొండలు చేతుల్నిసాచి అట్టహాసం చేస్తున్నాయి.

తేనెటీగలతుట్ట యుయ్యమని కదిలి నలువైపులకూ విజృంభించటం ముగురూ పోల్చుకున్నారు. రాళ్ళలో దాక్కునే యేర్పాటులేదు. ఒక వైపు కొండదొర్లి పడిపోయి దారి చూసుకుపోయింది. అటు నావ వెడితే సుడిలో తిరిగి కొండను గ్రుద్దుకొని ముక్కలైపోవటం తద్యం అని చెప్పాడు. తేనెటీగలు బోటును తరిమి వచ్చి పట్టుకున్నాయి. మీరా చీకను ముఖానికడ్డంగా లాక్కుంది. చేతులు కాళ్లు మెడమీద కుచ్చెళ్ళలో అన్నివైపులకూ ప్రాకి కరుస్తున్నాయి. కృష్ణమూర్తిగారి మొహాన్ని పట్టుకుని పీకుతున్నాయి. 'అబ్బో! అమ్మో!' హాహాకారాలు లోయలో ప్రతిధ్వనిస్తున్నాయి. నావయిటూ అటూ పూగినలాడిపోతున్నది. దళాలువ పెద్ద చప్పుడయింది. పడవనాడు నీళ్ళలోకురికేసాడు. మీరా కృష్ణమూర్తిగారూ పడవలో అడుగుసపడి దొర్లిపోతున్నారు. కాబూలీదానిమ్మలవండు విచ్చినట్లు శరీరాలు విచ్చిపోయి నెత్తురులు కారుతున్నాయి. తెడ్డువేసేవారులేక నావ క్రమంగా ప్రవాహంలోకి సుడిలో పడి గిరిగిరాతిగురూ కొండరాతిని ఢీకొని మునిగిపోసాగింది. నావ అఖాతంలోకి కూరుకుపోయేముందు మీరా కృష్ణమూర్తిగారు ఆ కొండ రాళ్లకు పట్టుచిక్కించుకోవాలని చేతుల్ని, కాళ్లను సాచారు. అంతా నాచు, నున్నగా జారుతూండటంవలన పట్టు చిక్కలేదు. అడుక్కి నీళ్లలోకి జారుకుపోతూ వుభయులూ కావిలించుకున్నారు. నావ వారిమీద తిరగబడి బోర్లా సంచులలోకి త్రోసేసింది. మళ్ళీపైన అంతా నిశ్చలంగా వెన్నెట్లో కరిగిపోతున్న ప్రకృతి....తేనెటీగలు జుయ్యమని గోల చేయటం వినిపిస్తోంది. ముద్దబంతివుప్పులా చంద్రుడు చూస్తున్నాడు. కటికచీకటి గాఢంగా నిట్టూర్చింది.

సర్మదానదిలో గుట్టమీద పైగలురికార్డులు, గ్రామపోను, కుంచెలు, రంగులు, ధర్మాస్థానం, మీరా పెచ్చివుస్తకం పెనసళ్లా వేస్తూవేస్తూ మంచుతగిలి చెడిపోకుండా నూనెకాగితంకప్పివ - 'వెన్నెట్లో చలవరాతి కొండలు' అనమగ్రచనా, కృష్ణమూర్తిగారి సంచులూ యీ మహా ప్రమాదానికి నిశ్శబ్దసాక్షులు :

ఎవరిదీ వొకబొట్టు కన్నీరు కర్చుకొనక్కర్లేకుండా శలవంటూ యీలోకాన్ని వదిలివెళ్ళిపోయారు. తన అందపందాన్ని చెరబట్టడానికి వచ్చిన యిద్దరిమీదా ప్రకృతి కనితీర్పుకున్నట్లుంది.

డాక్టర్ బంగళా చీకట్లలో నిర్జీవ చిత్రమాలికలు రివటలుగొట్టే చరిత్ర గానికి కపింత తృప్తి పడి ఎగిరెగిరి గోడల్ను ప్రశ్నిస్తున్నాయి - 'వాళ్లేరీ ? మావాళ్లేరీ ?' అని. 'ఛామధార' హోరుగా ఎగిరెగిరిపడ్తోంది గోలగా యేడుస్తూ. కొండలన్నీ వికటంగా నవ్వుతూ పరస్పరం పల్లరించు కుంటున్నాయి. చంద్రబింబం సిగ్గుపడి మబ్బుదొంతంల్ని చాచుచేసుకుని నర్మదానదిని 'వాళ్లేరీ ?' అని ప్రశ్నిస్తోంది.

కాలిపోయిన తేనెపట్టులోనుంచి మైనం చుచుచూ తీగలుసాగి మెలికలుతిరిగి చుక్కలుచుక్కలుగా టప్పుటప్పుమని నీళ్ళల్లోకురుకుతున్న నవ్వడిమాత్రం వుండీ వుడిగీ వినిపిస్తోంది. మంచు శవంమీదిబట్టలా కప్పేస్తోంది యీ అచూయిత్వాన్ని.

'యధానదీనా మహనోంబువేగాః సముద్రమేవాభిముఖాద్రవంతి.'

నర్మదానది అరేఖియామహాసముద్రాన్ని కలుసుకుందుకు వుత్సాహంతో వేగంగా పరుగులుపెడుతున్నది.

గోరీశంకరాలయంలో చౌళబోదేవకన్యలు మహాశక్తిని విలపేసి అడుగుతున్నాయి యిదేమిటే ఆన్యాయమని ?

పైగలు 'దుఃఖ కే' అని పాడుతున్నాడు.

సూర్యనారాయణ నిద్రలో పీడకలాచ్చి తృప్తిపడ్డాడు. శాస్త్రీకి కలలో మీరావచ్చి వొళ్ళోకూర్చుని చేతుల్ని మెడచుట్టూ పెనవేసి 'మన పెళ్ళెప్పుడు-' అని అడిగింది. బాబాలు పల్లకి మధువర్గాలు పల్లకిలో వఛావరులు ముసిముసినవ్వులు నవ్వుకుంటూ హుట్చుని వూరేగుతున్నారు. కళ్యాణంబొట్టూ, దిష్టిచుక్క, పెళ్ళికూతురు చిటికెసప్రేలు వట్టుకుని రరికాయవంచుకుని వయ్యారంగా నవ్వుతోంది.

శాస్త్రీ గాభరాగా నిద్రలేచాడు. మీరా అడిగింది : నాకు భయంగా వుంది - శాస్త్రీగారూ ?' తను : 'అడగండి ఫరవాలేదన్నాడు. 'ఒక పేకహాండ్ యివ్వండి' అన్నది. తమ కరదాలనంచేశాడు. ఆమె దైన్యంగా చూసింది. తరువాత రైలు కదిలిపోయింది.

‘ఈనిరాకామయలోకంలో కదనశంఖం పూరిస్తున్నాను. అందుకో యీ చాచినహస్తం! ఆవేశించు నాలో....’ అబ్బ! ఎవరండీ రాసింది యీ ముక్కలు?

20

ధీల్లీ నుంచి బెహరాన్, బెహరాన్ నుంచి ఇస్టాన్ బుల్, అక్కడ నుంచి ప్రాంక్ ఫర్డ్ (వల్చిమజర్నీ) ప్రాంక్ ఫర్డ్ నుంచి సరాసరి దిగడం పారినోనే. గర్భస్థ్రీముపుణ్యమా అని ప్రాంసువాతావరణం దుర్భరంగామాత్రం అనిపించదు. బాగాచల్లబడిపోవటం అమితంగా వేడిగా వుండటం అనేదిలేదు. సంవత్సరం పొడుగులా వచ్చేవాళ్లు వస్తూ వుంటారు. కాని చలికాలంలోనూ, వసంతంలోనూ పరాసునగరం బలే మజాగావుంటుంది. ద్రాక్షతోటల్లో, నారింజచెట్లు, అందమైన వివిధ రకాల రంగురంగుల పూలతో, వాట్లమీద సమాయకంగా గూళ్లుకట్టి జీవించే పావురాయిలజంటలతో పరాసునగరం యాత్రికుల్ని ఆకరించు కొంటుంది. పరాయిదేశాలనుంచి దిగబడిన యాత్రికుల్ని ప్రత్యేకమైన శ్రద్ధతో చాలాజాగ్రత్తగా మర్యాదగా చూడటం మీనాక్షి గమవించింది. కష్టమైనవాళ్లు వరహాలుతెచ్చుకున్న బుడ్లు లాగేసుకుని వెయ్యిసిగరెట్లు, నాలుగు పానుల ఇండియాపొగాకుతోమాత్రం బైటకు వదిలారు. ధీల్లీలో వేయించుకున్న టీకాలు సలుపుతూండటంవలన సలుపుజ్వరంలా గనిపించినా క్రొత్తచోటు క్రొత్తవాతావరణంలో పడిపోగానే ‘మీనాక్షి’ సర్వం మర్చిపోగలిగింది. ప్రపంచప్రఖ్యాతిచెందిన యిక్కడి ఆరామ గృహాలు, విహారాలు, వసతుల్లో యిది వుందీ యిది లేదూ అని తదుముకోనవసరంలేదు. ఈహోటళ్లు, రెస్టారెంట్లు యిదంతా మరో ప్రపంచం! ఏకారాలకి, వేషాలకి, సరసోక్తులకి, చలాకీకి, అందానికి, అనందానికి ప్లారిన నిలయం. మనుష్యులు చాలాసరదాగా, తెలివిగా వ్యవహరిస్తారు. రెండు ప్రపంచయుద్ధాల్ని చూడటంవలన ప్రజలకు సునాయాసంగా యింగ్లీషు బోధపడ్డప్పటికీ విస్తారం మాట్లాడరు, ఈస్టరు

ప్రారంభంనుంచి అక్టోబరుమాసాంతంవరకూ హోటళ్ళలో చోటు దొరకడం దుర్లభం. ఎంత తక్కువలోనైనా వుండటానికి సంతోషించుకుతుందనిచెప్పి వరహాలు చిన్నభవంతిలో గది కుదుర్చుకొన్నాడు. ఎక్కడ ఉన్నాడు మీదకు లిఫ్ట్ మీద పోవచ్చుగాని దిగేటప్పుడు అలా మర్యాదగా మెట్లుమీంచి రావలసిందే కిందకు. ఎవరైనా కనపడి పల్కరించినా చిరునవ్వునవ్విస్తా వాళ్ళలో కరచాలించెయ్యడం యిక్కడ సాంప్రదాయమని చెప్పాడు వరహాలు. బయటకుపోయే ద్వారంవద్దకు సుపుకర్లుంటారు. రాత్రి ప్రొద్దుపోయాక ఆతలుపులు లాళాలువేసేస్తారు.

భారత విదేశాంగకార్యాలయానికి పోతే అక్కడ పజిక్కబుగారి వద్ద పనిచేస్తున్న భారతీయుల్లో చాలామంది అరవవాళ్ళన్నారు. మీనాక్షి వరహాలు పారిస్ లో 'యిడీ, సాంబారు, దోళ' కావలిపొచ్చినప్పుడు వారిళ్ళకు పోనుచేసి దిగబడేవారు. అక్కడెవరూ సాధారణంగా మంచి నీళ్లు త్రాగరు. సారాయం అడపాతడపా కొంచెంకొంచెం పుచ్చుకున్నా పాలతో సరిపెట్టుకుపోయేది మీనాక్షి. ఫ్రెంచి కాఫీ బాగా స్ట్రాంగు. ఇండియా కార్యాలయంలో ఒక అరవహోటలు కనపడేసరికి మీనాక్షికి పంపప్రాణాలు లేచినట్టయి. కాని కర్మ - చిక్కు ఎక్కడంటే, అన్నానికి ఆధరవులకి విడివిడిగా చార్జీచేస్తారు. ఒక థోజనం సుమారుగా నాలుగురూపాయలపైన తేలుతుంది ప్రాంతుల్ని మార్చి చూసుకుంటే.

ప్రపంచప్రఖ్యాతిచెందిన ఫియేటరు 'కమేడీప్రాంత్ !' అది చూశాక 'దిగ్రాండు గుయిగ్నాలు కి వెళ్లాడు. పారిస్ వచ్చిన రవికావతంసు రెవ్వరూ యీ ఫియేటరును విడిచిపెట్టరు. ఇక్కడ కామక్రీడలన్నీ స్టేజీమీసకువచ్చి ప్రదర్శనలిస్తారు. రోజులంతా యాత్రీకులు యీ ఫియేటరులో యిక్కడి సుందరాంగుల్తో కామకళారహస్యాల్ని తరిచి చిరిచి అమృతంసాధించినట్లు అనుభవాల్ని మోసుకుంటూ వెళ్తారు తమ తమ దేశాలకు. కాని మీనాక్షి తెలివైనది. ఇక్కడ ప్రణయమందిరాల్లో కామకళారహస్యాల్ని నేర్చుకుందుకు లాను రాలేదన్న విషయం యెప్పుడైతే స్ఫురించిందో ఆ రోజునుంచీ వరహాలుదో తిరగడం తగ్గించింది.

అతను అనుభవాలకోసం వచ్చాడు. తను జీవితానికొక అర్థం వెదుక్కుంటూ బయల్దేరింది. ఇండియాకార్యాలయంవద్ద చొక ఫ్రెంచి ట్యూటరును కుదుర్చుకున్నాక రోజూ దీక్షగా వ్యావహారికానికి పనికొచ్చే తగుమాత్రం ఫ్రెంచి నేర్చుకోసాగింది. మంగళవారాలు పారిస్లో మ్యూజియములూ కళాకేంద్రాలకూ శలవురోజు. తనతోకూడా తెచ్చుకున్న వయోలిన్ మీద ర్యాగరాజకృతులు వాయించుకుంటూ గదిలో చొక్కరీ కాలక్షేపంచేసుకునేది. ఎక్కడికైనా బైటకు పోదల్చుకుంటే టాక్సీలు దొరుకుతాయి. కానీ పగలు పన్నెండు - రెండు గంటలమధ్య అవి యెటుపోలాయో అవైపుమాత్రమే యాత్రికుల్ని తీసుగెళ్తారు. తిరిగి రాత్రి పడకొండుదాటాక పగలురేట్లకు రెండింతలుచార్జీ యివ్వాలి. మీటరుచార్జీయవ్వగా ఆందులో వదోవంతు డ్రైవరుకు మామూలు యివ్వడం ఆచారం. బస్సులు అన్నిరూట్లమీదా వుదయం ఆరున్నర లగాయతు రాత్రి పన్నెడుగంటలవరకూ దొరుకుతాయి. పారిస్లో సుగంధద్రవ్యాలు పెంట్లు తలనూనెలు కారుచపక. లేసులు, బాడీలు, చీనాగాజుసామాగ్రి, బ్లౌజులు రకరకాల ఫాషన్ల వి బహుతక్కువధరల్లో కొనుక్కోవచ్చు. వానకోటుకూడా యెప్పుడూ దగ్గరుంచుకోవలసిందే! తెల్ల రంగుజోళ్లు వేసుకుని పీధుల్లో నడవరాదు. ఇహ కళాభిమానులకు పారిస్ వైకుంఠమనే చెప్పాలి. వరాహాలూ మీనాక్షి మొదట 'లోనిరే' మ్యూజియానికెళ్తారు, అక్కడనుంచి 'మోనాలిజా', 'పీనస్డిమితో', 'మూజీడి ఆర్ట్ మోడరన్', 'రోడిన్ మ్యూజియం' తిరిగాక ఫ్రెంచి అప్రిత్యవాదులకుచెందిన 'కఫేడి బ్లౌరె' కు వెళ్తారు. ఇంప్రెషనిజముకు చెందిన మ్యూజియం 'జ్యూడిసామే' దర్శించి తదనంతరం విహారాలు చుట్టుప్రక్కలా యేర్పాటుచేసుకుని కాలినడకను ఆర్కిడీ ట్రాంఫే.... అనామకయోధుడి స్మృతిమంటవద్వారంనుంచి మధ్యేమార్గంగుండా 'రాండ్ పాయింటు' దాటి 'ఫ్లేవ్ డి లా కంకార్టే' వరకూ నడిచి ఆ దారిలో ప్రభుత్వభవనాలు ఫ్రెంచిప్రెసిడెంటునివాసం చూశారు. ఇరుప్రక్కలా చెట్లతో కప్పబడ్డమార్గంతో, చుట్టూరాకనవదే సుందరదృశ్యాలు మార్గా యాసాన్ని కలిగించవు. మనదేశములో యాత్రికులు రాజఘాటు సంద

ర్శించినట్లు పారిస్ వచ్చేవాళ్లు సెపోలియన్ సమాధి, అనామకయోధుడి స్మృతిమంటపం తప్పక చర్శించి శ్రద్ధాంజలి సమర్పిస్తుంటారు.

‘మాంటూడార్లే’ చూడ్డానికి పంకరబింకర పీఠులతో చిత్రవిచిత్ర మైన హోటళ్లలో బాగుంటుంది. ఎత్తున కొండమీదవున్నప్పటికీ, నోబర్ డాప్ వద్ద పీఠుల్లో అమ్మే పేవుమెంటుపుస్తకాలపాపులకు లెక్కలేదు. రాజభవనాలువున్న ప్రదేశాన్ని ‘సెయింట్ జర్మన్ ఎన్ రో’ అంటారు. రాజభవనానికున్న మైలున్న పొడుగు దెర్రేయ అద్భుతమైన కట్టడం. చాంబర్లవనంలో వున్న చార్లెస్ కెథ్ డెలుభవనం యొక్క అద్దాలకిటికీలు చూడ్డానికి యాత్రికులు ముచ్చటపడతారు.

ఈయాత్రలూ విహారాలు జల్సాలు వినోదాలు పీటవల్లకలుగుతున్న ఆనందాన్ని అనుభవాన్ని ఎడమర్చిచూసుకుంటే ‘మీనాక్షి’లో జిజ్ఞాస తృప్తి పట్టుదల అధికమవుతున్నవి. వరహాలు యిష్టంవచ్చినట్లు త్రాగడం, రాత్రికబ్బులవెంబడి తిరగడం....రోజురోజుకీ వ్యసనానికి బానిసైపోతున్నాడు. మీనాక్షి శిల్పం నేర్చుకుందుకు స్కూల్లో చేరేముందు యిద్దరికీ చూటామాటావచ్చింది.

‘నువ్వు అందులో చేరిపోతే మరి నాకు దిక్కెవరు?’

‘మరి నేను ఆర్టిస్టును శిల్పిని కావడమెప్పుడు?’

‘ఇది ఆర్టు కాదా - జీవించడం కళేగా - మస్తుగా సారాయంవేసి గట్టిగా నిన్ను చేతుల్లోకి లాక్కుని.... వాలాబ్ నంగీతం వింటూ నాజుగ్గా ముస్తాబయి కారుల్లో తిరగ్గ -’

‘చాల్లే.... డబ్బుపెట్టి అవన్నీ కొనుక్కోవచ్చు.’

‘డబ్బుపెట్టేగా నిన్ను కొనుక్కొచ్చుకొంది.’

‘పాడైపోతావు’

‘అంటే -’

‘వొళ్ళు చెడుతుంది - అదాకా నీమండల్లో తిరిగితే -’

‘నీకెట్లా తెలుసు?’

‘రాత్రిళ్ళు తాగొచ్చి పేల్తావుగా నోటికొచ్చినట్లు -’

‘అప్పుడెట్లావుంటాను నేను ?’

‘చెప్పనా - గేటువాడికి నేను రోజూ డబ్బులిస్తున్నాను. నిన్ను మెట్లమీదనుంచి గదికిడ్చుకురావటానికి. ఒకప్పుడు గుమ్మందగ్గిర కుప్పలా ఊలిపోతుంటావు. ఎట్లాగో లాక్సొచ్చి మంచంమీద పడేస్తే దుంగరా కదలవు మెదలవు. దోపీతీసి కోటులాగూ విప్పి బ్లాంకెట్లోకి నిన్ను దొర్లించేసరికి నా తాతలు దిగొస్తారు. జోళ్లు విప్పతాను. అల్లాగే మంచంమీద ముడిపెట్టుకుని రాత్రల్లా ఆలోచిస్తూ కూర్చుంటాను. నిద్ర వస్తే నేనూ వారిగి నిద్రపోతాను. మళ్ళీ మామూలు : లేచేసరికి కాఫీ చుక్క- గొంతులోపడగానే ముఖం విప్పారుతుంది.’

‘పాపం నిన్ను చూస్తే జాలివేస్తుంది. నాకోసం నీ కన్యాయం జరగటం దేనికి? - స్కూల్లో చేరు. చిన్నదానివి, నీ కెన్ని కలలున్నాయో....అవి చూస్తూచూస్తూ చెరిపెయ్యటం మోరం!’

తరువాత మీనాక్షి ఆర్టుస్కూల్లో చేరింది. ప్రెన్స్‌పాలు మీనాక్షిని చేర్చుకుంటూనే యిలాగన్నారు - ‘నీ కిక్కడ మేమివ్వగలిగేది చాలా స్వల్పమని గ్రహించుకో అమ్మాయి. ఇది వొక దుకాణమో, కర్మాగారమో, హోటల్, అల్లాగేఅనుకో....వొళ్లువంచి పనిచెయ్యాలి. చేస్తావనుకో....యిక్కడకాదు మరెక్కడ యే కళాకేంద్రంలో జొరబడ్డా నీకు యిచ్చే శిక్షణ పద్ధతి సంవిధానము అనుభవాన్ని మాత్రమే యివ్వగలదు. నీలో అజ్ఞాతంగా అణుమాత్రంకూడా సృజనాత్మకమైన శక్తి లేనప్పుడు యివన్నీ వ్యర్థం. మక్కికిమక్కి కాపీలు కొట్టడానికి, అనుకరణలు చెయ్యడానికి యింతప్రయాస అనవసరం. నీ కా సంస్కారం వుందోలేదో తేల్చుకోవడానికే యీ ప్రయత్నమనుకో.....ఇదీ దీని రహస్యం : విద్యలా ఆంటించుకు తిరిగేందుకు వీలేదు. అభ్యాసంవల్ల వచ్చేది కాదు. జన్మాంతరాల వాసనాబలం వుంటే ఆ వాణి పలుకుతుంది. ముందేచెప్పాను. నడు .’

మీనాక్షికి గుండె గుభేలుమంది. ఆ ఆవరణలోకి కాలుపెట్టగానే .
 ధ్వనించిన మాటలు వినగానే : స్వాధీయోలో పార్క్కుంది. పక్కకాల
 చెట్లు మంటపాలు, దారులూ అక్కదాఅక్కదా పెద్దు చేసివున్నాయి.
 పనిముట్లు పరిచయంచేసుకోవడం, బ్రాంజ్‌దిమ్మలను చెక్కదిమ్మలను
 మోసుకుని పోజుల్లో నిలబెట్టడం, కోదాలు, పెల్లుచుల్లో వాట్లను వివిధ
 భంగిమల్లో పోల్చుకోవడం, దొమ్మర్ని చెక్కడం నేర్చుకునేముందు
 ఆకారాల నకళ్ళను అన్నివైపులనుంచీ ద్రాయింగుల్లో చాసుకోవటం,
 ఆ లెక్కలు.... పీట్లలో భక్తాముక్తాళులు పడ్తు నేర్చుకోవడానికి
 ఆహోరాత్రాలు కృషిచేయాల్సిరావచ్చింది. చుద్యాహ్నం, పువయం,
 సాయంత్రాలు వుపన్యాసాలుంటాయి. అంతా నిశ్శబ్ద సీస చాలా
 మృణం. ఎవరూ యెడరితో పూసుపోకకబుర్లాడడం అనేది లేదు.
 ప్రపంచ ప్రఖ్యాతశిల్పాల నకళ్ళు పరిశీలించడం, ఆ కదలికలు
 ఆ రేఖలు ఆ వంపుల అర్థాన్ని వెతుక్కోవటం..... గొప్ప తుస్తీ
 పట్లు మేధస్సుకి. బనా శిల్పికి, చిత్రకారుడికి వున్న భేదం యెక్కడంటే
 ఒక బొమ్మ వ్రాయటానికి కావలసిన మేథాశ్రమ ఎక్కువగానూ శారీరక
 శ్రమ తక్కువగానూ చిత్రకారుడు పొందితే శిల్పి హెచ్చు శారీరకమైన
 కృషి తక్కువ మేథాశ్రమతో పనిచేస్తాడు. ఇది సుఖవుగా చెప్పా
 లంటే - ఒక తాతిసుండిగాని, బ్రాంజ్‌ముద్దనుంచీగాని అనవసరమైన
 భాగాల్ను తొలగించి తనకు కావలసిన ఆకారాన్ని యేర్పరుకుంటాడు
 శిల్పి. ఈ అత్యధికభాగాల్ను రాతినుంచిగాని. బ్రాంజ్‌ముద్దనుంచిగాని వేరు
 చేసేటప్పుడు తన చేతుల్లో బలాన్ని వినియోగించుకుంటూ సుత్తీ, శానం
 వులిలాటి పనిముట్లద్వారా పనిచేస్తాడు. ఈ సుత్తిదెబ్బలు వులితో
 వంపుల్ని తియ్యటం చాలావరకు యాంత్రికంగానే కృషి జరుగుతుంది.
 చెమటపడుతుంది. ఆ తాళ్ళముక్కలు, దుమ్మాధూళి ముఖాన్ని కొడుతుంది.
 అలసిపోవటం దుస్తులు మన్నుగొట్టుకుపోవడంలాంటివి సామాన్యం,
 మరి సూర్యనారాయణగాని, మీరాగాని, భాగీరథిగారుకాని బొమ్మలు
 చిత్రించడానికి కూర్చున్నప్పుడు యింత అవస్థ పడ్డారా? లేదు.

వాళ్లు నాజుగ్గా బట్టలువేసుకోవచ్చు. చక్కని సున్నితమైన కుంచెను చేత్తోపుచ్చుకుని బొమ్మవ్రాయటానికి నిలబడేవారు. ఆ కుంచెను చక్కటి రంగుల్లో ముంచి తీస్తూవుండేవారు, ఆ పూడియోలో చిత్రరచన చేస్తూ న్నప్పుడు వాతావరణం ఎంత నిశ్శబ్దంగా వుంటుంది? సుత్తిదెబ్బలు, తాళ్లపగిలేచప్పుళ్లు వినపడవు. పాటలు, పద్యాలు పాడారు. పెద్దపెద్ద వాళ్ళు వస్తే నాజుగ్గా సంభాషణలు సాగుతాయి. ఇంట్లో సుందరమైన చిత్తరువులు గోడల నలంకరిస్తాయి. ఈ సుత్తిదెబ్బలచప్పుళ్ళమధ్య ఆ ఆనందమూ ఏశ్రాంతి. దర్జా యెక్కడున్నాయి? రోడివ్ యేమన్నాడు - శిల్పం నిమోన్నలాల సమీకరణమని. గోళాకారంగావుండే వస్తువుమీద పనిచేసేటప్పుడు ఆ శిల్పం అన్నివైపులనుంచీ చూడ్డానికి బాగుండాలి. నిమోన్నతాలు కలుసుకునేటప్పుడు వాతావరణంలోంచి పడే వెల్తురు పల్ల యేర్పడే నలుపుతెలుపులుకూడా చూసుకుంటూ వుండాలి. ఐతే బొమ్మలుచ్రాసే వ్యక్తికూడా యీ సాంకేతికవిషయాల్లో అశ్రద్ధగా వుండటానికి పీల్చేదు, వుండరుకూడా. ఆకారాల్ని మలచటంలో ఎగుడు దిగుళ్లుకూడా శిల్పి చూసుకోవాలి కనుక యీ విషయాల్లో చిత్రకారుడికి మల్లేనే బ్లీ కాస్త మేథాశ్రమ పడతాడు. కాని వస్తువుయొక్క భౌతిక మైన స్వరూపాన్ని శ్రద్ధాసక్తులతో గమనించడంవరకే యితడి శ్రమకు పరిమితి. ఒకవేళ అశ్రద్ధగా ఎక్కువచెక్కి అవసరమైన భాగాన్ని అత్యధికంగా తొలగించినా వుంచినా ఆ నేరం అతడి అజ్ఞానానికి రుజువు. అది శిల్పానికి ప్రత్యేకలక్షణం కాజాలదు. మీనాక్షిని ఆచార్యులు, నువ్వు పాలతాయి ధ్వంసంచెయ్యటానికి పుట్టావు అని కసురుకున్నప్పుడు వలవలాయేదేసేది. ఆచార్యులు మళ్ళీ సముదాయించి చెప్పేవారు - 'నువ్వు కంటితో చూసి పుజ్జాయంపులు కట్టడం మానెయ్యి అమ్మాయి. మనస్సుతో పనిచెయ్యి! కంటికి సరిపోయినట్లున్న కొలతలు సర్వదా అవకరపు మూర్తుల్ని తయారుచేస్తాయి. నేనిల్లాగనుకున్నాను, అల్లాగనుకున్నానంటే కుదరదు. బొమ్మ తయారవుతుండగానే ఎక్కడ కక్కడ కొలతలు సరిగావున్నాయో లేదో చూసుకుంటూవుండు. బొమ్మలు

చ్రాసేవాళ్ళకు పదివిషయాలున్నాయి గమనించేటందుకు - వెలుగు, చీకటి, రంగు, పదార్థం, ఆకారం, స్థితి, చూపచూ, సగ్గరా, కదలిక, అచలము. ఇంత అవస్థ యెక్కడుంది చిల్పానికి. చిల్పి పదార్థం, ఆకారం, స్థితి కదలిక. అచలము పీట్లలోపే సరిపెచ్చుకుంటాడు. పెట్టుట, చీకటి పీట్లకోసం తంటాలుపడనక్కర్లేదు. ప్రకృతే సమచూరుస్తుందామె. రంగుప్రసక్తి లేదుగదా. దూరక్షీరాలవిషయంలోచూడాలి అర్థా కృతుల్లో పుంటాయిగాని బొమ్మలోలా పోకదారావంశంలో యిమిడి పోవు గదా! అంచేత యిందులో బుద్ధి బద్ధులుకొట్టుకోవానికేమీలేదు మీనాక్షి.'

మీనాక్షి యెప్పుటికప్పుడు రోజువారీవిశేషాలు వచనాలుచెవిని వేస్తూవుంటుంది. చుహాలు స్కూలుకి వస్తాడు. మీనాక్షి ద్రస్సెంగు రూములోంచి టాయిలెట్టుయి వస్తుంది. ఇద్దరూ కాచుమీద చక్కెర్లుకొట్టి వస్తారు. ఇది విశ్రాంతివేళ్ళలో. ఒకప్పుడు లోపయ్యించే కమరు వస్తుంది, రావటానికి పీల్చేదని. హతాశుడై కాళ్ళిడుపుకుంటూ వెళ్ళిపోతాడు. ఆ వెళ్ళటం ఏ 'నెయింటులాజరే' స్టేషనుకో పోయి చూర్చుంటాడు. పారిస్లోవలా, చుట్టుప్రక్కలనుంచీ రోజూ అన్నివైపులకూ సుమారు రెండులక్షలమంది ప్రయాణీకులు యెక్కిదిగుతారు. యాభై కిలోగ్రాములదగ్గర టిక్కెట్లు అమ్ముతారు. సాయంత్రము అరాయేడు గంటల మధ్య తొడతొక్కిడి చెప్పడానికి వీల్లేదు. ఆ ఒక్కగంటలో అరవై మూడు రైళ్లు అన్నివైపులకూ బయల్దేరుతాయి. లాజరేస్టేషన్లో యిరవై ఆరు ప్లాటుఫారాలున్నాయి. ప్రతిమూడునిమిషాలకీ ఎలక్ట్రిక్ ట్రైన్ బయల్దేరుతుంది. ఒకప్పుడు మీనాక్షి వెతుక్కుంటూ అక్కడకువస్తుంది. ఇద్దరు ఆ చుట్టుపట్ల ప్రఖ్యాత విహారస్థలాలకు వెళ్ళివస్తారు. ఫ్రాంసు యొక్క క్రిడారంగమని పేరుమోసిన 'రివేరా' చూడానికెళ్లారు. ఈ 'రివేరా' ట్యూలాన్ నుంచి యిటాలియన్ సరిహద్దులవరకూ ప్రాకి పొడు గూతా పర్యటనకు అనుచూలమైన నీస్, కానెస్, మెన్టన్, ఈడెన్ రాక్ తర్వాత మొనాకో ప్రాంతంలో జూదానికి, ఎనోడానికి జగత్పసిద్ధికెక్కిన

‘మాంటికార్లో’ వచ్చారు. ఈ మాంటికార్లోకి వెళ్ళడానికి నీస్ గుండా మూడుమార్గాలున్నాయి. ఏరోడ్డున వెళ్ళినా దృశ్యాలు, కొండలు, మళువులూ ఆహ్లాదకరంగానేవుంటాయి. బార్ లో యిద్దరూ కాస్త చుక్క వేసుకునే బయల్దేరారు. కార్లో వరహాలు సిగరెట్టు యిచ్చి నిప్పువుల్ల ముట్టించాడు. మీనాక్షి వొత్తుజుట్టు లుంగలుగా బుజాలమీద పడ్తోంది. సిగరెట్టుపీలుస్తో ‘నా ప్రయత్నాలన్నీ పాడవుతున్నాయి. ఇంతశ్రమ వృథా అనిపిస్తోంది. నా ప్రతిబొమ్మలోనూ తప్పులు కొల్లలుగా వస్తున్నాయి. కాపీచెయ్యాలిసొచ్చినపుడు యాంత్రికంగా అన్నీ కుదురుతున్నాయి. ఫరవాలేదని ధైర్యంకలుగుతుంది. మళ్ళీ ఏదన్నా ఐడియా తీసుకుని పనిచెయ్యబోతే ఎక్కడా తలాతోకా అందకుండావుంది,’

వరహాలు నవ్వాడు ‘నీకు సొంతంగా బొమ్మలుచేసి పేరు అప్పుడే సంపాదించాలనుంది. తొందరవల్ల పాడుచేసుకొంటున్నావు. నేను ఫుట్ బార్ అడేవాణ్ణి. ప్రతిమాచ్ లోనూ నేనే గోలుకొట్టాలనుకునేవాణ్ణి. అబింతి నా రందగానే యే స్తంభాన్నో బైటకో తన్నేసి అవహాస్యంపాలయేనాణ్ణి.’

‘నువ్వు చెప్పేది టీమువర్క్. అందరం కలిసి పనిచేసేటప్పుడు యేరోటూ వుండదు. బిస్ట్ పనికూడా చక్కగా జాగ్రత్తగాచేస్తాను. సొంతంగా పూహించి మనస్సంతా లగ్నంచేసి యేదన్నా రూపాన్ని దించుదామంటే సవాలక్షలోపాలు....’

‘శిల్పి అంటే యిండుమిండు రూలీఅనుకో - వొట్లవంచి కష్టపడటండా అందులో మనస్సు పల్లకాడూ యెందుకు లగ్నంచెయ్యటం?’

‘చాల్లే....నువ్వు నోరుమూసుకుందూ. ఏదన్నా శిల్పం నిలబడ్డంత కాలం పెయింటింగు వుంటుందీ : విగ్రహానికి నిప్పునీరూ భయమన్నది లేదు.’

‘ఐతే శిల్పాలు చెక్కుదరకుండా వుండటంకూడా మీ ప్రతిభే నేవిటి : ఊతికిగాని బ్రాంజికిగాని ప్రకృతిసిద్ధంగా ఆలక్షణం వుంది.

దానిమీద ప్రజ్ఞ మాపెట్టేయిల్లు ఆ చాతియొక్కగుడాన్ని తమప్రతిభగా చెప్పుకోవటం సిగ్గుచేటు.'

'శిల్పం చిత్రకళకన్నా తక్కువరకం అంటావు?' అంది మినాక్షి పుక్రకోషంగా.

'తప్పకుండా! నీకు జామెట్రి రాదనుకుంటాను. పోనీ పెన్ సెక్టివ్ అంటారుతెలుసునా' వేశాకోళంగా నవ్వాడు.

'అబ్బే, నేను వట్టి మొద్దువి.'

'మీ శిల్పాలకు రెండువైపులే వుంటాయి - ముందూ వెనుకూ. కాని దృష్టికి యెన్నికోజాల్లో వస్తువు అనుతుందో అన్నీ తెలిసి వ్రాస్తాడు బొమ్మను యే ప్రఖ్యాతచిత్రకారుడన్నా. ఒక గొప్పశిల్పంలో దృష్టి భేదాలన్నీ సమైక్యత చెందుతాయి. పోనీ చెప్పు - ఒక అమ్మాయిని నిలబెట్టి బొమ్మను చేస్తున్నావనుకో - ఆ వొంపులు సొంపులు కొంతలు ముందూ వెనుకూ సరిపోతే నీ పని తృప్తికరంగావుంటుంది అవునా?'

'అంతే - అన్నీ సమంగా వచ్చితేరాలి.'

'ఇక విభిన్నకోణాలుంచి అనేకరకాల కాంతుల్లో అదే వస్తువుని వివిధపరిసరాల్లో యేది నూతనం అత్యుత్తమమో యెంచుకుని అదే విధంగా బొమ్మరాసే చిత్రకారుడు మీకన్నా చాలా గొప్పవాడు. ఎక్కువ మేధస్సునుపయోగిస్తాడు. అందుచేతే చిత్రకారుడికి శిల్పం త్వరగా వస్తుందంటారు.'

'పోనీ నీ తలతిక్క అంరా వుపయోగించి చిత్రకళమీద యేదన్నా అవకతవకగ్రంథం రాసిపారెయ్యకూడదూ?'

'వాడు. మనచేష్టలతోనూ మన అభిప్రాయాలతోనూకూడా యితరుని బాధపెట్టడం నాకు గిట్టదు.'

'శిల్పి బొమ్మలో ఏదన్నా తప్పు చేశాడనుకో, అదిక పరికాదు. చిత్రంవేసేటప్పుడు లక్షమాళ్లు చెరిపి రాసుకోవచ్చు.'

'పొరబాట్లు సరిచేసుకోవటానికి పీల్లేకపోవడంచేత శిల్పకళ గొప్పదంటావు? లక్క-గాని మరో ముద్దలాటిదానితోగాని ప్రతి తయారు

చేసేటప్పుడు అతకదాలు తగ్గించడాలు అయాకే విగ్రహాలు పోతపోస్తూ రుగా - నాకు తెలీనట్లు చెబుతావు ? పాలరాతిశిల్పానికి నీవు చెప్పిన కష్టం వుంటుంది. కాని నువ్వు వెయ్యిచెప్పు, లక్షచెప్పు, చిత్రకళకున్న ప్రత్యేకలక్షణాలు, విశిష్టత శిల్పానికి ఒక్కనాటికీరాదు. వ్రాసినదొమ్మి చూడ్డానికి చాలా అందంగా వుంటుంది, రంగుల్లో. దాంట్లో వూహా కౌశల్యం కనుపిస్తుంది. తనలో ప్రకృతిలోని అనంతమైన వస్తుజాలాన్ని వివిధనన్ని వేళాల్ని యిముడ్చుకోగలుగుతుంది. చిత్రకళలో ఎన్నో గారడీ లున్నాయి. దూరంగావున్న వస్తువును దగ్గరిగా చూపించవచ్చు. అనంత మైన ఆకాశాన్ని, మేఘాల్ని, వర్షాన్ని, తుఫానుని ఎన్నైనా వూహించి నిర్మించవచ్చు. మరిక మాట్లాడకు-

‘అవున్నే.....యిందులో శాస్త్రమేమీలేదు. గారడీలేవు. నాలాటి బండవాళ్ళకు సరిపోతుంది.’

‘తప్పకుండా : పదార్థంలోంచి అవసరాన్ని మినహాయించి తతిమూవి తొలగించి ఇల్లి వస్తువుని నిర్మిస్తాడు. చిత్రకారుడు సర్వం అర్పించవలసిందే - ఖాళీకాగితమో. అట్టముక్కో, గుడ్డో - దానిమీద సాము - అస్తమానూ కొత్తకొత్త వర్ణాల్ని చేరుస్తూనే వుంటాడు.’

‘నీకిన్ని లోగుట్లు ఎట్లాతెలుసు నా వరహా—’అంది చెంపమీద రాస్తూ.

‘ఒక ముద్దయ్యి చెబుతాను.’

‘కారులోనా....’

‘మోంటికార్లో-’

‘అప్పుడేవచ్చేసిందే - నీవాకీ అల్లావుంచు. ముందు దిగు-’

‘అల్లదే మధ్యధారాసముద్రం - అదుగో కాసినో....’

‘ఏవిఁ మిలమిలలు ? ఏవిఁ తళతళలు ?’

‘లోపలంతా స్పటికశీలలు అద్దాలతో విగించారు. ఏ హోటలుకి పోదాము చెలియా ?’

‘హోటల్ డి పారిస్.’

‘అతర్వాత చేయునదేమి ?’

‘రివేలాబీచ్చి పొడుగూలా ఈలాలాడ్డం, నాకావిహారం, నీకిష్టమైతే సువ్వు చేపలు పట్టాచ్చు.’

‘పడవపాటలేమన్నా జ్ఞాపకమున్నాయా ?’

‘సట్టనడినంద్రాన నావలోపున్నాను....’

‘చాలాదు. పడవపడ !’

‘ఎక్కడకు ?’

‘హోటల్ డి పారిస్-’

‘కొవ్వొత్తి రెండుకొనలుంచి కార్తోంది.’

‘నువ్వేకొవ్వవి, నేను వత్తిని.’

‘ఐతే నేను కరిగిపోతున్నాను.’

‘నేను కాలిపోతున్నాను.’

‘ఇద్దరం వెలిగిపోతున్నాము.’

‘ప్రపంచమును పరిహసిస్తాం :’

‘భవిష్యమును పరిపాలిస్తాం.’

‘హ్లా ప్రేయసీ-’

‘శ్రీశ్రీని గేటుబయట వదిలెయ్యి. హోటల్ డి పారిస్లో కొచ్చాం.’

‘నువ్వు చెప్పినవాళ్ళందరినీ వదిలేస్తూనే వచ్చానుగదా !’

‘నాస్రండి వెళ్ళి రోన్లో జోనాథ్ ఆర్కును తగులబెట్టినచోటు చూసిరావద్దా ?’

‘ఇందాక పడవపాటన్నావు.’

‘అవును.’

‘నీకూ నీ వారు లేరూ - నాకూ నా వారు లేరూ....’

‘చలోమోహనరంగా - అట్లా దారికి రా !’

‘ఇదేవిటి పేబుల్ మీద - అర్థరు చేశావా ?’

‘అక్కర్లేదు. నైటుక్లబ్బుల్లో చాంపైన్ బాటిల్ ప్రతిపేబులు మీదా వుండాల్సిందే. బ్రాందీ జాతీయమైన పానీయం ! ఫ్రెంచివైన్, చాంపైన్, బ్రాందీలకు ప్రపంచంలో సాటిలేదు.’

‘అంత మరీఎక్కువగా పట్టించకు.’

‘నీకుచాలా....లే పియానో వాయిద్యం తెలుసా తరుముకొస్తోంది.’

‘ఏదీ, నీ చేయి కాస్త నాజుగా అందియ్యి....’

‘నుంచో, నడుంచుట్టూ చెయ్యి వెయ్యి ! అడుగులు పడ్తున్నాయా ?’

‘ఇదేమి భరతనాట్యమా - కథాకళీ ఆ....ఈ లైట్లు దేదీప్యమానంగా వున్నాయి.’

‘తప్పించు - ఆ వీడలోకి నడుద్దాం - అడుగులు పడ్తున్నాయి ! మన్నిచూసి యెవళ్లా నవ్వటంలేదుగదా ?’

‘ఏదీచారు, ఏదీ, వోముద్దిలా పారెయ్యి....’

‘జాగ్రత్త - మూతిమీద మరకలుపడేను.’

‘దానినిగోపిరి నిలబడు. ఈ బుజాలు ఎంత సున్నగా వున్నాయో....’

‘వికారాలుచాలించు-’

‘పద, యీహాల్లోంచి బైటపడదాం - మెల్లెక్కు !’

‘ఘో, రుడీ-’

‘గదిలోకొచ్చామా ? మరోపెగ్గు బ్రాందీ వేసుకుందాం !’

‘రైటో....’

‘అదేవిటి యీగది తగలబడిపోతూవుంది ?’

‘మనవిప్పుడీ లోకంలో లేము.’

‘అమ్మదొంగ - గదలతా చీకటి చేసేశావ్ ?’

‘లోకముతో మనకేటికి లోలాక్షి రా పోదము..’

‘అదేమిటి హోరు - సముద్రం పిలుస్తోంది.’

‘కాదు - అది మన వలపు.’

‘కిటికిలోంచి చూడు ఆవేమిటా దీపాలు పూగుతున్నాయి ?’

‘పడవలు - పడవలు ..’

‘పాపం : మానాన్నేమనుకుంటున్నాడోమాఅమ్మ సన్ను తిట్టి పోస్తోంది గామాలు : ఎందుకట్లానవ్వులావు ?’

‘ఓని....నా మీనా ?’

‘నాకు నిద్రపడితే మాయింటికరిలే వస్తాయి. నా చిలిక అక్కా అక్కా అని పిలుస్తోన్నట్లు - మా కాలవ - అమ్మా నేనూ చెరోబిందా పుచ్చుకు నీళ్ళకెళ్ళినట్లు....ప్రసాదు..’

‘వాడెవరు ?’

‘అప్పుడు నాటకం వ్రాయలే - ఆ కుర్రాడు.’

‘ఆ పొడుగ్గా కొంగలా వుంటాడు!....’

‘ఆ కొంగలా వున్నాయన శాస్త్రిగారు మా గురువుగారు.’

‘అదేలే, వాడిమీద కన్నేసింది మీరా..’

‘ఛా....ఛా....నీ నోటికి సుద్దీబద్ధం లేదు.’

‘సరేలేచెప్పు....ఆ నీప్రసాదు..’

‘ఆ-నా ప్రసాదు....నన్ను తప్పకుండా పెళ్ళాడేవాడు.’

‘పెళ్ళాడి వాడి నాటకాల్లో నీచేత వేషాలు వేయించేవాడు. బ్రతికి పోయావు.’

‘మేవిద్దరం వుత్తరాలు రాసుకునేవాళ్లం..’

‘అంతేనా. మరేవై నా చేకాడా ?’

‘తర్వాత నన్ను కుక్కముట్టుకుపోయింది.’

‘ఎవరాకుక్క- ?’

'కంగారుపడకు - వుట్టినే సామెతకన్నా !'
 'నన్ను కుక్క- అంటావా ?'
 'అరె అంతకోపమైతే ఎల్లాగ ? శాంతం ! శాంతం !'
 'చీ ! నీకు విశ్వాసంలేదు.'
 'బాగుంది. నీకు విట్టు ఎంజాయి చెయ్యడం తెలీదు.'
 'బోడివిట్టు - యిదేంవిట్టూ....'
 'కంట్రీసైదు యిల్లాంటి విట్లే విసుర్తారు.'
 'చెంప బద్దలుకొర్తారు.'
 'మరే పాపం - నువ్వేదో స్పోర్టుమన్ వనుకున్నాను.'
 'ఇదేవిస్పోర్టు....'
 'మనం ఇటలీ వెళ్ళడం యేం చేశావ్ ?'
 'నాక్రాద్దం-'
 'మనకి తద్దినాలు మనవాళ్ళే పెట్టేసుంటారు.'
 'నోరుమూసుకు వదుకుంటావా - తన్నమన్నావా ?'

21

రాకరాకవచ్చిన దీపావళి - వీణాపబ్లికేషన్స్ కార్యాలయంలో
 అంతా జంబుకానాలు పరిచి కూర్చుని బేస్తాడుతున్నారు. మస్తాను,
 సూర్యనారాయణ, శ్రీహరి, ప్రసాదు, శాస్త్రి పేకాటప్రపంచంలో మునిగి
 పోయారు. బయట మతాబాలవెల్తురు, టపాకాయలు, జువ్వలు, ఆటం
 బాంబులప్రేలుళ్ల చప్పుళ్లు, కోలాహలం - వీట్ల ప్రసక్తే యెవరికీ వట్టి
 నట్టులేదు.

మస్తాను తురపు చెప్పి రెండాటలు గెల్చుకున్నాడు. సూర్యనారాయణ
 తప్పాడి బేస్తుమీద కుదేలయి డబ్బులు పంచిపెట్టాడు. శాస్త్రికి

లాభంలేదు నష్టమూలేదు. శ్రీహరి రెండుసార్లు జేబుతిరగేసి చూపించి అరువుపెట్టమన్నాడు. పండగపూటా అరువుపనికిరాదన్నాడు మస్తాను. ప్రసాదు ముక్కలు చూపిస్తున్నాడని కాస్సేపు తగూలొడుకున్నారు. ఊరు మాటుమజిగేవేళకు డబ్బింతా మస్తానుప్రక్కకు దేరింది. శాస్త్రి గొంతు నవరించుకుని పొడ్డం మొదలెట్టాడు—

‘గుండెమీద గునపంపోతో - మానాయనా !
నిన్నెవరు కొట్టారే మా నాయనా !
కాదంటే ఖరగవూరోమా నాయనా —’

మస్తానుచిరాగ్గా - ‘పంతులూ - ఎప్పుడూ యేడుప్పొటలే పొడ్తావు?’
‘నీకేం తీవు దిగదీసింది. ఆటలన్నీ గెల్చుకుంటున్నావుగా-’
సూర్యనారాయణ ముక్కల్ని పంచుతున్నాడు. శ్రీహరి ఆవులిస్తూ-
‘తైమెంత?’

శాస్త్రి - ‘బోడితైము. పేకాటకి కూర్చునే తై ముగాని లేవటానికి తైమంటావుండదు.’

ఉన్నట్లుండి తెలిపోను గణగణామ్రోగింది. ప్రసాదు లేవబోయాడు.

శాస్త్రిరెక్కపుచ్చుకులాగి - ‘దెయ్యం-’ అన్నాడు.

‘కాదు, సైతాను’ అన్నాడు మస్తాను.

సూర్యనారాయణ - ‘ఈ అర్ధరాత్రి ఎంటిగంటప్పుడు యెవరు పిలుస్తున్నారు చెప్పా -’ అని సంశయంగా గొణిగాడు.

‘రాంగ్ నందిరు.’ అన్నాడు శ్రీహరి. ఎవరూ కూర్చున్నచోట నుంచి మాత్రం కదలేదు. ఫోను ఆగకుండా చప్పుడు చేస్తున్నది. శాస్త్రి-
‘తురకదయ్యం పట్టుకుంటే వోపట్టాన వదలదు.’

సూర్యనారాయణలేదీ బల్లదగ్గరకు వెళ్ళి రిసీవరు నందుకున్నాడు. అంతే - ‘హా! హా!’ అని బిగ్గరగా అరిచాడు. ఆకేకలకు వులిక్కిపడి అంతా లేచారు. ‘వస్తున్నా - వస్తున్నా’ అని ఫోను వదిలేశాడు. ‘ఏవిటేవిట’ని అంతా చుట్టుముట్టారు.

‘ఇంటికి నివ్వంటుకుందిట-’ అంతా ఒక్కమాటు అరుచుకుంటూ కంగారుగా వీధిని వడ్డారు. కొంతదూరం పరిగెత్తాక మస్తానుకు తెలివొచ్చి అపీసుకి తాళాలు వేసి వస్తానని వెనక్కు దవుడు తీసాడు.

అంతా పరుగులెత్తున్నారు. పెద్దపెద్ద మంటలు ఆకాశానికి లేస్తున్నాయి. పొగచుట్టేస్తోంది. సూర్యనారాయణ ‘అరవిందా ! - అరవిందా!’ అంటూ గుండెలుబాదుకుంటూ గుంపులోకురికాడు. ఎవరెవరో చేతి కందిన సామాన్ను బయట గిరాటుపెట్టి బిందెలతో నీళ్లు పోస్తున్నారు. శ్రీహరి ప్రసాదూ జనాన్ని త్రోసుకుంటూ గాలిస్తున్నారు. మస్తాను బిందెకు తాడుగట్టి నూతిమీద నిలబడ్డాడు నీళ్లు తోడేందుకు. సూర్యనారాయణ తెల్లమొహం వేసి గుడ్లనీరు కుక్కు-కుంటూ ‘అరవిందా-అరవిందా’ అని జాలిగా అరిచాడు. శాస్త్రీ కంగారుగా - ‘లోపలపడుకుందా - గదిలో.’ సూర్యనారాయణ తల‘వూ’ యించాడు. అంతే - అందరూ చూస్తూండగా శాస్త్రీ మంటల్లో కురికాడు. దుంగలు, దూలాలు ఫెటేలు ఫెటేలుమని విచ్చిపోతున్నాయి. వెంకులు బపాటపామని యెగురుస్తున్నాయి. రంగు రంగులమంటలు ! - జనం హాహాకారాలు చేస్తున్నారు. ప్రోగువద్ద గుంపు తోటంతా విరగత్రొక్కేసారు. డక్షిణపుగోడ పెద్ద చప్పుడు చేసుకుంటూ కూలిపోయింది. జనం పళ్లంతా కళ్లుచేసుకుని చూస్తున్నారు. నీళ్లు పోనేవాళ్లు పోస్తున్నారు. రెండు నిమిషాలు - మూడు నిమిషాలు గడిచింది.

‘అక్కా - అక్కా - అక్కా - !’ ఎక్కడో పంజరంలో చిలక అరుస్తోంది. సూర్యనారాయణ పంజరంపున్నవైపుకు పరుగెత్తాడు. అరవింద కళ్లుతిరిగి పడిపోయివుంది రోడ్డుమూల తూముగట్టుమీద. ‘అయ్యో-శాస్త్రీ! శాస్త్రీ!’ మస్తాను బిందెను నూతిలో జార్చేసి రావ్వుకుంటూ వచ్చాడు. సూర్యనారాయణ చొక్కా పీక్కుంటూ అరుస్తున్నాడు : ‘శాస్త్రీని పిలవండ్రా - కేతెయ్యండి. అరవింద బయటే వుంది! శాస్త్రీ! శాస్త్రీ! వచ్చేయ్యి—’

అంతమందీ జోరుగా తోసుకుంటూ అన్నివైపులనుంచి శాస్త్రీ : శాస్త్రీ! అని ఒక్కమ్మడివి గోలపెట్టారు. సర్వభక్షకుడు వికటాబ్జహాసం చేస్తున్నాడు. గాలి వున్నట్లుండి వెర్రిగా పీచింది. ఐదు నిమిషాలు

గడిచాయ. మంటలు తగటంలేదు. మనిషి కదులుతున్న ఆరికిడికూడా లేదు. శాస్త్రి యేమయినట్టు ?

గంటలు గజగజామోగించుకుంటూ అగ్నిమాపకదళం వచ్చింది. నిచ్చెనలు తీశారు. చివరిలా మనుష్యులు గొట్టాన్ని ఎసిరాట - సేర్పరులైన శిక్షితులు కొంతమంది మంటల్లోకి దారించుకుని యింట్లోకి వెళ్లారు శాస్త్రిని రక్షించేందుకు.

అంతా వచ్చిన ఆరగంటకు వ్యవహారం సర్దుబాటులోకొచ్చింది.

సూర్యనారాయణ అరిచి అరిచి మూర్ఛపోయాడు. జనం తిరగేసిన నుకకమంచంమీదకు పుభయల్ని జేర్చి పోమూల పడుకోబెట్టారు.

మంటలు సర్దుకున్నాక దూరాలకు పడిపోయిన గోడతాళ్లకు నందునుంచి ముద్దకట్టి మసివారిన శాస్త్రిదేహాన్ని అగ్నిమాపకదళంవారు బయటకురీసి స్ట్రోవరుమీద వదేశారు. జుట్టంతా కాలిపోయింది. కమురువానన - మస్తాను - 'తులకదెయ్యాన్నేంచేశావు పంతులా!' అని తల నేలకేసి బాదుకొంటున్నాడు. శ్రీహరి, ప్రసాదా విక్రమచచ్చి పోయాడు. శాస్త్రి కాలిపోయిన లాల్చీజేబులోనుంచి ఆఫీస్ ఆసు రాజా మజేలా ముక్కలు సగంకాలినవి తొంగిచూస్తున్నాయి. ఆంబ్యులెన్స్ కారులో మూడుశరీరాల్ని చేర్చి శ్రీహరి, ప్రసాదు గవర్నమెంటు జనరలాసుపత్రికి పరిగెట్టుకెళ్ళారు.

22

'ఆపనితోతునీటి కొలనక్కట,
పూచిన తమ్మికిన్ విధిప్రేరణ
రాలిపోయినవి రేకులు తొందితొమ్మి.
దిప్పుడా పీఠమందు తా మిగులునే....'

మీరా చనిపోయింది. కృష్ణమూర్తిగారు చనిపోయారు. శాస్త్రి చనిపోయాడు. అంతా మృత్యువాతపడ్డారు.

నేషనల్ ఫోటోస్టూడియో వెళ్లిపోయింది, వీడా పబ్లికేషన్స్ మూలపడింది, పరహాయికో మీనాక్షి లేచిపోయింది, సూర్యనారాయణ కొంప కాలిపోయింది, అరవిందకు వున్నమతికొస్తా పోయింది.

మస్తాను 'జంబ్స్ అండ్ లేడీస్ అవుటు ఫిట్టర్స్' షాపుమాత్రం అక్కడే వుంది. వెనక సూర్యనారాయణ పాతించిన లాంతరు స్తంభం చూడా యింకా అక్కడేవుంది. వీడాపబ్లికేషన్స్ బోర్డు దిగిపోగానే అక్కడ వో సుముహూర్తాన 'చయాల్యాగు స్టోరు' వెలిసింది. ప్రస్తుతం ఆ స్టోరులో శ్రీహరి నెలకు ముప్పైరూపాయలజీలానికి సేల్సుమన్ గా కుదురుకున్నాడు.

ప్రసాదు హైస్కూల్లో మేష్టరుగిరి సంపాదించాడు. ఇటీవల అతనికి అడపాతడపా పెళ్ళిసంబంధాలు వచ్చి వడ్డున్నాయి. ముందూ వెనుకా యెవరూ పెద్దదిట్కు లేకపోవటంవలన వచ్చినసంబంధాలు వెనక్కి నడుస్తున్నా. కేవలం 'పెళ్ళిమాని టుషివాలా లగుట మేలు!' అన్న స్థితికి అతడింకా దిగజాలటంలేదు.

సూర్యనారాయణ అరవిందా పురాణదంపతులుమాత్రం వీధిని వడ్డారు. కుండబొచ్చెలు వచ్చాయి. ఇటీకరాళ్ళమీద గంజి వారుస్తున్నారు. గంజిరో కాస్త వుప్పుగల్లు వేసుకుని వచ్చిమిరపకాయ కొరుక్కు తింటే - ఎక్కడి అకలైనా పుంజాలుతెంపుట పోవలసిందే....మస్తాను టిక్కు హామేషా యీ దంపతులను పెంటాటించున్నా. అరవిందమాత్రం 'సాయిబా, గంజివారుస్తున్నాను రామాబ' అని అటకాయిస్తోవుంటుంది. ఒకప్పుడు ఆ మహాయిల్లాలు అన్నం మూటగట్టుకుని సూర్యనారాయణను వెతుక్కుంటో, పొరాలు చేలగట్లు, రైలుకట్టలన్నీ చుట్టి రావలసివచ్చేది.

వైగలు రికార్డులు, కృష్ణమూర్తిగారి గ్రామఫోను, 'స్కెచ్చి వుస్తకం డ్రాయింగుబిల్లా రంగులూ మోసుకుంటూ మనుష్యులకు దూరంగా తప్పించుకొంటూ. ఏకాంతాన్ని వెదుక్కుంటూ, నిశ్శబ్దంగా అనిర్దేశపథాల్లో నందరించే అతగాడ్ని పట్టుకోలేక అన్నంమూటతో తిరిగివచ్చేస్తే, మస్తానువెళ్ళి సూర్యనారాయణను తోలుకొచ్చేవాడు.

ఈ కుటుంబం ప్రస్తుతం తలదాచుకొంటూన్నట్లు మీరాది.

అంతా నిష్క్రమించాక ఒకేఒక ప్రియమైనవస్తువు నదా సూర్య నారాయణను అంటేబెట్టుకొనివుంటున్నది. అది ద్రావింగుబిల్లు —

అతను రాసుగొచ్చిన బిల్లుమీద కౌగిలాలన్నీ అరవింద పూడలాగి చుట్టూ తనకు తోచినట్లు ఆ పాకలోని గోడలకు చిగిలిస్తుంది. సంసారం యిప్పుడు మహాపాదుపుగా సాగుతోంది. ఎందుగడ్డి తెచ్చి నేలమీద యెత్తుగా పేర్చాడు. దానిమీద గోనెగుడ్డ కప్పగా హంసతూలికాతల్పం తయారయింది. కానీకి రెండు కౌవ్వొత్తులు యిస్తారు. ఇటీకరాయి నిలబెట్టి అందుమీద రాత్రిళ్ళు కౌవ్వొత్తి వెలిగిస్తారు. నూతిలో నీళ్లు సమృద్ధిగావున్నాయి. చేటబుచ్చుకుని అప్పుకు వెళ్ళడం నామోషిగా వుంటుంది. అందుకని అరవింద చెంగుదాపి నాలుగు గడవలు ముష్టికి వెళ్ళగానే నాలుగుగుప్పెళ్లు వియ్యపుగింజలు వస్తాయి. ప్రసాదు గురువు గారికి చెంగులు ద్రావింగుకౌగిలాలు పెనినళ్లు కొని పట్టుగెళ్ళి యిచ్చి వస్తూంటాడు. మస్తాను ఒక చొక్కా కుట్టించి యిచ్చాడు సూర్య నారాయణకు, శ్రీహరి 'దయాల్బాగుస్థోరు'లో తనపేరను చొక వంచెం చావు కొని పట్టుకెళ్ళి యిచ్చాడు. అరవిందకు చాలాకాలంనించి చొక్కాచే చీర. అదీ బాగా చీలికలూ వాలికలూ అయింది. సూర్యనారాయణ తెల్లారిలేస్తూనే గోచీపెట్టుకుని నూతిదగ్గర నీళ్ళోసుకోవడానికి వెళ్ళాడు. ఆ అడనుచూసుకుని అతడి రెండోవంచె కట్టేసుకుని గోనెపట్టామీద కూర్చుంది అరవింద. సూర్యనారాయణ లోపలికొచ్చి వంచెకోసం తడుముల్లాడుకొంటున్నాడు. అరవింద వకపకానవ్వింది.

'అదేవిటి రెండువంచెలూ చుట్టేసుకున్నావు -'

'మీకేమండి - ఎవరిన్నా తెచ్చియిస్తారు కోరి అడిగి : అద బదులును నా నంగతి కమక్కునేవారెవరున్నాడు ?'

'నరేలే -' సూర్యనారాయణ ఆ చీరను మడికలుగాపోసి చుట్టు బెట్టుకుని మీద చొక్కా వేసుకున్నాడు. ద్రావింగుబిల్లు, స్థాండు వీవున వేసుకున్నాడు. గ్రామపోసునంచీ చేతుల్లోకి తీసుకున్నాడు. నేలమీద

పడివున్న బొమ్మలను తీసి అరవింద చూచులో దాచింది. గుమ్మందాటి బయటకొచ్చాడు. 'నేనూ వస్తున్నాను- మూలిగింది. 'వూ(-' అని అతను నడకుచ్చుకున్నాడు. అరవింద తలుపు గొళ్ళెంపెట్టి అందులో ఒక వెదురుబద్దను తోసి ఫర్తవెనకాలే బయల్దేరింది.

చేలకడ్డంబడి చెరువులూ గట్టూ వుంతలూదాటి విజనప్రదేశాని కొచ్చి సూర్యనారాయణ స్థాండు విలవేశాడు. అతనికి బాగా దూరంగా చెట్టుకింద అరవింద గ్రామపోనుపెట్టెను దించి పాటవేస్తున్నది. అరిగి పోయిన గాట్లలోంచి యిబ్బందిపడుతున్నట్లుగా వైగలు మూలుగు తున్నాడు.

ప్రొద్దు గడుస్తోంది. ఎండకంకరమని పొడుచుగొచ్చేవేళకు చెంగుస కట్టిన మూటవిప్పి అటుకుల్ని పట్టుకెళ్ళి యిచ్చింది ఫర్తకు. ఒక గుప్పెడు తిని 'యహ నాకు చాలు - చూస్తూండు, మంచినిళ్ళు త్రాగి వస్తాను.' మంచినిళ్ళు త్రాగటానికి వెళ్ళాడు సూర్యనారాయణ. కుంచెను రంగుల్లోమంచి స్కెచ్చివుస్తకంమీద అడ్డంగా బిరుకుతోంది అరవింద. మళ్ళీ సూర్యనారాయణ తనపనిలో లగ్నంకాగానే చెట్టుక్రింద ముడిచి పెట్టుకుని అదేపని విద్రవోయింది సొమ్మసిలివట్లు. ఒకప్పుడు బజారులో కెళ్ళి విలబడ్డాడు. మనుష్యులు భిన్నభిన్నవ్యావృత్తుల్లో వివిధపరిసరాల్లో అనేక మనస్థితుల్లో చిత్రవిచిత్రంగా కనపడసాగారు. ఈ ప్రపంచం మామూలుగా కనపడ్డం మానేసి రసజగత్తు చొకటి క్రొత్తగా తెరుచు కున్నట్లయింది.

ఈ విధమైన స్థితిలో సూర్యనారాయణకు మరొక క్రొత్త స్నేహితుడు తారనపడ్డాడు, ఆ పిచ్చివాడు నాలుగురోడ్లమధ్యనూ, చెత్తడబ్బాలు, మురికికుండీలమీద బొగ్గా యిటుకరాయితో బొమ్మల్ని గీస్తున్నాడు. ఇంకా పూళ్లోని పార్కుదిమ్మలూ, పాడువడినగోడలూ యితగాడి కళా విన్యాసానికి చోట్లు. పురాణగాథలూ, రవివర్మబొమ్మలూ, గంగావతరణం నుంచి ద్రౌపదీవస్త్రాప్రహరణందాకా విసుగూవిరామం లేకుండా ఒక చేత్తో పండో, కామో, రొట్టిముక్కో కొరుక్కుంటూ గీస్తాడు. అతడి ప్రేక్షకులుకూడా చాలామట్టుకు కుర్రవాళ్ళూ, పసిపాటూలేని సోమరులు.

ఈ అఘాయిత్యాన్ని శుభప్రముఖాలు చూస్తూ పూరుకోలేదు. ఒకరోజు మిట్టపాళ్యాహ్లాదం యివ్వడంపోలినట్లు యితగాడ్ని జాబ్బుదొరకవుచ్చుకుని పులితరీతిని సత్కరిస్తూండగా సూర్యనారాయణ అద్భుతపడి తనతో తీసుకెళ్ళాడు. అరవింద యిద్దరికీ గండకాచి పోసింది. సూర్యనారాయణ తన పాకలోని కవిలికట్టల్ను తీసి చూపించాడు. పిచ్చివాడు కేరింతాలు కొద్దూ గంతులేవాడు. 'బాగున్నామా? అని అడిగితే. 'ఓహో....' అని వెకిలిగా నవ్వాడు. తరువాత సూర్యనారాయణ పిచ్చివాణ్ని నడిపించుకుని పూటయటకు తీరికెళ్ళాడు. అక్కడ తాతలనాటి శిథిలమైపోయిన సత్రం వోటి వుంది. అందులో బండరాతిపలకలు, పోయినవిపోగా వున్న రూపిపోయిన నంభాలూ చూపించి యిక్కడ రాసుకోమని సలహాయుచ్చాడు. రెండురోజులుపోయాక మళ్ళీ వెళ్ళి చూస్తే అక్కడ వాడు కనిపించలేదు. కాని జాగా అంతా 'కాశింగుమ్మరనం', 'రాసరిల', 'సీరావనవానం', 'శకుంతల - దూర్వాసుడు', 'అహల్యా శాపనిమోచనం'తో నింపేరాడు. రైల్వో ఎటో వెళ్ళిపోయివుంటాడని నిర్ధారణ కొచ్చాడు సూర్యనారాయణ. అతడు గ్రహించిన మరోవిషయమేవిటంటే. అతగాడికంటా బొమ్మన్నవాసేందుకు నలుగురూచేరి చూసి మెచ్చుకునే చోటు కాదా. విజనపథంలో చిత్రరచనకు అతగాడు యిష్టపడలేదు. సూర్యనారాయణ పగలబడి నవ్వుకున్నాడు.

ఇల్లాటిసందర్భంలోనే ప్రసాదుకి పెళ్ళయింది. వెళ్ళిమాతుర్ని వెంటబెట్టుకుని ప్రసాదు గురుదర్శనానికి వచ్చాడు. సూర్యనారాయణ చూడలోంచి ఒకబొమ్మను తీసి చేతులోపెట్టాడు. ప్రసాదు యాభై రూపాయ లివ్వబోయాడు. సూర్యనారాయణ ససేమిరా పప్పుకోలేదు. శ్రీహరి ప్రసాదు హడబిలుక్కుని ఆ కవిలికట్టలన్నీ వట్టించుకునివెళ్ళి వాట్లకు చాలామట్టుకు ప్రేములు కట్టించుకొచ్చి యిచ్చారు. ఆ బొమ్మలన్నీ చుట్టూలా పచ్చుకుని గడ్డిపరుపుమీద వుభయులూ పార్వతీపరమేశ్వరులు కైలాసంలో వున్నట్లు బ్రహ్మానందంకా కాలక్షేపంచేయసాగారు.

మస్తాను పూరుకోపటంలేదు. సూర్యనారాయణను మళ్ళీ యెల్లా గన్నా నిలబెట్టాలనే తాపత్రయంలో నలుగురి కాళ్ళావేళ్ళాబడి యేవిధంగా నన్నా సహాయనిధి యేర్పాటుచేయాలని విశ్వప్రయత్నాలు చేయసాగాడు.

23

సూర్యనారాయణ చితికిపోయాడని లోకం అనుకుంటుంది. సర్వ విధాలా భ్రష్టుడుకావడమంటే యిదేనని కొందరు వ్రేలెత్తి చూపించారు. చేసుకున్నపెళ్ళాం వీధుల్లోపడి ముష్టెత్తుతోంది. కూతురు కానివాడిటో పోయింది. స్టూడియో దివాలాతీసింది. పుస్తకాలవ్యవహారం హాళికి హాళి - సున్నకి సున్నా - ఏవ్యవహారానికన్నా చాణక్యడిలా పనికొచ్చే 'కాత్రి' మంటల్లో కలిశాడు. కొంప కాలిపోయింది. ఇహ యిన్ని అయ్యాక జీవితంలో యేముంటుంది ?

వినండి : సూర్యనారాయణ శిరస్సుచెప్పే రహస్యం యిది—

'నేను నా జీవితంతో యిష్టంవచ్చినట్లు ఆటలాడుకున్నాను. ఒక దారపువుండ తెచ్చి పిల్లికూనముందు పడేస్తే అది క్షణంలో యెన్ని చిక్కులు ముళ్లు పడేస్తుందో, ఎంత హుషారుగా గెంతుతుందో అల్లానే యెగిరాను. కాని అలిసిపోయాననుకుంటున్నారు. నాకు నిరాశా నిస్సృహ లేకుండాచేసినవాళ్లు నా మీరా, కాత్రి. నేను ప్రమాదాల్ని కోరి మెడకు తగిలించుకున్నాను. కేవలం బాధ్యతల్ని సక్రమంగా నిర్వహించటం అదర్శప్రాయమైన జీవితం కానేరదు. అందుచేత నా జీవితంలోని అరాచకాన్నంతా నలుగురికీ కాస్త కాస్త రుచిచూపించాను. నాకు తెలిసినంతమట్టుకూ జీవితంలో మానవుడికి సంతృప్తిని మించిన శతృవు మరొకటిలేదు. నేను నిలబడ్డకొమ్మనే నరుక్కుంటున్నానని నాకు తెలుసు. నా కూతురు లేచిపోయినందుకు నేను నిజంగా చాలా ఆనందించాను లోలోపల. నా కాత్రి మీరా చావలేదు. ఆ చైతన్యాన్ని నాకు పోసిపోయారు. కొంపకాలిపోవడంతో వీధులోకొచ్చి పడ్డాక - నేనూ

అరవిందా యెంత అన్యోన్యంగా వుంటున్నామో చెప్పలేను. ఒంటి బట్ట - గడ్డిపరుపు - కొవ్వొత్తిదీపం - గంజిమెతుకులు అన్నీ అజగారిన కోరికల్లోని వేడిమిని కలచోసుకున్న జీవితం పొదరనలా ప్రవహిస్తుంటే - యిప్పుడే కళ్లతెరిచి యీ లోకాన్ని చూస్తున్నానా అనిపిస్తుంటుంది నామట్టుకు నాకు. మనుష్యుల ముఖాల్లో ప్రసరించే ఆవేదనలు, ఆశలు, సంతోషాలు, కోపాలు, పరాజయం, ఆ యీ అనుభూతుల్ని కుంచెదో నింపుకొని రాస్తున్నాను. నేనిప్పుడు నిజమైన చిత్రకావ్యికి లభించే ఆనందాన్ని పొందగలుగుతున్నందుకు నా జీవితం ధన్యమైందని నిశ్చయంగా చెప్పగల్గు. నా కుంచెను రాగద్వేషాల్లో ముంచుతున్నాను. క్రోధాగ్నిఘటలు విఘ్నాలింగాల్లా చిమ్ముతున్నాను. పురిటి నొప్పులు నాకు తెలుసు. రసావస్థలన్నీ పట్టుబడ్డాయి. నేనెవరికోసం రాయటం లేదు. నాలోనే విశ్వసౌందర్యాల్ని వెదుక్కుంటూ ప్రయాణం చేస్తున్నాను. నాలో యిమిడిన జగత్తును పోల్చుకుని నేను పొందే సానందాన్ని వెలిగ్రక్కే భంగిమలు, అకృతులు, వస్తువులు, చేతనాచేతనాలు పుంజునుపుంజుంగా కన్నుమూసినా, తెరిచినా, నడచినా, కూర్చున్నా నా మనోనేత్రాంచలాలముందు నాట్యమాడుతున్నాయి. నాకింకేం అక్కర్లేదు. మీ అకాడమీలు, పరిషత్తులు. మేడలు, మిద్దెలు, భోగాలు. కోటానుకోట్ల ద్రవ్యం, విలాసాలు, గ్రుద్దులాటలు మీరే అనుభవించండి. నా నడుములు పడిపోవచ్చు, నా చేతులు విరిగిపోవచ్చు, నా తల ప్రేరిపోవచ్చుగాక : నేను నా శరీరాన్ని ముక్కలుముక్కలుగా కోసియిస్తాను. నేను సందర్శించిన జగత్తును నలుగురికీ చూపించేటందుకు! చాలు! చాలు! ధన్యుడి!!

24

అనగనగా ఒకరోజు మిట్టమధ్యాహ్నం 'అన్నదానసమాజం' దాడ్ల 'బట్టలవర్తకుల సంఘం' వారు బీదలకు అన్నసంతకృణ చేస్తు

న్నారు. కుంటివారు, గ్రుడ్డివారు. కుష్టురోగులు, సోమరులు, దొంగలు ఆదామగా, పిల్లలు, పసికందులు త్రొక్కుకుంటూ, త్రోసుకుంటూ, అరుచుకుంటూ, తిట్టుకుంటూ ఎండలో బారులుదీర్చి కూర్చున్నారు. గంగాళాలతో పులుసుచేశారు. రాసులకొద్దీ అన్నం వార్చారు. ఆ దొడ్డి ప్రక్కనున్న చెత్తడబ్బాలచాటున మురికికాలవలోని పండులు మోరలెత్తి అరుస్తున్నాయి. ఆ పులుసువాసన మైలున్నదూరానికి కొద్దోంది. ఆ వాసనకు తందోపతండాలుగా వచ్చిపడ్తున్నారు అన్నాతురులు. పులుసు వచ్చేలోగా అన్నం దాచేసుకుంటున్నారు. తీరా పులుసువచ్చాక దొక్కలతో తాగేస్తున్నారు. గుమ్మడికాయముక్కలు, అనపకాయ, పంకాయ ముక్కలు పిల్లలకు దాచి పెడుతున్నారు. ఎంతసేపటికీ వచ్చేవాళ్ళు ఉద్దీయెక్కువగా వుంది. కాని చూచున్నవాళ్లు లేవడంలేదు. తిన్నవాళ్ళే తింటున్నారు. మూటలు కట్టుకుంటున్నారు, అన్నదానసమాజ కార్యకర్తలకు విషమనమస్య వచ్చిపడింది. 'బట్టలవర్తకులసంఘం' వారు గుడ్డెప్ర చేస్తున్నారు. తర్జనభర్జనలు జరిగాయి. మనం చేయిచేసుకోవడం బాగుండదు, పోలీసుల్ని పిలవడంన్నారు. దొంగవెధవలు అన్నాలు మూట గట్టుకుపోతున్నారు.. యీ దోపిడీని ఆరికట్టాలని నిశ్చయించారు. అన్నం యెన్నిరోజులకు యెవరుగాని పట్టుకుపోగలరు? ఒకపూటా రెండు పూటలు - ఈ విషయాలు యెవరాలోచిస్తారు? సరే - పోలీసువాళ్ళు వచ్చారు. 'లా అండ్ ఆర్డరు' నిలబెట్టడంకోసం. బిచ్చగాళ్ళకు ఆశగా వుంది - ఆడవాళ్ళకు చీరెలా. మగవాళ్ళకు బనీసులు పంచిపెట్టాలని వాళ్లు విన్నారు. పాపం 'బట్టలవర్తకులసంఘం' వారు అందుకుసిద్ధం గానే వున్నారు. కాని బిచ్చగాళ్లు భోజనాలదగ్గరే అమర్యాదగావున్నారాయె. పోలీసులు పల్చగానే లాఠీచార్జీ చేస్తున్నారు. జనం మూటగట్టుకున్న అన్నాలతో, చేతుల్లో పులుసాడొక్కుల్లో పరుగులుపెడుతున్నారు.

ఈ గుంపులోనే వొకమూల నిలబడి యెట్లాగో సందుచేసుకుని అన్నం మూటకట్టుకుంది అరవింద. దొక్కులో పులుసుపోయించుకుని జనాన్ని తప్పించుకుంటూ యెట్లా బైటపడ్డనూ అవి ఆలోచిస్తున్నట్లుంది. ఇంతలో ఒక దెబ్బ బుజంమీద పడింది. ఒక దుశ్శాసనుడు కొంగు

పుచ్చకులాగాడు - బట్ట పూడిపోయింది - అన్నం నేలమీద పడిపోయింది. పులునంగా కారింది మీద. ఆ గుడ్డముక్కను మీదకు లాక్కుంటూ పరుగుచుకుంది. బిచ్చగాళ్లు నాలుగు పైపులనుంచీ రావడంతో తొడతొక్కిడి యేర్పడి పూపరిసలపక దొర్లిపోయి రోడ్డు వారిన పడిపోయింది. ఎవరెవరో ఆ చూడబడిలో త్రొక్కుకుంటూ వెళ్లిపోయారు. మర్యాదస్తులు తలలు ప్రక్కకు త్రిప్పుకొని నడుస్తున్నారు. ఒక జోడు కుక్కలుమాత్రం దూరంగా నిలబడి ఆశ్చర్యంగా చూస్తున్నాయి. ఆరవినద పారేసుకున్న అన్నపుకడుమీదకు కలియబడ్డానికి కూడా వాటికి సాహసంరాలేదు.

ఆ రోజురాత్రి వదీవదకొండుగంటలప్రాంతాన ఒక చిన్నకారు, మోడలు వ్రాత్తదే. శుభేగంతో పరిగెట్టుకొని హుస్సపు నేషనల్ ఫోటో స్టూడియో వున్నచోట, లాంటి స్తంభందగ్గరకు వచ్చి ఆగింది. అందులోంచి యూరోపియన్ దుస్తుల్లోవున్న ఒక యువతి యువకుడూ దిగారు. మస్తాను కొట్టుమందు చాలాసేపు నిలబడి కేకలుపెట్టారు. ఎవరూ పలకలేదు. ప్రక్కయింట్లోని కిటికీ నెమ్మదిగా తెరుచుకొంది. ఎవరో విసుగ్గా - 'ఇప్పుడిక్కడ యెవరుకావాలి ?'

'నేషనల్ ఫోటో స్టూడియో వుండాలి యీ మీదన....' యింకా వాక్యం పూర్తిగాకుండానే 'అంతా యెత్తేసారు. యేమయ్యారో తెలీదు.' కిటికీ చప్పుడుచేసుకుంటూ మూసేసుకున్నారు. ఆయిద్దరూ కారు త్రిప్పుకుని సూర్యనారాయణ యింటికిపోయే దారిలో కారు ఆపుజేసి తాళాలు వేసుకుని చీకట్లో నన్నటి కాలిబాటగుండా చిరపరిచితుల్లా నడువసాగారు. తీరా సూర్యనారాయణ యిల్లువుండేచోటుకు చేరగానే వాళ్ళక్కడ కనిపించినవి పాడుబడి కాలిపోయిన గోడలు, దర్వాజాలు కిటికీలు యెత్తుకుపోయిన బోళ్లు! అగ్గిపుల్ల గీతాడు యువకుడు. ఆ యువతిముఖంలో నెత్తురుచుక్కలేదు. ఇద్దరూ ఆమెండిగోడల్లో కాసేపు తిరిగి వచ్చి ప్రశ్నార్థకంగా ఒకరిచేతుల్నొకరు పట్టుకుని గుంజాయించారు. ఆతర్వాత కారు తిన్నగా నందులూ, గొందులూ, బజార్లు తిరిగి ఎజనప్రదేశంలో వున్న మీరా పూరిపాకముందు వచ్చి ఆగింది.

కారులోంచి యిద్దరూదిగి వొకర్నొకరు గట్టిగా పట్టుకొని నిశ్శబ్దంగా అడుగుల్లో అడుగులు వేసుకుంటూ పాకగుమ్మంముందుకొచ్చి నిలబడి తలుపును గెంటారు బలంగా. కిర్రుమని చప్పుడుచేసుకుంటూ తలుపు విడిపోయింది. వరహాలు గుమ్మండాటి అగ్గిపుల్ల గీశాడు —

చూరన వ్రేళ్ళాడుతున్నాయి ఏవేవో చిత్రాలు. మళ్ళీ మరోపుల్ల గీశాడు. వెలిగి ఆరిపోయిన కొవ్వొత్తిమాత్రం ఒకటి యిటుకరాయిమీద నిలబడివుంది. నేలమీద అడుగెట్టడానికి సందులేకుండా బొమ్మలకాగితాలు పడి దొర్లుతున్నాయి.

ఈ మారు కొవ్వొత్తి వెలిగించాడు. ఆ వెలుగులో ఆ గజిబిజిలో ఒక గడ్డిపరుపుమీద గోనెగుడ్డలు కప్పుకొని యిద్దరు లుంగులుచుట్టుకొని వరున్నారు.

ఇంకా కొన్ని దొక్కులు పింగాణీవగిలిపోయిన కంచాలు వున్నాయి. మారుమూలల్లో ఒకపైపున పాతథోషాణంమీద గ్రామఫోను పెట్టె, పైగలరికార్డులు, మూడుసంచులు. అందంగా ఫ్రేముకట్టబడిన మీరా చలువతాతి కొండల చిత్రాలు వున్నాయి.

మీనాక్షి నిలుచున్నపాళాన వంగి ఆ మీదను చుట్టుకున్న గోనెను లాగుతూ 'అమ్మా! అమ్మా!' అని అరిచింది.

సూర్యనారాయణ అమ్మా. అమ్మా!' అంటూ బిడ్డను మీదకు లాక్కున్నాడు, ఆ ప్రక్కమీది రెండోజీవంమాత్రం గొడ్డుమూలిగినట్లు మూలగసాగింది. 'తతిమ్మావాళ్ళంతా యేరీ?' అన్న వరహాలుప్రశ్న చూరుల్లోంచి దూసుకుని ఆ వాకనుదాటి విశ్వాంతరాల్లోకి ప్రయాణం చేయసాగింది.

సాహిత్యక్షేత్రంలో అపూర్వ సృష్టి !

జైనేంద్ర సాహిత్యం : ఎన్నిసార్లయినా చదువరగ్గ సాహిత్యం !

కామము, ప్రేమ, పరివారము	(జైనేంద్ర కుమార్)	3-00
జితేంద్రుడు	..	3-75
చంద్రయ్యలో చైతన్యం	..	2-00
సునీత	..	3-75
సుఖద	..	3-75
కల్యాణి	..	3-00
రాజీనామా	..	2-00
జయంత్	..	2-50

త్వరతోనే సమస్త జైనేంద్రసాహిత్యమూ పూర్తిగా ప్రచురింపబడుతుంది.

ఇవికాత :

నిర్మల	(ప్రేమచంద్)	3-00
సేవాసదనం	..	3-00
నారీజీవనం	..	1-50
ప్రేమపీఠం	..	1-00
కంచి మెరమెర	(సిపీంద్రనాథ్ రాహార్)	4-50
సన్యాసి	(ఇలాచంద్రజోషి)	7-50
ప్రేతము - భాయ	..	4-00
మిత్రచ్ఛయం	(విశ్వప్రసాద్)	1-25
కడలిమీద కోన్-టికి లేక	(థార్ హయెర్స్ హార్)	2-50
మహాసముద్రంలో మా సాహసయాత్ర		
మహాత్మాగాంధీ	(విన్నెంట్ షీన్)	2-75
ఆనందలహరి (ఆనందదాయకమైన పిల్లల నవల)	(చిన్నికృష్ణశర్మ)	0-75
చూప్రదక్షిణం (విజ్ఞానదాయకమైన పిల్లల నవల)	..	0-75

పోస్టుఖర్చులు అదనం. అధ్యాస్పృలేసిదే వి. వి. లు వంపబడివు. రూ. 5/- లు మించిన విలువగల పుస్తకములు ఒకేసారి కొనువారికి పోస్టుఖర్చులు ఉచితం.

జైనేంద్ర సాహిత్యానికి తెలుగుభాషలో సర్వహక్కులు పొందిన

ప్రకాశకులు :

ప్రేమచంద్ పబ్లికేషన్స్, విజయవాడ.

